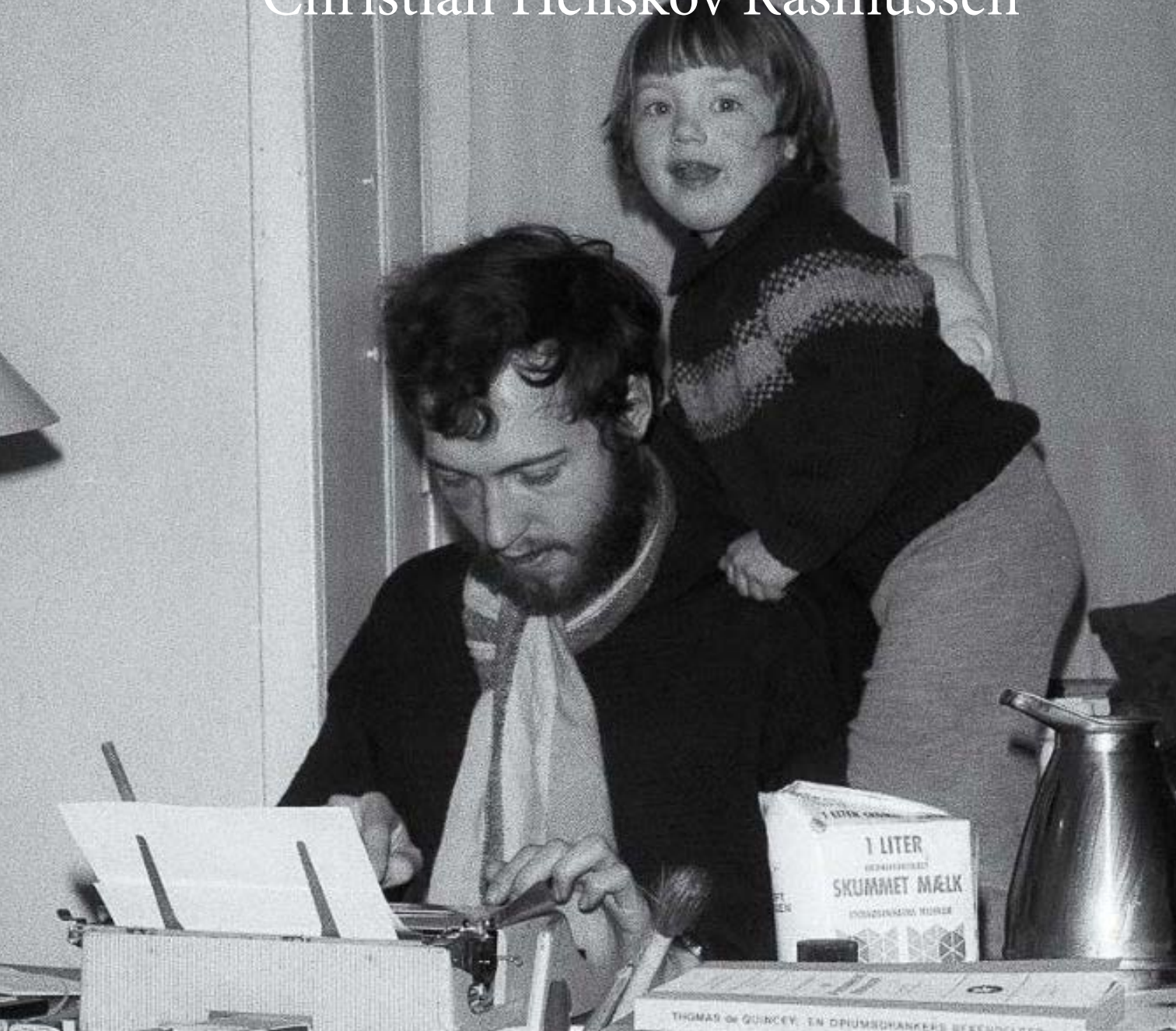

På evigt feltarbejde

Etnografiske oplevelser

1953 - 2023

Christian Heilskov Rasmussen

Forside

Jeg var længe om at blive færdig som etnograf. Fordi jeg var involveret i en masse spændende projekter, med lidt forskning og internationalt studenterarbejde. Og så var der også min dejlige familie med Margrethe og lille Annika. Det skulle alt sammen passes og gives tid til. Men nok kan også blive nok.

Jeg måtte se at blive færdig. Og det blev jeg ikke uden at skrive en 'magisterafhandling'. Ordet lyder meget højtideligt, og det var det vel også dengang. Så meget, at mange aldrig kom over bjerget. Jeg var heller ingen ørn, så der var meget der skulle skrives om. Lap på lap - uden saks og klister - ingen magister. Men Annika hjalp mig med at holde modet oppe. I vores store lyse hjørnestue i Lille Strandstræde, med udsigt til Skt. Annæ Plads - hvor det sagdes, at forfatteren Tom Kristensen, havde boet - blev mit opus endelig færdigt. Vores dejlige lille Annika var god til at læse korrektur over skulderen.

Til Jer der følger efter	7
--------------------------	---

I lære som - etnograf	11
-----------------------	----

1. Min mor i en høstak	11
2. Rejse gennem Mellemøsten og Afrika	12
3. Etnografi-student	15
4. Klaus Ferdinand	15
5. Niels Fock	16
6. Kaj Birket-Schmidt	16
7. Nic	18
8. Institut for etnografi og antropologi	18
9. Blegvad, Weber og Marx	20
10. Studenteroprøret, - på universitetet og instituttet	21
11. Arkæologi, geografi og lingvistik	23
12. Nationalmuseet	25

Ecuador	28
---------	----

13. På feltarbejde i Ecuador	28
14. Peguche og Otavalo	33
15. Indians in misery	38
16. Drikkevaner	38
17. Curanderos, hekse og foregivere	40
18. Nye og gamle inkaer	40
19. Gravgoods og folkekunst (artesanía)	47
20. Feltarbejde på ondt og godt	47
21. Quechua-informant til Danmark	49
22. Gulsot	50
23. Rapport fra Peguche	52
Galicia	53
24. Galicia, Spanien	53

Aktiv student 57

25. Dansk Folkemindesamling	57
26. Skælskørundersøgelsen	58
27. Hellig 3 kongers løb	60
28. Nordisk etnografisk bibliografi	60
29. WUS	62
30. Undervisning i Århus	62
31. Etisk kode for etnografer	63
32. Nordisk etnografisk bibliografi	64
33. Lingvistik	64
34. Mag. scient.	65
35. Magisterafhandling	67
36. Magisterkonferens	68
37. Magisterforelæsning	68

I kongens klær' 69

38. Militærnægter på Ho Chi Minh stien	69
39. Center for Udviklingsforskning	71
40. Små-industri i Kenya	72
41. USA og Yucatan	74
42. Yucatan	75
43. Latinamerikaseminar	76
44. Det andet Latinamerika seminar, NOSALF	77
45. Dr. Aguirre Beltrán	78

Yucatan – Fagre nye verden 80

46. INI	81
47. Indianere og antropologer	82
48. Ciudad Santos - Tancanhuitz	83
49. Aquismon	84
50. Antropolog i la Huasteca	85

51. På feltarbejde	86
52. Tataquatla	87
53. Tamapatz	90
54. Jordbesættelse og skolebrand	90
55. Mexicanske antropologer	91
56. Etnografens familie	93
57. Etnografens rapport	95
58. Cara de la Huasteca	96

Mexico - en bundløs skattekiste 98

59. Vente på go' vind i Valle Mezquital	98
60. Sonora	99
61. Mexico D.F.	101
62. Vi kan ikke sove – sang Viggo Rivad	101
63. Ciudad de México	103
64. Danmarks Radio - DR	104

Yucatan - for evigt 106

65. Culturas Populares	106
66. Hideyo Noguchi	107
67. Sisal og Høstbindegarn	109
68. Artesanias og aviser	109
69. Artesania – blir' jeg aldrig færdig med	110
70. Fototeca Pedro Guerra	113
71. Kursus for kulturpromotorer og barfodsetnografer	114
72. Børnelokkeren - min mor	115
73. Don Tiburcio	116
74. Forskningsenheden	118
75. Fest og Musik	118
76. INAH – Instituto Nacional de Historia e Antropología	120
77. La Familia Maya	123

Merida i s/h og farver 126

- 78. Mérida i sort og hvidt 126
- 79. Merida con amor - 2014 128
- 80. Tags, graffiti, murmalerier - Pintando las paredes de Yucatán 129

Blandet landhandel 131

- 81. Fviskerne på Yucatan - Los Pescadores de Yucatán - 1987 131
- 82. Sisal - billeder fra en havn / Imagenes de un Puerto 132
- 83. Humberto Suaste som min lærer 133
- 84. Etniske fotos 134

Xocen - udtales Sjóken 138

- 85. Milpa landbrug hos Mayaindianerne 140
- 86. Xocen 140
- 87. Milpavenner 142
- 88. Familien Canul 144
- 89. Den etnografiske høst 147
- 90. Mayaernes landbrugssystem - La Milpa de los Mayas 148
- 91. Tingenes Oprindelsen 150
- 92. Cha'ko'ob – regngudernes hustruer 154
- 93. Kommisærens Dagbog 155
- 94. Et Glimt af Gud 157
- 95. Hvordan Jesus – og Djævlén hver skabte sine mennesker: 158
- 96. Xocen, hvad skete der? 159
- 97. Diabetes i Xocén 160
- 98. Marias dagbog fra den med Covid-19 i Xocen 164
- 99. Under skyggen af alkohol, drug og vold 165
- 100. .. Kærlighed, hjertesorg - og sex 166
- 101. .. Fra milpa bonde til tjener 166

Daglejer på Herrens mark 168

102. .. Museo Regional i Valladolid	168
103. .. Kirker på Yucatán	170
104. .. Domkirken i Mérida	172
105. .. Bussen kører ikke længere	174
106. .. Verdens Centrum i Mayalandet	175
107. .. Planterne fra Amerika / Nuestras plantas, 1987, 2001	176
108. .. Flet og Vidjer fra Mexico	179
109. .. Festen for de Døde	180
110. .. Mexicansk keramik - tradition og fornyelse	182
111. .. Nacido en Dinamarca / Født i Danmark	183
112. .. Teatro yucateco – fra første række	185
113. .. De anstændige kvinder fra gade 58	187
114. .. Gode venner og veninder	192
115. .. Af en gadepiges dagbog	193
116. .. Med snuden mod nord	194

Arbejde og gode oplevelser i Danmark 197

117. .. Danske kirkegårde	197
118. .. Tid til Te	198
119. .. Heste i Danmark	201
120. .. De forstenede heste	203
121. .. Silvias Mayva Chuy broderiprojekt	204
122. .. Alteret skal altid stå med en ren dug	207

Ved vejs ende og sidste klik 210

Mine Bøger på hylden – og i skuffen 213

1. Mexico - La Huasteca Potina	213
2. Cara de la Huasteca	214
3. Julia, Julia Hopsasa	215

4. Yucatan	215
5. Bussen kører ikke videre	215
6. Kuldsejlede bøger i Danmark	216
7. Tid til Te	216
8. De forstenede heste	216
9. De dødes Haver	217

Publikationer 218

1. Danmark	218
2. Mexico	219
3. La Huasteca, San Luis Potoso	219
4. Yucatan	219

Udstillinger 222

Mine fotografier 225

Bogforsider og plakater 231

1. La Huasteca Potosina, Mexico	231
2. Yucatan	232
3. Arkitektur og bygninger	238
4. Kunsthåndværk og artesania	239
5. Fotoreportager	240
6. Illustrationer til plakater og andres bøger	241
7. Skolebøger og undervisningsmateriale	243
8. Udstillinger i Danmark og Mexico	245

Til Jer der følger efter

Denne bog er skrevet, først og fremmest for egen fornøjelse. Men bestemt også for at mine børn, børnebørn og forhåbentlig olde- og tipoldebørn kan blive kloge på, hvad deres far, bedstefar, olde- og tipoldefar brugte sit arbejdsliv til. Jeg har her kunnet hente de utallige gode minder frem af hjernehistens harddisk og dermed fået gjort regnskab over, hvad jeg fik livet til at gå med. Der har ind imellem været røde tal, men når det samlede regnskab tælles sammen, står der på bundlinjen et pænt stort overskud af gode oplevelser, livsglæde, og tilfredsstillende arbejdsresultater. I et langt arbejds- og livsforløb har jeg haft kontakt med spændende og inspirerende mennesker, som alle har givet deres lille skærv eller store guldmønt til, at jeg kunne betale for mit gode liv. Nogle dukker op i de følgende sider, dog vil det være umuligt at nævne alle – men gemte er ikke glemte.

Her vil jeg kun nævne de personer, der gav mig et første skub ud på de snørklede etnografiske stier.

Hanne og Tommy, min mor og far

Pop - John Colbert Bennett

Klaus Ferdinand

Niels Fock

Nic - Johannes Nicolaisen

Margrethe Agger

Silvia Teran

Annika

Elvira

Maya

Pop – min engelske gudfar gjorde det med en pose penge muligt for mig, at blive student og rejse ud i den store vilde verden. Et år blev det til gennem Mellemøsten og Afrika. Den blev min øjenåbner og store 'dannelsesrejse'. Hjemme igen satte Klaus Ferdinand mig på toget fra Århus til København, videre frem til etnografistudiet.

I København stod Niels og Bodil Fock og tog med stor generøsitet imod mig. Og til sidst forbarmede Nic (Johannes Nicolaisen) sig, så jeg endelig kunne kalde mig magister i etnografi.

Men så langt var jeg ikke kommet uden Margrethes opbakning imens jeg studerede, eller med Silvia på tandemcykel gennem Mexico i resten af mit liv og karriere. Og slet ikke uden mine tre dejlige pigers afbrydelser.

Det var ikke altid lige let at leve som den frie fugl, daglejeren og freelanceren. Havde det ikke været for de mange penge mine forældre Hanne og Tommy ikke brugte på sig selv, men lod regne over deres fire børn, så var nogle af de projekter, du nu kan læse om ikke blevet realiseret. Tak til Jer, far og mor.

Bogen er tilegnet alle de generøse mennesker, der har hjulpet mig med at finde og leve med verdens bedste job – etnografi, eller som det nu hedder, antropologi.

Fortællingerne er skrevet lidt efter lidt over mange år, hvor jeg ikke havde 'andet at lave'. De kommer ikke helt i kronologisk orden, men er samlet i emner, hvor det giver bedre forståelse. Jeg betegner mig konsekvent som etnograf - beskriver af folkekulturer, hvilket passer mere til, hvad jeg har gjort. Betegnelsen antropolog dukker dog op i mexicanske sammenhænge. Det er her betegnelsen forfaget og dets udøvere.

Jeg håber at leve mange år endnu, så jeg kan føje nyt til. Men sker det ikke, er jeg fuld tilfreds med, hvad livet har givet mig til nu.

¡Vida, nada me debes! ¡Vida, estamos en paz!

Livet, du skylder mig intet. Livet vi er i fred.

Amado Nervo

Og derfor elsker jeg verden
trods al dens nød og strid;
for mig er jorden skøn endnu
som i patriarkernes tid.

Vilhelm Kaalund

Juni 2023

Yucatan, Mexico.

I lære som- etnograf

1. Min mor i en høstak

Min mor sagde så tit:

- Åhe, jeg skulle have været opdagelsesrejsende! Hun blev læge, kørte lægevagt i Valby og Sydhavns kvarteret, og fik 4 drenge. Det, på den tid alene at komme rundt i husvildebarakker, sigøjnerlejr, og en mørk vinternat blive sejlet ud til en skude i Sydhavnen, det var selvfølgelig også en form for spændende opdagelse, men nu ikke lige den eksotiske form, hun havde drømt om. Hun kunne ikke se eventyret i Københavns forstæder. Men så drømte hun sig tilbage til de vidunderlige høstakke hun havde sovet i, da hun var ung og havde været på cykeltur i Norge og Tyskland - inden krigen kom og satte en stopper for den slags udflugter. Drømmen om de duftende høstakke beholdt hun livet igennem, og når hun kom forbi en, lod hun sig falde pladask på ryggen, med udstrakte arme og lukkede øjne, og så svævede hun af sted, ud i den store drømmende lyksalighed. Men hendes skæbne var mere sengenær, for hun blev gift med en mand, der i hvert fald ikke ville overnatte i en høstak. Til nøds en lur på en søndagsudflugt i det friske græs. Men så måtte dét også være nok.

Første gang jeg var på ferie i udlandet med mine forældre, var jeg 10 år og vi kørte i bil til Sverige. Vi sov i telt, og teltene dengang var med løst underlag og lignede slet ikke det, vi kan overnatte i idag. Det regnede tit, som det ofte har en særlig tilbøjelighed til, når man er på telttur. Men ved Siljan søen i Sverige, var det strålende solskin, og vi kom til en eng med den mest fortryllende duft af nyslået hø. Da var selv min far lidt overbevist om charmen ved at sove i høstakke. Men når så alle de små sporer og spidser fra blomsterne begyndte at pigge og kradse, så kunne det også være nok for ham. Så på resten af turen fik han trumfet igennem, at vi sov - på vandrehjem. For billigt skulle det være!

Det er fra min mor jeg har fået drømmen, og overbevisningen om, at en høstak, et gulv, dækket på et skib, eller på en bænk, kan være et lige så godt sted at sove, som prinsessens seng med ærten under de 20 madrasser. Er du træt, skal du nok falde i søvn.

Efter turen til Sverige har jeg dog kun sovet i høstak een gang. Da var jeg 12 år og sammen med min ven Hans Henrik på cykeltur fra Århus til Ålborg. Vi var på Kalø Slotsruin. Her faldt han ned fra et af tårnene og brækkede et ben, så han måtte indlægges på Ebeltoft Sygehus. Nu var det meste af dagen gået, og dér stod jeg på Djursland, uden håb om at nå frem til min mormors seng med blytunge gåsefjersdyner i Ålborg. Så det endte med, at jeg denne sommerskønne månelyse nat borede mig ind i en høstak, hvor jeg ikke sov meget, på grund af kulde og et par nysgerrige heste, der stod og nappede af høet.

Siden har jeg sovet alle mulige andre steder. På risten til metroen i Paris - i en redningskasse på toppen af Kilimanjaro - og i 'baronens seng', desværre uden baronessen. Og efter engang på vej gennem Afrika at være godt træt af at blive betragtet som et tag-selv-bord for sultne tæger og lus i usle hotellers eller på gæstfrie menneskers fladpressede og svedgen-

nemtrægte madrasser, gik jeg til modangreb ved at strø lidt ddt ud over madrassen inden jeg lagde mig. Så sov jeg roligt, hvad jeg bestemt ikke havde gjort, hvis jeg havde vidst det, jeg i dag ved om dette effektive giftstof. I Mexico fandt jeg ud af, at den bedste tropiske seng er en hængekøje. Jeg har siden undret mig over, at den ikke har fundet total udbredelse i alle tropiske lande. Her ser man så tit i små hytter en stor ulækker seng optager det meste af pladsen, eller folk sover på gulvet på måtter, hvor de er udsat for bid af alle nattens krybende dyr. På Yucatan er hytterne også små, men her er der rigelig plads til at 5-6-7 hængekøjer kan spændes ud om natten. Og om dagen er de pakket sammen, så der i hytterne er plads til alle dagligdagens aktiviteter. Da jeg på nogle danmarksbesøg fik tilbudt husly på Jeffs guitarværksted i det gamle baghus i Studiestræde, slog jeg min hængekøje op imellem de tykke stolper, og gyngede mig dejligt i søvn. Bedre kunne det dårligt blive.

2. Rejse gennem Mellemøsten og Afrika

Jeg ved ikke præcis hvornår jeg besluttede, at jeg ville ud at rejse, langt væk, når jeg blev færdig med studentereksamen. Hvis jeg da blev det, for dygtig var jeg ikke. Men jeg var sikker på at jeg ville af sted. Det lykkedes mig i lige at kravle over med en studentereksamen, som i dag bestemt ikke ville have givet mig adgangsbillet til etnografistudiet. Men dengang - i 1960'erne! Det var 'de goe' gamle dage', hvor der var fri adgang til alle studier. Og alle gode råd, om det nu ikke var klogest, at komme i gang med universitetsstudierne og få en afsluttende eksamen, eller i hvert fald første del, prellede af som vand på en gås. Nej jeg skulle af sted, og det skulle være nu, ud og opleve verden. Det var dengang endnu ikke blevet 'mode', at unge studenter tog et sabbatår, så jeg var den eneste på mit studenterhold fra Bagsværd Kostskole, der fremturede med denne halsløse beslutning, som selv min mor ikke var glad ved. Jeg syntes ellers, at det var hendes drømme om høstakken og om at blive opdagelsesrejsende, som jeg nu ville realisere. For at gøre drøm til virkelighed, var jeg allerede i 3. gymnasieklasse begyndt at forberede rejsen. Indien var målet. Jeg læste Ghandi's og Nehru's biografier og rejseberetninger af enhver art for at få fiduser, inspiration og baggrund. Til at finansiere rejsen, havde jeg stadig noget tilbage af et legat fra min engelske gudfader, Mr. Bennett eller *Pop*, og med det ville jeg købe en motorcykel og drøne af sted til Indien. Jeg blev dog nødt til selv at spæde til, så jeg arbejdede hele sommeren i trykssvæfteafdelingen på 'Sadolin og Holmblad' på Amager. Det

Klar til at tage afsted på den 'store rejse'. Planlagt til Indien, men jeg endte i Afrika. Kørte afsted på en BMW 250cc. Den lod jeg stå i Jerusalem, hvor bror Thorkild hentede den.

Lillebror Lars Anton smiler til fotografen - min far.

var på alle måder en sort oplevelse, hvor jeg ikke så meget til dagens lys. Jeg blev så formørket i hjernen, at jeg på kalenderens 1. august læste 1. september, som var min planlagte afrejsedag. Det var noget af en opvågning da jeg fattede, at der var een måneds slavearbejde tilbage. Men så fik jeg også lært, at vi skal være enormt taknemmelige for alle de mennesker, der dagligt møder

op for at stå på samme plet, dag ud og dag ind, år ud og år ind, og lave det arbejde, der får hjulene til at køre. Dét har jeg aldrig selv kunnet gøre.

Formålet med min rejse var at se, hvordan verden stod til, og kunne blive et bedre sted at bo. Ikke bare for mig, men for *alle*. For at sikre at jeg kom til de 'rigtige' steder, og se og 'lære' noget undervejs, skrev jeg rundt til forskellige udsendte bistandsmissioner og kristelige missionærer. Mange af adresserne fik jeg ved at gå ind på den amerikanske ambassades bibliotek. Det var dengang, man bare kunne vade ind, med en

I Jugoslavien, i Kosovo i nærheden af byen Prizren, mødte jeg den største velvilje hos en familie, der overfor den lokale kommunistiske kommisær forsvarede, at jeg blev boende hos dem, og ikke indlogeret på et upersonligt hotel. Hvad mon der er blevet af den gæstfrie familie efter de lange etniske krige dér ?

Ved en ferskvandskilde ved Dødehavet i - dengang - Jordan blev jeg gode venner med hyrderne, som kom og vandede deres kameler og gerder, men jeg måtte forsvare min 'borg' med tornebuske for at holde altædende gerder på afstand.

I Irak boede jeg i Bagdad ved en venskabsinstitution: American Friends of the Middel East. Herfra kørte jeg på min motorcykel rundt i omegnen. I en dadel-oase skulle jeg fotograferes sammen med sønnerne og, ikke til at komme uden om, busets jagtgevær. Det får mig til at mides de billeder, der mange år senere blev vist af Iraks diktator Hussein, der ikklædt jagtdress og blød gemseffershat, skyder i luften med jagtgevær. Her var geværet - vist ikke ?? - ladet.

Der er en laaaaaag lige landevej mellem Amman og Bagdad, og i 1962 var der kun een benzinstation midtvejs. Det lykkes mig dér at køre tør for benzin. Men hvor nøden er størst, er hjælpen - tit - nærmest. En lastbil med adskillige tønder benzin gjorde stop. En venlig chauffør satte en slag i sin tønde, sugede til, til han fik munden fuld af bezin. Prustede ud, og forbandt slangen med min tank. Så var jeg køreklar igen. Han kom fra en beduinlejr i nærheden, og dér blev jeg indbudt til at slå telt op, og spise med. Fantastisk venlige folk.

I Cairo fik jeg stjålet mit camera, så det blev slut med at tage billeder.

stor taske fuld af hvad det skulle være, og dér låne bøger, plader og få nyttige henvisninger til flinke amerikanske institutioner, fra endnu flinkere og hjælpsomme amerikanere på ambassaden. Det var da myten om 'the good american' stadig var levende og udbredt. Den fik siden nogle skrammer under Vietnamkrigen og i Latinamerika - amerikanernes 'baghave', og der kom større og større hegn omkring ambassaden. Endelig kom jeg af sted, i oktober 1961. På en BMW 250 cubiccm

motorcykel, der astadigt lød som en gammel fiskekutter. Igennem et koldt Europa, hvor jeg boede i stalde hos franske bønder, og i Jugoslavien hos gæstfrie muslimer, som i dag måske ikke mere lever efter de udrensninger og krige, de har måtte lide under. Men jeg nåede aldrig frem til Indien. I Bagdad syntes jeg at have fået kulde nok, og ville ikke køre gennem Irans og Afghanistans snedækkede bjerge. Så jeg vendte om, stillede min motorcykel hos venner i Jerusalem, og tomlede derfra via båd fra Libanon ned gennem Afrika, hvor jeg endte i Johannesburg. Det blev virkelig min store oplevelsestur. I Tyrkiet kunne jeg uden problemer slå mit telt op i et græsk tempel, en romersk arena eller en korsfarerborg. I Bagdad fik jeg set arkæologi, udgravninger, og hvad der var tilbage af Babylon, men det var nu de levende mennesker, der interesserede mig mest. Dem mødte jeg i basaren og ude i ørkenen hos en beduinfamilie. Tilbage i Jordan tilbragte jeg julenat i fødselskirken i Betlehem. I Cairo blev jeg vildt begejstret for den islamiske verden, og så alt hvad der var af moskeer, museer og bydele. I det egyptiske Nubien boede jeg mellem fødderne på een af de store figurer ved Abu Simple, mens templet stadig lå nede ved Nil-bredden. I Sudan sugede jeg myg ned i en flaske i forbindelse med et sundhedsprojekt for at bekæmpe sovesyge hos nogle af de etniske grupper, som jeg senere læste om i den kendte etnograf Evans-Pritchard's bog: *The Nuer*. Jeg var på besøg i Karen Blixens efterladte hus i Kenya og kravlede op på toppen af Kilimanjaro bjerget. I det der dengang var Rhodesia var jeg til frokost i parlamentet med Jan Smith, der forgæves forsøgte at lade de hvide beholde magte. Og i Sydafrika oplevede jeg begge sider af apartheidsystemet midt i det 'sorte' bykvarter Soweto i 'Jo'burg', hvor der i 1976 havde været en politi massakre på den afrikanske befolkning. Senere hos en dansk settler på en sukker og kvægfarm i Natal, hvor jeg fik 'ægte' dansk oksehalesuppe, og derefter gik ud til hans arbejdere, der boede i små lerklinede hytter. Jeg fløj hjem fra Mozambique, hvor jeg landede i Paris uden mange ører på lommen. Den første nat sov jeg på en udluftningsrist til Metroen, den næste dag i øsende regnvejr i en skov under mit regnslag. Og kosten var smal. Men jeg blev også gæstfrit inviteret ind hos en brav borgerfamilie i Luxembourg, hvor jeg sov i en seng så stor som Prinsessen på ærtens. Hjem kom jeg - på tommelfingeren, i løbet af 3-4 dage.

Det er sikkert, at mine ophold hos de dengang stadig 'primitive' befolkningsgrupper hjalp gevaldigt med til at åbne mine øjne op for etnografien som studie og arbejdsmulighed. Ja, jeg har siden aldrig et sekund tvivlet om, at jeg valgte det rigtige studium. De unges sabbatår, som nu af nogle politikere nedladende kaldes 'fjumreår', er meget effektive for at blive klar på sig selv, og hurtigt komme i gang med det 'rette' studie – og blive færdig.

3. Etnografi-student

Det vil ikke være forkert at sige, at min 'store dannelsesrejse' – som tidligere tiders prinser og adelsmænd foretog rundt i Europa – forberedte mig til, at blive det jeg stadig er, etnograf. Der har aldrig været nogen vaklen.

Jeg kom tilbage i begyndelsen af august 1962. Undervejs på min rejse havde jeg inviteret alle de flinke mennesker jeg havde mødt, til at komme til min fødselsdag. Så jeg skulle jo være hjemme til dagen. Men jeg kunne have sparet mig. Ikke een eneste dukkede op. Lidt skuffet var jeg nu alligevel. Den sidste lift på turen fik jeg til dér, hvor omkørselsvejen omkring Silkeborg krydser Gudenåen ved Resenbro. Derfra vandrede jeg ad Trækstien mod Silkeborg hvor mine forældre boede ned til Silkeborg Langsø. Da jeg fik øje på vores hus på skrænten, kunne jeg se min mor sidde på altanen og læse:

- Hej mor, råbte jeg, så ka' du godt sætte vand over til en kop the.
- Jamen du store, ER det virkelig dig ! Jeg troede aldrig, at jeg skulle få dig at se levende igen. Typisk en mor-kommentar.

4. Klaus Ferdinand

Men nu var jeg altså vendt levende tilbage, og helt overbevist om, hvad jeg skulle i gang med. Jeg fandt ud af, at der var oprettet et etnografisk institut ved Århus Universitet. Der tog jeg ind og mødte Klaus Ferdinand, der lige var blevet udnævnt som lektor og igangsætter af 'etnografien' i Århus. Han sad oppe i nogle meget klemte lokaler under taget til det gamle kunstmuseum ved Århus Å. Han var flink, bød på en kop the, men mente i øvrigt, måske ud fra mine interesser om at arbejde med udvikling i de dengang kaldte u-lande, som man godt måtte kalde de fattige lande dengang, at jeg hellere skulle tage til København og studere. Det var jo et flot slag, når man tænker på, at han vel havde en vis interesse i at samle en flok studenter omkring sig. At det ikke var for at komme af med mig, viste sig ved det venskab, vi siden har haft. Jeg har undervist de nye studenter på Moesgaard, hvortil etnografistudiet kort efter flyttede, og Klaus har været primus motor med at skaffe mig forskningsmidler, da jeg blev færdig som etnograf og arbejdede i Mexico. Han var en fantastisk åben og varm lærer, og hans entusiasme for de studerende gjorde nok en ende på den doktordisputats om stammerne i Afghanistan, som 'man' jo forventede, for at han kunne blive udnævnt til professor i faget.

Inden jeg tog fra Klaus Ferdinand til København var jeg ude i Risskov og besøge Mette Bovin. Hun var Klaus' første student, og han havde henvist mig til hende, for at få at vide 'hvordan man gør'. Det var stadig sommer, men hun tog imod iført en stor islandsk sweater, nok fordi der

var koldt nede i det kælderværelse hun havde lejet, hvor hun sad og tyrede Danmarks Oldtid af Johs.Brøndsted.Danmarks oldtid! Det var ikke lige det jeg syntes,jeg ville starte etnografien med.

5. Niels Fock

Det var Klaus Ferdinand, der havde givet mig en henvisning til Niels Fock. Så en dag stod jeg foran hans dør, oppe på 5 sal under taget på Strandboulevarden og ringede på. Om det var ham eller hans kone Bodil der lukkede op, husker jeg ikke. Men jeg husker, at jeg fra den dag af altid var velkommen i deres hjem. Det var bare overvældende, for nok havde jeg mødt masser af gæstfrihed undervejs på min rejse gennem Afrika, men jeg var indgarvet med en holdning fra mit eget hjem med, at man kun holdt døren på klem for uanmeldte gæster. Og gæster der blev 'for længe', var ikke velsete i mit eget hjem. Små, korte besøg var min fars motto, lige til han døde. Men hos Bodil og Niels blev jeg modtaget med åbne arme, og døren var altid på vid gab. Snart sad jeg i en af de dybe lænestole omkring det lave firkantede bord midt i stuen med de skrå loftvægge. Det varede ikke længe inden kedlen fløjtede og der foran os stod the og ristet franskbrød, kager og kiks. Og så fortalte jeg løs om min rejse, hvad jeg havde oplevet, og hvad jeg ville med mit studie af etnografien. Niels var en tålmodig lytter, og imens tændte han eller kradsede den ene pibe tobak ud efter den anden. Det endte med, at jeg efter theen fik både middagen og aftenkaffen med.

Dajeg fik værelse i Rosenvængets Sidealle, var jeg tæt på Niels og Bodil, så det gode forhold fortsatte, og jeg var tit babysitter for deres to børn, Eva og Mikael og reddede mig på denne konto hver gang et solidt aftenmåltids mad. Det hændte også, at jeg blev inviteret med til Fuglebjerg, og hjælpe lidt med til at rette op på det forfaldne husmandssted de havde købt udenfor byen, smukt beliggende lige op til et lille stykke skov. Indtil vi kunne overnatte i huset foregik indkvarteringen i gæsteværelset, med store tunge dyner, i kredsløge Fock's villa på hovedgaden i Fuglebjerg.

6. Kaj Birket-Schmidt

Studiet af etnografi hørte i 1962 under faget geografi ved det naturvidenskabelige fakultet.

Mit første møde med faget og undervisningen i etnografi var i den kombinerede frokost- fest- og foredragssal i Etnografisk Afdeling på Nationalmuseet. Da det var første forelæsning i det nye undervisningsår, var der godt fyldt op i lokalet. Der var mange, der var nysgerrige efter at finde ud af, om det fag nu også var noget for dem. Men efter et par forelæsninger tyndede det hurtigt ud i rækkerne.

Da vi alle var samlede, og det akademiske kvarter vel overstået, ind trådte så fagets lærer, overinspektør dr. phil. et scient. Kaj Birket-Schmidt. En ældre herre i ulasteligt mørkt tøj og hvid skjorte med butterfly, og ikke af den slags der spildte tiden med venlige indledende, endsige morsomme bemærkninger, eller andet, så vi kunne føle os velkomne. Det var dog første undervisningsdag og første gang vi havde set hinanden. Dengang var der ikke noget med introduktionsuge eller anden venlig og orienterende velkomst. De indledende formaliteter bestod i, at vi kunne få lov til at skrive os på en liste der gik rundt, og som måske gav Birket-

Schmidt en fornemmelse for, hvem han talte til. Og så gik Birket-Schmidt i gang med en forelæsning om et eller andet emne, som jeg ikke mere kan huske, hvad var. Men jeg havde på fornemmelsen, at han fortsatte på den anden side af det punktum, foran hvilket han var stoppet ved forrige semesters afslutning. Og der sad vi nybegyndere, og forstod stort set ikke en skid af det hele. Ved næste forelæsning var der færre fremmødte, og som efterårssemesteret skred frem, faldt deltagertallet jævnt til vi omkring juletid var en lille hård kerne på en 10 - 15 stykker tilbage. Var det en planlagt strategi for at holde fantasterne i faget borte, så kun en lille hårdtudholden gruppe blev tilbage? Som de, der havde udholdt strabadserne under den berømte 5. Thuleekspedition - hvor Birket-Schmidt var en af deltagerne.

Birket-Schmidt blev nok lige så overrasket over det store fremmøde, som de fleste af de fremmødte blev det over hans tørre videnskabelige forelæsning. I foregående år var der kun kommet een eller to studenter til pr. år. Og så med os årgang 1962 vrimlede det pludselig ind. Vi var første del af 'de store årgange', og første hold af velfærdsungerne, der kunne vælge et så 'brødløst' studium som etnografi. Studiet af menneskers liv og vaner! Det bør - *altid* - være et tilløbsstykke. Og det var det også med vores generation.

Nå, dørsad vi så og prøvede at forstå hinanden, men let var og blev det ikke for de to parter.

Af de rigtig 'gamle' studenter var der kun Fridolin Weiss-Bentzon tilbage. Efter ham var der hvert år kommet een eller to nye til studiet: Palle Christiansen, John Liep, Kirsten Ramløv, Jens Pindholt, Hans Berg, Ida Nicolaisen - og så evighedsstudenten Gerd Schmidt. Hun havde vist været en lovende student, men der var sket et eller andet i Kina på et studieophold, og siden ... Men hun var elskelig og altid samarbejdsvillig, og hun havde gerne noget spiseligt med til forelæsningerne, som hun generøst delte ud af.

Af studenterne der begyndte, havde jeg mest kontakt med Bror Westman, Bjarke Frølund, Eva Krener og Dorrit Poulsen.

Danmark er jo foreningernes land, og da vi nu var mere end bare et par studerende, ja så var der vel grundlag for at danne '*De etnografistuderendes Forening*'. På den første medlemsliste var der 34 navne. Af dem blev følgende 19 færdige:

Inger Ahrentzen, Fridolin Weiss Bentzon, Hans Berg, Palle Christiansen, Jacob Clemmesen, Berete Due, Annie H. Eriksen, Rolf Gilberg, Eva Høyer, Bodil Ramsø Jacobsen, Eva Krener, Joan Langballe (Hornby), John Liep, Poul Mørk, Ida Nicolaisen, Robert Petersen, Jens Pinholt, Christian Rasmussen, Kirsten Ramløv, Bror Westman.

Hvad der skete med de andre? Nogle døde, andre fandt bedre studier, og de sidste, ja hvad er der blevet af dem: Steen Bengtson, Lis Delskov, Mogens Gutkin, Ella Hoch, Ola Hommerstad Hoppe, Susanne Hornev, Marianne Jacobsen, Marianne Jørgensen, Bendt Porsager, Mia Bloch Poulsen, Anne Vibeke Simonsen, Gerd Smidt. *Gone with the wind!*

Og efter os - ja så begyndte det bare at vælte ind med nye studerende. En var Morten Vesely, som blev min bedste ven. Færdig blev han, men mon ikke han er den, der var længst undervejs. Ikke mange andre ser jeg, men det er nu ikke fordi jeg ikke vil, men fordi mit 'felt' er blevet langbordistan i Mexico, hvor jeg så at sige er på evigt feltarbejde.

Birket-Schmidt blev pensioneret ved årets udgang 1962, så ham skulle vi kun høre på et halvt år. Så kom de unge til. Det var Johs. Nicolaisen - *Johs.* som der stod på alle skrif-

ter fra ham, men han måtte da hedde Johannes. Det fandt vi måske ikke ud af, for han blev aldrig kendt og kaldt andet end *Nic*. Den anden lærer på faget var Niels Fock. Der var - vistnok - en vis rivalisering imellem de to, men Nic. var kronprinsen, og det var ham der overtog Birket-Schmidt's post.

Næste og sidste gang jeg hørte Birket-Schmidt forelæse, var et par år efter, da studenternes foredrags- og selskabsforening have overtalte ham til at fortælle om hans deltagelse i Thule ekspeditionen sammen med Knud Rasmussen. Det blev et tilløbsstykke - for vel for sidste gang at høre 'etnografiens grand old man'. Det var spændende at lytte til, og han kunne endda komme med et par vittigheder - meget tørre - som fik selv de unge studenter til at grine højt. Der var en del besvær med at få showet til at køre, for hans lysbilleder var i stort firkantet format (4 x 4 cm ?), så vi skulle nærmest på Teknisk Museum for at fremskaffe en fremviser. Det er godt at bide mærke i når vi nu i dag bliver digitaliserede og klarer fremvisningen i Power Point. Men hvad duer det til om 40 år?

7. Nic

Nic - som Johs. Nicolaisen blev kaldt - havde skrevet en meget læseværdig introduktion til etnografiens historie og vigtigste emner, og ud fra den holdt han nu forelæsninger. På et tidspunkt fremlagde han også resultatet af sine studier blandt tuaregerne, nomadefolkene i det centrale Sahara. Han fulgte Birket-Schmidt hvad angår 'dress-code'. Altid i mørkt jakkesæt og hvid skjorte og slips/butterfly (?). Men stemningen var betydelig mere afslappet, og der var altid tid til en god historie 'for en kort bemærkning', som blev efterfulgt af hans tørre latter, der fik hele hovedet til at gå let op og ned.

Jeg havde ikke noget område fagligt til fælles med Nic, så det var kun til de fælles øvelser eller når vi mødtes, at vi snakkede sammen. Men altid imødekommende. Da jeg efter mit første ophold i Mexico kom 'hjem' i 1976, inviterede han mig til at holde foredrag i Etnografisk Forening - og min lille datter Elvira, som jeg ikke havde babysitter til, sad på hans skød under min forelægnings. Nic var også behjælpelig med at forlænge mit ophold som DANIDA udsending i Mexico.

8. Institut for etnografi og antropologi

Da jeg startede på etnografien foregik undervisningen på Nationalmuseet i Etnografisk Samlings frokoststue. Men med den tilstrømning der nu var til faget, var det klart, at der kunne vi ikke blive ved med at være. Vi flyttede ind i den gamle Polytekniske Læreranstalt på Sølvgade. Der blev ryddet gevaldigt op i de gamle laboratorier da de sidste ingeniører flyttede ud, og det var både godt og ondt, for gangene var fyldte med store gedigne smukke instrumentskabe fra gulv til loft, og da der dér var højt til loftet, kunne det være svært at finde anvendelse for inventaret andetsteds. Og man var vel heller ikke interesseret. Bare ud med møget ! Noget burde være bevaret. Men jeg reddede mig et skab som jeg fik savet over, for at det kunne passe ind i en mere almindelige stuehøjde, og kunne derefter bruge det som alle tiders flotte bogskab. Og et kæmpe stort skrivebord fik jeg også reddet hjem - men så var der desværre

heller ikke plads til mere i vores lille lejlighed i Lille Strandstræde. Dog, noget fik Margrethe med ud i Thepavillionen i Sorgenfri Slotspark, hvor hun havde vævestue sammen med Helle Kaastrup-Olsen, og en del inventar slæbte Morten Vesely op på det dengang endnu ubrugte udstillingsloft over Trinitatis Kirke, hvor forskellige vævere og andre eksistenser holdt til.

Da der nu var ryddet ud i lokalerne, kunne vi rykke ind. Det var bare luksus, for der var rigelig plads til alle. Vi startede oppe under taget i fløjen ud mod Farimagsgade. Her havde vi nogle kæmpestore lokaler, således at hver student kunne indrette sig med eget bord og stol. Der var dog den ulempe ved denne valhala store studiesal, at den om sommeren i solskin var ulidelig varm, og om vinteren umulig at opvarme. Om sommeren åbnede vi alt hvad vi kunne af vinduer, og om vinteren måtte hver indrette sig med medbragte tæpper og varmeblæseovne direkte under bordet med retning mod fødderne. Så sad man med overkroppen i is. Men det var det hele værd. Om sommeren kunne vi flytte op på det flade tag og nyde udsigten over hele dronningens stad, som HC Andersen ville have udtrykt det. Og når der var fest, var der god plads til det hele.

Efter nogen tid flyttede vi ned i stuen i den fløj der vender ud mod Botanisk Have, og det var jo også skønt, at kunne følge årstiden dér og glæde os over stærens fløjten, når det boglige blev alt for tungt og uforståeligt.

I det der var læsesal, holdt fagets leder - jeg tror ikke han endnu var professor - Johannes Nicolaisen, alias Nic øvelser for de studerende, der havde listet sig igennem forprøverne. Der var ikke en egentlig introduktion til faget. Hvad faget tilstræbte, dets traditioner og redskaber, det måtte vi stort set selv finde ud af. Dog holdt Nic nogle forelæsninger på grundlag af den introduktionsbog han havde skrevet. Men her i læsesalen gennemgik man i samlet flok de 4, (eller var det kun 3) emner, som 'man', og det var vel Nic, mente faget kunne deles op i: slægtskabsrelationer, politiske systemer, og religion. Vigtigst var nok, i hvert fald ud fra Nics interesse, slægtskabsrelationer. Inden for dette område var de såkaldte *krydskusine* ægteskaber et meget populært og velstuderet emne. Men vi fandt dog også ud af, at der var andre systemer, hvorefter man kunne gifte sig. Dog gik vi aldrig ud fra det danske, hvor vi gifter os med hvem vi vil.

Undervisningen var organiseret således, at vi mødtes til timer hver 14 dag. Det gav inden for et semesters undervisning plads til omkring 8-9 undervisnings-seancer, med hver sit emne. Emnerne havde Nic udvalgt, og ved semestrets første undervisningstime blev de så fordelt til de tilstedeværende, der ønskede at fremlægge et af emnerne. Det kunne være et referat fra en artikel, men oftest var det ud fra en bog, en såkaldt 'monografi', over en eller anden afrikansk stamme, hvor engelsk koloniadministration og 'the anthropologists' havde holdt sammen som ærtehalm. De foretrukne engelske monografier skyldtes dels, at engelsk var lettere tilgængeligt end fransk eller noget andet verdenssprog, og dels at Nic. havde studeret i England under selveste A. R. Radcliff-Brown (tror jeg nok, og ham stod der respekt om, når det gjaldt slægtskabsrelationer og funktionalismen). Derfor fik vi et godt kendskab til netop stammerne indenfor det Britiske Imperium.

Når man så havde fået sit emne og dato for fremlæggelsen, så var det om at komme hjem og tyre løs, for hvis bogen var på et par 100 sider, så var der nok at gå i gang med. Man skulle nemlig udarbejde et skriftligt oplæg, og det skulle ligge færdigstencileret mindst een undervisningstime inden, så det kunne deles ud blandt de endnu tilbageblevne studenter. Kunne man kun skrive i hånden, og det var jo stadig accepteret dengang, eller man havde

skrevet på et hakkebræt af en skrivemaskine, så kunne Nic's sekretær *Fru Alexander* skrive ens svendeprøve ren på stencil. Men man måtte selv stencilere den ! Dér satte fru Alexander grænsen. Hvis deltagerne ikke fik læst artiklen eller bogen - hvad nok de færreste gjorde - så forventedes det dog, at man havde læst det skriftlige oplæg, så man kunne komme med kritiske og kloge bemærkninger, når det blev forelagt. Det var selvfølgelig kun de ældre studerende, som Palle Christiansen, Hans Berg, John Liep og Jens Pinholt der sammen med Nic kunne ping-ponge og kaste perler for os andre begyndere. Et par gange vovede jeg mig også ind i arenaen, men hvad menuen var, eller om jeg blev knurret tilbage af løverne, det kan jeg ikke huske i dag. Der var dog ingen former for kannibalisme. Nic var en meget god, åben og tolerant lærer, og det var timer og samvær som man virkelig så frem til.

Når vi så i løbet af det første semester var kommet igennem slægtskabsrelationer, så gik vi i det næste i gang med politiske systemer. Det foregik på samme måde. Og efter de politiske systemer var vi i tredje semester klar til at gå i clinch med religion. Det var ikke ligefrem Nic's speciale eller interesse, men som trofast fagsoldat, stod han som kaptajn i spidsen for den lille specialgruppe der forsøgte at trænge ind til kernen af visdom i Emil Dürkheim's og Marcel Mauss's meget tunge bøger.

Nu kunne det selvfølgelig ske, at man var blevet færdig med sine forprøver mens de ældre studenter var i gang med religion eller politiske systemer. Så måtte man springe på toget i farten, og på pænt vente til viserne igen kom rundt og pegede på slægtskab.

9. Blegvad, Weber og Marx

Jeg vil ikke lige frem påstå, at timerne med indføring i etnografiens metoder og emne hos Nic var vildt spændende. Hyggelige var de, men der manglende ligesom noget. Gnisten! Det relevante! Forbindelsen mellem dem og os. For hvad kunne det rent faktisk interessere os, at nogle unge mennesker nede i Sudan blev gift med deres mors brors datter, eller at der skulle være fuldmåne på en Stillehavso, hvis man plantede rodfrugter, for at de kunne blive store og runde. Det føltes som data ovenpå data, hvor jeg så ved semestres afslutning kunne åbne et helt skab med viden om mærkelige skikke og simple teknikker, men med en følelse af, at det ikke rigtig sagde mig noget, fordi der ikke var sammenhæng mellem de enkelte dele. Jeg følte jeg manglede en underlæggende forståelse for hvordan relationerne mellem enkelte mennesker, og grupper af mennesker hang sammen, og hvad der motiverede dem til at gøre deres mærkelige ting og skikke.

Jeg kiggede derfor universitetets lektionskatalog igennem og stødte på navnet Mogens Blegvad, der tilbød øvelser i samfundsteori med gennemgang af blandt andre, den kendte og, i hvert fald for mig, temmelig uforståelige amerikanske sociolog Talcot Parson. Han byggede meget af sin teori på den tyske Max Weber, der havde fremsat teorien om den protestantiske etiks store betydning for udviklingen af den industrielle revolution i Europa. Til Blegvads timer mødte også Niels Fock op, så her kom vi begge til at sidde på skolebænken. Jeg havde deltaget i nogle indledende timer i efterårssemesteret, og da vi efter jul skulle tage fat på Weber foreslog Blegvad, at jeg skulle fremlægge en introduktion til Weber ved første time efter jul. Ikke fordi jeg havde gjort mig filosofisk bemærket, men vel ud fra samme princip, som når man vælger

bestyrelsesmedlemmer i foreninger, hvor man hurtigt bliver opstillet, hvis man åbner munden et par gange ved generalforsamlingen. Jeg var dristig nok til tage imod tilbuddet, og så fik jeg den juleferie til at gå med, at læse og forstå en stor fed moppedreng af en bog om Max Weber skrevet af Reinhardt Bendix. Jeg fik skrevet en 10 sider sammen, som jeg oplæste med bævende stemme.

Max Weber tager udgangspunkt i den europæiske kultur og historie, som jeg jo havde et vist kendskab og forhold til, så han hjalp mig til bedre at forstå hvordan tro, økonomi, og fælles organisation og handel hænger sammen. Der var hér noget kendt at hænge teorierne op på, så det var et godt supplement til de øvelser over Edmund Leaches' politiske systemer i Burma, som jeg svedte mig igennem hos Nic, hvor det hele forekom teoretisk, ukendt og noget uvedkommende.

Samtidig med at Mogens Blegvad holdt øvelser over Max Weber, der havde været en pæn borgerlig samfundsstøtte af en professor, blev studenterne ved Europas universiteter, og herunder jo også os på Københavns, mere og mere interesserede i og inspireret af samfundsomvælteren Karl Marx. Hvad der gjorde Marx så attraktiv, var naturligvis muligheden for -, opfordringen til - og nødvendigheden af -, at bruge teorien til at ændre samfundene. Han blev den store gud i denne tid, og selvfølgelig var der megen forståelse og inspiration at hente, men læsningen af hans skrifter, og de skrifter der fortolkede hans skrifter, udviklede sig også til bibelhistorie og tekstfortolkning, som kunne være lige så dræbende for andre end de indviede, som at gå til frommesse kl. 4 om morgenen i et iskoldt munkekloster. Jeg gik mange gange i gang med en af Marx's skrifter, men jeg kom aldrig mange sider ind i teksten, førend jeg blev fanget af noget 'mere interessant'. Det siger selvfølgelig mere noget om mig end om Marx. Der imod læste jeg senere en del bøger hvor Marx's teorier var skåret ud i pap, som Martha Harneckers, (se P. ?? i afsnit om la Huasteca) eller hvor hans teorier var anvendt, som i nogle af Lenin's analyser af det russiske samfund - som jeg på et senere tidspunkt også underviste i -, eller Günter Franks analyser af Latinamerika.

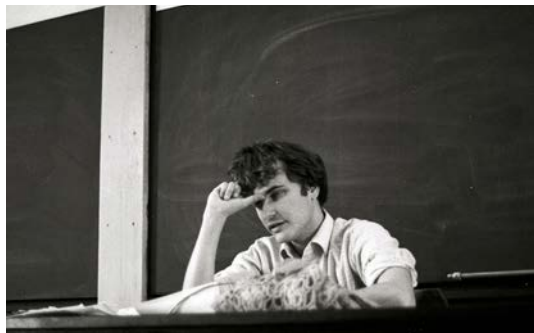
10. Studenteroprøret, - på universitetet og instituttet

Hvorfor studenteroprøret begyndte, i Paris, i Berlin, eller for den sags skyld i Mexico i forbindelse med de Olympiske Lege der blev afholdt dér, det skal jeg ikke komme ind på. Men da det først begyndte, bredte det sig som en steppebrand over hele Europa, - og nåede på et tidspunkt også til København. Finn Ejner Madsen sprang på talerstolen ved årets modtagelse af de nye studenter i Universitetets Festsal. Den fortrængte, og i hvert fald tidligere revolutionære rektor Mogens Fog hørte pænt på, men han blev forarget da studenterne var inde på hans kontor og tog fra cigarkassen. Og så fulgte mobiliseringer og møde og møder og endnu flere møder. Den nyudnævnte professor Goldschmidt ved det nystartede Institut for Kultursociologi var aktiv på studenternes side, mod det traditionelle professorvælde, som i den hede debat ikke fik forlidt kritik, og mange af de indledende møder foregik på hans institut i Rosenborg Anneks - den tidligere KFUM bygning, hvor den kristne ideologi var praktiseret, og nu skiftet ud med den marxistiske.

Bølgerne nåede også ud på Etnografisk Institut på Sølvgade. Her begyndte vi på det ene debatmøde efter det andet, hvor vi diskuterede fagets indhold, og satte spørgsmålstejn ved, om det vi blev undervist i nu også var så relevant, når vi som færdige etnografer / kandidater

Debatuge på 'Instituttet' i den gamle Polytekniske Læreranstalts smukke lokaler på Sølvgade. Snakken forløb uden ende, med øl på bordet, imens piberne blev stoppet. Jo, den var en stor success, noget blev ændret. Men der var stadig et hjerg af 'kedelige' monografier over alverdens folkeslag, der skulle læses igennem, inden vi kunne kalde os magistre. Mange klarede ikke rejsen.

skulle ud og arbejde i en verden med stadig større modsætninger, fattigdom og som bevægede sig hastigt bort fra de billeder, der blev tegnet af 'de indfødte' i de monografier, der var fagets klassikere og obligatorisk læsning for os studenter. Mange, her iblandt mig, fandt faget alt for teoretisk, uden nogen praktisk forberedelse på de arbejdsopgaver vi senere kunne stå overfor: på museer, ved formidling, i ulandsarbejde, i forvaltning eller almindelig folkelig oplysning.

Vores lærere på dette tidspunkt var fagets leder Johs. Nicolaisen, og så Niels Fock. Niels deltog både i møder og diskussioner, men Nic nægtede konsekvent at deltage og afslog enhver indbydelse. Men han blev sikkert informeret om hvad der skete og blev sagt igennem sin kone Ida Nicolaisen, som var etnografistuderende, og som deltog sammen med os andre i marathonmøderne. Jeg prøvede engang gennem Ida at opfordre ham til at deltage, men nej, det ville han ikke, fik jeg at vide. Men det var ikke til at få at vide, hvad den egentlige grund var. Under alle omstændigheder syntes de fleste studenter, at det var kedeligt at Nic ikke deltog, for nok var der oprør mod professorvældet og en positiv interesse for at nytænke faget, men ingen havde noget at udsætte på Nic, som vi jo altid havde haft et åbent og godt forhold til. Og det fik vi også fortsat, for Nic var ikke den der blev sur, eller han viste det i hvert fald ikke.

Det mere konkrete resultat af studenteroprøret blev for os en ny styrelseslov, som gav både studenterne og det tekniske personale - hos os var det kun Nic's sekretær fru Alexander - plads og stemmeret i de nyoprettede institutråd. Til disse råd skulle der nu indvælges studenterrepræsentanter. Jeg blev een af de indvalgte, sammen med blandt andre Peter Aaby, Hans Berg og Palle Christiansen. Fra lærersiden sad både Nic og Niels Fock. I dette institutråd diskuterede vi så alt til studiet hørende. Det var ny studieordning, pensum og praktiske forhold på instituttet. Jeg skal ikke komme med nogen beskrivelse af hvad vi diskuterede, men jeg kan huske, at efter den første begejstring havde lagt sig, føltes møderne længere og længere og længere, og mere og mere dræbende med et pindehuggeri om de mindste detaljer. Peter Aaby var særlig aktiv i denne sport. Sikker havde han nok ret i noget, men smidighed og især humor var ikke lige ham. Så der sad vi og kun fordi, at alle vi andre vidste at middagsmaden snart skulle på bordet, eller nogle børn skulle hentes - det var min udgangsbillet - fik vi afsluttet dagens møde, men måtte altid udsætte nogle punkter til næste.

11. Arkæologi, geografi og lingvistik

Niels Fock holdt nogle forelæsninger om det han havde fået ud af sine studier hos Mataco indianerne i det nordlige Argentina. Det eneste jeg kan huske fra denne forelæsningsrække er, at når man nævner de planter som indianerne bruger, så skulle man altså også lige sige og vise, at man ved hvad de hedder på latin. Det er selvfølgelig vigtigt og rigtigt, men det var nok ikke lige det de nysgerrige unge studenter kom for at høre. Men de blev optrænet! Der var dengang ingen introduktion til faget, endsige en venlig pædagogisk indføring i fagets metode og område. Nej det var lige på og hårdt, og de som ikke forstod, de kunne bare lade være med at komme. Det synes jeg, også dengang, var en uhensigtsmæssig og unyttig måde at bruge de unges kræfter, begejstring og nysgerrighed på.

Men egentlig kunne vi nybegyndere også være ganske ligeglade med

hvordan der blev undervist i etnografi, for det skulle vi slet ikke have noget med at gøre i de første 1-2 år. Faget var organiseret, så man til forprøven - efter beregnet 2 år - kun skulle eksamineres i dansk oldtid og alverdens geografi. Værsgo', og glem så for en tid det med de fjerne lande og eksotiske kulturer. Etnografien startede jo som en gren af kulturgeografien. Og genstands arkæologi havde også været en hjørnesten i fagets tidligste tid.

Helt sådan gjorde vi nu ikke. Bror Westman, Bjarke Frølund, jeg og et par andre startede en studiekreds, hvor vi havde anskaffet Melville Herskovits *The Study of Man*. Hvorfor vi ikke valgte Birket-Schmidts *Kulturens Veje*, som var blevet genoptrykt i en populæruddgave på Politikens Forlag, og kunne anskaffes antikvarisk billigt, det var nok fordi, at den ikke var så populær, som den gav sig ud for. Og slet ikke blandt de studerende. Den var meget fikseret omkring udveksling og vandring af 'primitive' samfunds genstande rundt i verden, - hvilket jo var et fornuftigt synspunkt for en museumsmand, men måske ikke det mest relevante for unge, der ville forstå forskellige folks levemåder, og endda hjælpe med til at gøre livet for dem bedre. Bogen kom ikke så meget ind på at forklare de net af sociale relationer og tro, som holder samfundene sammen. Og der var heller ikke noget om samfundene, som de tog sig ud i dag - 1962, eller om sammenstødet og modsætningerne mellem de 'primitive' og de 'moderne' samfund. Det var ligesom med historiebøgerne i skolerne dengang, der holdt op med at fortælle om tiden efter I verdenskrig. Endelig var vores fravalg af hans bog vel også et udslag af en vis portion 'forældreopposition'.

Arkæologi skulle jeg nu i gang med, - for at studere etnografi! Jeg kom til et par forelæsninger i Oldskriftselskabets lange sal i Prinsens Palæ på Nationalmuseet, og sad på de høje læderbetrukne stole, for at høre - for mig - den ene kedelige forelæsning efter den anden om de sten der dukkede op eller blev gravet frem af hedenold. Det var ikke mig! Siden er jeg blevet mere begejstret for det fortidige, især hvis vi kan se en forbindelse mellem fortid og nutid, og forstå det samfund vi lever i. Det har jeg i særlig grad fået øje for i Mexico, hvor meget fra de før-spanske samfund lever i bedste velgående i nutidens samfund. Det samme kan man ikke lige sige om stenalderen og industrialiseringen i Danmark.

Jeg havde i de første studentermåneder været rundt på universitetet og snuse. Et af de spændende steder var Institut for Lingvistik, og på det lingvistiske område hed det sig, at vi med Louis Hjemselev var på verdensplan. Han eksisterede nu ikke mere, da jeg mødte frem, men hans ånd svævede stadig over instituttet. Det lød spændende og vår spændende, så det endte med, at jeg fik byttet arkæologien om med lingvistik.

Næste punkt til forprøven i etnografi var geografi. Undervisningen foregik i det senere så kendte Kejsergade kompleks, hvor Prof. Niels Nielsen brillerede med sine flotte tværsnit af danske landskabstyper, medens Efterretningstjenesten sad nedenunder i kælderen og lyttede, nok ikke til Niels Nielsen, men til oprørerne i det danske samfund. Men det vidste vi ikke noget om, da vi begyndte.

Til geografiprøven skulle vi kunne alle verdens lande, have, bjergkæder og floder - udenad. I stil med syngeremserne hvormed folkeskolens pøder i 'den sorte skole' lærte navne på de fynske købstæder så 'I dem aldrig glemmer', som det så smukt blev sunget i sangen: Venner se på Danmarks Kort. Til den afsluttende prøve kom jeg op i Sovjetunionen, og det gik vist meget godt med byerne og floderne. Men - jeg havde fuldstændig overset, at Sovjetunionen faktisk bestod af mange selvstændige små og store republikker. Selvstændige? Hvor pokker skulle man

have fået den opfattelse fra, når man så den jernhånd, der styrede det samlede rige. Men på papiret selvstændige, dét var de mange dele af det store rige, og det havde jeg overset - så det dumpede jeg på. Og det fortjente jeg. Så jeg måtte igen til at terpe navne på floder og delstater. Men hvorfor vi skulle kunne Ruslands og USA's delstater, men ikke Mexicos eller Brasiliens ... tjæ!

Jeg skulle inden den afsluttende prøve aflevere en skriftlig opgave til lærer ved Geografisk Institut, Aage Aagesen. Jeg brugte Uganda, hvor jeg jo havde været, som emne. Det hed sig blandt de studerende, at det bare var om at fylde så mange sider på som muligt. Der var endda en student der påstod, at Aage Aagesen alligevel ikke læste hvad vi skrev, og det beviste han ved at sætte forskellige citater fra Det Gamle Testamente ind i teksten om kaffeproduktionen i Brasilien. Gad vide om det nu også var sandt, der siges jo så meget, men historien var god, og bidrog til et vist sammenhold på holdet mod systemets kvadratur.

12. Nationalmuseet

Nu forblev etnografien heldigvis ikke bare Danmarks jættestuer og Ruslands republikker.

En dag gik jeg efter forelæsningen i Etnografisk Samlings frokoststue ned i Nationalmuseets foredragssal med de mange marmorerede søjler af træ, videre gennem forgemakket - med indgang til toiletterne hvor der var unisex, samme tønde til herre og damer, så herrerne altid skulle slå brættet op, og damerne slå det ned - videre ind i forkontoret, og så til højre op ad den lange gang med ærværdige tidsskrifter langs den ene væg, og åbne døre ind til museumsinspektørernes kontorer til den anden side. Og endelig kom jeg frem til et stort flot kontor hvor Overinspektør Helge Larsen sad bag et stort poleret mahoniskrivebord, ulasteligt klædt med lyseblå eller hvid skjorte, brede elastikker til at holde skjortearmerne oppe, slips, og et sort, skinnende - brylcreme? - velredt hår, gennem hvilket der trak sig en ulastelig skilning. Og så for det meste med en pibe i munden.

Også her var døren - for det meste - åben, men jeg bankede pænt på dørkarmen, til hvilken lyd Helge Larsen tog piben ud af munden og svarede:
- Kom ind.

Og så blev jeg ansat som studentermedhjælp med den opgave, at hjælpe til med omrokeringen af bibliotekets bogsamling. Det var lige alle tiders job for en ung nybegynder i etnograf. Her begyndte jeg, på høje stiger, for der var bøger fra loft til gulv, at stifte kendskab, til hver eneste væsentlig bog der beskrev faget i al almindelighed, og siden til den mange bøger der mere detaljeret beskrev nogle af de mange 'primitive' folkeslag rundt i verden. Det var virkelig en skattekasse, og jeg må indrømme, at jeg tog min tid med at støve hver enkelt bog af, og bladde, kigge billeder og læse, så jeg mentalt noterede hvad den drejede sig om. På den måde fik jeg i det første år af mit studium et, i hvert fald overfladisk, kendskab til 'fagets litteratur'. Men det hjalp til at finde rundt i alverdens folkeslag, og siden kunne jeg altid gå ind og finde lige den bog, jeg havde brug for.

Det sociale udbytte af mit arbejde på Etnografisk Samling var heller ikke ringe. Nanna Norell var leder af biblioteket, men nogen bogorm eller systematisk bibliotekar var hun vist ikke, så tiden gik også med megen pjat og pjank, som en gang imellem endte med,

at jeg kørte hende i flyvende fart på hendes nye kontorstol med hjul gennem de lange gange. Tiltrukket af Nannas hvin, kiggede et par inspektører lidt overrasket ud fra deres kontor-celler.

Bibliotekets 'bogorm' var hr. Nielsen - mener jeg han hed. Han var lidt af et udskud på Samlingen. Hvorfor? Som altid, fordi han var lidt anderledes. Han var henvist arbejdskraft, og gift eller ugift, dét vidste ingen, men at han boede i en lejlighed uden adgang til bad, dét lugtedes. Han havde indrettet sig med et lille bord foran et vindue der vendte mod det sure nord mellem to høje reoler - men med radiator under bordpladen for at holde fødderne varme. Her havde han oprettet sin egen lille verden, med hver ting på sin plads og spidsede blyanter i forskellige farver, så han hurtigt kunne registrere indkomne tidsskrifter og bøger på kartotekskortene. Nanna og jeg havde knapt så ordnede forhold, så vi måtte ustandselig låne en af hans spidse blyanter. Men han var, som man siger om den slags personer, faktisk meget flink, bare man spurgte ham på den rigtige måde om, hvor det tidsskrift eller den bog nu stod. Han blev aldrig svar skyldig. Og sådan en mand, med eller uden bad, er jo guld værd i en bogsamling.

Som ansat, også studenteransat, på Nationalmuseet fik vi udleveret en nøgle fra portvagten i Ny Vestergade, når vi ankom. Og den skulle vi selvfølgelig aflevere igen når vi gik. Manglede der en nøgle efter lukketid, fordi én havde taget den med hjem, eller ladet den ligge på kontoret, så var den glemsomme synder virkelig på den. Man måtte skyndsomt komme tilbage med den, hvor end man opholdt sig. Nøglen gav adgang til alle de steder der var låst, men uden alarm. Hvor der var alarm, skulle man have en særlig nøgle, som man langsomt kunne gøre sig fortrolig til. Og for en grøn student var det jo noget af en opdagelsesrejse, at lukke sig ned i kælderens magasiner og se kajaker og telte og kasser, der stadig manglede at blive udpakket. Det gik jeg dog ikke i gang med.

Dengang da Birket-Schmidt i 1940'erne havde opstillet den etnografiske samling, var målet at vise så mange af genstandene som monterne kunne rumme. Man kunne godt blive træt og overvældet over, at skulle lade så mange indtryk passere nethinden. På den anden side, så så man jo også variationen og kunne selv gå på opdagelse. Men nu sagde tiden, at dét bare var for meget. Der skulle luges ud i samlingerne, så man kun så det væsentligste og det bedste, - hvad det så er. Så lidt efter lidt blev de gamle samlinger pillet ned. Den første man gik i gang med var Afrika-samlingen, som under ledelse af Torben Lundbeck blev nyopstillet på en spændende og attraktiv måde. I de hektiske dage inden åbningen forlod jeg bogsamlingen og blev *hvid slave* til over midnat med opgave at slæbe ting frem og tilbage. Men det havde bestemt også sin belønning, som var mindste lige så meget værd som de Ashanti guldvægte, jeg pludselig fik mulighed for at stå med i hænderne. Tænk at stå med de guldvægte, som vel engang havde gået fra hånd til hånd på en markedsplads på Afrikas Guldkyst og måske været betalingen for en sort slave, der blev sendt til De dansk Vestindiske Øer.

Inspektørerne på Etnografisk Samling var foruden Helge Larsen, Jørgen Meldgaard, der var arkæolog og udgravede i Grønland. Desuden Martha Boyer, der var en fin høflig dame, lige så formel som de japanske og kinesiske krukke hun studerede og tog vare om. Torben Lundbeck tog sig af Afrika, selv om han vist nok aldrig havde sat sine ben dér. Jens Yde forsvarede Amerika, men da han havde fået en hjerneblødning, førte han en stille tilværelse på museet. Da han gik af, overtog Niels Fock hans kontor og opsynet med de to amerikanske verdensdele. Henny Harald Hansen, 'Haralda', var en dejlig varm kvinde, der glødende forsvarede de

slørklædte kvinders nøgleposition i familierne, som magten bag tronen i de arabiske islamiske lande. Inger Wulff var for os vilde studenter en stille, men altid hjælpsom og pænt hilsende dame. Lise Rishøj var lige så venlig, men mere skrap i munden, og kunne godt be' om lidt ro, når de unge studenter, det var mest mig, stormede gennem gangen, - men senere kom Jan Hjarnø til, og han satte med stor selvbevidsthed, men også mange gode ideer, blæst i kludene på Samlingen.

Ude i Nationalmuseets afdeling i Brede sad George Nellemann. Hans gebet var polakkerne på Lolland, så han var den første etnograf der tog 'egne' indenlandske kulturer op til studium. Ham fik jeg senere en del samarbejde med.

Det var stort set alle de til dato uddannede etnografer, og det eneste sted hvor man kunne få arbejde som etnograf, var på Nationalmuseet. Så man kan jo godt forstå at Birket-Schmidt blev lidt betænkelig, da han hin mindeværdige dag stod overfor, om ikke et hav, så da en bølge af nye interesserede etnografer. For hvor skulle de dog kunne finde arbejde?

På Etnografisk Afdeling var mødetiden kl. 10 - hvis man var inspektør. Og var man det, så var man jo 'forsker' og havde så ret til at sidde og forske lidt hjemme, inden man gik på arbejdet. Kl. 10 dukkede de fleste op, og kl. 12 var der så frokost. Hver kom med sin madpakke, og gik op på etagen ovenover, hvor frokoststuen, og forelæsningssalen lå. Man skulle dog først lige igennem et rum med eksotiske krukker og spyd. Der var ikke faste pladser, men alle vidste hvor 'man' plejede at sidde, så der satte man sig så - ikke. Der var privat snak med sidemand eller dame, men når bølgerne gik højt, kunne vi alle deltage i snakken - de nytilkomne og studentermedhjælperne naturligvis med en lavere stemmeføring. Det var en hyggelig forsamling, hvor alle kendte hinanden, eller hurtigt kom til det. Ind imellem kom der også gæster. Jeg kan endnu høre Thor Heyerdahls høje syngende norske stemme, og en gang imellem dukkede Prins Peter af Grækenland, som i den borgerlige verden var etnograf. Jens Rosing fra Grønland var en hyppig og meget hyggelig og åbensindet frokostgæst. De havde hver deres tydelige accent og bidrog med deres gode historier til, at frokostpausen godt kunne trække ud.

Foruden de daglige frokoster var Frokoststuen også rammen om Julefrokosten. Enhver kom med lidt, som blev spædet til det fælles indkøb - og stemningen blev høj og god. Især når den lille professor i Eskimologi Erik Holtved hen på eftermiddagen eller aftenen fik pudset sine briller, rejste sig og sagde, at det vel nu var tid til at sige nogle usammenhængende ord. Hvad hans brudte kæde af ord handlede om, kan jeg ikke huske, for jeg havde fået mindst lige så meget under skjorten som han under vesten - men morsomt var det. På et tidspunkt tog Nic over, og det blev det ikke mindre underholdende af. Hans far havde været hestehandler i Tommerup, og om nogle af hans handler, som hestehandlere jo er godt kendte for, fik vi nogle brave historier, plus om alt det han havde oplevet hos Tuaregerne i Sahara. Vi var på alle måder i høj stemning, når vi tumlede hjem fra disse julefrokoster.

På Etnografisk Samling var der, ligesom i de andre afdelinger på Nationalmuseet søndagsrundvisninger kl. 14. Det var mest de studerende der stod for dem, og jeg blev skrevet op til at snakke om Nordamerikas indianere. Helt ærligt, dem viste jeg ikke noget om. Mit kendskab til 'de primitive' var jo lidt Afrika, men dem var der andre, der havde sat sig på, så jeg fik Nordamerika. På god kolonialistisk vis skar vi verden op i lunser, og jeg fik på denne måde en god chance til at få noget at vide om 'indianerne', for jeg måtte jo læse på lektien, så jeg havde noget at fortælle. På denne vis opdagede jeg så, at indianerne var en mere varieret og broget flok,

end det fremgik af den gængse præsentation i cowboy-og-indianer filmene. Ja og endda i skolebøgerne. En kritisk gennemgang af denne fremstilling førte til min første etnografiske artikel.

I dag kan jeg uden blusel sige, at Mexico blev mit etnografiske speciale. Første gang jeg stødte på dette land, var netop på Nationalmuseet, da Den dansk-mexicanske Venskabsforening gerne ville have en aftenrundvisning på Etnografisk Samling. Og den blev jeg sat til at stå for! Gud bedre det, for hvad skulle jeg snakke om! Det er nemlig sådan, at der på Nationalmuseet kun er een rigtig god ting fra Mexico. Ganske vist et flot og sjældent jadehoved, men det er jo lidt lidt til en hel aftens underholdning. Og om Mexicos kulturer og indianere anede jeg intet. Men jeg fik da sat et foredrag sammen og snakkede løs. Jeg vil nødtigt i dag høre hvad jeg fortalte, men jeg husker klart, at jeg fortalte løse om ruinbyen Mitla der ligger i et område som jeg udtalte som OaXaca, med tydelig markering af X. Jeg vidste ikke bedre, og ingen rettede mit x til et skarpt J. Men siden blev jeg klogere.

Sidste gang jeg var i Etnografisk Samlings frokoststue var, da jeg vendte hjem fra mit første ophold i *La Huasteca* i Mexico og fortalte om mine oplevelser dér. Jeg var blevet inviteret af Etnografisk Forening, og der var pænt fremmøde. Dog ikke så meget af kollegaer som af 'andre medlemmer'. Men Nic, Ida Nicolaisen og *Haralda* (Henny Harald Hansen) husker jeg tydeligt. Jeg havde min lille datter Elvira med. Hun sad på gulvet i sin røde bluse og fløjls-spencer og tegnede, mens jeg snakkede - ikke så meget teori eller nye opdagelser, det har jeg aldrig været god til, men om hvordan de nulevende mexicanske indianere havde det. Og det var og er jo stadig en trist historie.

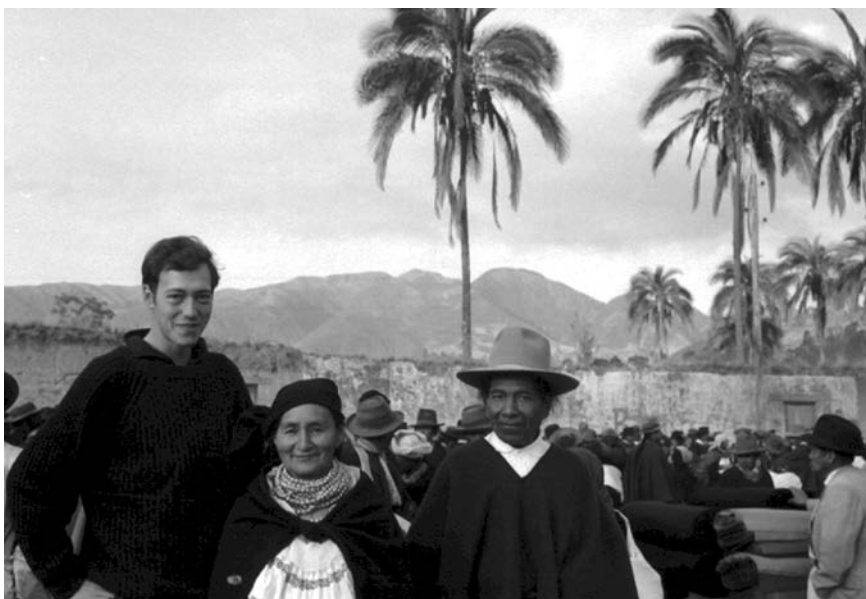
Ecuador

13. På feltarbejde i Ecuador

Da jeg begyndte at studere etnografi, var der endnu ikke så mange færdige kandidater. Og de som var, havde på fornuftig vis delt klodens verdensdele mellem sig. Een fik Afrika, een Indien, een Indonesien, til der ikke var flere kandidater og verdensdele tilbage.

Niels Fock var blevet tildelt eller havde udvalgt sig Sydamerika, fordi han havde deltaget i en etnografisk forskningsrejse til Waiwai indianerne i det indre Amazonas, sammen med museumsinspektør ved Nationalmuseet, Jens Yde. Siden havde han været på, som det hedder blandt etnografer, feltarbejde, i Argentina, for at se hvordan Mataco-indianerne levede. Nu havde han overtaget Jens Ydes post på Etnografisk samling, og sad så ene mand 'på Amerika', og det er jo en stor bid at administrere alene. Derfor ville han gerne have nogle medhjælper og kollegaer at snakke med. Jeg var en af dem, der godt kunne overtale. Ganske vist grøn i faget, og kun med en vis rejse-erfaring og begejstring for Afrika. Men jeg kunne overtale til noget bedre.

Nu kom det sig så, at Niels havde gode kontakter til Henry Dobyns ved Cornell University. Cornell universitetet havde haft fin vind i sejlene i et integreret landsbystudie

Da jeg kom til Ecuador for at arbejde som studentermedhjælper ved Cornell Universitetes feltprojekt dér, blev jeg 'indstalleret' hos alle tiders søde og varme familie i landsbyen Peguche. Her rager jeg eet til to hoveder op over min indianske familie på markedspladsen i Otavalo.

i Peru, hvor forskningen skulle bruges til at sætte udvikling og fornyelse i gang i en lille landsby dér. Det var et banebrydende projekt, og en forløber for de senere ulandsprojekter, som ethvert land med respekt for sig selv, og halvdårlig samvittighed overfor verdens mange fattige, satte i gang. I Danmark skete det indenfor rammerne af Udenrigsministeriet, i den afdeling der i dag hedder DANIDA. Den erfaring Cornell projektet havde høstet fra landsbyen i Peru, skulle nu også kunne anvendes i andre lignende landsbysamfund. Cornell University var derfor gået i gang med at studere et meget traditionelt hacienda-samfund, Colta Monja, i det centrale højland i Ecuador, i nærheden af byerne Riobamba og Cochibamba.

Niels fik nu organiseret, at 3 studenter kunne kobles på forsknings og udviklingsprojektet i Ecuador. De heldige blev Bjarke Frølund, Eva Krener - og så mig. Ja, der havde været andre interesserede, som Niels også foreholdt mig, da jeg midt under opholdet fik hjemve, så vi var heldige. Nu fik vi alle tre travlt. Vi begyndte med at finde en som kunne lære os en smule spansk, så vi ikke stod helt så hvabehvad-måbende, som Klods Hans's brødre foran prinsessen, når vi kom frem. Rita Barrit Humle blev vores gode lærerinde.

Niels Fock gjorde et virkeligt ihærdigt arbejde for at hjælpe os af sted. Det endte med, at han også fik os gratis ombord på en Lauritzen bananbåd til Guayaquil i Ecuador. Det var storsindet af J. Lauritzen! Mange år senere, da jeg havde samlet materiale til en udstilling til Dansk Landbrugsmuseum på Gl. Estrup, og A.P. Møller var blevet den største på containermarkedet, spurgte vi om vi for den gode sags skyld, kunne få fri eller nedsat fragt. 'Nej' var svaret! Når der handles - skal der ikke spildes!

Det var nu om at blive rejseklar. Jeg læste til geografi-forprøve, og nåede at dumpe lige inden vi skulle af sted. Da jeg fortalte Niels Fock det, kan det godt være, at han spekulerede på, om han nu også havde udvalgt den rigtige. Men nu var jeg jo heldigvis blandt de udvalgte, og her på falderebet kunne han heldigvis for mig ikke skifte hest.

Men det var ikke kun med rejseforberedelser jeg havde travlt. Margrethe min *kjære* kæreste og jeg havde heller ikke ligget på den lade side. Og det kommer der jo noget ud af, hvis

man ikke ... Og selvfølgelig skulle vi have brugt noget, og været forsigtige, og alt det andet man får at vide, når det ér sket. Men det havde vi ikke været, og det havde båret frugt. Nok var man i 1965 holdt op med at tælle, hvor mange måneder der var mellem bryllup og første fødsel. Men, det var stadig i de tider da børn udenfor ægteskabet ikke var så velsete, især ikke af pigens forældre, så det endte med stort festligt bryllup, inden jeg rejste af sted til Ecuador. Vi var meget lykkelige Margrethe og jeg. Hun selvfølgelig mindre, fordi jeg rejste af sted et par dage efter vores bryllup.

At rejse med skib er en vidunderlig måde at komme fra det ene sted til det andet. Bjarke, Eva og jeg spiste som grosserer, og boede som baroner ombord på båden 'Arabian Reefer' på vej til Ecuador. For at kunne sejle med igennem Panama-kanalen måtte vi dog for et døgnns tid synke i rangklasserne og blive påmønstret som purser og køkkenmedhjælper.

Fra Arabian Reefere som vi sejlede med på fra Antwerpen til Guayaquil i Ecuador, skrev jeg onsdag d. 28 juli, 1965 om den fantastiske naturoplevelse det er at sejle:

Vi har nu været til søs i over en uge. Det er en sjov fornemmelse hver morgen at vågne op, og stadig blot have vand inden for øjets rækkevidde. Havet er meget smukt, det er hele tiden forskelligt fra hvad det lige var. Det er svært at fatte, at vi allerede har sejlet så længe, men at vi endnu skal sejle lige så lang tid inden vi igen kommer til land. Jeg længes, eller jeg gjorde det i hvert fald til at begynde med, efter at se en lille ø, eller et stykke land, eller blot et andet skib. Det var vel af gammel vane fordi man kender jorden bedst. Ikke fordi man føler sig ensom. Jeg har svært ved at føle mig ensom på havet nu. Havet er levende, stort og fortroligt. For tiden er vandet stille, men om det så var i storm, og vi lå helt underdrejet, så tror jeg alligevel det ville virke på samme trykke måde. (Dog, kun en tåbe frygter ikke havet, siger garvede sømænd).

I lørdags var der en helt fortryllet stemning her om bord. Jeg skal prøve at beskrive hvor vidunderlig den var. Men vor falder ordene mig dårligt. De rette viger langt uden om mig, og tilbage bliver blot de forslidte tillægsord.

... Idet vi gik ud af vor kahyt ud på dækket, kunne vi intet se, så mørkt var det. Så mørkt som tusch og mørkere til, men som vore øjne vænnedes til det ringe lys blev hele himmelen fyldt med stjerner. Som et tykt tykt tæppe var himmelen, hvor enkelte stjerner lyste særlig kraftigt op. Vinden var varm, og talte venligt til mig. Den var så svag, at den næsten ikke eksisterede. Men alligevel var den hele tiden til stede. Vandet var som olie, så roligt og så kraftigt skinnede det i stjerne-lyset. Jeg stod oppe i spidsen af skibet, og der kunne maskinernes støj ikke høres, blot vandets brusen når det blev kløvet af skibets skarpe jern. Morild tændtes som store glimt fra havkarlens tændstikker, når han nede på bunden af vandet tændte sin store pibe. Som de smukkeste og hemmelighedsfuldeste væsner var spillene og trosserne med deres skygger, der var kuldsorte. Hele rummet var et, og selv var man en del af dette store univers. Hele verden var som et venligt dyr, der kærtegnede en med sin store lap.

I disse øjeblikke var ens lykke højest, og jeg tror ikke den kan være større, fordi alt om en blev nært. Hver del af omgivelserne spillede lystigt på deres lille instrument og aftenens fortryllelse skyldtes at disse violiner blev stemt i, og hornene gav klang, og bassen snorkede. Jeg selv spillede fløjte, og helt der

ude i horisonten stod den store elefant som dirigerede hele orkestret.

På denne aften steg kærligheden til alt op i mig. Kærligheden til det jeg var en del af. Men denne kærlighed ville i mig ikke blot blive en ting i sig selv. Den kunne gøre mig vild af god følelse, men først blev den rigtig stor i mig, efter jeg havde bragt den videre ud over mig selv, ud til mine omgivelser. Den vellystfølelse af kærlighed blev først virkelig i mig efter jeg havde overført den til mine medmennesker. Til de personlige som de upersonlige ukendte. Denne følelse blev til det man kalder inspiration til, at gøre godt mod andre. En missionærfølelse.

Den næste dag skrev jeg:

Arabian Reefer d. 29 juli, 1965.

Det er en underlig tanke at vi skal sejle lige så længe som de fleste folk holder sommerferie. 17 dage i alt. Når jeg tænker på hvad mange mennesker ofte når at udrette i disse dage, tage til Spanien, fare rundt i Paris og hvad ved jeg, er vores virkefelt jo noget begrænset. 100m langt og 15 bredt. Så den afstand er hurtigt gennemtravet. I går holdt Bjarke og jeg kapløb fra den ene ende til den anden. Parat, start, nu, og så spurtede vi af sted, og inden vi vidste noget af det var vi i fulde firspring kommet ind på fordækket, som matroserne lige havde malet.

Dagene ligner meget hinanden, og når vi på næste torsdag går i land i Guayaquil, kan vi vel dårligt skelne den ene dag fra den anden. Vi bruger tiden til at læse og læse og læse, og der er ikke meget andet at lave. Så ligger vi i solen, men det gider jeg nu ikke, da jeg synes det er tidsspilde. Meget af tiden går med at se efter flyvefisk, som forfærdede stryger væk ved bådens masende tilsynekomst. En dag så jeg delfiner, og ud for Azorerne så vi små brandmænd der ligger halvt op over vandskorpen, og lader sig drive bort med vinden. Bidevind-sejlere kaldes de også, da de går helt op mod vinden, hvilket enhver sømand ved, giver den bedste fremdrift. De kaldes også portugiske *man-of-war*.

Ved måltiderne sammen med skibets øverste officerer og et par medpassagerer fik vi vores første indtryk og oplysninger om de mennesker vi nu skulle over og 'undersøge' og leve sammen med i de næste par måneder. Det sagde noget om danskerne, og om hvordan 'vi' ofte ser de 'fremmede'.

Måltiderne er det der bryder monotomien, men har nu ikke samme tiltrækning som i begyndelsen. Det er også på disse tidspunkter vores medrejsende, og de søofficerer i hvis hånd vi lægger vor skæbne, viser sig for os, og alt efter personligheden afslører deres sande sjæl. Lad mig tage passagererne først, de er lettest at rive igennem. Der er et gammelt ægtepar, der nu her i deres anden barndom, skal besøge deres søn, der er vicekonsul i Guyaquil. De siger ikke noget. Den tredje passager er en gammel reder i Lauritsen's rederi. Han er også gået i barndom, og snakker en del. Nr. fire er en gæv usandsynlig tyk gammel

gut, der i sin unge dage sejlede, og som siden har gjort det bedre ved at blive reder i Algier. Han elsker mad, og guffer pølser og kød og salatter og fisk i sig i et stræk under hele måltidet, men får også tid til at fortælle skønne historier. Hans store sorg er, at han ikke mere rigtig kan få succes med at opvarte Eva, for han synes han kommer ud for urimelig konkurrence. Det er synd. Han er så rar.

Så har vi kaptajnen, førstemester, og førstestyrmand. Resten af officererne sidder i deres egen messe, og 'grabberne' i deres. Arter af de to sidstnævnte racer træffer vi rundt om på dækket.

Samtalen under måltidet skal helst være af en fuldstændig ligegyldig art: hvordan er vinden, suppen er god, et la la la!

Men en gang i mellem kommer vi ind på spændende områder - synes jeg da, selvom det af officererne nok ikke regnes for lige så interessante som meningsstyringer om det sprængte oksebryst vi får serveret. Spændende bliver det, når vi kommer til at tale om de vilde, om indianerne, eller "banditterne derude i Ecuador", eller for den sags skyld i enhver ikke-dansk, i første omgang, i anden, ikke-europæisk havn.

Det skal nok være sandt at de bananslæbere og handlende og hvem de danske søfolk ellers kommer i kontakt med i Guayaquil ofte tilhører det værste proletariat, og at officererne ved ordning af alle problemer vedrørende skibets sejlads kommer til at se meget bestikkelse, og pengegriskhed lige fra højeste embedsmænd til små usle toldere. Men den måde hvorpå alle folkene derude bliver karakteriseret og omtalt, vil jeg mene, til trods for ovenstående indrømmelse, vidner om et bjerg af stereotype, sikkert viderelærte fordomme, og manglende tolerance og indlevelsesevne.

Bemærkninger som at de alle skulle skydes en kugle for panden, eller en mærkelig en som, "de burde alle udryddes, og japanerne sendes derover i stedet for", giver mig kuldegysninger.

Bemærkninger af denne art hører man fra alle på båden, vel de samme bemærkninger gennem århundreder om fremmede folkeslag.

De hører sandelig med til vor folkearv, og burde i historiebøgerne optage et lige så stort kapitel som vores folkeviser. For søfolkene er vel ikke anderledes end de fleste andre folk. Men de hører til den gruppe af befolkningen, der indtil nu har haft den største kontakt med fremmede folk. Lignende bemærkninger hørte jeg også tit i Afrika hos ex-patrioter, og i Sydafrika blandt Boerne.

14. Peguche og Otavalo

Ankommet til Ecuador blev vi først indkvarteret på Cornell's kontor i Quito, og derefter sat ud i hver sin landsby. Bjarke i en lille landsby udenfor Quito, hvor han havde sit hyr med den lokale præst. Eva i en fjern og kold landsby, som hun døjede meget med. Og jeg i den lille venlige landsby Peguche, udenfor Otavalo i det nordlige Ecuador.

Jeg blev indkvarteret i eget værelse hos den mest

elskelige familie, Lema Terán, som boede i midten af deres majsmark, i et pænt stort adobe-hus med tegltag. Faderen var Rafael Lema Cajas, den lille mor ?? Teran. Den ældste søn Rafael arbejdede som quechua tolk på den amerikanske ambassade i Quito.

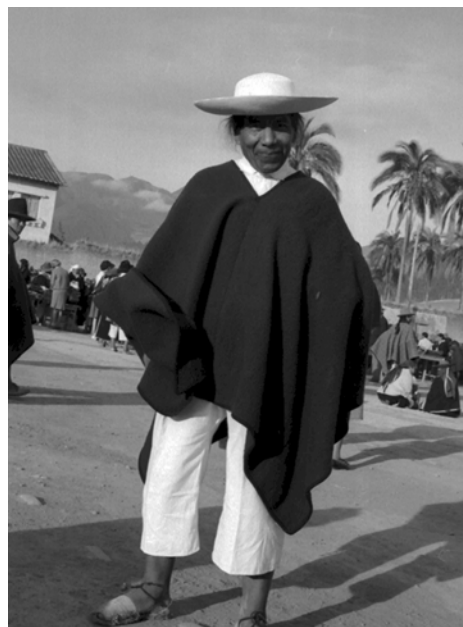

Paula var 'min søster'. Hun sætter også en ære i, at gå helt traditionelt klædt, med hvid filthat over hovedtørklædet, en kæde, der går flere gange omkring halsen med runde guldimiterede perle-kugler. Over den hvide bomulds-skjortebluse har hun et stort mørkeblåt, næsten sort retangulært uldsjal. Nederdelen, der er et langt stykke stof, der rulles et par gange om livet, holdes fast med et langt vævet bomuldsbånd i forskellige farver. På fødderne sandaler. Hvad hun køber på markedet i Otavalo, bærer hun i en sjalbylt på ryggen.

Min Peguche-far var Rafael Lema Cajas, med nykridtet hvid filthat, tung og varm hjemmewævet uldponcho, hvide 'bermundashorts' og halvlukkede lædersandaler – som en Otavalo-indianerne skal tage sig ud. Hans lange hestehale, som hører med til 'uniformen' ses dog ikke, men er der.

Otavalo indianerne går/gik i 1965 i halvlange, hvide bomuldsbukser, en hvid skjorte, sandaler, og et kendetegn for mændene var, at de alle havde langt hår, som de samlede i en hestehale.

Otavalo indianerne havde fundet en økonomisk niche ved at væve tekstiler, som de solgte i hele Ecuador, og en del rejste også til Peru, Columbia og Chile for at sælge. Her er Antonio ved at gøre sit kartede uld klar til spinning.

Søn nr 2, Antonio studerer

ved det katolske universitet i Quito, og så er der 3 døtre, hvoraf de to er lærerinder. Joe, de hører absolut til toppen i Peguche og blandt Otavalo indianerne. Selv om man ikke lige kan se det, sådan rent materielt, for dér ser de ud, og bor som alle andre i landsbyen.

Mit lille værelse stødte op til køkkenet, og havde udgang til en terrasse, som blev brugt som væveværksted. Så der var en livlig trippen gennem mit rum, hvad der nu ikke gjorde så meget, da familien var yderst omgængelig og hensynsfuld, og de altid gik i seng ved mørkets frembrud, hvorefter jeg med min Coleman petroleumslampe havde det hele for mig selv.

Men som man siger: ingen roser uden torne, og som der stod på bagsmækken af lastbilen tilhørende Them Ornecentral: - Ingen grise uden orne, så er der jo altid en slange i paradiset have. Det var familiens radio:

Jeg skrev på første side, at jeg var kommet til alle tiders dejlige sted. Det var i går, og jeg tror jeg skrev for meget. Der er en radio i huset, som går konstant. Lige som nogle folk tænder dagens første cigaret næsten inden de er vågnet, tænder disse folk for radioen lige så snart de er stået op. Jeg har modbydelige lumske planer om at sabotere radioen på en eller anden måde. Selv i nat da en af sønner skulle rejse, blev der sat gang i kassen. Man ser næsten overalt at folk vader rundt med transistorer, så det er vel ikke helt ved siden af, at man siger, det er japanerne der med deres massefabrikation af transistorer har skabt og vil skabe verdens sociale revolution. Tænk blot hvor fint Castro går igennem til enhver lille landsby. Gid fanden havde den radio. Ikke for at være reaktionær ! (65.08.15)

Jeg var så heldig, at der om 'min' landsby Peguche allerede var skrevet en etnografisk monograf, af Elsie Clew Parsons, fra 1950'erne, så jeg havde noget at slå op i og blive klog på. 'Min landsby' skriver jeg. Ja, så imperialistisk omtaler etnograferne den landsby, eller det folk de gør studier i, og at de mener det, viser de ofte ved, at de ikke byder kollegaer, der også

vil bruge landsbyen som studiebase velkomne. Peguche var, da jeg kom dertil, et lille mirakel blandt alle de fattige indianske landsbyer i Ecuador, og for den sags skyld også i andre sydamerikanske lande. Otavalo indianerne havde med deres vævede artikler fundet en niche, der gjorde dem til de rigeste blandt Ecuadors indianere, hed det sig. Alle landsbyens beboere var

Landbyen Peguche ligger et stykke nord for byen Otavalo, for foden af det store bjerg Imbabura. Al jorden er opdyktet, hvilket også skaber en del jorderosion. Husene er/ var i 1965 lavet af adobe, med saddelegtag. Små veje og stier fører rundt til familiernes huse, der ligger midt i markerne.

Nogenlunde i midten af landsbyen Peguche ligger på plazaen byens kirke. Her fik jeg lov til at vise et par 'danmarks-film', som jeg sammen med en stor tung fremviser havde lånt på det danske konsulat/ambassade, og slæbt med på eget sæde i bussen fra Quito. El var der ikke i kirken, men på en nærliggende lyspost hagede vi en ledning fast. PH's danmarksfilm (Poul Henningsen) virkede nok på tilskuerne som at vise scener fra en anden planet. Mere populære var den tegnefilm, jeg også havde fået med.

rigtig at lære indianernes sprog quechua. Jeg er ikke for god til sprog i det hele taget, så hvis jeg nu skulle i gang med spansk, og dertil quechua, så ville det overstige mine evner.

For at komme af med det nødvendige havde familien et lille lokumshus. Men skulle jeg bare 'slå en streg', var det lige så let, i hvert fald for os hankøn, at stille os op bag en majsplante. Jeg har det med at nyde alle de gratis glæder som livet byder på - som ikke er så få endda. Een af dem er, at stå en mørk aften og lade vandet under Vorherres åbne himmel og nyde stjernehimlen, som her, hvor der stadig ikke var elektrisk lys, var overvældende. Nu var det i den tid hvor russerne, til amerikanernes store misundelse, havde sendt en Sputnik i vejret, og herefter begyndte det ligesom at vrimle med satellitter. Så en nat står jeg, inden jeg skal sove ind, og lader vandet løbe af kartoflerne, mens jeg som en anden Kingo synger om himlens stjernevrimmel: - *hvad skal jeg sige når jeg ser ...*, og kigger op mod himmelbuen. - Ja men, dér var der jo noget der bevægede sig. Og som en mindre hurtig satellit farer jeg ind og får vækket hele indianerfamilien, for at de kan komme ud og se den russiske rumhund Laika oppe på Mælkevejen. Og så står vi og kigger, og kigger og kigger, og synes ligesom ikke at sputnikken flytter sig af stedet. Indtil jeg med flov stemme må meddele, at det vist ikke er et af menneskenes vidunder vi betragter, men naturens. Det var en stjerne, men da det var skyerne der blæste forbi, kunne man et kort øjeblik forledes til at tro noget andet. - Godnat ka' vi så komme til at sove! Men jeg fik dog oprejsning, for en anden sen aften da jeg var ude og kigge på stjerner, kunne jeg råbe vagt i gevær til den tyveknægt, der var ved at trække af sted med en af familiens grise. Det gav tilgivelse.

Familien var oppe før fanden fik sko på, så det blev jeg jo også nødt til, når der tidligt begyndte en livlig trafik mellem køkkenet og familiens andre opholdssteder, igennem det rum hvor jeg sov. Efter et godt morgenmåltid, med kaffe og rigeligt sukker, brød og stegt æg, kunne jeg så begynde dagens arbejde, som til at begynde med bestod i, at 'kigge på'.

Den første rapport fra Peguche, skrevet et par dage efter min ankomst lød således:

aktive med at væve ponchoer og vægtæpper med forskellige før-spanske indianske motiver. Det var nu ikke mere med uld man vævede, men acryl-garn i skrappe farve, og ponchoerne var heller ikke de store kraftige af uld som indianerne selv gik med, men nogle små lette 'turist' sager. Når tæpperne og ponchoerne var færdigvævede, blev overfladen kartet op, så den blev ulden og flossy. Alle familiens medlemmer deltog i produktionen, og hvad der var blevet vævet færdigt i ugens løb, blev solgt på det store farvestrålende lørdagsmarked i Otavalo.

Jeg havde det virkelig som blommen i et æg hos denne familie. Til at begynde med sad jeg jo lidt stum og så på, men lidt efter lidt fik vi en snak i gang - på spansk, for jeg lærte aldrig og prøvede heller aldrig

18. august 1965, Peguche

Da jeg nu kun har været i Peguche meget kort tid, og mit spanskendskab er noget begrænset, skal følgende observationer ikke betragtes som 'facts' men observationer, som skal underbygges.

Jeg ankom for to dage siden til Rafael Lema Cajas hus/hjem, og dér blev jeg meget venligt modtaget. Der var hans kone, 3 døtre og 2 sønner. Den ene søn, Antonio, underviser i/på quechua på haciendaen Colta Monja, og er desuden begyndt på andet år ved det katolske universitet i Quito. En anden søn, Narcisso, arbejder som tolk fra spansk til quechua og omvendt ved den amerikanske ambassade i Quito.

I huset er der også en lille pige, Susanna, fire år gammel. Jeg fik af en amerikansk pige, Anna, der også studerer i Peguche, at vide, at hun er forældreløs og derfor er blevet optaget i familien.

Familien har en radio der går på fulde drøn alle dagens timer, hvilket gør det lidt besværligt at arbejde. Det er altid Radio Otavalo de lytter til. Familien siger de ikke bryder sig om at høre på Voice of Andes. Jeg går ud fra, at det er fordi den er for 'langhåret'.

Huset jeg bor i er omkring 8 m bredt og 14 m langt. Det er i en etage, er hvidkalket og har tag med tegl. Huset har eet stort rum i midten, hvor familien sover i to senge, og der er også to store væve. Rummet har teglstens gulvbeklægning. Køkkenet har et åbent ildsted i bordhøjde, og da der ikke er nogen åbning hvor røgen kan trænge ud, snor den sig af sted gennem hele huset. Huset har desuden i hver side to mindre rum, hvoraf jeg nu bebor det ene. Herfra er der indgang til køkkenrummet. I det andet lille rum opbevares garn og tråd, som de dels selv bruger, dels sælger ud af, pr. vægt. Hvad der er i det modsatte rum der svarer til køkkenet, ved jeg ikke. Som en del af husets bagside, og overdækket af husets tag, er der en åben veranda, hvor der står to store væve, som dog ikke er i brug. Den ene blev købt to dage efter jeg ankom af en snedker fra Otavalo. Jeg så han (faderen) betalte snedkeren 175 sucres.

Faderen væver hver dag, men han gør det aldrig en hel time i træk. Ind imellem finder han på alle små jobs, så han har en behagelig arbejdsrytme. Han har ansat en ung mand på omkring 20 år som kommer hver morgen mellem 6:30 – 7:00 for at væve. Han får alle sine måltider mad her, og arbejder til omkring 5:30. Han udfører også forskellige småjobs. Lige nu er han ved at luge i haven/marken der er omkring huset. Han kan ikke læse, men husets piger underviser ham hver aften en times tid i at læse og skrive.

Familien har een ko, som endnu ikke giver mælk, desuden 3 store grise og 2 små. Så har de også en masse høns og 2 haner. Desuden 2 voksne hunde og 3 hvalpe. Samt 2 katte.

Familien spiser tre måltider om dagen. Den grundlæggende føde er majs og kartofler. De spiser også en del grøntsager, løg og tomater, og mindst een gang om dagen spiser de kød.

Efter at have været nogen tid i landsbyen syntes jeg også, jeg skulle have en poncho. De

fleste traditionelle indianere havde, efterhånden som deres gamle uld og hjemmevævede ponchoer var slidt op, udskiftet dem med nye fabriksvævede. Men nej, den jeg ville have, skulle være en af de 'rigtige' gode gammeldags, lavet af uld, og den skulle væves på en original lænnedvæv. Meningen var selvfølgelig, at jeg også skulle lære at væve på sådan en. Men det blev nu min compadre, som vævede 99,9 % af min smukke blå poncho. Da jeg tog den på første gang var jeg ved at synke i knæ, så tung var den. Men så blafrede den heller ikke let op for enhver vind. Nu ligger den og tager sig smukt ud på en dansk sofa.

En 'anden måde' at gøre tingene på og forholde sig til livets store skæringer, fik jeg at se en af de første dage jeg var i Peguche, hvor døden indtraf for en lille pige:

En kusine til familien Lema døde i dag af kighoste. Ingen i familien her viste synderlig tegn på sorg (pigen var 5 år), de pjattede som sædvanligt, og Rafael Lema tog til Otavalo for at sælge ponchoer.

Om eftermiddagen spurgte pigerne med et stort grin om jeg ville med ned og se det døde barn, og det ville jeg jo som etnograf gerne. Inden vi kom til huset, tog vi nogle penge frem, een sucre hver, som vi lagde ved barnets fødder. Barnet lå på et lille bord, over hvilken der var lavet en baldakin i blå farve. Pigen havde sine daglige klæder og smykker på og så nærmest ud til at sove. Indtrykket af søvn blev forstærket ved, at ingen i familien syntes at være 'præget' af situationen. Børnene legede rundt i stuen, barnets bedstefader lå i sin seng og sov søndagsrusen ud, og alle syntes at være så glade og tilfredse som sædvanligt. Barnet var hurtigt glemt, og vi talte om alle mulige andre ting.

Efterhånden som jeg fandt ud af, hvad det hele gik ud på, og jeg kunne sige noget mere sammenhængende, blev mine cirkler i og omkring Peguche større. Og nu blev det ikke kun mig der kom til at lære noget om dem. Jeg mente også det var rimeligt, at indianerne i Peguche fik noget at vide om det land og den kultur jeg kom fra, så derfor slæbte jeg engang på vej tilbage fra Quito en stor filmfremviser med tilbage i bussen. Jeg måtte købe ekstra sæde til den, hvilket en passager der måtte stå op brokkede sig gevaldigt over. Han mente filmapparatet sagtens kunne surres fast oppe på bustaget - hvilket jeg afviste på det bestemte, og insisterede på den ret min ekstra billet gav mig. Ved at koble

Det ugentlige marked i Otavalo trækker indianere fra nær og fjernt. Her sælges de billedtæpper og lette sjaler/ponchoer, som i stor mængde bliver/blev i 1965, vævet af indianerne i deres hytter, solgt til opkøbere, som også var Otavaloindianere, og af dem solgt videre over hele Ecuador og Columbia.

ledningen til fremviseren på plazaens eneste lygtepæl, hvor vi kunne trække el, afholdt jeg så to - tre forestillinger i byens kirke, hvor en måbende forsamling prøvede at forstå min kultur via PH's Danmarksfilm. Jeg havde også fået en tegnefilm med fra ambassaden, og den vakte mere jubel.

15. Indians in misery

Lederen af Cornell projektet i Ecuador var antropologen Eileen Maynard. Hun var i gang med en rapport om livet på en traditionel hacienda i højlandet. Hun følte virkelig med indianerne, der levede under de mest usle forhold, og hendes rapport fik titlen: 'Indians in Misery' - hvilket jo ikke lige var den slags anklagende titler, vi var vant til at se på antropologernes landsbymonografier, selv om den nok også kunnet have været titlen på mange andres studier af bondesamfund. Der var her virkelig lagt op til, at nu skulle der laves om på uret og fattigdom. Det hele foregik i President Kennedy's tid og ånd, og med det nyskabte Peace Corps, hvor unge entusiastiske amerikanere drog ud i verden for at hjælpe og ændre den, var det ikke så mærkeligt at etnografien nu, ikke blot skulle være til gavn for videnskaben, men i lige så høj grad bidrage til at skabe bedre forhold for de studerede. Det var en linje jeg var med på, og den egentlige grund til at jeg læste etnografi. Jeg ville bruge etnografien til at forstå og hjælpe andre mennesker. Rapporten blev trykt på den amerikanske ambassade i Quito, og ambassadøren rumlede i sin jeep ud til haciendaen for ved selvsyn at skabe sig en idé om tingenes triste tilstand og muligheder for ændringer. Men hvad der siden kom ud af rapporten og løfter og håb om hjælp, det ved jeg ikke.

16. Drikkevaner

Eileen Maynard var i gang med den anden rapport om drikkevanerne blandt indianerne, og det blev så Bjarkes, Evas og min opgave at komme med indtryk fra vores del af Ecuador. Et af etnografernes adelsmærker er, at vi er deltager i det vi observerer og beskriver - 'deltagerobservation', kaldes det. Altså, vi skulle med til fester og ceremonier - og drikke med. Det var ind imellem noget af en blandet fornøjelse og et kors, for ikke al den sprut der blev budt rundt var så fint destilleret eller brygget, at man ikke næste dag vågnede med tømmermænd på størrelse med Andesbjergene. Efterhånden fandt jeg ud af at undgå det værste ved at sige, at jeg var syg og tog medicin.

Vi skrev vores rapporter om drikkeriet på engelsk, hvorefter de blev renskrevet af en sekretær på Cornell kontoret i Quito. Herom skrev jeg blandt andet:

Formula of drinking.

When a man buys a bottle of trago, or a bucket af chicha it is never to drink it alone. He will always go to one of his friends and offer him a drink, but being the first cup, the latter will refuse the drink till the former has taken a drink. 'Iskanichu' - cheers, they will both say, and now the friend will have his drink. The owner will then go to another friend to offer a drink, and he may or may not have to drink again. Thereafter any man or woman can pass the drink round, even if he has not bought it

himself. The same ritual will be followed.

It is considered an insult to refuse a drink, but if you get trago you can spit it out, and if it is chicha you can pour some of the contents out on the floor. I have not seen anyone return a full or half-full cup. On some occasions I have witnessed that people who poured trago or chicha out on the floor, were fined an extra cup. A person will always be offered a drink, he will never help himself.

You can not refuse an offered drink, but you can always ask for just a little bit, and then you can also ask the person who distributes the drinks, before he gets to you, that you don't want anything, and he will most often let you go free.

At alkohol er en meget integreret del af indianernes kultur fik jeg syn for sagen ved et bryllup:

After the marriage in the church in Otavalo, the family and the friends will go to a cantina. Here all the guests will have to buy for about 2 sucres of chicha, all of which will be put into big buckets. Equally each person will buy a bottle of trago, which also will be poured into buckets. After the meal the chicha will be drunk, and each person will have to drink out. Then some of the trago will be served - not in the usually small iron-cups - in big glasses, which contain about 5 - 6 iron-cups. All the offered trago will have to be drunk by each of the guests, and they will be beaten by a stick by the other guests, if they do not finish. In order that everybody shall drink, the entrance will be closed and a guard will be placed at the door, to see that nobody escaped.

Værst går det dog ud over de nygifte:

On the last day of the marriage-celebration the padrino and the madrina will tell the young couple, that now they shall be taught how to drink. The novio/a will then be offered three big glasses of trago, and after a pause another three. They will now be half-dead, but after another pause they will have to drink another three glasses of trago.

The couple will now, more dead than alive, be taken to their house, and the other guests will go on dancing and drinking.

Det er vel ikke svært at forestille sig, hvad de nygifte har brugt den bryllupsnat til.

Foruden at rapportere om alkohol ville jeg også gerne skrive noget mere generelt om landsbyen Peguche. Ambitionerne var vel at opdatere Elsie Clew Parson's monografi fra mange år tilbage. For at nå frem til dette fjerne mål, mente jeg, at et skridt på vejen måtte være at bringe statistik og demografi med ind i billedet. Da det hed sig at Ecuador var et demokratisk land, ja så måtte der jo være valg og dermed også valglistes. Så en dag troppede jeg op på et offentligt kontor og bad om at måtte se dem. Mit navn og ærende blev skrevet op, og bragt ind til den ansvarlige for folketælling og valg, en oberst i stram uniform. Og så fik jeg lov til at sidde og vente et par timer, indtil jeg opdagede, at nu gik obersten til frokost. Og hvis jeg ville have yderligere oplysninger, kunne jeg komme igen næste dag. Jeg fandt aldrig ud af hvem der stemte

ved valgene i Peguche. Men det vidste obersten vel heller ikke. Og han var sikkert også ligeglad.

17. Curanderos, hekse og foregivere

Hekse, ånder, tro, og hvordan folk bliver kureret. Det var nogle af de emner jeg også var interesseret i at vide mere om. Jeg havde været henne og snakke med en medicin-mand / shaman, men han var ikke meget for at udlevere sin viden. Men vide, det ville jeg. Så en mørk aften gik jeg sammen med en præsteelev fra landsbyen hen til en meget dygtig kone, der var *curandera* - altså 'klog kone'.

Da vi kom, var hun allerede gået i seng, men hun måtte alligevel stå op, idet hun følte, hun ikke arbejdede for penge, men for at hjælpe et sygt menneske. Der blev sendt bud efter en flaske brændevin, 4 lys og 6 æg, og fra et bestemt træ blev der hentet blade. Endelig fremtog hun selv nogle runde og blanke sten. Jeg sad på jorden foran hende, og hun begyndte med at gøre korsets tegn for mig og mumle en katolsk bøn med et »hedensk« indslag, idet hun påkaldte ikke blot Den hellige Jomfru og San Pedro, men også de store ånder, som bor i bjergene i Imbabura og Cotopaxi. Mellem os blev der nu udbredt et lommetørklæde, hvorpå der blev tændt to lys, og æggene og stenene blev fordelt i 6 bunker, og over det hele blev der drysset smuldrede blade. Bønner blev gentaget en time i træk. Samtidig blev stenene og æggene på lommetørklædet flyttet fra en bunke til en anden, eller de blev samlet i en, for så igen at blive fordelt i nye bunker. Stenene og æggene skal til slut ligge i et bestemt mønster, men de må kun, ligesom i en kabale, flyttes i en bestemt orden. Under hele denne ceremoni tog indianerkonen med regelmæssige mellemrum en ordentlig mundfuld brændevin, som hun med voldsom kraft prustede ud over mig og de magiske sten. Ved hjælp af brændevinen skulle vi komme i kontakt med hendes hjælpeånd. Til slut var jeg helt gennemblødt af brændevin. Vi fik at vide, at jeg var angrebet af en meget ondskabsfuld ånd. Hun var ikke helt sikker på, om hun kunne kurere mig, så måske skulle jeg til en »stærkere« curandero. Vi forsøgte at få hende til at sige, hvem der havde set på mig med onde øjne, men det kunne hun ikke sige efter så kort tid.

Nogle af Jer vil måske føle, at man kan afsløre det hele og kalde det svindel, for I ved, at jeg slet ikke var syg i maven. Dog, konen havde de bedste grunde til at tro, at jeg virkelig var syg, for jeg stønnede og vred mig som i smerte, og en rigtig læge kunne jeg nok også let have bildt ind, at jeg var syg. Men, var det rigtig gjort af mig, at få informationer på denne måde? Ja, det var det vel. Jeg blev i hvert fald klogere, og det kom ikke la curandera til skade.

18. Nye og gamle inkaer

På et tidspunkt syntes jeg, at jeg også skulle se noget mere af Ecuador. Niels Fock havde også opfordret os til at tage ned til et inkatempel - Inkapirca, dels for at se ruinen, og

ikke mindst for at se Tsitsit, den berømte eller berygtede indianerlandsby i nærheden. Alle ved hvordan rygterne går, og de var efterhånden blevet til, at der i Tsitsit var blevet brændt nogle læger fra *Mission Andena*, og alle betragtede folkene dér som meget farlige. Det endte med at Bjarke, Robert Agro, en amerikansk etnograf, og jeg tog en tur ned til det sydlige Ecuador, for at se os om, og blive klogere på folkene fra Tsitsit. Fra en artikel jeg skrev, da jeg var kommet hjem, citeres:

Jeg fandt ud af at det egentligt kunne være mægtig morsomt for ham, og også meget hjælpsomt at have min husvært, gamle Rafael Lema med. Nå, først ville Taita, som vi døbte ham på turen, ikke med. Men pigerne i huset pressede ham nu for at tage med, og jeg gjorde også hvad jeg kunne for at få ham med. Men han ville ikke rigtig. Ikke før end jeg fandt ud af, at han var bange for at vi skulle sælge ham nede i Cuenca, eller sydpå, og kunne berolige ham med, at dét kunne vi bestemt ikke finde på. Han havde spurgt sin kone hvad hun syntes om, at han tog med til Cuenca, og hun havde igen spurgt sin gamle mor, der profetisk havde sagt, at vi ganske bestemt ville sælge gamle Rafael, og at han derfor absolut ikke skulle tage med.

Ja man kunne grine, men det er ikke så naivt som det lyder. Det fortæller noget om fortiden, om hvordan indianerne blev behandlet af den hvide mand. Sådan bliver Otavalo indianerne ikke mere behandlet, men gå til andre egne i Ecuador, dér er der spændinger mellem indianerne og 'de hvide'. Mange indianere tror, at de hvide kommer til deres landsbyer, enten for at stjæle deres børn, tage deres land eller kvinder, eller for at opkræve skat.

Det endte dog med, at vi fik ham overtalt, og aftalte at mødes med ham i byen Ambato, hvor han ville prøve at sælge nogle af sine vævede sjaler på markedet.

Vi kunne nu ikke få nogen bus fra Ambato længere sydpå til Riobamba, dels fordi det var markedsdag og dels fordi der ikke er så mange busser i den retning. Så besluttede vi os til at forsøge lykken 'på tommelfingeren'. Det var alle tiders selskab der drog ud af landevejen. En gringo (Robert Agro) der lignede en engelsk løjtnant på grund af dele af en militæruniform, han havde købt på et overskudslager, sine lange snørrestøvler og sorte baskerhue. Dertil to gringo-danskere, hvor den ene var svøbt i en af de amerikanske militærjakker fra overskudslagre, der var på mode dengang. Jeg rejste i den store blå poncho jeg havde fået lavet. Vi lignede jeg ved ikke hvad. Den eneste 'normale' var vel vores gamle Otavalo indianer med sin bylt af ponchoer på ryggen.

Den første lift vi fik, var med en stor tom lastbil, hvor vi blev losset om bag på ladet.

Det var en sjov reaktion folk havde overfor gamle Taita. Først ville de slet ikke kendes ved ham, og troede ikke at han var i selskab med os. Da vi så sagde, at han var sammen med os, spurgte folkene en smule desorienteret, om det var vores tjener. Nej svarede vi. Nå men så er det Jeres fører. Nej svarede vi igen. Nå, nå men så Jeres tolk ? Næhe, svarede vi nok en gang, det er så-mænd bare en ven, hvorpå de så måbende på os. Det var vi konstant ude for på vores rejse sammen med Taita.

Den næste lift vi fik, var med en politijEEP. Der var kun plads til tre på bagsædet, så gamle Taita blev losset om i bagagerummet sammen med alt vor bagage. Han syntes ikke at sige noget til det.

Derefter fik vi en interessant lift med en stor lastvogn der skulle til Riobamba med kartofler. Vi blev stoppet om bag i og havde det hyggeligt oven på kartoflerne. For at få tiden til at gå havde vi lavet sangen Tipperary om, så den lød sålunde:

Its a long long way, to Inkapirka,
Its a long way to go
Its a long long way to Inkapirka
To the sweetest ruin I know.
Good-buy Quiito,
Farewell calle Triana.
Its a long long way to Inkapirka,
But my heart's right there.

- But he is an Indian !
- Sure let him come, I don't mind.

Så hentede vi Taita, og fik ham op i lejligheden.

Den næste morgen fik vi den bedste lift jeg nogensinde har fået - ja selv til i dag 2005. Det var på toppen af et gammelt futtog. Vi havde aftenen i forvejen mødt lokomotivføren, og han havde lovet os, at vi kunne køre med ham oppe på toppen af lokomotivet. Det var herligt, for der var den skønneste udsigt her, og da vi standsede ved alle små stationer kunne vi derfra betragte indianerne og livet i ro og mag. Og da vi nu kendte lokomotivføren, kørte toget aldrig før end vi var kommet med igen.

Det var et værre gammelt tog, men der kom alligevel efterhånden damp under kedlerne, så vi kunne suse af sted - især når det gik ned ad bakke. Gamle fader Rafael sad på sine tekstiler, men nu var der så meget sus, at han måtte bekymre sig en smule mere om sin store flotte columbianske hat, så han fik en snor om børen og bandt den sammen under hagen. Skyggen blev på denne måde vendt op, så hatten lignede en texas-kalot.

Vi gjorde holdt i landsbyen Guamote for at spise. Det var en lille mestizoby, hvor tilsyneladende både busser og tog stoppede, for der var en masse boder hvor der blev stegt grise og kogte kød og ris, kartofler og alle mulige forskellige supper. Vi kikkede rundt og spiste noget brød med svinekød. Da vi skulle til at komme af sted var Taita forsvundet, så vi blev lidt nervøse. Vi piftede i dampføjten efter ham, og så kom han løbende med en anden otavalo-indianer i hælene. De grinede og snakkede løs, imedens de løb. Da Taita kom op på vognen, og vi kom af sted, fortalte han, at han havde mødt en af sine slægtinge fra Pegu-

che, der nu boede her, Daniel Ruiz hed han. Han havde overalt på, men havde beholdt sin lange fletning - som en rigtig otavalo-indianer.

Vi kørte nu gennem Palmyra-ørkenen, og stoppede i en lille ussel mestizo flække. Hvad *søtan* mon folk laver dér, og hvordan får de skrabet sammen til brødet ?

Vi kørte videre med toget til Sibambe, hvorefter det fortsatte ned til kysten, og vi skulle med en lille skinnebus til Cuenca. Lige før Sibambe passerede vi 'Djævlens Næse'. Nedstigningen i terrænet er her for stejlt og brat til, at der kan laves kurver på jernbanen, og da toget gerne skulle en 200 - 300 m ned, blev man nødt til at lægge sporene i zig-zag, frem og tilbage. Det ene øjeblik kørte det ligefrem, og i næste øjeblik bakkede vi tilbage.

Efter nu et par dages rejse nåede vi frem til det gamle inka fort Inkapirca. Det så majestætisk ud som det lå der på en bakketop, hvorfra der var en fantastisk udsigt over et dalsystem, og grene af dale der munde de ud omkring Inkapirca. Bestemt en god strategisk placering. Her fik vi en mærkelig og øjenåbnende oplevelse ved mødet mellem to forskellige 'indianerstammer'.

Vi var meget heldige med vor ankomsttid, for i Inkapirca fik vi at vide,

Jeg har rejst 'på tommelfingeren' mange gange. Men kun to gang fået en lift med et tog. Den første var på toppen af et lokomotiv, fra byen Riobamba og sydpå. Herfra var udsigten fin, og hastigheden ikke hurtigere, end man kunne nyde hvad vi så på vejen.

Bjarke Frølund sidder her på toppen af lokomotivet og tænker over livet. Sine tanker prøver vores medrejsende, den amerikanske etnograf Robert Agro at nedfæste i en bog - mere bumletog var det altså ikke.

Den anden gang var med min mexicanske kone Silvia igennem Sierra Madre bjergene i Mexico.

Min indianske far, Taita Rafael var med på togturen, men her var farten for farlig for hans mere moderne rejsehat, så den blev tæmmet med en snor.

at der den næste dag ville komme nogle folk fra Cañar og Asoges, militær guvernøren for provinsen Cañar, og andre høje herrer, for at filme ruinen til turistformål. Indianerne fra Tsitsit var blevet bedt om at komme i deres festdragt for at deltage. Vi fik også at vide, at de skulle danse. Det var sandelig godt, for nu kom de folk vi så længe havde talt om til os, og vi behøvede ikke at tage til dem, hvis stemningen for et besøg i landsbyen ikke var god. For vi viste jo ikke andet om folkene fra Tsitsit, end hvad rygterne hviskede om. Glade gik vi i seng, men stakket var vor søvn, for det var skide koldt, ja det er det rigtige ord for hvad det var. Men vi glædede os alligevel til næste dag. Inden vi sov, havde vi været rundt og se 'el castillo' - slottet. Vi var alle meget imponeret, og Taita faldt ustandselig i tanker over de svundne indianske fortid.

Næste morgen drog vi til Inkapirca og mødte der en masse folk fra Tsitsit. Vi talte med præsidenten for landsbyen, en værdig (det er sådan nogle altid, ligesom prinser i eventyr altid er smukke og tapre) gammel herre. Gamle Taita var blevet instrueret om sit job som fortaler, og han gjorde et fint stykke arbejde ved at tale med præsidenten om vort arbejde, om hvem vi var, og spurgte om vi kunne komme og besøge Tsitsit samme eftermiddag. Præsidenten var venlig og indbydende, og sagde at vi kunne komme, men vi skulle spørge folk om lov til at fotografere og gå ind i deres huse.

Vi talte selv med mange af folkene fra Tsitsit, og de var alle meget åbne, og vi kunne endda uden særlige dikkadarer tage billeder af mændene, konerne og børnene. De var alle i nogle fantastiske flotte dragter. En lille dreng bar en stor konkylie, et horn indianerne bruger til at kalde sammen med.

Langt om længe kommer der tre landrovere fra Azoges med militærguvernøren og alle de andre honoratiores, plus, hvad jeg troede var alle deres pigebørn, omkring 14 - 16 unge piger. Vi gik nu op til ruinen, og alle pigerne fjanter ind i haciendaen. Kan I tænke Jer af hvilken grund ?

Nu skal I blot høre.

Pigerne viser sig efterhånden, en efter en og løber fnisende ud til ruinen, påklædt som. . . indianere, i lange røde eller gule silke særker, med slids i siden, så man kan se deres lækre lår. Pigerne har fået et smukt lag læbestift på, og nogle gumler tyggegummi. Ud træder også en ung yndling klædt i hvide silkefodboldebukser og en slaskende skinnende rød kappe om skuldrene, og i hånden har han et spyd.

De rigtige indianerne der også har forsamlet sig oppe omkring ruinen, bliver nu gennet til side. Soljomfruerne, for det er hvad de skal forestille, indtager deres pladser, ligesom yndlingen klatre op på Inkapirca for at blive tilbedt af sine soljomfruer. Instruktøren holder en kort tale om

hvad formålet med filmen er, hvordan pigerne skal prøve at forestille sig Inkaen på toppen af sit slot, og dem selv som underdanige slavinder, der blindt underkaster sig herskerens vilje. Musikken, ja den er noget for sig selv, for det er mestizomusik, spillet med harmonika, tromme og guitar, sætter i gang, og på denne gloriøse måde starter noget der får en til at tænke på Irene Holms ballettimer, alt medens fotografen glad vimser omkring. Indianerne ser måbende til.

Vi kravlede i en pause op på ruinen for at snakke med den gæve kriger, der er blevet placeret som udkigsmand deroppe, og spørger ham:

- Hvorfor filmer I ikke alle de indianere der står omkring her og ser på, for de er da egentlig taget mere naturlige?

- Åhe, svarer han, indianerne her ved ikke hvordan man skal danse soldans !!

Lidt efter spørger vi:

- Sig mig, hvem skal du egentlig taget forestille?

- Jeg er Atahualpa, svarer han gævt.

Da inkakongen Atahualpa skulle gå ned fra ruinen, fik han en lille torn i foden, og den gæve kriger hinkede jamrende hen til en sten, hvor en af soljomfruerne hjalp ham af med ondet.

Efter at de gæve hvide indianere var blevet filmet, begyndt de rigtige indianerne at danse. Sikken en forandring. Der var et 'orkester' med en stortromme og en gammel violin. Musikken var ensformig i samme grad som arabisk musik kan lyde ensformig, men det er den ikke, hvis man blot hører ordentlig efter. Der var fire der dansede, to voksne mænd og to drenge der mere eller mindre prøvede at gøre de voksnes trin efter. De havde flotte dragter på, ikke ponchoer, men de havde en slags skjorte på hvorpå der var broderet hjorte og andre dyremønstre. Omkring

skinnebenene havde de spændt klokker. De havde træsværd, som de under dansen slog hinanden med. Ikke voldsomt. Så vævede de ud og ind mellem

hinanden, de to voksne dansede altid sammen, medens børnene dansede for sig.

Da filmfolkene skulle til at gå, kom præsidenten for Tsitsit op til os og spurgte os, om de ikke fik betaling for den tid de havde spildt med at komme herover. Vi sagde, at vi ikke havde sendt bud efter dem, men at vi skulle tale med dem der stod for det hele. De var nu i mellemtiden blevet godt lakket til, ved den meget whisky de havde pøset i sig, og en skolemester stod stangdrukken op overfor indianerne og sagde:

- Næhe vi har ingen penge. Regeringen vil ikke betale til den slags ting, og indianerne de kan blot komme når man kalder på dem. Sådan er det.

Bjarke Frølund og nogle lokale diskuterer ved Inkapirca-ruinen, om det måske er resterne af en tronstol til en inka med en meget stor bagdel, eller det er et lille badekar ?

Jeg spurgte så, om han ikke selv kunne give nogle penge, til hvilket han svarede: v

- Hvorfor søren skulle jeg dog det. Så stoppede han, og alle indianerne, med landsbypresidenten som leder, tog deres hatte af, og sagde 'si senor, si patron.'

Om eftermiddagen drog vi over til landsbyen Tsitsit, hvor vi blev meget venligt modtaget, inviteret ind, og selvfølgelig også budt på mad og noget af det sprut vi selv havde taget med som gave. Ikke på noget tidspunkt følte vi os truede, så rygterne om folkenes farlighed var, som rygterne om fjerer, der blev til syv høns.

vMens turistmyndighederne filmede soldanseceremoni med 'hvide' skuespillere, stod de rigtige 'inkaer' fra landsbyen Tsitsit og så til. De gav efterfølgende en opvisning i dans med egen musik - men det blev ikke filmet.

Jeg fotograferede - desværre - ikke den kunstige inka-dans. Sådan noget junk ville jeg dengang ikke bruge mine dyrebare film til. Ærgerligt, for det hørte jo lige så meget med til indianernes virkelighed.

19. Gravgoods og folkekunst (artesanía)

Jeg havde fra begyndelsen spottet landsbypræsidentens meget flotte bordeaux- og nærmest ilka-farvede poncho. Den måtte jeg have med hjem til Margrethe, der er væver og under alle omstændigheder ville sætte pris på den.

- Hva' skal den koste, spurgte jeg den gamle.
- Den er ikke til salg, svarede den gamle.
- Åhe kom nu, du kan altid få lavet en anden.

Men -nej, og -jo, og -kom nu, og -jamen så da - så endte det med at jeg fik den, for en for mig billig penge, og for ham?? - Det ville i hvert fald tage lang tid at skulle væve en ny, og jeg så ikke siden nogen flottere. Og da vi nu var i gang med pengepungen, så dukkede der en mand op med en sten i form af et hoved. Havde jeg været arkæolog, kunne jeg sikkert have fået den til at passe et sted i den nedfaldne inka-mur ved Inkapirca. I den anden hånd havde han en lille fin bronze-økse. Og hvem rejste af sted med dem ? Gæt. Røveri, handel eller udveksling ?? I dag ville jeg ikke være gået med til at købe nogle af tingene, men sådan tænkte jeg eller 'man' ikke dengang. Og det er jo på den måde, at museerne og private samlinger i USA og Europa er blevet fyldt med oldsager og etnografika fra alverdens kulturer. Jeg kom senere ind på et Peace Corps kontor, og her stod der to kæmpe kasser fyldte med store før-spanske krukker som lederen sendte hjem til USA. Vi gir med den ene hånd og tager med den anden. Som etnograf er jeg siden rundt omkring på Yucatan blev tilbudt gamle mayakrukker. Nogle har jeg købt, og så deponeret på det lokale museum.

Taita Rafael fra Peguche diskuterer her verdens store og små problemer med presidenten for landsbyen Tsitsit. Indianerne i Tsitsit blev betragtet som farlige, - men det viste sig ikke at være mere, end at vi tilbragte en god nat med fuld forplejning hos dem.

20. Feltarbejde på ondt og godt

Da vi kom tilbage til Cornell-kontoret i Quito lå der en håndskrevet meddelelse fra Eva, der ikke havde haft den samme behagelige omgang med indianerne i den landsby, hvor hun var blevet udstationeret:

Kære Christian.

Nu sidder jeg igen i Quito, flygtet i rivende hast fra Salasaca. Det første Bobbi fortalte mig da jeg kom ind ad døren i Ambato, var at nogle fulde salasacs onsdag nat var brudt ind i mit hus i Rumiñahui; de havde ikke taget noget, præsidenten sagde at det kun var for at tæve mig, men jeg tror nu ikke jeg var sluppet ret levende fra det, og alle sagde, at det ville

helt frit - under ansvar.

Jeg vil nemlig nødig, at du skulle blive ked af det senere over ikke at have udnyttet dine chancer fuldt ud, og jeg følte grant (?) at du var under pres fra Margrethe - altså måtte jeg tage ansvaret. Jeg forklarede også M. at hendes eventuelle vrede kunne hun umuligt rette mod dig, men eventuelt mod mig, der ville kunne bære den let. Og navnlig kunne hun rette den mod sig selv, fordi sådan at lægge bånd på andre, rimeligvis ville hævne sig. Du ville senere kunne bebrejde hende, at du blev afskåret fra at argumentere for et længere ophold.

Jeg mener at de tre sidste uger vil betyde lige så meget for dig, som hele resten af tiden, og vi ved aldeles ikke om du eller andre får mulighed for Ecuador til næste år!

En anden grund - og en vigtig - til min irritation var, at du, som trods det at du er 1. dels studerende, blev udvalgt på din særlige interesse for den slags arbejde. Både du og jeg kunne da med rette blive kritiserede, hvis du tog det for let, og vi ville utvivlsomt blive det fra de 2-3 stykker, der også havde lyst til det samme projekt.

Nå, du, lad os begge stryge dette trivielle intermezzo - og gå videre. Jeg håber du nu blot vil glæde dig over dit arbejde i Peguche og få gode resultater. Jeg var så opmuntret over dit livlige og engagerede brev fra før d. 27/9, der viste at arbejdet skred godt fra dig. Også fra Eva forstår jeg at du har tilpasset dig overordentligt med familiær stilling og tonsvis af popularitet. Det glæder mig specielt at du er kommet til at holde af folkene der og hele landsby (misticeret ??). Selv har jeg også altid befundet mig vel i sådanne små cirkler.

Jeg tror nok jeg allerede har animeret Margrethe betydeligt, hun er naturligvis nok lidt overfølsom nu, men forstod dog udemærket mine synspunkter, og jeg vil holde forbindelsen tæt nu, så hun bliver helt tilfreds med udviklingen.

Nuvel, det var i al hast. Jeg håber du har det fint på alle måder, og også Bjarke og Eva. Hils dem når I ses igen - og vær glad !

Kærlig hilsen Niels.

Jeg syntes det var et fint og rigtigt brev, og enden på hjemlængslen blev da også, at både Margrethe og jeg ville holde pinen ud, så jeg kom hjem som planlagt - også selv om det blev efter Annikas fødsel.

21. Quechua-informant til Danmark

Jeg knoklede videre, og jo dybere jeg kom ned i forholdene, jo mere spændende blev det. Nu endte det også med, at jeg foreslog Niels Fock, at vi skulle prøve at få sønnen i det hus,

hvor jeg boede med til Danmark. Antonio Lema gik på universitetet i Quito, og kunne i Danmark udfylde en rolle som quechua-lærer, samtidig med, at han selv fik undervisning og udvidede sin horisont - som jeg havde gjort det i hans landsby og verden. Niels var med på ideen, og gik med ildhu i gang med at undersøge mulighederne. Og det lykkedes faktisk. Men, det endelige ansvar måtte ligge på mine skuldre, som der stod i Nielses svar af 12.11.65:

Tak for dit tossede brev, som jeg trods alt synes rummer noget spændende og godt. Jeg gik derfor straks i gang, og fik Lauritzen direkte på telefonen, og fik med lidt kniberi tilladelse til at Lema gratis kan rejse med båden den 19-20 november fra Guayaquil til Antwerpen. Samme dag sendte jeg følgende telegram til dig: "Lema can embark free november 19th on your responsibility. Lema must deposit money for return journey."

Desværre stod der også i brevet, at der ikke ville gå bananbåde tilbage, og så kunne der blive et problem med at få Antonio tilbage. Dels herpå strandede udvekslingsprojektet, men også fordi jeg nu gik hen og fik gulsot, og slet ikke kom med den planlagte båd tilbage.

I slutningen af brevet fornægtede museumsinspektøren og forskeren sig heller ikke, for som Niels sluttede brevet:

Husk at få min kasse med fra Olaf. (CHR: Olaf Holm, dansk konsul i Guayaquil, og ivrig amatørarkæolog og etnograf).

Husk at købe al den litteratur som vi kan tænkes at få brug for i fremtiden.

Husk at et par stykker arkæologi og etnografika, altid luner på samlingen (og rimeligvis kan afkøbes jer).

Ja den med lige at lægge et par stykker 'arkæologi' med i bagagen, den går ikke i dag.

22. Gulsot

Gulsot, skrev jeg. Historien var denne:

Busserne mellem Quito og Otavalo var bestemt ikke lavet med plads til store gringoer, ligesom affjedringen ikke var helt tilpasset den hullede brolægning på dette stykke af den Pan-Amerikanske Highway. Så det var noget af en lidelse at tilbringe 4 timer i en bus mellem Peguche og Quito. På en tur i november, på vej til Quito var jeg blevet både bleg og svedig, og da vi stoppede i en lille landsby, sprang jeg skælvende og med sveden haglende ned fra panden ud af bussen. Ja hvor pokker kunne jeg finde en skideplads, og det skulle gå stærkt. Der var

Gennem Peguche løb der adskillige små bække, der kom med koldt, klart vand oppe fra det store bjerg. Godt til at vaske sig i, og det gjorde jeg hver morgen. Men også godt til at drikke ? Det gjorde folk i Peguche dengang. Og ind imellem vel også jeg.

ikke andet at gøre end hoppe over et hegn, og så ned med bukserne. Da jeg kom op at stå igen tog jeg to skridt og faldt besvimet om. Heldigvis i retning bort fra gerningsstedet! Hvor længe jeg havde ligget dér ved jeg ikke, men bussen var dog ikke kørt fra mig.

Det blev min sidste bustur fra Otavalo til Quito, for det vár gulsot jeg havde fået. Hvad der havde givet mig gulsot er ikke til at vide, men det er, eller var jo en erhvervssygdom blandt etnografer, når de lever ude i 'det primitive'. Men jeg kunne næsten gætte det. Lige så snart Peguche-indianerne vågner om morgenen, bliver børnene sendt efter vand fra en lille bæk, der løber gennem landsbyen. Samtidig med, at børnene er ved bækken, benytter de sig af lejligheden til at få gnedet skidt og søvnen bort. Man bliver hurtigt vågen, for vandet kommer lige oppe fra sneen på bjergene. Ved bækken er der kommet en masse andre børn - også for at hente vand, så der udvikler sig snart en voldsom snakken og et vandpjaskeri. Længere ned ad bækken er nogle koner og unge piger begyndt at vaske tøj. De gnider tøjet ind i sæbe og gnutter det så mod en stor flad sten, der ligger ude i bækken. Når tøjet er vasket rent, lægges det til tørre på nogle buske eller i græsset. Da bækken er Peguches eneste vandforsyning, er det vel ikke så svært at gætte hvorfra jeg fik min gulsot - til trods for de mange forholdsregler.

Nu blev jeg sammen med Bjarke, der var ramt af det samme, indlagt på et nonnehospital - dog også med nogle søde unge sygeplejerske, som ikke på sammen måde havde aflagt kyskhedsløfte. Jeg vil ikke sige, at vi benyttede os af det, men det blev til megen fjant, når de stramme nonner havde overstået stuegangen. Morgen og aften kom sygeplejerskerne og tog temperaturen på os, ved at stikke os et lille termometer i munden. Vi var ikke altid lige morgenduelige, og jeg tror det var morgenen efter, jeg en nat var sprunget ud gennem vinduet og kommet sent hjem efter en middag med den søde sygeplejerske Teresa Gordon, at jeg i søvnighed kom til at tygge termometeret over. Og så blev jeg vågen.

Eva Krenerbævrede noget, da hun hørte om vores mandefald, for hendes sygeforsikring var lige hørt op. Og hjem til jul skulle hun med den sidste Lauritzen-båd. Det kom hun også, sund og heldigvis uden samme gule farve i huden, som bananerne i Lauritzen's bananbåd.

Bjarke og jeg rejste et par dage inden jul hjem med flyver. Der er et fotografi taget i lufthavnen den dag vi drog af sted. Bjarke står i den gamle amerikanske militærjakke, der

Min første etnografiske studietur er forbi. Jeg nåede at få gulsot, men skulle alligevel hjem til jul - til Margrethe og min nyfødte datter Annika. Så her siger jeg farvel i lufthavnen til min compadre og comadre, og mit lille gudbarn, som jeg var med til hans første comunión - i domkirken i Quito. Jeg er her iført den store poncho min compadre vævede - da jeg jo aldrig selv fik den færdig - og han selv i sin billigere maskinvævede bomuld/uld poncho.

Jeg er desværre aldrig kommet tilbage til denne skønne landsby, så hvad der siden er sket med disse vidunderlige varme mennesker - det blæser i vinden.

dengang var højeste mode i vores omgangskreds, og som man udvalgte af stakkerne i kælderens i Amerikansk Overskudslager på Ndr. Frihavnsgade. Han var kommet alene til lufthavnen. Jeg står på billedet med min nyvævede store blå Otavalo uldponcho, omgivet af hele min kære familie fra Peguche, samt af det gudbarn, og hans forældre, som jeg ugen i forvejen havde fået, ved at være padrino ved Antonio's konfirmation / *primer comunión* i Quitos domkirke, hvor ærkebiskoppen havde lagt hånd og olie på hans lille hoved. Kan man lægge noget i dette fotomotiv ? Jeg tror det ! Jeg står dér som lidt 'native'. Og sådan er jeg jo også senere endte. Jeg er blevet hængende på evigt feltarbejde. Ganske vidst i Mexico, men blandt indianerne og med en mexicansk familie. Bjarke kunne ikke se den overvældende glæde og skønhed *livet* trods alt er. Han kiggede ind i sit eget liv, og hvad han så, var ikke overbevisende nok til at fortsætte det.

Under mellemlandingen i Bogota - dengang skulle man ud af maskinen - var Bjarke og jeg så sløve af sygdommen, at vi stod og kiggede på at døren til vores flyver blev lukket og trappen rullet væk, førend vi --- hjælp det er vores maskine! Vi begyndte at vinke og markere til luftkaptajnen derude i cockpittet, så kraftigt som vores hepatitissvækkede kræfter slog til. Men det var nok til at kaptajnen slog bremsen i, og det er således første gang, at jeg har stoppet en flyver i farten. Landgangstrappen blev rullet tilbage og vi kom med - dog ikke uden en ordentlig opsang af overstewarden. Men det havde vi ikke rigtig flere kræfter til at reagere imod.

På det sidste stykke, fra Paris til København, kom vi til at flyve sammen med Thorkild Kristensen, 'Thorkild Livrem' - der nu var leder af OECD's kontor i Paris. Jeg havde lyst til at gå i snak med ham og fortælles om vores oplevelser og give mit bud på udvikling. Men --- hvorfor er man, og det vil sige 'jeg' ofte så genert, at man ikke tør ? Havde han nu været en 'lille' indianer, så havde jeg ikke tøvet med, at gå i flæsken på ham. Men nu var det en 'stor' mand. Der stod jeg som Klods Hans brødre, der står måbende overfor det fine hof ? Og jeg ærgrer mig den dag i dag. Senere blev han min chef i en kort periode på Centret for Udviklingsforskning. Og så snakkede vi en del sammen om udvikling.

23. Rapport fra Peguche

Da jeg kom tilbage til Danmark, gik det langsomt med at komme op af gulsotdøsen, for mange kræfter har man ikke. Men lidt efter lidt fik jeg skrevet en rapport til Cornell på engelsk, og derefter også nogle artikler til undervisningsbladet 'Rundt i Verden'. Det blev redigeret af en meget entusiastisk Poul Holm Joensen, som på dette tidspunkt var i gang med at studere etnografi. Nogle foredrag på skoler og i Etnografisk Forening, sammen med Eva og Bjarke, blev det også til. Men så var det også slut med Ecuador, mere blev det ikke til. Jeg kom i gang med andre ting.

En del af mit materiale fra Ecuador kan læses i Appendix 1. Stenen fra Incapirca ruinen havde jeg med hjem i håndbagagen. Den ligger stadig i Margrethes vævestue. Jeg har nu med min bedreviden opfordret hende til at få den afleveret tilbage til ruinen, så den genvinder lidt af sin gamle pragt. Bronzeøksen, som også kom til Danmark, har nogle ukendte 'taget med sig'. Pist forsvundet.

Galicia

24. Galicia, Spanien

Jeg kom hjem fra Ecuador, lige til juleaften, og hjem til Margrethe og vores lille datter, som kom til at hedde Annika. Vi holdt til i Margrethes pigeværelse i den gamle hestestald hos hendes forældre Henry og Hanne Agger. Der boede vi en kort tid og flyttede så til en lille skøn lejlighed i Lille Strandstræde med udsigt over Sct. Annæ Plads i det indre København. Alt det krævede jo sin mand, og det var jeg ikke meget af på den tid, for selv om gulsot er en dejlig smertefri sygdom, så er man noget så himmelsk træt. Og det var ikke kun een dag, at Margrethe fandt mig i nogenlunde sammen stilling foran morgenbordet, da hun om aftenen kom hjem, med indkøb i den ene arm og lille Annika på den anden.

Lidt efter lidt kom jeg igen til kræfter, gik i gang med at studere og fik også taget den forprøve i geografi, jeg var dumpet til inden afrejsen til Ecuador. Og som en slags belønning herfor, og for at holde mit spanske ved lige, og selvfølgelig også for at tage på den bryllupsrejse Margrethe og jeg ikke nåede, så besluttede vi at rejse ud. Men hvorhen ? Jeg fik kontakt til Gustav Henningsen, der er folkemindeforsker, og som var i gang med at studere hekse i Galicien i det nordlige Spanien. Jeg skrev og spurgte om jeg måtte komme derned og kigge på. Jo vi var meget velkomne, så Gustav ordnede, at vi kunne komme til at bo i samme by som han. Gustav er gift med spanske Maritza, og hos hendes forældre i Madrid, gjorde vi stop på vej til La Coruña i det nordvestlige Spanien.

Gustav havde installeret sig med sin familie i et nybygget hus i den lille by Ordenes mellem La Coruña og Santiago de

Den stolte far promenerer, i Ordenes med lille Annika. Med en baskerhue prøver etnografen at glide ubemærket ind blandt de indfødte.

Compostela. Det regner meget i Galicien og de dage hvor det regnede, var det bare som om vi sad i en gammeldags osterforretning med regnen der bølgede ned over ruderne, og fugten der dampede ud fra væggene. For at modstå skimmelangreb på vores

Gustav og hans spanske kone Maritza åbnede deres hus i Ordenes for etnografen og hans familie. Gustav tog mig, og til helgenfesten også Margrethe med ud til sine informanter.

sundhed skuttede vi os sammen omkring en gasovn i altmuligrummet i Gustav og Maritzas lille betonhus, når vi var på besøg hos dem. Så var Margrethe og jeg bedre installeret, i byens eneste hotel med restaurant. Vi fik en dejligt hjørneværelse med lukkede balkoner ud til byens torv og hovedgade, så vi kunne følge med i alt hvad der foregik. Om lørdagen var der godt gammeldags marked på torvet, med masser af boder under udspændte sejlduge, og på en plads i den

næste gade stod alle de kreaturer og dyr samlet, som skulle sælges og købes. Så var der virkelig gang i hotellets restaurant, og værten svedte, mens han fór rundt med 10 fyldte tallerkener på hver arm, som han fordelte til skrigende, gestikulerende og sultne gæster.

Jeg havde egentlig ikke noget forskningsprojekt og ingen rigtig plan for hvad jeg ville lave. Men det var på det tidspunkt, at flere etnografer var begyndt at få øjnene op for, at man jo også kunne lave etnografiske studier i Europa blandt de mange mere eller mindre 'primitive' bønder, der holdt gamle teknikker, sædvaner, og tro ved lige, trods de industrielle og samfundsomvæltende motorveje, der var ved at pløje sig igennem deres afsides egne. Etnografien var jo ellers på dette tidspunkt, i hvert fald i praksis, defineret som studiet af 'primitive' samfund udenfor Europa.

Jeg var blevet inspireret af den amerikanske etnograf Eric Wolf, der havde skrevet en emne- og problem-oversigt over *Peasants*, som hans bog også hed, og der var endda en amerikaner, der havde lavet et studie over det mere 'primitive' liv i nutidens Dragør. Alt det gjorde, at jeg også gerne ville i gang med noget til- og tidssvarende.

Sammen med Gustav vandrede vi nu ud i de små galiciske landsbyer. Her var jorden stadig fordelt på en masse små 'primitive' brug, som blev dyrket med ret traditionelle metoder. Jorden var, som et af de få steder i Europa, ejet af kvinderne, og arv gik igennem

Annika, Margrethe og jeg boede på et hotel med balkon ud til den plads, der en gang om ugen blev forvandlet til en broget markedsplads, hvor alt blev udbudt. Om det så var en vise, så kunne teksten også købes, og man kunne lære melodien ved at lytte til sælgeren et par vers.

Nok går Manuel forrest, men i Galicien er det kvinderne der har bukserne på og holder tyren ved hornene, både når der skal pløjes og der skal bestemmes for den næste generation.

Manuel Fraga, hans kone, og søn luner sig en regnfuld dag omkring suppegryden i husets køkken/dagligstue. Den åbne ild fik os godt nok til at lugte røget, men skinkerne der hang i loftet fik den perfekte smag.

Der var i 1966 mange små jord- og hulveje, der snoede sig rundt mellem de mange små 'komplet uøkonomiske' marker omkring Ordenes. Men de er inspirerende og oplivende at følge. Og kommer man i frokostpausen forbi en høstfamilie, så var vi sikre på, at blive budt med på en bid mad og et glas vin.

kvindesiden. Så i hvert fald havde kvinderne også bukserne på her, og det var ikke usædvanligt at se dem gå i spidsen for det oksespand, der brugtes til at trække den simple træplov. Der var så småt tale om at lave jordreformer, og lægge nogle af de mange små brug sammen til større enheder. Det ville jeg gerne studere, men der var endnu for lidt kød på benet, syntes jeg. Eller, man skal jo også gå efter benet, og jeg var trods alt på forsinkede hvedebrødsdage.

Gustav borede løs i tro, overtro, hekse og hekseri i Galicien. Jeg hængte på, når han var ude og interviewe, eller besøge valfartssteder, men ellers gik Margrethe og jeg, med lille Annika på armen, på ryggen i bæresele eller i klapvogn rundt på de mange lerede og hule veje omkring Ordenes. For at falde i med de indfødte havde jeg også købt mig en baskerhue som mændene gik med, og jeg tror den hjalp, for vi blevet stort set overalt venligt modtaget. Men det gjorde Gustav nu også, selv om han gik uden baskerhue. Noget andet er, siges det blandt etnografer, at det altid virker tillidsvækkende, når man kommer med kone og barn. Så kan 'de indfødte' jo se, at vi i hvert fald på nogle punkter ligner dem.

Vi blev meget gode venner med Manuel Fraga - et almindeligt navn på disse kanter, så det bliver nok svært at genfinde ham - han er dog nok død - eller hans hus. Heldigvis for os, var han lidt invalid, så han havde ofte god tid, mens hans kone trak af sted med ploven. Han og hans kone boede, som de fleste andre, i et lille stenhus, hvor køkken og stald stort set gik ud i et. Her sad vi omkring det åbne ildsted, for der skal ikke meget regn til, førend det bliver koldt

og især klamt i sådan et stenhus. Her omkring ilden gik snakken, og når vi ikke kunne finde på mere at snakke om, begyndte vi at spille skak. Det er jo en beskæftigelse hvor man for så vidt slet ikke må snakke, så der kom mit manglende spanske mig ikke til skade. Og når han vandt, og det gjorde han for det meste, så kunne han godt finde på at fejre sejren med en luns af den svineskinke han havde hængende i skorstensrøgen. Rødvinen måtte jeg holde mig fra på grund af gulsoten.

Vi fik mange fine venner, og da landsbyens jomfruelige helgen blev fejret med fyrværkeri og store sammenkomster, blev vi inviteret med af 10 forskellige familier. Og vi kunne dårligt sige ja til den ene og nej til den anden. Dengang troede jeg, at en invitation *var* en invitation, som i Danmark, og ikke bare en venlighed, der gav mulighed for både at komme *eller* ikke-komme. Så vi følte, vi skulle komme til dem alle. Engang var vi lige blev spist af hos een familie, men vi var jo også inviteret hen hos den anden, så selv om vi ikke ligefrem var sultne, så kunne vi heller ikke undslå at komme forbi, om det så bare skulle være for at drikke et glas sammen. Men hvilket glas ! Vi begyndte med stor suppe med mange fede spæklunser i. Og det var spæklunser så det bævrede. Siden har jeg fået dem serveret i mange andre bondesamfund, hvor de tjener som brændsel til det hårde manuelle arbejde, men aldrig i Danmark, hvor vi er bekymret for alt der sætter sig på sidebenene. Det var så noget med, at finde en grimasse der ka' passe, og så bare synke fedtet. Men med den rigelige vin og cognac gled det ned. Ja det kunne de andre sagtes gøre, men jeg der ikke måtte drikke ? Så kom oksestegen på bordet, og det nyttede ikke noget at afslå, heller ikke da der blev budt tredje gang. Så skulle vi i gang med desserten eller efterretten. Det var en kombination af klipfiskebudding og tørrede kvæder / membrillo. *Dios mio!* Det lagde sig godt i maven, og det var lige knapt nok, at Margrethe og jeg kunne trille ud ad gårdspladsen og nå frem bag de første levende hegn, hvor vi faldt om, og i ordets bogstaveligste forstand slog mave de næste par timer. Men næste dag var vi klar igen. Sådan er det jo at være på 'deltager-observation', hvor man må leve med de indfødte. I hvert fald prøve. Kedeligt var det dog ikke.

Bror Westmann som også var begyndt at læse etnografi samme år som jeg, kom ned og besøgte os. Det endte med, at han, med Gustavs gode formidling, blev sat op på spidsen og hjørnet af Galicien, i en lille valfartslandsby på kanten af havet, for at studere og gøre sig klogere på dette fænomen. Men ligesom jeg, gjorde han helle ikke europæisk folkekultur til sit speciale. Vi fulgte traditionen og skulle udenfor Europa. Bror tog fat på folkekunsten i Marokko.

Der var noget fantastisk dragende ved at stå overfor denne fremmede, mystiske,

To ældre gallegoer stikker hovederne sammen efter søndagens messe.

traditionelle verden, som 'et primitivt' samfund kan tage sig ud for nybegyndere indenfor etnografien. Det var virkelig som Ali Baba, der med de rigtige trylleord kunne få porten i bjerget til at åbne sig, og dermed skaffe sig adgang til fantastiske skatte. Jeg fik en masse gode indtryk i Galicien, og taget nogle hæderlige fotografier, men jeg kom aldrig rigtig i gang med de studier over bondeøkonomier, samfund og landreformer i Galicien, som jeg havde planlagt. Da jeg kom tilbage til mine studier efter sommerferien, kom jeg i gang med andre ting.

I det vel lange forløb af min studietid deltog jeg i mange aktiviteter, som selvfølgelig tog tid fra det egentlige studier. Men, de var sjove og gav mig hen ad vejen et bredere perspektiv på faget og dets udfordringer.

Aktiv student

25. Dansk Folkemindesamling

Tilbage fra Spanien i efteråret 1966 havde jeg gennem Gustav Henningsen fået et studenter-job på Dansk Folkemindesamling. Samlingen og kontorer var lige flyttet ud fra nogle meget snævre, men hyggelige omgivelser på Det Kongelige Bibliotek til Biblioteksskolen på Amager. Det var en knap så spændende, stor moderne kontorbygning, men til gengæld var der god plads, og alle arbejdede nu i egne kontorer omkring een stor fællesgang, som blev brugt til arkivrum og ind imellem festsal.

Et af de festlige samvær arrangerede folkemusiksamlere Thorkild Knudsen og hans kone Anette med en dansk version af en 'jam-session' hvor Poul Dissing og Benny Andersen sang sammen, og der blev danset hektisk rundt om arkiv stålskabene til musik af spillemanden Evald Kristensen og hans søn Hardy Kristensen og et par andre gutter. Aldrig vil jeg glemme billedet af Evald Kristensens med hagen klemmt ned i violinen, og en stump cigar i munden, og så slå takten med foden mens han filede løs, og bare som en anden rottefænger i Hammelen fik os alle med på dansen.

Et andet plus ved DF - som det ind imellem blev forkortet til - var det enorme bibliotek, som man nu i elevator kunne hejse sig ned i kælderen til. Dét fristede, og jeg pløjede, om ikke alle bøgerne, så dog alle hylderne igennem, for at finde frem til perlerne. Et par stykker var de store, gamle glasplader med Ewald Tang Kristensens fortællere - i negativ tonede de frem, holdt op mod kælderen lysstofrør. Her var Tordenkalven, og alle de 'gamle kildevæld', der fortalte hvad de kunne huske fra gamle dage. Jeg har siden tit tænkt på Tang Kristensen når jeg selv, blandt maya-indianerne på Yucatan har indsamlet myter og fortællinger, som ikke kun er fra gamle dage, men dér stadig er yderst *levende* for fortællerne.

26. Skælskørundersøgelsen

Det var i de år, 1965 - 66, da mange små kommuner blev lagt sammen til storkommuner. Med det nye velfærdssamfund kunne de små kommuner, der ofte ikke var mere end det kirkelige sogn, og derfor havde en sognerådsformand som leder, ikke mere klare de funktioner og tilsyn, som man nu krævede fra borgernes og statens side. Sammenlægningen af kommunerne omkring Skælskør by var blandt de første, og nu ville man gerne se hvad der kom ud af den, og hvordan den påvirkede det lokale liv i de tidligere små kommuner.

Hvordan undersøgelsen kom på benene, har jeg ikke helt present, men det var vist noget med en kontakt mellem George Nellesmann og Eiler Koch. Nellesmann er etnograf og var ansat på Nationalmuseets Bredeafdeling, der tog vare på nyere dansk tid, og Eiler Koch var fuldmægtig i Indenrigsministeriet, som stod for sammenlægningerne. De syntes det kunne være interessant at se, hvad der skete ude i de små kommuner, nu hvor den århundredgamle sognestruktur blev opløst. Undersøgelsen skulle belyse de kulturelle, politiske og administrative sider af sammenlægningen, og ud fra den arbejdsdeling kom Dansk Folkemindesamling med Jørn Piø med i undersøgelsen. Som studentermedhjælp blev jeg udvalgt til at tage mig af det folkløristiske og etnografiske. Til det statistiske og til at måle holdninger hos beboerne, blev sociologistuderende Jon Sundbo udvalgt.

Jørn Piø var vist døbt Olsen, men det navn var han ligesom lidt træt af. Men hvordan kom han så til at hedde Piø ? Jo, fortalte han, engang da han kom gående ned ad Fiolstræde stoppede han op udenfor et antikvariat, og der så han ryggen af et leksikon, hvor eet af bindene dækkede fra Pi til Ø. Piø !, så var navnet hjemme.

Piø var altid meget spændende at være sammen med. Han snakkede og snakkede, men var også god til både at høre på, og høre med, så jeg var en hel del sammen med ham. Han lavede i den tid nogle radioudsendelser, for det meste med gamle folk, der fortalte om deres unge dage. Engang inviterede han mig med til Svebølle for at interviewe en ældre dame, og på vejen dertil snakkede og snakkede han så koncentreret, at han de mange kilometer mellem Roskilde og Jyderup ikke skiftede gear fra 3. til 4., selv om vi kørte alt hvad remmer og tøj kunne holde. Med det resultat at motoren brølede på højeste omdrejninger, indtil jeg ikke kunne holde det ud længere. Jeg ville jo ikke indrømme, at det var mig der var skør, for strengt taget kunne jeg jo være ligeglad med, hvordan han 'ødelagde' sin vogn. Så for at ramme ham på det saglige, foreslog jeg ham, at motoren havde bedst af, at han skiftede gear. -Jo jo, svarede han, skiftede gear, og fortsatte talestrømmen. Men nu med en mere afslappet og lydhør tilhører.

På Stigsnæs var der i 1963 blevet bygget Danmarks første olieraffinaderi. For at få plads måtte der ryddes nogle fiskerhuse. Men ikke Åge Søborgs. Hvorfor det, og hvad skulle han bruge erstatningspengene til ? Han havde den tobak han skulle ryge. Så han blev boende og der måtte bygges en lang vej rundt om raffinaderiet -kun til hans bus. Sådan !

De 7 kommuner, Skælskør bykommune og landkommunerne, Agersø, Omø, Boeslunde, Eggeslevmagle, Tjæreby og Magleby var nogle af de første, der blev lagt sammen i landet. Det blev derfor besluttet at gå i gang med at bruge denne nye storkommune som undersøgelsesområde, selv om sammenlægningen jo nu var foretaget.

Der blev lavet en arbejdsdeling, således at jeg skulle følge og undersøge det sociale og kulturelle liv i hver af de små kommuner. Det skete ved at undersøgelsen lejede et lille husmandssted ved den gamle tørvemose 'Longen' i Magleby kommune. Det blev et vidunderligt udgangspunkt for mine mange ekskursioner rundt i det Sydsjællandske, og Margrethe og jeg brugte det rigeligt til at forene sommerhus, ferie og arbejde, på en måde, som jeg siden altid har forsøgt at efterleve, så fritid og arbejde går op i en højere og skønnere enhed.

Da vi første gang blev introduceret til Skælskør, var det til højt smørrebrød på Hotel Skælskør. Den socialdemokratiske Ole Storm gav den hele armen med at arrangere og skabe forbindelser, men det var nok mere gennem skolelederen i Magleby, Johannes Lyshjelm, som var en rolig, og bredt interesseret venstremand, at vi fik kontakter rundt i kommunerne. Ham havde jeg et meget fint samarbejde med, og da han boede i sit ensomt beliggende mejerihus, i kanten af Borreby-jordene, og vi næsten var naboer, ja så var vi meget sammen i den tid undersøgelsen stod på. Han var skoleleder på een af de små skoler, Magleby, som ved nedlægning skulle betale prisen for den nye økonomiske sammenkøring og effektivitet. Men borgerne i Magleby ville, naturligvis, noget andet. De protesterede og fik bevaret skolen som friskole, med Lyshjelm som leder. Det gjorde han så godt, at han siden blev borgmester.

Et af resultaterne ved kommunesammenlægningen var, at man nu fik et fællesbibliotek, og med det også et lokalarkiv. Det stod bibliotekar Søren Clausen for, og her fik vi et slags kontor og tilholdssted. Jeg sad nede i kælderen og rodede i de gamle protokoller, der nu var blevet indsamlet fra lokale foreninger, og med den viden jeg kunne trække ud af dem, kørte jeg på cykel rundt og interviewede lokale foreningsfolk. Jeg forsøgte så vidt muligt, at komme til at snakke med alle de sidste sognerådsformænd eller medlemmer. Det var i landkommunerne både storbønder, småbønder og husmænd. Jeg annoncerede mit besøg pr. brev, og hvis mit foreslåede tidspunkt passede, ville jeg møde op. Det gjorde det som regel, og alle steder blev jeg modtaget, og gik aldrig derfra uden at have indtaget stærk kaffe, franskrød med tandsmør eller wienerbrød. Kun eet sted blev døren så at sige slået i. Det var hos 'de fine' på Borreby, som hverken nedværdigede sig til at tage imod eller melde fra. Ja, som Lyshjelm forsøgte at udglatte, - de kan godt være lidt tillukke deroppe på slottet, men jeg har nu fået mange gode oplysninger fra deres arkiv om Borrebys ålegårdsrettigheder i Noret.

Jon Sundbo der er sociolog, gik statistisk frem for at finde ud af, hvad folk mente om sammenlægningen. Derfor havde han udarbejdet et længere spørgeskema, som vi så sammen med et hold etnografistuderende fik udfyldt i en blæsende efterårsferie, hvor vi alle boede på vandrehjemmet i Skælskør. Herefter var Jon og jeg i Skælskør for at være til stede ved det første valg efter sammenlægningen. Det gik noget mere stille og regelmæssigt for sig, end jeg senere kom til at opleve i Mexico.

27. Hellig 3 kongers løb

Til den nye storkommune hører også de to øer, Agersø og Omø. Vel på grund af deres relative isolation havde de bevaret nogle skikke, som på det tidspunkt var forsvundet andre steder. Det var blandt andre, at 'løbe hellig 3 kongers løb'. Unge og gamle blev klædt ud, for det meste med en maske og en omvendt jakke eller en gammel damekjole. Så gik de fra hus til hus, bankede på, og her var man klar til at tage imod. Det gjaldt for de udklædte om ikke at blive genkendt og for husboerne at genkende de formummede gæster. Blev man det, kunne man godt smide masken, hvad der også gjorde det lettere at fortære de æbleskive og den skænk man altid blev budt på. Primus motor for at holde denne tradition ved lige var gårdejerens Jens Peter, jeg har glemt hans efternavn. Han var vist mest landmand, fordi hans far nu havde efterladt ham en bondegård med køer og hesten. Og dårligt var det jo heller ikke at bo på Agersø med havudsigt til alle sider. Men nogen entusiastisk landmand var han ikke, for hele bedriften blev drevet i det små med hånd og firbenede hestekræfter, selv om den lille grå Ford-traktor for mange år siden havde pløjet sine sejrsluger gennem den danske ager. Men når det lakkede hen mod Hellig 3 Konger, så var der gang i den hos Jens. På sit loft havde han et par store dragkister fyldt med gammelt tøj, og det var herfra de fleste af de omkringløbende blev udklædte.

Det første år så jeg hvad der skete på Agersø. Det næste år var jeg på Omø. Her fulgte jeg med rundt sammen med skolelæreren, og fyrpasseren Olsen. Vi blev så vel beskændte, at jeg ikke nåede frem til den ekstra færgetur der var bestilt til kl. 1 - 2 om morgenen. Det var også en helt ugudeligt tanke, at planlægge en så sen eller tidlig retræte efter den gæstfrie selskabelighed hos omøboerne.

Om skikkene og forløbet på Agersø og Omø fik jeg skrevet en lille artikel, der således var min første 'videnskabelige'. Offentliggjort i Historisk Årbog for Sorø Amt. Et par år efter blev vi færdige med den samlede analyse af kommunesammenlægningen. Hver af deltagerne bidrog med et kapitel i bogen 'Kommunesammenlægningen i Skælskør'.

28. Nordisk etnografisk bibliografi

Mens jeg studenter-arbejdede på Folkemindesamlingen, fik jeg kontakt med en australsk studerende, eller var han færdig, og hvad hed han har jeg glemt og ikke kunnet opspore. I det spændendetidskrift *Current Anthropology* havde jeg set, at der dér løbende blev publiceret biografier over forskellige landes etnografer, og det var jo egentlig meget nyttigt og oplysende, når man som ung etnograf gerne ville finde ud af, hvad der rørte sig rundt om i Europa, og stadig ikke havde fået de personlige kontakter gennem kongresser. Nu fandt vi ud af, at der manglede en oversigt over skandinaviske etnografer. Det var også vores nysgerrighed for selv at vide, hvad der foregik af etnografisk forskning rundt i de nordiske lande, der satte os i gang med at lave en bibliografi.

Gennem mit arbejde på Folkemindesamlingen havde jeg fået kontakter med etnologer og folkemindeforskere, og ud over at deres studeområde var et eller flere af de nordiske lande, så kunne jeg ikke se, at deres metode og interesse for at studere den menneskelige kulturelle adfærd, var så forskellig fra den måde etnograferne greb folkene / de studerede an,

så vi besluttede, at lave en biografisk bibliografi der omfattede alle etnografer, etnologer og folkeminddeforskere i de 4 nordiske lande.

Projektet blev støttet af Jørn Piø, som var medunderskriver på det spørgeskema vi sendte ud. Hans underskrift var selvfølgelig også med for at give det 'vægt', for vi andre var jo bare to ukendte studenter. Men til trods for Piø's karma, var der adskillige der ikke svarede, så studenter siden vejede betydelig tungere end de færdige forskere. Og da artiklen blev publiceret, var der også et par sure kommentarer over, hvorfor vi ikke havde inkluderet den eller den. Hvortil jeg kun kunne svare, at det var fordi de ikke havde reageret til trods for et par opfordringer. Jeg følte bagefter, at mange af de 'ældre' etnografer så lidt surt til os, fordi vi havde fået plads i et så prestigefyldt tidsskrift. Jeg fik aldrig hverken rosende eller negative kommentarer til vores indsats for at gøre de nordiske etnograferne kendte ude i den store verden. Det var bare, som om den artikel ikke eksisterede. Ikke at det var for ros, jeg havde gjort det, men.. Jo, vi/jeg er ofte for smålige med at anerkende andres arbejde. Men sådan er der så meget, man siden bliver klogere på. Og gjorde jeg tingene kun for rosens skyld, så havde jeg aldrig fået lavet det jeg siden hår lavet. Det skal være lysten, der driver værket.

Internationalt studenteramarbejde

Da jeg kom hjem fra min tommelfingerejse ned gennem Afrika, var jeg blevet internationalt inspireret. Det førte jo til, at jeg begyndte at læse etnografi, men også at jeg blev aktiv i internationalt studenteramarbejde.

FN forbundet

Per Lachmann var formand for afdelingen ved Københavns Universitet af 'Danske Studerendes FN Forbund'. Da han nu var blevet træt af det, eller skulle til afsluttende eksamen som jurist, så blev det mig, der overtog foreningens arkiv. Det bestod af et par mapper med breve og dokumenter, samt foreningens 'kontor'. Det var en hjemmesnedkereret lille reol og arkivsystem af lister og pap, med plads til ind og udgående post, konvolutter og nyt papir. Det var vel egentlig udtænkt til at skulle stå på et skrivebord, hvilende op ad en væg, men da mit skrivebord var et skråt arkitekt-tegnebord, endte det på en lille skammel i et hjørne, hvor det førte en vaklende tilværelse.

Jeg kan ikke huske hvad vi sådan rent konkret fik lavt til gavn for andre, andet end at vi sendte mange breve rundt til de andre danske og nordiske afdelinger. I den anledning blev jeg inviteret med til de svenske FN studenter årsmøde i Lund. Som tak for min store indsats ved at beklæde formandsposten i det 5 minutters tomrum, der forløb mellem skiftet mellem den afgående og den nye bestyrelse, fik jeg gratis 'luch' ved det store svenske smörgäs- og sildebord, der afsluttede mødet. Og dér blev vi både forbrødre og internationaliseret.

Samme år var der europæisk FN studenter møde i Aostadalen i Norditalien. Det var med tog den ene vej, og da jeg aldrig har fundet det spændende at tage samme vej tilbage, så tog jeg med nogle små busser og bjergbaner tilbage over Schweiz. På mødet blev det meste af tiden brugt på at udrede modsætninger mellem den i Prag bosiddende og, sagde vi, kommunistisk kontrollerede studenterorganisation World Student (et eller andet), og så 'os andre'. Det var inviteret med, og pressede meget på for samarbejde. Men på deres betingelser, følte vi.

Det var spændende det hele, og jeg fik mange gode kontakter og bekendte, men

pludselig viste muligheden sig for at komme på etnografisk feltarbejde i Ecuador. Og så måtte jeg levere 'kontoret' videre til næste stafetløber.

29. WUS

Jeg fortsatte ikke i FN forbundet da jeg kom hjem fra Ecuador. Egentlig ved jeg ikke hvorfor, men måske har det noget at gøre med, at jeg ikke går tilbage til noget, jeg en gang har forladt.

Jeg blev nu aktiv i WUS - World University Studentorganization, som i Danmark var tilknyttet DIS, - Danish Institute for Study Abroad, hvor vi havde kontor og sekretærhjælp. Professor Kristof Glamann var præsident, og efter ham overtog den senere økonomiprofessor Niels Thygesen posten. Han var altid helt tjekket med håret, i tøjet og i organiseringen af møderne, og sad i mere end konkret forstand altid for enden af bordet ved vores møder, i skarp modsætning til 'os andre' unge i mere 'casual' påklædning og måder at løse de fremlagte sager og problemer på.

Hvad vilavede? Vi skulle engang samle penge ind til nogle studenterkollegier i Guatemala, så vi organiserede en stor indsamling der hed: 'Giv en dag'. For at skaffe PR om projektet, fik vi en eller anden pingeling, jeg troede var svampeprofessoren Morten Lange, til at vaske elefanten i Zoo.

Der blev også lavet en kæmpe stor fest i gården bag universitetets bygning på Frue Plads og i juristernes gård i Studiestræde. Det var et enormt organisationsarbejde, hvor mange forskellige WUS-afdelinger blev involveret, men det var den senere journalist Willy Johansen, som trak det helt store læs. Han kom senere til Huasteca i Mexico og besøgte mig, og jeg besøgte ham, da han var korrespondent i Houston, men siden har jeg ikke haft kontakt med ham. Gad vide hvor han er havnet. Han var en 'spøjs' fyr, og en meget fin ven.

Med kone og barn, og tiden der gik, kunne jeg ikke blive ved med at bruge mere tid på studenterarbejdet end på studierne, så da jeg skulle til at læse til eksamen holdt jeg op i WUS.

30. Undervisning i Århus

Der var i årene fra 1965 stor tilgang af studenter til etnografi. Der var fri adgang til alle studier, og da faget er spændende, så var det jo ikke så underligt med tilstrømningen. Til de mange nye studenter skulle der bruges lærere, og hvor skulle man få dem fra, når der var så få færdiguddannede? Så det blev i vid udstrækning de 'ældre' studerende de underviste de 'yngre'. Med min studietur til Ecuador var mine interesser vendt mod Latinamerika, hvorfor jeg nu var 'latinamerikanist'. Det var nok til, at jeg blev ansat som underviser i dette område på Etnografisk Afdeling ved Århus Universitet på Moesgaard. Så en gang om ugen tog jeg toget og Kalundborgbåden til Århus. Det var om at komme tidligt op, for toget gik kl. 7, og jeg skulle af sted helt ude fra Charlottenlund, men så sov og læste jeg lidt i toget, og spiste dejlig morgenmad på båden over. Det er den rette måde at rejse på, roligt og afslappet - som da jeg sejlede til Ecuador. Men ophidset, dét blev jeg den morgen jeg i toget opdagede, at jeg hjemme havde glemt de eksamensopgaver, jeg til dagens eksamen mageligt skulle sidde og rette på turen. Oppe hos kaptajnen kom jeg over Lyngby Radio i forbindelse med instituttet, og så måtte den stakkels sekretær til at fotokopiere et ekstra hold

opgave, som lå klar til mig. Gennemlæsningen foregik så i fuld galop, inden studenterne mødte op for at få deres dom. Med Palle Christiansen - korrekturlæseren der var blevet magister - som censor. Studenterne arbejdede i grupper og præsenterede samlet deres opgave. Der var kun eet hold der dumpede, men det var nu fordi det hold ukritisk havde brugt store lunser af et andets besvarelser. De havde taget det med 'gruppearbejde' for bogstaveligt.

Jeg elskede disse ture til Århus, for var udrejsen behagelig, så var hjemturen både romantisk og erotisk. Fornemmelsen at træde ind på, hvad jeg vil sige er Danmarks smukkeste borgplads foran hovedbygningen på Moesgaard, den sætter mig stadig i god og opløftet stemning. Hertil kom, at jeg snart blev gode venner med en af studierne, UR, og efter timerne vandrede vi gennem den smukke forårs- sommer- efterårs- eller vinter-farvede skov langs vandet ind til Århus og inhalerede romantikken. Og alt efter årstiden, så foregik det erotiske i skovbunden, ved stranden, eller hjemme i hendes seng. Så kunne jeg lige nå sidste Kalundborgbåd tilbage. Og sove ud i toget til Charlottenlund.

31. Etisk kode for etnografer

Etnografien var udviklet i tæt tilknytning til de europæiske landes interesser i deres kolonier, eller for USA's vedkommende, i de indianske reservater. Oplysninger blev indsamlet for at forstå de indfødte og deres mange mærkelige skikke, men bestemt også for at kunne administrere de koloniserede folkeslag. Det kunne selvfølgelig nok give nogle interessekonflikter. Hertil kom diskussionen om etnografernes ret til at gå ud og, som mange indfødte ledere udtrykte det, at stjæle deres kultur ved at indsamle etnografika og, jo også myter og fortællinger. Havde etnograferne egentlig lov til det, og skulle de i det mindste sørge for, at tilbageleverer kopier og bøger med de oplysninger de havde indsamlet, og på anden vis få de studerede folk medengageret i forskningen?

Det var emner som i stigende grad blev diskuteret i USA, men ikke i Danmark. Og vi var dog stadig en slags kolonimagt i Grønland, selv om vi kaldte vores kontrol for hjemmestyre. Da jeg nu, efter forprøverne, var begyndt rigtig at studere etnografi, så havde jeg samtidig tegnet abonnement på fagtidsskriftet 'American Anthropologist'. Denne diskussion havde være i gang i mange år blandt amerikanske antropologer, og i juni 1996 blev *Code of Ethics of the American Anthropological Association* vedtaget. Det læste jeg med stor interesse, og fremlagde på Nordisk Etnografisk Møde på Moesgaard under. Århus Universitet i 1997 nogle forslag til, hvordan man kunne overføre disse ideer til danske etnografiske forhold. Jeg argumenterede for, at vi burde, om ikke selv udarbejde en etisk kode, så i hvert fald diskutere og være os problemerne i forbindelse med forskning og arbejde som etnografer bevidste. Meget af det jeg fremlagde var naturligvis en oversættelse af det amerikanske kodeks, men da det var fornuftig snak, kunne jeg ikke se hvad der skulle være galt i det. Men de fleste ved mødet, især de ældre, følte at emnet var dem temmelig uvedkommende, men hørte selvfølgelig pænt på den unge - umodne ? - etnografspire, og gik så i gang med at fremlægge materiale fra deres lille landsby eller fortælle om deres særlige kæphest Bagefter kommenterede Klaus Ferdinand og etnografen Prins Peter af Grækenland positivt mit oplæg. Men derfra skete der ikke mere. Heller ikke fra min side. Om der siden er kommet tiltage fra danske antropologer, skal jeg ikke

kunne sige, men det er bestemt blevet mere vanskeligt at få forskningstilladelse i mange lande. Dengang var det bare om at pakke kufferterne og komme afsted. Og det gjorde jeg – til Mexico.

32. Nordisk etnografisk bibliografi

Mens jeg studenter-arbejdede på Folkemindesamlingen, fik jeg kontakt med en australsk studerende, eller var han færdig, og hvad hed han har jeg glemt og ikke kunnet opspore. I det spændende tidsskrift *Current Anthropology* havde jeg set, at der dér løbende blev publiceret biografier over forskellige landes etnografer, og det var jo egentlig meget nyttigt og oplysende, når man som ung etnograf gerne ville finde ud af, hvad der rørte sig rundt om i Europa, og stadig ikke havde fået de personlige kontakter gennem kongresser. Nu fandt vi ud af, at der manglede en oversigt over skandinaviske etnografer. Det var også vores nysgerrighed for selv at vide, hvad der foregik af etnografisk forskning rundt i de nordiske lande, der satte os i gang med at lave en bibliografi.

Gennem mit arbejde på Folkemindesamlingen havde jeg fået kontakter med etnologer og folkemindeforskere, og ud over at deres studeområde var et eller flere af de nordiske lande, så kunne jeg ikke se, at deres metode og interesse for at studere den menneskelige kulturelle adfærd, var så forskellig fra den måde etnograferne greb folkene / de studerede an, så vi besluttede, at lave en biografisk bibliografi der omfattede alle etnografer, etnologer og folkemindeforskere i de 4 nordiske lande.

Projektet blev støttet af Jørn Piø, som var medunderskriver på det spørgeskema vi sendte ud. Hans underskrift var selvfølgelig også med for at give det 'vægt', for vi andre var jo bare to ukendte studenter. Men til trods for Piø's karma, var der adskillige der ikke svarede, så studentsiden vejede betydelig tungere end de færdige forskere. Og da artiklen blev publiceret, var der også et par sure kommentarer over, hvorfor vi ikke havde inkluderet den eller den. Hvortil jeg kun kunne svare, at det var fordi de ikke havde reageret til trods for et par opfordringer. Jeg følte bagefter, at mange af de 'ældre' etnografer så lidt surt til os, fordi vi havde fået plads i et så prestigefyldt tidsskrift. Jeg fik aldrig hverken rosende eller negative kommentarer til vores indsats for at gøre de nordiske etnograferne kendte ude i den store verden. Det var bare, som om den artikel ikke eksisterede. Ikke at det var for ros, jeg havde gjort det, men.. Jo, vi/jeg er ofte for smålige med at anerkende andres arbejde. Men sådan er der så meget, man siden bliver klogere på. Og gjorde jeg tingene kun for rosens skyld, så havde jeg aldrig fået lavet det jeg siden har lavet. Det skal være lysten, der driver værket.

Se nu at blive færdig med studierne, Christian

33. Lingvistik

Jeg var dumpet til forprøven i geografi. Men anden gang lykkedes det at blive færdig. Så manglede jeg bare den anden del af forprøven, der ny hed Danmarks arkæologi. Nej tak!, så jeg valgte i stedet, at prøve at blive klog på lingvistikken. Jeg var blevet fanget af den sammenbinding der er mellem sprog og kultur, og som især etnolingvister har skrevet om. Men sprog er jo

også grammatik og lyde systematiseret i fonetik. Og det var jeg ikke lige god til, eller havde større interesse for. Jeg begyndte at gå til nogle forelæsninger over Børge Diderichsens 'Dansk Grammatik', (eller hvad den nu hed), og jeg må tilstå, at jeg ikke forstod meget af, hvad der blev doseret. Jeg har aldrig kunne sætte mening til de latinske betegnelser på vores danske sprog, som sprogfolkene, og videnskabsmænd i andre discipliner, benytter sig af. Jeg må have det på dansk for at forstå, at *plusquam perfektum* er det samme som før datid (jeg har først slået det op og lært det nu i det herrens år 2008: – *havde* slået op.) Så jeg holdt ret hurtigt op med de forelæsninger.

Men nu var jeg jo begyndt på lingvistikken, og forude stod ellers Danmarks oldtid og truede, så jeg måtte bide i det sure æble. Jeg gik til fonetik hos Eli Fischer-Jørgensen. Hun var enormt venlig og åben, men blev vel snart klar over, at hun ikke hos mig havde fundet Rasmus Rasks efterfølger. Og det med at transskribere mærkelige udtaler, nej det var ikke mig, selv om Jørgen Rischel kæmpede hårdt.

For at få færdighed i transskription blev jeg koblet på et seminar om bornholmsk dialekt, som Prof. Poul Andersen arrangerede. Vi skulle til Bornholm og lytte os til, hvordan folk dér udtalte det danske sprog. Da vejret var som en dansk somme bør være, så blev det alle tiders tur. Men det var mine gode venner Hanne og Uwe Geist, som reddede de røgede sild ud af ilden for mig. Og hvad jeg bedst husker fra øvelsen var, at den flinke bondefamilie, der inviterede os på kaffe og hjemmebak ude i den fint holdte have, under æbletræet der var ved at få frugt, altid lod deres ure være een time foran. For altid at være i god tid. Det havde ikke så meget med lingvistik at gøre, men var vel en god etnografisk observation. Og siden har jeg altid selv ladet mit ur gå 10 min. foran. For at være i god tid!

Efter jeg nu var gået i gang med lingvistik, så mente mine kloge lærere, at jeg som lingvistisk etnograf ville have godt af, at få kendskab til et ikke indoeuropæisk sprog. Jeg blev derfor sat til at studere finsk ! Det var noget af en opgave, da både struktur og ord er helt forskellige fra de indoeuropæiske sprog. Det var spændende, som at løse en rebus, og hvis jeg havde haft og brugt mere tid, ville jeg nok også være begyndt at kunne snakke med finnerne. Jeg kom endda på et sommersprogkursus i Jyväskylä, sammen med min viv Margrethe. Vi nød den skønne finske sommer, og at undervisningen foregik i Alvar Aaltos flotte universitetsbygninger, gjorde ikke oplevelsen ringere. Men meget finsk fik jeg ikke snakket eller lært.

Det lyder som om jeg ikke lærte noget, og det gjorde jeg nok heller ikke hvad angår grammatik og fonetik, men jeg fik læst en masse om sprog og kultur, især af amerikanske etnolingvister, og jeg fulgte også mange spændende forelæsninger, af Henning Spang-Hansen, og der var tilløbs- gæsteforelæsninger med bl.a. Roman Jacobsen. Det førte jo lige over til den franske Claude Lévi-Strauss og hans strukturalisme.

Jeg tror det var min stædighed som sejrede over min klogskab, og lærerne har vel også tænkt, at det var på tide at komme af med mig, så jeg bestod forprøven til etnografi: lingvistik, og kunne endelig gå i gang med etnografien.

34. Mag. scient.

Som etnografistuderende var jeg ikke særlig ophidset over de emner der blev undervist i, og som

Jeg var længe om at blive færdig som etnograf. Fordi jeg var indvolveret i en masse spændende projekter, med lidt forskning og internationalt studenterarbejde. Og så var der også min dejlige familie med Margrethe og lille Annika. Det skulle alt sammen passes og gives tid til. Men nok kan også blive nok. Jeg måtte se at blive færdig. Og det blev jeg ikke uden at skrive en 'magisterafhandling'. Ordet lyder meget højtideligt, og det var det vel også dengang. Så meget, at mange aldrig kom over bjerget. Jeg var heller ingen ørn, så der var meget der skulle skrives om. Lap på lap - uden saks og klister - ingen magister. Men Annika hjalp mig med at holde modet oppe. I vores store lyse hjørnestue i Lille Strandstræde, med udsigt til Skt. Annæ Plads - hvor det sagdes, at forfatteren Tom Kristensen, havde boet - blev mit opus endelig færdigt. Vores dejlige lille Annika var god til at læse korrektur over skulderen.

lå indenfor fagets rammer. Georg Nelleman, som jeg fik et fint, fint samarbejde med omkring kommunesammenlægningerne i Skælskør, holdt nogle forelæsninger om halvnomaderne i NØ Sibirien. Ja tak, det gav horisont og en vis kontantviden, men når man ikke ser med egne øjne, kan det let blive noget uvedkommende. Endnu mere da vi ikke hørte et ord om Sovjetunionens politik blandt disse etniske folk. Den traditionelle etnografi forekom det mig, lukkede bevidst eller ubevidst øjnene for de udviklingsprocesser der med rivende fart var i gang i de 'primitive' stammesamfund, og som etnograferne studerede isoleret fra alt, hvad der kom udefra og påvirkede dagliglivet. Det var rekonstruktion af dét som ikke var mere, eller hastigt var ved at forsvinde. Det som var ved at blive det nye, nej det var ikke de traditionelle etnografers kop the. Senere er jeg selv blevet indsamler af alt det traditionelle, lokale, etnografiske kulturgods, der især i de sidste par år er ved at forsvinde som dug for solen. Lige så vigtigt det er at være fødselshjælper for fremtiden, lige så vigtigt er det at bevare den kollektive erindring.

35. Magisterafhandling

Min hensigt med etnografien var, og er stadig, at bruge den indsamlede viden til at forandre samfundene i en mere retfærdig og positiv retning, end de nu var på sporet til. Den udvikling der var i gang i mange samfund, fra 'primitive' isolerede stammesamfund, til bondesamfund, og derfra videre til mindre og så større bysamfund, blev indenfor etnografien først studeret og beskrevet af den amerikanske antropolog Robert Redfield. Som tilknyttet til det store arkæologiske Carnegie projekt omkring restaureringen af det gamle maya ruin-kompleks Chichen Itzá på Yucatan i Mexico, havde han foretaget etnografiske studier i forskellige landsbyer, først og fremmest i landsbyen Chan Kom. Redfields beskrivelse af Chan Kom var i det store og hele bygget på de oplysningen hans hjælper, skolelæreren Alfonso Villa Rojas havde indsamlet. Nu blev Villa Roja sendt ud til de mere isolerede landsbyer i den østlige del af Yucatan i den stadig meget utilgængelige delstat Quintana Roo, hvor de sidste grupper fra det store indianeroprør i 1840'erne holdt til, for at hente supplerende oplysninger. Der blev også indhentet informationer i den lille jernbaneby Dzitas, hvorfra Carnegie-folkene holdt forbindelse med provinshovedstaden Mérida, og videre til den store verden. Ud fra sine oplysninger om de 4 samfund: Tusik, Chan Kom, Dzitas og Mérida opstillede Redfield en udviklingsteori om et folk-urban kontinuum.

Det var det nærmeste jeg indenfor etnografien kunne komme til noget, jeg syntes have med udvikling at gøre. Og den problematik ville jeg bruge til at skrive den magisterafhandling, som man ikke kom uden om, hvis man ville blive færdig, og kunne titulere sig mag. scient.

Magisterafhandlingen var det store *Lorelei* for alle de studerende. Den skulle skrives, der var ingen mellemløsning, og forventningerne var høje fra de studerendes side - og noget mindre fra lærernes. Fik man ikke skrevet sig igennem denne afhandling, og fik den vedtaget, ja så var alle de år man have brugt på at komme så langt totalt spildte, for man fik ikke noget papir der bevidnede disse mange og lange års studeren. Kun afhandlingen og den afsluttende magisterkonferens gav nøgle til stilling og selvværd. Der var mange der begyndte, som aldrig nåede i havn, og det var jo synd for dem, og et enormt spild af personlige og samfundsmæssige ressourcer. Heldigvis kom der senere nogle kortere afsluttende eksamener, så man kunne få kredit for brugte år.

Nu havde jeg fundet mit emne til min magisterafhandling. Så jeg gik i gang med at læse, og så kritisere og påstå, at Redfield ikke har forstået en pløk af 'det hele'. For at kritisere og nedgøre er jo stort set det eneste, man som ung student har mulighed for, når afhandlingen bare er et langt 'skrivebords-arbejde' og man ikke har et førstehånds kendskab gennem besøg og feltarbejde til det materiale, teori og emne man forsøger at hudflette.

Jeg skrev og jeg skrev, på min grønne rejse Olivetti skrivemaskine, med min lille datter Annika kravlende på ryggen. Og jeg forelagde det skrevne til Niels Fock og til Nic, og ingen af dem var vildt begejstrede for det jeg havde skrevet. Så gik jeg i gang med at skrive om, og rette og lappe. Dengang skete alle rettelser ved at klippe i det gamle manuskript, smide væk og klistre over med nye guldkorn, så mit manus efterhånden begyndte at ligne de lag på lag af tapetrester jeg havde skrabet ned, da jeg flyttede ind i den århundred gamle lejlighed i Lille Strandstræde.

Jeg har aldrig været nogen ørn til det teoretiske, og da det jo er kendskab og beherskelse af teori man skal vise i sin magisterkonferens, så gik det langsomt fremad med min opgave. Men til sidst forbarmede lærerne sig, og jeg fik accept. Jeg lod siden min

magisterafhandling indgå i instituttets bibliotek, og det blev betragtet som dristigt, for der var ikke så mange studenter der havde lyst til at lade andre medstuderende læse dem over skuldrene. De fleste af os lider jo af et - ubegrundet - mindreværdskompleks. Men jeg tænkt, pokker med det, så kan andre se hvordan man skal eller ikke skal gøre. Lad dem tænke hvad de vil om afhandlingen og mig, nu er jeg i hvert fald sluppet igennem, og fået papir på det.

36. Magisterkonferens

Men en magisterafhandling er ikke nok til at gøre én til magister. Næhe, nu skulle jeg så i gang med at læse op til den mundtlige prøve. Og for at kunne gøre det, skulle aspiranterne først aflevere en *aller helvedes lang* liste over alle de bøger man prøvede at bilde Nic ind, at man havde læst. Efter Nics første gennemgang af listen mente han nok, at der var nogle væsentlige monografier over nogle mig komplet ukendte og ligegyldige stammer, som manglede. Så på den igen med at læse de væsentlige stamme-monografier! Men det var jo ikke spøg og skæmt det hele, for man kunne jo faktisk blive eksamineret om en mærkelig skik på en eller anden lille stillehavsø, der stod beskrevet i *The Sexual Life of the Savages* af en vis Bronislaw Malinowsky. (Titlen snød). Så man skulle i hvert fald lige have kigget indholdsfortegnelsen igennem på den mange monografier, man foregav at have studeret grundigt. Det var hvad jeg gjorde med Radcliffe-Browns beskrivelser af folkene på Andaman-øerne, eller nogle bøger om Crow eller Pueblo indianernes skikke, for slet ikke at tale om nogle fjerne nomadestammer i Sibirien. Jeg kan kun tale på egne vegne, men jeg tror ikke mange studerende har læst sig igennem alle de bøger de noterede på pensumlisten. Det tror jeg også der var en vis forståelse for fra lærerside, og der blev ikke boret dybt for at prøve vores viden om små jægersamfund på Aleuterne. Man kørte efter den regel, at var man først kommet så langt, så skulle man heller ikke stoppes eller dumpes her på faldrebet på grund af manglende viden – som i mit tilfælde om pygmæer i regnskoven.

Så jeg kom også gennem den mundtlige eksamen, selv om der var små mærkelige forvirringer, som der hvor jeg pludselig ikke kunne give det rigtige svar på hvad det var for nogle kæmpestore firbenede dyr, der bragede rundt i pygmæernes skove i Afrika, så *elefanterne* skulle hives ud af mig, som med en tandlægetang.

Sammen med de bevingede ord: *bestået*, efter den mundtlige eksamen, fik jeg så overrakt en konvolut med emnet for den sidste, afsluttende hurdle: magisterforelæsningen.

37. Magisterforelæsning

Mit emne blev: jordreformer, og det var noget jeg interesserede mig for og havde læst en del om. Det vil sige, at lærerne ville være flinke mod mig, så det hele kunne ende på denne lykkelige måde, som vi alle så frem til. Man havde een uge til at skrive sammen, og det var for 99% af studenterne ikke megen tid, især når man også tager nervøsiteten med i betragtning. Ikke blot skulle emnet indkredses og beskrives, men det skulle også pakkes ind i en form, så det kunne aflevere på 45 min - hverken mere eller mindre. Så det var ikke meget jeg fik sovet i denne uge, og jeg brugte den sidste dag til at klippe en hæl og skære en tå, for at få forelæsningen klemmt ind i sko nr. 45. Og så

kom jeg alligevel til at overskride tiden, og måtte også springe hastigt i den cubanske jordreform.

Jens Pinholdt og jeg blev færdig samme dag, det vil sige, vi holdt magisterforelæsning samme eftermiddag, så auditoriet i Sølvgade var godt fyldt op. Så stod vi bagefter begge godt nervøse udenfor den lukkede dør og ventede på de bevingede ord: BESTÅET! Ja det manglede bare, for hvad skulle vi ellers have gjort af blomsterbuketterne, smilende venner og familie, og det forberedte festbord derhjemme?

Sjovt - og lærerrigt - havde det været, og jeg er evig taknemmelig for alle de gode og spændende lærere: Nic, Fock, Kleivan, Nellesmann, og masser af gode studenterkammerater: Lotte Bøgild, Berete Due, Bror Westmann, Jacob Clemmesen, Ole Hertz, Niels Berg, Jens Pinholdt, Ida Nicolaisen og alle de andre, ikke nævnte, og andre glemte, som gjorde disse år til 'alle tiders'.

Og en STOR tak til Klaus Ferdinand, som fik mig sat på perronen til det rette tog videre ud i det herlige liv.

Magister scientiarum Christian

Det *er* altid en lettelse at blive færdig - med noget. Nu *var* jeg færdig med Etnografisk Institut. Jeg kunne smykke mig med titlen, men jeg følte ikke jeg kunne udfylde den. Det var først nu jeg skulle til at *blive* etnograf. Jeg var vild glad for at komme igang. Men først skulle jeg afregne et lille mellemværende med fædrelandet Danmark. Min værnepligt!

I kongens klær'

38. Militærnægter på Ho Chi Minh stien

Jeg havde været på session og stået nøgen foran et geled mænd i uniformer og een i kitel. Det lå nu nogle år tilbage, da jeg lige var begyndt at læse etnografi. Men dengang havde det ingen hast for mig at komme i trøjen, for jeg skulle ikke have noget af, at få begejstringen og inspirationen fra min rejse gennem Afrika til at fortåge sig i en rum kadavertid i det danske forsvar. Så jeg havde fået udsættelse på udsættelse. Og da jeg var een blandt mange i de store årgange, og vi heller ikke var i krigslignende situationer, så var det let at få udsættelse. Nu færdig med uddannelsen kunne jeg ikke trække den længere. Men nu havde jeg endnu mindre lyst til at komme *ind*, så jeg valgte at melde mig til de store årgange af militærnægtere, der var på den tid hvor Vietnamkrigen endnu trak store protester.

Til historien som militærnægter hører der dog en krølle til. Jeg havde nemlig kort før meldt mig ud af Hjemmeværnet - *HJ! Yes my boys!* Af ren gustent overlæg. Oprindelsen til udmeldelsen er naturligvis en indmeldelse. Og hvorfor, kommer her.

Efter jeg var blevet student og begyndt at studere etnografi, havde jeg en overbevisning om, at enhver dansker, og i hvert fald jeg, skulle kunne forsvare sig mod ??? Ja mod hvem og mod hvad? Joe mod dem som ville komme og sætte sig på riget. Dengang var de mest oplagte fjender invaderende soldater fra den kommunistiske blok, og selv om vi danskere nok ikke kunne gøre den helt store modstand eller forskel, så skulle eller burde hver mand og kvinde dog være så våbenkyndig, at han/hun havde en mulighed for at gå til modstand og lave lidt rav i den på en teknisk effektiv og krigerisk måde. Ja, sådan tænkte jeg denne gang. Man bliver jo altid bagklog og efterrationaliserer sine motiver, når man nu sidder og tænker tilbage på denne tid. Men jeg tror, jeg tænkte således.

Til stor overraskelse for de - få - som vidste derom, lod jeg mig så indrullere i Hjemmeværnets Studenterkompagni, som var de sidste rester, eller en slags fortsættelse af det vist nok da nedlagte Akademisk Skyttekorps. De holdt til huse, ned ad en trappe til kælderen under Studenterforeningens Hus på HC Andersens Blvd. Men ellers var det Slotsholmen vi skulle forsvare ... hvis.

På en tid hvor amerikanerne kæmpede i Vietnam for at udrydde kommunisterne, var der ikke mange af mine medstuderende blandt etnograferne, sociologerne, samfundsforskere der havde den store interesse eller sympati for denne blindtarm til den store nato-hær, så HJ var ikke noget jeg snakkede højt og bredt om. Mit medlemskab kom også som en stor overraskelse for min elskede Margrethe. Men hendes kærlighed var dog større end hendes uforståenhed overfor mit medlemskab. Så stor, at jeg efter søndags manøvrerne godt kunne møde op i fuld ulden uniform, skråhue og 'gøp' til familien Aggers søndags frokostkomsammen. Min svigerfar Henry havde i sine studenterdage været medlem af Akademisk Skyttekorps, så han var stolt af sin svigersøn. Mine to svogre Poul og Peder Agger, dybt involveret hos Venstresocialisterne – de tog det pænt og accepterede mine uforståelige argumenter. Husfreden blev bevaret omkring svigermor Hannes veldækkede søndags frokostbord.

Men med min deltagelse i de evindelige Vietnam protester foran den amerikanske ambassade, og den borgerlige stemningen i kompagniet, som absolut ikke var min, gjorde, at jeg ikke følte mig helt hjemme blandt mine kampfæller. Min orientering var mod udviklingslandene og Hjemmeværnets var de kommunistiske østlandene, så mit medlemskab var i det lange løb ikke bærbart. Jeg begyndte at 'pjække' fra alle de møder og kurser jeg kunne og burde have deltaget i. Min chance for en 'værdig' retræte kom, da amerikanerne og Nato, som vi jo var en del af, ikke tog afstand fra et kup som nogle reaktionære generaler i Portugal lavede i 1975, for at kvæle den demokratiske Nellikerevolution fra april 1974. Jeg skrev et protestbrev til *Hjemmeværnsbladet*, men da de ikke ville optage det, brugte jeg afslaget som anledning til at melde mig ud. En medvirkende grund til udmeldelsen var også magelighed, idet jeg som aktivt medlem af HJ frygtede, at ville blive taget til sergent og hermed forlænge min soldatertid. Jeg ville hellere igang med etnografien.

Så da jeg blev indkaldt til militæret, tog jeg det fulde skridt og meldte mig som militærnægter. Det var på dette tidspunkt noget af en tilløbsstykke. Med alle de 'nægtere' der mødte op til uniformering med den karakteristiske sandgule arbejdsjakke med slag, var der slet ikke plads til to års tjenesteophold i de 2-3 eksisterende militærnægterlejre. Tre måneder kunne man klare opholdet i lejrene med, og i den tid var det så bare om at finde en god

udstationeringsplads. Der var et overbud til børnehaver og ungdomsinstitutioner. Der var også mere spændende tilbud som teatre, og hvis man var rigtig kvik, så støvede man selv et udstationeringssted op. Så der var bestemt ikke noget heroisk ved at være nægter, som tidligere, hvor man skulle bo i lejrene i to år, og lave unyttigt skovarbejde. Nu var det en blanding af politisk protest sammen med en stor del bekvemmelighed, som drev værket.

Gribskovlejren i Nordsjælland var stedet hvor jeg skulle være de næste to år, hvis jeg ikke fandt en udstationeringsplads. Og det kan du tro, de fleste gjorde. Jeg tror højest der var 5-6 stykker der boede dér tiden ud. Selv overnattede jeg der højest 5-6 gange, for da vi havde toget fra DSB til hele kongeriget, så tog jeg hjem hver aften - mange smuttede tidligere end tilladt igennem skovtykningen ad 'Ho Chi Minh stien' ned til trinbrættet for Gribskovbanens tog. Næste morgen skulle vi ganske vist tidligt op for at være fremme til mandstælling kl. 8. Men hvad gjorde jeg ikke for at sove i familiens, og især Margrethes favn.

Efter vi var blevet mandstalt gik vi i vores arbejdsgruppe ud i skoven for at lave lidt uforpligtigende udtynding af underskov, men det meste af tiden holdt vi pauser i tjenesteskurene. En dag så jeg et kæmpe højt udgået grantræ, der havde fået lov til at stå tilbage efter at alt det nyttige tømmer var blevet fældet og kørt bort. For dog at kunne sige, at jeg også har været skovarbejder, gik jeg igang med at fælde det. Det var et flot syn, og en stolt skovhugger, der så hvordan den lange mastelignende stamme bøjede sig for de rette hugvinkler og majestætisk faldt nogenlunde dér, hvor jeg havde tænkt, det skulle lande.

Udstationeringen i Gribskovlejren varede for mig kun lidt over en måned, så havde jeg fundet et smørhul af et udstationeringssted, som var....

39. Center for Udviklingsforskning

Jeg havde fået opsnuset, at det som samfundsforsker ville være ret let at blive udstationeret som 'nægter' i det forholdsvis nyoprettede *Center for Udviklingsforskning*. Jeg tog kontakt til Per Kongstad, som var den daglige leder af centret. – Jo, kom endelig! Den formelle leder var tidligere finansminister og generalsekretær for OECD Thorkild 'Livrem' Kristensen. På Sankt Annæ Plads i Forligsinstitutionens store fine bygning, hvor centret havde lånt sig ind i en periode mellem to arbejdsmarkedsforhandlinger, fik jeg nu eget stort kontor, med sofa og dobbelt dør ud til en lang gang. Lettere kunne det ikke blive, for jeg boede næste skråt overfor, i Lille Strandstræde 15, på hjørnet ud til den lille plads hvor Lille og Store Strandstræde løber sammen. På 1 sal boede Margrethe, Annika og jeg. Man sagde dengang, at digteren Tom Kristensen havde boet i huset, men at det også var i samme lejlighed som vores, fandt jeg senere ud af, da jeg læste Jens Andersens novelle-spændende biografi om denne drukdigter. Joe, det er spændende nok at have en tilskuerplads i historiens teater. Herfra så jeg både Per Hækkerup med cigar vandre fra DFDS Århusbåden, vel op til Christianborg. Og Kong Frederik 9 hestetrukket afsted på sin sidste rejse. Vagtparaden var mit præcise urværk, for når kongen eller dronningen var på Amalienborg, så kunne jeg stille mit ur, 6 min i 12, når den marcherede forbi.

Thorkild Kristensen var en ældre, og i mere end een forstand en høj herre. Han var nu så småt begyndt at varme op til Danmarks indmelding i Fællesmarkedet - gad vide om han

ikke var den eneste på Centret, som gik ind for det. Alt det betød, at vi ikke så så meget til ham i det daglige. Men det skal dog skrives, at han forestod alle de mange fælles medarbejdermøder hvor ALT hvad der foregik på Centret blev forelagt og diskuteret. Det vil sige, at vi også brugte megen tid på at diskutere emne, som vi hverken havde interesse i eller forudsætninger for at sætte os ind i. Men demokratisk var det. Og det samme var han!

Jeg var ikke den eneste nægter på Centret. Ja, jeg vil næsten tro vi var flere nægtere end rigtig ansatte. Kjeld Larsen var glødende maoist, hvilket ikke blot viste sig ved, at hans studieemne var det kulturrevolutionære Kina, hvorfor han også organiserede en meget populær og talstærk studiekreds om Kina. Keld viste sin kinesiske solidaritet ved at gå i blå drejelsjakke med mao-flip, og havde et glat tilbagestrøget hår som en anden kommissær fra Riget i Østen. Om Mao og hans lille røde bog var der ingen tvivl, men han havde god humor, når vi kom udenfor kineseriet.

Per Carlsen er økonom og hans interesse var udviklingen og danske interesser i Kenya. Blandt andet talte ham om et crysantemum-selskab, som jo senere viste sig at være starttrampolin for selskabsslagteren og B&W ejeren Jan Bonde Nielsen.

Der skete en masse på Centret dengang med begejstrede medarbejdere. Men den historie skal jeg ikke fortælle.

Mit speciale som etnograf var relateret til Latinamerika, og det var jo et tema *caliente* dengang med populære Che Guevara og Fidel Castro på Cuba og spirende revolutioner i andre lande, så det blev aftalt, at jeg skulle organisere en Latinamerika studiekreds. Det blev en spændende udfordring, hvor jeg pludselig fik kontor, telefon, penge og kontakter til at lave det jeg syntes var det helt rigtige, til fremme for udviklingen i disse undertrykte lande.

40. Små-industri i Kenya

Men det var nu ikke Latinamerika det hele. Jeg blev koblet på en arbejdsgruppe, der skulle undersøge eksistensen af 'small-scale industries in East Africa' - jo al skriftlig kommunikation på centret foregik på engelsk. Det var et projekt sat igang af DANIDA. Tovholder i dette projekt var stud. polit Jørgen Rasmussen, en charmeende, lidt vel kraftig stud. polit, som kunne slå lige igennem med de rigtige argumenter på en blød måde, så alle lyttede med. I gruppen var også Britha Mikkelsen, som kom fra Kultursociologi. Og så var Per Kongstad aktiv i gruppen. Vi, det ville reelt sige de andre, og med mig på som læser, skrev resumeer fra Verdensbankens og den kenyanske regerings rapporter og kom med oplæg om hvordan tingene kunne forbedres. Jeg læste og gav mit bud. Der blev planlagt en studierejse til Kenya, men pludselig var Jørgen Rasmusen forsvundet som dug for solen, så det endte med, at jeg blev sendt afsted som erstatning sammen med Britha.

Det blev en fantastisk oplevelsesrig rejse. Fagmæssigt, men bestemt også safarimæssigt. Britha var alle tiders rejsekammerat. Hun var med på den værste og vi gik sammen gennem tykt og tyndt. Vi ankom til Kampala og lejede en Peugeot bil hos en inder - det var før de blev kylet ud af landet af Ugandas Idi Amin, - og kørte så rundt i Kenya i 3-4 uger, hvor vi besøgte fire forskellige udviklingsprojekter, sat igang med Danida penge. Det var meget *small-scale*, det

vi så på landbyernes markeder. Vi besøgte en smed, der sad under sit palmetag og af et stykke rundjern hamrede lanser ud til masaiernes spyd. Og vi så, og grinede en del af en slags altnulig blikkenslager, der var ferm til at lave hvad det skulle være af gammelt blikemballage. Men han grinede sidst, for åbenbart fik han en stor eksport af blik-genbrugs ting igang til Danmark hvor man siden kunne købe flyvemaskiner, karruseller og andet opfindsomt 'junk' med reklamer for Coca cola eller skosvarte. Danida var igang med at oprette nogle værkstedsskoler, hvor alle disse selvlærde håndværkere skulle kunne få oplæring og større ekspertise.

På vores lange rejse fra det ene center til det andet, levede vi på herskabelig vis på de bedste af de bedste af den engelske kolonimagts efterladte hoteller. Spænding var der også nok af. En gang skulle vi være fremme i byen Nyeri, men vi befandt os på den forkerte side af Kikuyu-bjergene, hvor der nu var en nationalpark. Skulle vi køre igennem og spare den 2-300 km lange omvej via Nairobi? - Ja, tænkte jeg. Er der en vej, kan vi også komme igennem - med en Peugeot. Vi ankom til dyreparkens *gate* lige før lukketid. Det er ikke godt at vide, hvorfor vi alligevel fik lov til at køre ind her, kort før solnedgang hvor skyerne hang lavt omkring bjergene. Der var ingen smørepenge, det var ren overtalelse. Og da vi nu var kommet ind, så var det bare om at trykke på speederen. Vejen snoede sig og bestod efterhånden bare af opkørte dybe hjulspor. Og nu faldt mørket også tæt. Et sted delte vejen sig, men hvilken var vores. Jeg måtte i den mørke nat ud og se, om jeg kunne tyde det vejskilt, der var halvt væltet om. Da jeg steg ud trådte jeg i en kæmpe- , ja så stor en lort, at den måtte være fra en elefant !!! Vi mente at have fundet den rette vej og kørte videre, men ikke langt, for efter den næste kurve stod der virkelig et par elefanter og blafrede med ørerne. De storørede afrikanske elefanter er de aggressive af arten, havde jeg lært i skolen så vi stoppede øjeblikkelig motoren og slukkede bilens lygter. Der sad vi så en 10-15 min i mørket og hørte på myggenes summen. Men gud ske lov, da vi tændte lygterne igen, havde elefanterne fortrukket. Starte bilen, rulle langsomt forbi hvor de havde stået. Og så fart på. Men meget længere kom vi ikke, før vejen efter en kurve forsvandt i mørke. Mørke - ja men det var mørket af en stor flok vildbøfler - dem med knebelsbarts hornsætning, og som min barndoms naturhistorielærer på Lykkebo skole, kaldet Delle-Larsen, var steppens farligste dyr og lette at tirre. -Stop, stop, stop, råbte Britha, så lavt hun kunne. I kan tro jeg stoppede og slukkede lygterne. Og der sad vi så den næste halve time musestille, mens vi kunne se bøflerne vandre omkring bilen, men heldigvis betragtede de os tilsyneladende som en anden venlig bøffel af stammen, som det ikke var nødvendigt at støde horn med. Til sidst var det ligesom 'tågen lettede' og bøflerne havde fundet bedre græsgange, så vi kunne snige os videre.

Ja og så er det som i eventyrerne, alle gode gange tre, for efter en tids kørsel kom vi ud af en kurve, og hvad ligger der så dér og flyder midt på vejen? En løve med hele sit harem. Nå, dem var vi nu ikke bange for - inde i bilen. Vi besluttede at give dem en chance til at forsvinde fra 'vores' vej, så vi stoppede og slukkede lygterne. Da vi 5 min efter tændte - lå de der stadig. Vi slukkede igen, men da de to min. senere ikke havde forstået hentydningen og stadig langstrakte sig midt på vejen, ræsonnerede vi, at det er dem eller os. Og så kørte vi ganske langsomt op mod dem - og de overlod vejen til os. Således nåede vi alligevel, omend noget forsinket frem til en Karen-Blixen stilrigtige travel lodge og en stor velfortjent 3 retters aftensmad.

Og - en gang spejder, altid spejder. Da jeg nu var i Nyeri ville jeg ikke tage derfra uden at have besøgt spejderbevægelsens grundlægger Baden Powell's grav. Dog uden at lægge en blomst, hvad den forsømte grav ellers nok kunne trænge til.

Og det faglige vi var kommet for at undersøge? Jo selvfølgelig besøgte vi de nyoprettede centre, interviewede de danske 'eksperter' og de kenyanske ansatte. Og til sidst skrev vi en lang fyldig rapport.

41. USA og Yucatan

Jeg havde skrevet magisterafhandling ud fra etnografen Robert Redfields studier af en række små landsbyer på Yucatan halvøen i Mexico. Nu lagde jeg op til Forskningsrådet, at jeg skulle fortsætte mine studier dér. I første omgang fik jeg penge til at rejse til Yucatan for at lave forstudier. En af medforfatterne til disse Redfields studier var Aesel T. Hansen, som havde skrevet om byen Merida. Jo, han var af dansk mormonafstamning, og jeg inviterede mig selv til at besøge ham i Tuscaloosa i Alabama, hvor han nu underviste på universitetet. Og så var der en 'rural sociology' kongres i Baton Rouge, som jeg gerne ville deltage i, da min anden interesse indenfor etnografien var 'jordreformer' - ja det havde vel ikke så meget med etnografi at gøre, men det var dog emnet for den afsluttende forelæsning Prof. Nicolaisen havde givet mig, med venlig hensynstagen til mine specielle interesser.

Jeg rejste sammen med Margrethe til New York, hvor vi så museer og jeg skaffede mig kontakter til den kritiske forskning om Latinamerika. Her igennem fik jeg adressen til økonomiprofessoren Alonso Aguilar i Mexico, som jeg besøgte og siden kunne invitere til vores Latinamerikaseminar.

Man ankommer som begejstret student og vil spørge og spørge for at vide. Men lærerne har deres at se til, så man er ofte bare een student mere. Sådan følte jeg mit møde med Mr. Hansen forløb. Han havde problemer med konen fortalte han, og skulle rådgive nogle studenter, så der var jo ikke al den tid til snak, som jeg havde håbet. Yucatan lå vist langt fra hans nuværende interesser, og han blev først, kort tid inden han døde, færdig med en ikke alt for spændende beskrivelse af byen Merida. Men, selvfølgelig var han flink, og kørte os ud til den lokale seværdighed, det imponerende før-columbianske ceremoni-center *Mountville*, ophobet af jords, og som var en forsmag på Mexicos pyramider - af sten. Centret var omgivet af fattige småbyer med sorte familier, så vi fik også set denne side af USA.

En anden hidtil ukendt side, som imponerede os meget, var de amerikanske fast-food restauranter. En dag sad vi og ventede på den videre bus i en Kentucky Fried Chicken restaurant, da, ind trådte to ældre lidt krumbøjede og forsømte ægtepar. De fik hver en kæmpe bakke med friturestegte kyllingevinger med den specielle, alt for tykke sprøde dressing, som de med munden helt ned til bordpladen skovlede og gnaskede i sig - for så at skylle efter med et ordentligt papbæger Coca-Cola. Velbekomme, sagde vi med vidt åbne øjne. Det fænomen havde vi stadig til gode i Danmark.

Fra Tuscaloosa til Baton Rouge, hvor vi blev stoppet af en politibil, da vi gik rundt på gaderne for at lede efter logi. Om det var fordi vi så mistænkelige ud, for at beskytte os mod

'de sorte' - konflikterne var jo tilspidsede i disse områder dengang - eller de bare ville hjælpe, ja den lurede jeg ikke, men de kørte os hen til et fint lille motel.

I Baton Rouge fandt vi ud af, at mange kongresdeltagere fortsatte til American Anthropological Associations årlige møde i New Orleans. Så hvorfor skulle vi ikke også gøre det, det lød spændende. Her var vi mange unge, der gned os op af de 'kendte'. Ja, men det er jo også et af formålene med disse kongresser, og jeg sluttede mig til en kreds omkring mexicanske Rodolfo Stavenhagen, der uddybede sine 7 eller var det 10 fejlagtige teser om udviklingen i Latinamerika, som han havde gjort lykke med. Også her. Sjovt nok blev han senere min chef i det mexicanske undervisningsministerium.

42. Yucatan

Byen Merida var det første sted jeg kom til i Mexico. Nu bor jeg, med kone, børnebørn og hund og kat i Merida. Og rimeligvis er det her, hvor jeg ender mine dage !

Margethe og jeg lejede os ind på et ydmygt hotel i gade 62, lige inden den løber ud i den Store Plads / Plaza Grande. Hotellet var stadig åbent indtil for ganske få år siden, men jeg var aldrig inde og kigge og mindes. Men når jeg spadserede forbi, kiggede jeg nu op til den balkon, hvor vi havde hængt tøj til tørre.

Alfredo Barrera Vazques var maya-etnografen som *man* skulle kontakte, havde jeg fået at vide af Aesel Hansen. Han holdt kontor og vist også undervisning i vestibulen i *Palacio Canton*, som er et kæmpe skrummel af en paradebygning, der kunne minde om en stor bryllupskage med masser af flødeskum. Mit spanske var ikke helt på toppen - hvad det stadig ikke er - og om mayaerne og Yucatan var min viden også begrænset, så det var lidt vi kunne snakke om. Men jeg fik da forklaret, at jeg gerne ville ud til Chan Kom landsbyen, og så var han meget velvillig med at stille en af sine studenter, Juan Ramon Bastarachea til rådighed som vores guide. Ham kom jeg mange år senere til at arbejde sammen med, da jeg blev ansat på *Instituto Nacional de Antropología e Historia*, INAH i Merida.

I en lejet bil kørte vi først til maya-ruinen Chichen Itza, og derefter videre til 'min landsby' Chan Kom. Vi var så heldige, at løbe ind i en mindre regn- eller takke-ceremoni, som vi fik lov til at kigge med på. Ja, så snusede jeg rundt en halv til en hel time, og det *er* jo sjovt at se det jeg havde læst om. Men det er jo ikke meget jeg kunne opsnuse på så kort tid. Især når jeg ikke forstår maya endsige var nogen ørn til spansk. Så udbyttet blev lidt lidt. Jeg måtte komme igen - og det skal jeg love for jeg gjorde.

Fra Merida tog Margrethe og jeg videre ad den traditionelle rute, med tog til Palenque, og så til San Cristobal. San Crisóbal, hjemstedet for *Na Bolom* og 'vores' danske Frans Blom. Han var død da vi ankom, og nu regerede *Trudis*, hans effektive schweiziske kone Gertrud Blom, over etablissementet. Hun holdt stedet kørende ved blandt andet. at holde en slags restaurant, hvortil man skulle tilmelde sig på forhånd. Til menageriet hørte et par Lacandonere, som hjalp med i husførelsen. De tilhørte en af de sidste 'uberørte' indianergrupper i Mexico, som Frans og Gertrudis under deres rejser i junglen havde fået en særlig tilknytning til. Nogle etnografer følte, at de ligesom havde taget patent på dem, at det var 'deres'. Den slags etnograf-

imperialisme var ikke velanskrevet blandt kritiske unge etnografer, så selv om vi havde tilmeldt os til middag i Na Bolom, så meldte jeg alligevel afbud og tog i stedet ud på en ridetur i bjergene. Pokker i hende! Det vil jeg i dag kalde umoden opførsel. Under alle omstændigheder burde jeg, som god etnograf også have studeret, hvordan andre etnografer forholdt sig til deres informanter. Der skulle gå 40 år før jeg kom til middag i *Na Bolom*. Et smukt sted hvor minderne om disse to særlige og stærke personligheder på en fin måde præger stedet. Godt at jeg nåede det, selv om det var uden Trudis. Men hendes kjoler hang der stadig, og jeg kunne fornemme røgen fra Frans piberøg over lænestolen foran pejsen.

Fra San Cristobal tog vi videre med bus via Oaxaca til Mexico By. Vi så alt det man skal se. Markeder, indianere, museer og folkeliv. Jo bestemt, hertil ville jeg tilbage. Der lå en opgave og ventede. Men hvilke muligheder var der?

43. Latinamerikaseminar

Med inspiration fra min rejse i Mexico og USA var jeg enormt opsat på at komme igang med at få organiseret den Latinamerika-studiekreds, som jeg egentlig var udstationeret som militærnægter til at organisere. Da jeg samtidig havde rådighed over en pose penge, som Centret havde givet mig i hånden – ja, hvad var der så at vente på.

Gennem et opslag i *Latin American Review* meldte der sig to dygtige gæsteforelæsere: Henry Landsberger fra University of North Carolina, og en ung forsker, hvis navn jeg nu ikke har present, fra Florida State University. Men de kom i en tid hvor amerikanere på grund af deres arrangementer og krige rundt om i verden ikke var vildt populære, og slet ikke inden for såkaldte 'politisk bevidste' og kritiske samfundsforskere, som de fleste der i lille Danmark interesserede sig for Latinamerika var. Så deres forelæsninger blev ikke tilløbsstykker, til trods for at de var fantastisk spændende, hvis bare man ville lytte.

Tilløbsstykke blev til gengæld Günter Franks forelæsning på Centret, som jo på denne tid var blandt de største guro'er indenfor Latinamerika-forskning. Men han var til gengæld, som man siger, pisse sur og gnaven, og var sikkert evindeligt træt af, at svare på de samme naive spørgsmål om de revolutionære muligheder i Latinamerika, som unge studenter kunne spørge om.

Økonomen Alonso Aguilar, som jeg havde mødt i hans hjem i Mexico, fik jeg også inviteret til et par forelæsninger. Han var også hard-core venstreorienteret, men da han både var venlig og tålmodig og kunne sin økonomi, så var han ikke til at skyde igennem, selv til en forelæsning på Økonomisk Institut ved KU, og faldt fint ind i diskussionerne.

Et tilløbsstykke blev også afslutningen på seminarrækken i form af et weekend-møde i Dragør, hvor jeg havde fået overtalt den engelske historiker Eric Hobsbawm til at komme og tale om udviklingen i Latinamerika og lede en studiegruppe. Det var lidt synd for de andre gruppeledere, for hos dem var der mange ledige stole, og hos Hobsbawm måtte nogle stå op. Men alle ville jo gerne se giraffen. Erik Hobsbawm var på dette tidspunkt medlem af det engelske kommunistiske part, og det må vel siges at være *noget* (som HC Andersen skrev en novelle om). Jeg syntes derfor det måtte være rimeligt, at man på det skrantende med stadig

eksisterende *Land og Folk* lavede et interview med ham. Jeg gjorde en del benarbejde, men måske var Hobsbaum ikke beton nok for Dr. Tværgade.

Hablale / Tal til hende er titlen på en fantastisk god film af den spanske instruktør Almodova. Men det, at tage kontakt og prøve at lytte til andre mennesker, det falder mange svært. En anden forsker jeg havde fået til at komme var en *Horowitz*, og dem er der mange af i USA, men ikke alle af den 'rigtige' slags. Da jeg på centret annoncerede ankomsten af mr. Horowitz var HQ (navnet kan være ligegyldigt) vildt begejstret. Men da jeg satte fornavn på, blev reaktionen: - Åhe ham, naaaj! Havde han lyttet, ville HQ have hørt et interessant foredrag, samtidig med han var en humorfyldt ivrig deltager på et weekend seminar.

En af de 'rigtige' var til gæld den hollandske sociolog eller etnograf og Latinamerika-ekspert Gerrit Huizer. Ham fik jeg skaffet et gæsteophold til, og med sin store viden og begejstring for Latinamerika, ikke mindst for de revolutionære og sociale bevægelser – som de fleste af seminardeltagerne jo ikke sad inde med – gav han god indput ved de mange møder og diskussioner i forbindelse med seminaret. Resultatet af de mange gode anstrengelser blev 3 små bøger *Udviklingsprocessen i Latinamerika* med tekster af latinamerikanske forskere, som jeg redigerede sammen med Bjørn Førde og Jens Lohmann. Bjørn og jeg lavede desuden opslagsværket *Latinamerika i Kort og Tal*.

44. Det andet Latinamerika seminar, NOSALF

Medens jeg lavede Latinamerika seminar, blev der også på andet hold kogt i den latinamerikanske studie gryde. Niels Fock som havde betydet enormt meget for at få mig orienteret mod Latinamerika var, som lærer på Institut for Etnografi og Antropologi, interesseret i at få koordineret den forskning der i de nordiske lande var igang omkring den historiske, kulturelle og økonomiske udvikling i Latinamerika. I Stockholm var der ved universitetet et Latinamerika-bibliotek som historikeren Magnus Mörner stod for. I de andre nordiske lande var der spredt fægtning. Nu ville man forsøge at samle styrkerne og oprette en Nordisk Samarbejdskomité for Latinamerikaforskning (NOSALF), som den kom til at hedde. Niels Fock var fra dansk side, sammen

Niels Fock, med sin uundværlige pipe, og ikke mindre uundværlige Eva i deres smukke hjem, på 5 sal i Bredgade. Jeg tror det må være de mange trin op, der pustede nikotinen ud af hans lunger. Han døde i 2020, med gode 93 år.

med Magnus Mörner, hovekraften for at organisere et seminar i 1973 på Kollekolle i Værløse, hvor linjerne for samarbejdet skulle planlægges, og der skulle vælges tre repræsentanter fra hver af de nordiske lande. Latinamerika med Cuba og revolutionære bevægelser og kamp mod amerikanske imperialismen var på 'mode' i disse år, så der var stor tilslutning af unge, begejstrede studerende. De afgjorde udfaldet for det valg af danske repræsentanter, der kom til afstemning. Fagvidenskaben blev valgt fra og til kom tre halvstuderende røvere. Bjørn Førde, Jens Lohmann og mig. Jens havde på et reportageplan et stort personligt kendskab til udviklingen i Latinamerika, men ikke på et videnskabeligt niveau. Og Bjørn og mig? ja vi var nybegyndere i faget. Niels som var den eneste med et grundigt fagligt kendskab til Latinamerika, blev valgt fra af de brushovede studenter. Det var ikke en rar situation da stemmerne blev talt op, og sikkert var der ingen af de valgte, der havde ønsket den. Men vi var jo demokratisk valgt, så hvad var der at gøre. Jeg må indrømme, at jeg derefter ville få det svært ved at møde Niels på gaden. Jeg slap for det, da jeg kort efter drog til Mexico. Men splinten sad i kødet, og det var først mange år senere jeg fik den trukket ud ved at jeg dedikerede Silvia's og min bog om nytteplanterne blandt mayaindianerne *Las Plantas de la Milpa* til min lærer Niels Fock som førte mig ind i den fantastiske latinamerikanske verden. Jeg afleverede personligt bogen til Niels, og siden sås vi i hyggeligt samvær et par gange. Niels og hans kone Eva Krener kom til Yucatán, hvor jeg kunne vise rundt. Og i deres smukke hjem i Bredgade, fik jeg et par gange serveretvstegt flæsk med persillesovs og nye kartofler. For som Eva sagde, - det får du vel ikke i Mexico! Det passer Eva, tak for mad!

45. Dr. Aguirre Beltrán

Min militærnægtertid ved Centret for Udviklingsforskning var ved at løbe ud. Og hvad så? Den begyndende danske ulandsbistand var koncentreret i Afrika og Indien, og jeg kunne sikkert have fået et job der. Men når nu min kærlighed lå til Latinamerika ?

Som så ofte i mit nu gode og lange liv, så faldt appelsinen også her ned i min turban på et kritiske tidspunkt. Gerrit Huizer havde været i Mexico og haft kontakt med den nyudnævnte leder, Dr. Gonzalo Aguirre Beltran, af det nationale indianerinstitut *INI – Instituto Nacional Indigenista*. Og der manglede de etnografer!!!

Det var bare om at stille op i rækken. Hvad jeg gjorde. Y, muchas gracias!

Yucatan – Fagre nye verden

Jeg havde til min magisterafhandling i etnografi skrevet 'stor' opgave om landsbyen Chan Kom på Yucatan. Siden været på et kort besøg i Mexico, og blevet vild begejstret for landet. På anbefaling af den mexicanske økonom Alonso Aguilar, som jeg havde besøgt i Mexico og siden kunnet invitere til Danmark i forbindelse med mit Latinamerika seminar på Centret for Udviklingsforskning, forsøgt jeg at få forskningspenge til at lave et – og det indrømmer jeg gerne nu – helt urealistisk projekt om at sammenligne den kapitalistiske landbrugsudvikling i den nordvestlige delstat Sonora med udviklingen i den mere traditionelle sø-lige del af Mexico. Men uden resultat! Hvad kunne jeg så gøre for at komme til Mexico? En anden mulighed var jo også, at fortsætte med de undersøgelser jeg havde været med til i Afrika, da jeg var udsat som militærnægter på Centret for Udviklingsforskning. Men jeg følte mig mere som 'latinamerikanist'. Jeg ville tilbage til Mexico. Men hvordan?

Som så mange gange i mit liv er appelsinen faldet i min turban, lige som jeg stod og drømte om en. Gennem den hollandske sociolog Gerrit Huizer, som jeg også havde inviteret med til mit Latinamerika seminar, fik jeg at vide, at der ved det nationale indianerinstitut (Instituto Nacional Indigenista – INI) blev givet forskningsmidler til udenlandske studenter. Hvad jeg ville få i kostpenge, var dog ikke nok til, at en dansk familie kunne leve af det. Men, så lykkedes det mig at blive udsendt af DANIDA til Mexico som 'expert'. Wauwee! Min ekspertviden var yderst begrænset, men da jeg var vild efter at komme til Mexico, ville jeg lægge mig i selen for at gøre mig fortjent til titlen!

Det lykkedes. I april, 1974 tog jeg flyveren til Mexico. Med mere gratis håndbagage end indskrevet. Skrivemaskine, et nyindkøbt Nikkormat fotoapparat med 105 mm og 35 mm linser, samt et Durst forstørrelsesapparat. Plus alt det 'løse'. Det var dengang! I kufferten havde jeg også fået klemmt et B&O stereo- og grammofonanlæg med. Det gav en del problemer i tolden i Mexico, hvor jeg insisterede på, at jeg

Hårmoder er ikke de eneste traditioner der i lige linie går tilbage til den før-spanske tid. Huastekiske kvinde på markedspladsen i Tancanhuitz i 1974, og hendes fjerne slægtning fra Tamuin, San Luis Potosi.

havde 'diplomatstatus', da jeg var udsendt af det danske udenrigsministerium. Men det forstod tolderne med rette ikke noget af. Det endte med, at en garvet dansker i Mexico ordnede mit problem, ved at stikke tolderne nogle sedler, så jeg kunne forlade lufthavnen med hele indboet. Velkommen til Mexico !

46. INI

Mit spanske var ikke overvældende da jeg præsenterede mig i INIs kontorer. Men jeg klarede mig igennem de første interviews med antropologen Salomon Nahmad (1935 - ?), daglig leder af INI. Et par dage efter fik jeg foretræde for Mexicos 'grand old antropolog' Dr. Gonzalez Aguirre Beltran, (1908-1996) direktør for INI, og samtidig vice-undervisningsminister for uddannelse af den indiansktalende del af befolkningen. Jeg fik at vide, at de forventede, at jeg efter endt 2 årig kontrakt afleverede en etnografisk monografi over de indianske grupper i egnen *la Huasteca* i den østlige del af delstaten San Luis Potosi. Selvfølgelig svarede jeg, at det regnede jeg da også med at gøre - uden at ane hvad jeg gik ind til. Eller, det anede jeg jo nok, men selvtilliden var større.

Det viste sig, at jeg ikke var den eneste udenlandske etnograf, der var blevet ansat til at lave regionale monografier. Og hvorfor udenlandske? Jo, efter studenteroprøret i Mexico i 1968 og den blodige nedkæmpelse af de protesterende demonstranter på pladsen Tlatelolco i Mexico i 1968 kort før åbningen af de Olympiske Lege i Mexico, var der ingen 'social- eller politisk bevidste' mexicanske student eller etnografer, der ville arbejde for 'systemet'. Og det med at lave traditionel etnografisk beskrivelse, det var helt blevet erstattet af marxistiske analyser. Man talte ikke om 'indianere', men om bønder, der blev udnyttet i den kapitalistiske markedsøkonomi. Derfor havde man i INI ikke kunne finde mexicanske etnografer eller antropologer, som de hedder i Mexico, til at lave de baggrundsbeskrivelser over de mange og vidt forskellige etniske grupper, som dog var en forudsætning for INIs vellykkede arbejde.

Efter de blodige studenteroptøjer i forbindelse med Olympiaden var Mexicos nyvalgte præsident Luis Echeverría (f. 1922, præsident 1970 – 1976), begyndt en populistisk udviklingspolitik, med store investeringer i landområderne, hvor jo også den indianske befolkning befinder sig. At Luis Echeverría som indenrigsminister under studenterurolighederne også var en af de hovedansvarlige for massakrerne, dét prøver nogle nu at gøre ham retslig ansvarlig for - uden dog med stort held, thi 'sagen er forældet', eller 'der er ingen direkte beviser' etc. etc. Under indsatsen, målrettet mod den indianske befolkning, som hører til den fattigste og mest marginaliserede del af befolkningen, blev der nu under INI oprettet en lang række regionale 'centros coordinadores', som skulle koordinere forskellige ministeriers hjælpeprogrammer, men som også havde egne ressourcer i rigelige mængder (rigeligt er relativt, og aldrig nok). Et af disse centre var for nylig blev lagt i den lille by Ciudad Santos i den nordlige delstat San Luis Potosi. Cd. Santos havde oprindeligt haft et smukt indianske navn Tancahuitz, men efter Revolutionen (1910-17) opkaldt efter en lokal general Santos. Byen har siden heldigvis genvundet sit oprindelige navn, men jeg vil i det følgende bruge det navn som blev brugt i min tid i byen). Det var her til Cd. Santos jeg blev udsendt. Vel som en skruebrækker mod de mexicanske antropologer, men det var jeg ikke bevidst om på dette tidspunkt.

47. Indianere og antropologer

Mellem 8 - 10 % af den mexicanske befolkning har som modersmål et af de 56 forskellige indianske sprog, der er registreret i landet. Om de fleste af disse nulevende grupper fandtes der meget lidt litteratur og oplysninger, hvad angår økonomi, sociale, kulturelle og religiøse aspekter. Heldigvis er dét siden blevet meget bedre.

Den gamle amerikanske talemåde, ”at den bedste indianer er en død indianer” var og er til dels stadig sand i Mexico. Her hedder det blot blandt kritiske antropologer at, ”de døde indianere - de som er blevet til arkæologi - går ind ad fordøren, og de nulevende efterkommere kommer ind ad køkkendøren og bliver ansat som billig hushjælp”. Om de gamle førspanske aztekere, mayaer, olmekere, zapotekere, er der skrevet masser af bøger. Men om de nulevende - meget få.

Dr. Aguirre Beltrán var, som nyudnævnt leder af INI, gået målrettet i gang med at publicere grundlæggende etnografiske oplysninger om de eksisterende indianske grupper. Og hvor der ikke fandtes beskrivelser, blev etnologer og antropologer sat i gang med at indsamle og beskrive. Ofte var det udenlandske, som mig, i mangel af mexicanske.

Dr. Aguirre, var uddannet som læge og havde startet sin karriere som fysisk antropolog. Han havde skrevet afhandling om de grupper af negre, der var kommet til Mexico i kolonitiden, som slaver eller undvegne slaver fra andre dele af Latinamerika. Han var af ’den gamle’ etnografiske skole, hvor etnografen bor ensomt ude i ’sin landsby, for at kunne lave deltagerobservationer. Det skulle gerne med årene udpante sig til en etnografisk monografi, med beskrivelser af samfundet fra a til z. Her er der ikke plads til vidtløftige teorier, eller spekulationer og beskrivelser om hvorfor indianerne hører til de fattigste mexicanere, eller hvordan udbytningen praktiseres i de afsides landområder. Et af hans mål som leder af INI var nu, at der, for hver af alle de mange etniske, indianske grupper i Mexico eksisterede en håndbog, en monografi. Og til *la Huasteca*, hvor jeg blev sendt hen, manglede der en sådan beskrivelse. Amerikanske antropologer - *Gringoerne* havde lavet en *Middel American Handbook*, med historiske og nutidige beskrivelser af de indianske kulturer, endda også et kapitel om *los tenec*, som er navnet på den mayatalende gruppe i San Luis Potosi, hvortil jeg kom. Men, men det var jo lidt pinligt, at mexicanerne ikke havde kunnet organisere en tilsvarende.

Det skal godskrives Aguirre Beltrán, at han havde skrevet en bog om indianerne, som fik stor gennemslagskraft, og som vel også var en væsentlig grund til hans udnævnelse for det stadig prestigefyldte INI. Bogen *Regiones de Refugio* fra 1967 - altså lige før studenteroprøret - beskriver hvordan den spanske erobring og efterfølgende koloni- og udviklingspolitik havde fortrængt de indianske grupper ud i de fjerneste og marginaliserede områder af landet. Efter den Mexicanske Revolution (1910-17) opstod der mange tiltag for at inddrage indianerne og deres kulturer på en mere retfærdig og værdig måde i den nationale udvikling. Det var begyndelsen til den *indigenismo* bevægelse, hvor der blev lavet jordreformer, landsbyskoler og en maler som Diego Rivera brugte indianernes førspanske og nutidige kulturer som motiver i sine store murmalerier. Oprettelsen af INI - *Instituto Nacional Indigenista* i 1949 var også en del af dette nationale etniske opbygningsprojekt.

Højdepunktet i denne udvikling er nok det imponerende antropologiske museum,

der blev indviet i 1964 i byen Mexico. Her vises den nu eksisterende 'blandede' mexicanske mestizobefolkning hvordan deres rødder spreder sig i en bred vifte tilbage, ikke blot til de førs spanske indianske samfund, men også som en del af de nulevende indianske kulturer.

På det antropologiske museum blev der også sat lokaler af til uddannelse af de arkæologer, lingvister og etnografer, som skulle beskrive de 'døde' og nulevende indianske kulturer. Men med studenteroprøret i 1968 var 'la escuela de antropología' blevet 'marxistisk'. De oprindelige lærere havde forladt skolen, eller var blevet presset ud, og i hvad der blev tilbage, fandt 'la antropología del huarrache' - sandal-antropologien, som blot beskrev genstande og troforestillinger, men ikke udbytningsmekanismer, ingen plads. Dette omsving betragtede Aguirre Beltran som et problem og et tab. Han havde ikke så stor interesse i lange marxistiske analyser om udbytningens mekanismer. Hvad han havde brug for var basal viden om indianerne i alle de områder, hvor han nu oprettede INI-centre. Men han fandt det også vigtigt, at alle de mange indianergruppers historie og kultur blev kendt, og at denne viden kom ud til hele den mexicanske befolkning. Det udmøntede sig i publiceringen af en stribe antropologiske landsbymonografier. Det var derfor han nu tilbød studielegater til en lang række udenlandske etnografer - hvoraf jeg var en af de heldige.

Regionen La Huasteca Potosina, hvortil jeg blev sendt, var et godt eksempel på den

manglende etnografiske viden om lokale indianske grupper. Der eksisterede kun et par småartikler udgivet af en fransk kulturmission i Mexico. En artikel af den franske historiker Guy Stresser-Péan stod i et fint indbundet tidsskrift, som INIs vicedirektør antropologen Alfonso Villa Rojas lånte mig. Med skam må jeg tilstå, at den ikke nåede at forøge mit kendskab til huastekerne. Ikke blot fordi den var på fransk som jeg dårligt forstod, først og fremmest fordi jeg mistede bogen i en bus en af de første dage i Mexico - pinligt.

48. Ciudad Santos-Tancanhuitz

Efter en 7-8 timers lang bustur fra Mexico By ad den snoede Pan American landevej over Sierra Madre bjergene, steg

jeg en eftermiddag sidst i april af bussen og stod med alle mine pakkenelliker for foden af en stejl bjergkam. Jeg blev helt, men glædeligt, overvældet af den fugtige tropiske varme, og den frodige grønne vækst af planter, lianer og træer, der skød op overalt. Det sidste stykke vej op til mit kommende hjemsted foregik i gammel faldefærdig fællestaxa.

- *Buenos días*, sagde jeg til en stor tyk matrone, som holdt styr på kontorpersonalet i det åbne forretningslokale ud til hovedgaden, hvor INI havde indrettet sig. Cd. Santos ligger klemmt inde i en smal bjergkløft, og husene skyder op på bjergskråningerne langs landevejen, der går igennem byen. Når biler og busser kørte forbi INIkontoret, kunne man ikke høre hvad man selv sagde, og et fint lag støv dalede ned på skrivebordene.

-Sr.Christian

!

-*Sí!, soy yo !* Og så blev jeg ført ind i baglokalet, der fungerede som kontor for centrets leder, Juan Valdéz Aguayo. Den tykke matrone var hans kone, Doña Rosita. Juan Valdéz stod heller ikke tilbage for sin ægteviv hvad angår vægt, men da han var høj, fordelte kiloene sig på en kraftfuld måde, der gav ham en stærk pondus.

Efter de indledende høfligheder, og Juan Valdéz var en travl mand, blev jeg installeret på byen eneste hotel. Snuske-rusket, lavt til loftet og bliktag der afgav en forfærdelig varme når solen skinnede, og en trommende larm når det regnede - og begge fænomener var hyppige. Badeværelset og lokum i et, var et lille kosteskab bagerst på etagen, hvor jeg havde betænkelighed ved at komme barfodet. Men da jeg trods alt var den rige gringo, kunne jeg tillade mig at leje hotellets, lad os kalde det suite, som var et 4x4 m stort rum med en seng, hvor madrassen bøjede sammen som en hængekøje, men desværre ikke gav hængekøjens friskhed og muligheder for at gynges. Clouet ved denne suite var, at værelset havde balkon, hvorfra man kunne holde øje med alt hvad der foregik på byens lille plaza. Og det kunne jeg have fået mange timer til at gå med, havde det ikke været for de osende taxaer ned under balkonen.

49. Aquismon

Heldigvis var det umuligt at finde et hus til leje i Cd. Santos - for byen var indeklemmt, støjende og snusket. Mit

Kaffemutter udenfor vores hus i Aquismon dukkede op hver fredag til mandag. Resten af ugen savnede vi hendes røgede kaffe.

drømmehus fandt vi i den nærliggende by Aquismón, som ligger på den svagt bølgende slette for foden af de høje Sierra Madre bjerge. Mit hus var et stort træhus med store åbne skoddevinduer. Her flyttede jeg ind sammen med Margrethe og vores datter Annika. Der var en stue, og på hver side et værelse, og bag ved stuen et køkken med store åbne tremmevinduer. Huset lå midt på en stor grund med masser af blomster og store skyggefulde mango- og advokatotræer. Lige ud til den lille bys store plaza, hvor der om søndagen bliver stillet markedsboder op, og pladsen fyldtes med indianere fra de omkringliggende landsbyer. Når markedet var forbi, var der altid liv i plazaens kiosk, og fra mit hus kunne jeg svagt høre jukeboxens melodier, og slå basrytmens takt, som med sine *dum dum dum* i forskellige tonehøjder altid trængte igennem.

Til højre for grunden, og 2 m fra soveværelset lå byens overdækkede markedshal. Når hallen ikke blev brugt til marked, var den i regnvejr samlingssted for folk, der søgte ly. Men vores største overraskelse fik vi, da der blev dækket op til bryllupsfest og det elektroniske orkester satte i med alle tangenter og for fuld volumen. At der en eller to gange om ugen også kom en rejsebiograf og viste film, ja det var jo et plus, for dem kunne vi se fra soveværelset, eller ved at tage en stol med ud i vores have på sidelinien. Alt det blev vane, og efterhånden kunne jeg sove roligt igennem ethvert bryllup, konfirmation eller politisk møde.

Et af mine bedste minder fra huset og pladsen i Aquismón er den lille kaffebod, som en gammel indianerkone hver fredag eftermiddag riggede til på fortovet foran vores hus. En stort plastiksejldug blev spændt op over nogle rafter og holdt stramt med snore, der var bundet omkring et par store sten. Så blev der tændt bål, og vand til kaffen blev hentet fra vores vandhane i haven. På små træbænke eller på fortovskanten sad kaffedrikkerne og sippede sød kaffe med *pilonsillo* / sukker og dyppede deres *pan dulce* / sødt brød i kaffen. Om aftenen skinnede den varme røde bålild ind i vores stue, og en liflig lugt af røg bredte sig ud fra boden. Her på bænken tog vi kaffen efter middagen ! Den er stadig mit livs bedste café! Ligesom mine bedste cigarer er dem med grov tobak rullet ind i majsblade, som jeg købte af en gammel mand, der altid sad i vejrkanten, når jeg kørte forbi.

50. Antropolog i la Huasteca

Det område hvori INI-centret opererede, *la huasteca potosina* er på størrelse med Fyn, og det består af vidt forskellige natur- og samfundsøkonomier. Et stort område udgør den frugtbare kystslette, der strækker sig ca. 100 km fra Den Mexicanske Golf ind til Sierra Madre Bjergene. Her er det meste af landet blevet udstykket til private storgodser, hvor der enten holdes kvæg eller dyrkes sukkerrør. Her er den indianske befolkning fåtallig, og INI-centret havde derfor ikke mange aktiviteter dér.

I den sydlige del er der lavere bjerg, som hovedsagelig beboes af indianere. Jorden er delt op i småbrug, hvor familierne lige kan holde skindet på næsen ved at dyrke majs og bønner til eget forbrug, og så dyrke sukkerrør, hvoraf de afkoger en suktermasse - *pilonsillo*, som de sælger billigt til lokale opkøbere.

Bjergene som udgør den østlige del af den store Sierra Madre bjergkæde, ligger i den vestlige del af området. Bjergene har stejle stigninger, og man kunne dengang stort set kun komme rundt til fods eller til hest. Siden er der kommet flere bilveje. Her bor en

stor indiansk befolkning, som hovedsageligt levede af den kaffe de dyrkede på deres små marker. Disse mellemhandlere er de såkaldte *mestizer*. Det vil sige racemæssigt en blanding af indianere og de europæiske indvandrere, men oftest er det indianere, der blot har aflagt deres indianske traditioner, som sprog og klædedragt. Mestizerne er de dominerende, idet de sidder på økonomien og alle administrative poster. Men talmæssigt er indianerne flest. Indianerne sælger alle deres produkter til små mellemhandlere i de mindre byer.

Kaffeproduktionen startede i begyndelsen af forrige århundrede, og til byen Xilitla kom også en dansk indvandre ved navn Posselt – fra Horsens. Hans søn, nu en ældre hvidhåret herre dukkede op på INIs kontor og sagde, at han hørt, der var kommet en ny dansker til la Huasteca. Sandt nok! Vi blev gode venner og holdt jul hos hans familie. Jo, mange veje fører til Xilitla. Da jeg fortalte min far dét, fandt han ud af, at han havde en elev ved navn Posselt, og da han så spurgte, fik han som svar, at hun netop havde en granonkel, der boede i Xilitla. Og da Margrethe og Annika kom sejlene på en Hapag-Loyd fragter, var der en lidt eksentrisk engelsk passager med, ved navn mr. James. Han var arving af et kæmpe slot, som den amerikanske forfatter Henry James havde erhvervet med jernbanepenge fra USA. Mr. James var ikke forfatter, men noget ved kunsten blev han. Slottet blev til et kulturcenter, og i Xilitla opførte han en drømme fantasihave med bevidst ufærdige bygninger. Vi var nu mest glade for de mange vandbassiner, der formede sig ned ad skrænten med vandfald og køligt frisk vand til at dulme for la Huastecas kvælende varme.

Indianerne kendes på deres modersmål, som enten er 'huasteco' eller 'nahuatl'. Så at sige alle kvinderne gik, da jeg kom til området, stadig i traditionelle indianske 'folkedragter'. Få kvinder kunne tale spansk, men de fleste mænd forstod spansk 'til husbehov'. Analfabetismen var stor, større hos kvinder end blandt mænd. Mændenes traditionelle klædedragt, som stadig blev brugt af de ældre mænd, var korte hvide bomuldsbukser, og en hvid bomuldsskjorte.

51. På feltarbejde

Dette store område med dets folk og forskellige kulturer var den udfordring jeg nu stod overfor. Hvordan pokker skulle jeg gribe den an. Jeg var blevet ansat til at lave en etnografisk eller antropologisk beskrivelse af området – men! hvordan? Det var noget af en mundfuld at bide over.

Ingen blandede sig i mit arbejde, eller specificerede hvad jeg skulle lave. Da jeg jo var ansat af DANIDA og udlånt til INI, var der ingen i INI der blandede sig i, hvad jeg fik tiden til at gå med. Og i DANIDA troede man sikkert, at man i INI tog hånd om, hvad jeg lavede. Men det gjorde de ikke. Man skulle tro, at det var et ønskejob. Hvad det også var, men det havde været rart, og alle havde fået mere for pengene, hvis nogle havde orienteret mig, og holdt hånd i hanke med, hvad jeg gik og lavede. Men, det var der nu ingen andre en mig selv, der gjorde. Ikke at jeg dovnede den af, tvært imod. Jeg sprang ud på det dybe vand – uden korkbælte. Og lærte lidt efter lidt at svømme til land.

Som jeg skrev i indledningen, manglede der basale oplysninger på alle områder om regionen, dens forskellige befolkningsgrupper og kulturer.

INI-Centret administrerede udsendingen af indiansktalende skolelærere til

fjerntliggende landsbyer, ligesom de på denne konto havde oprettet nogle kostskoler, hvor de samlede indiansktalende drenge og piger fra endnu mindre eller fjerntliggende landsbyer. I begyndelsen fulgte jeg skolelærerne rundt til deres skoler, og fik derved et godt indtryk af området. Besøgene foregik for det meste til fods, ad små stier og bakke op og bjerger ned. Da landskabet var så smukt, afvekslende og grønt, ja så var turen også den rene fornøjelse. Jeg havde fået stillet en ung hjælpe-skolelærer, Santos, til rådighed, og selv om han ikke var meget talende, hverken med mig eller de folk jeg ville interviewe, så hjalp hans lokalkendskab dog til, at vi ikke gik vildt.

Om familien Alvarez der hjælper hinanden med at lave brun sukker piloncillo, lavede jeg er børnebog, Hipolito, en dreng i Mexico. Den kom desværre aldrig på spansk, endsige 'tenec', ud til indianerne.

52. Tataquatla

På baggrund af disse lystfulde orienteringsture besluttede jeg, at udvælge et par landsbyer i forskellige regioner, hvor jeg ville bore ned. Den ene blev den lille landsby *Tataquatla* med en ren indiansk huastekisktalende befolkning. Landsbyen spredte sig over to forholdsvis lave bjergrygge, som blev adskilt af en vidunderlig idyllisk lille flod med flere vandfald og

bassiner, hvor vi fik skyllet dagens sved af. Til eget forbrug dyrkede indianerne majs, bønner og græskar, og til at sælge, sukkerrør som blev presset og kogt til *pilonsillo*, en slags brun råsukker.

Tataquatla blev helt bestemt min yndlingslandsby. Jeg fulgte her med i, hvordan man fra ingenting startede en landsbyskole, som siden blev til en kostskole. Landsbyens mænd huggede med deres macheter alle stolper, rafter til vægge og med langsavne savede de planker ud af stammer, på samme måde, som man kan se på gamle Brueghel malerier. Skolen var selvfølgelig til deres og børnenes eget bedste, men de forældre der arbejdede på konstruktionen, skulle jo også have noget at leve af. For at holde gang i arbejdet, fik de majs og bønner af INI, som en slags betaling. Jeg blev særlig gode venner med én familie. Med deres dreng Hipolito lavede jeg en bog - for danske skolebørn: *Hipolito - en dreng i Mexico*. Den kom vidt omkring i Danmark, og jeg havde den store glæde, at den gode skuespiller Bodil Udsen læste op fra bogen, og den blev således også distribueret som bånd.

Nu kommer vi til det afsnit hvori vi - det vil sige jeg - må give mit bud til det, som etnografer og fotografer så tit bliver kritiseret og bebrejdet: I kommer og stjæler vores liv og billeder. Og hvad får vi, modellerne, så ud af det? Nej, sandt at sige, ikke så meget som os fotografer og etnografer, men det er fordi vi lever i to forskellige verdener som gir og tar sig betalt på to forskellige måder. Uretfærdigt, ja, men det kan være svært at ændre. Men til sagen, hvad fik Aurelio og hans familie ud af fotobogen? Selvfølgelig fik de et par kopier af bogen, samt fotos, hvor de så ud, som de ville huskes for eftertiden. Og når jeg kom og besøgte dem, havde jeg altid et eller andet med - som ganske vist altid udløste et lækkert simpelt måltid i deres hjem eller ved sukkermøllen. Da jeg forlod området gav jeg familien lidt penge, til det der altid mangler. Og et års tid efter, da Aurelio havde brændt sin hånd på sukkermassen og ikke kunne arbejde, dukkede han en dag pludselig, sammen med sønnen Hipolito op i mit hjem i Mexico By. Han havde altid haft et stort ønske om at besøge *La*

Vejen op til Tamapatz var en 4-6 timers optur, alt efter vejret, ad en stenet og stejl sti. Nok så fintbetegnet som 'camino real' eller kongevej. På en tur mødte jeg en ambulance transport med en syg der skulle til læge i Aquismon. En anden gang slæbte nogle gode kristne et stort køleskab op til præsten i byen.

Virgen de Guadalupe - Jomfruen af Guadalupe i hendes katedral i Mexico By. Nu kunne han bede for at hans hånd blev kureret. Det gjorde vi, og vi var i zoologisk have i Chapultepec parken, og var også inde i Præsidentpaladset på den stor Zocalo i midten af Mexico By. Det

var hvad Aurelio fik ud af bogen. Jeg har ikke haft kontakt med dem siden, men jeg får stadig bibliotekspenge af værket, så jeg må jo nok sige, at det er mig, der skød papegøjen.

Ja, det er pinligt at indrømme, at bogen ikke udkom med en spansk og huastekisk tekst - i Mexico. Jeg afleverede et manuskript til en regeringsinstitution, men så kom der regeringsskifte, og med den efterfølgende administration blev udgivelsen ikke til noget. Denne mangel på kontinuitet i regeringsprogrammerne er en enorm hæmsko for en stabil progressiv udvikling i Mexico. Planer laves kun for indeværende regeringsperiode, og de bliver oftest skrottet af den efterfølgende regering. Regeringsperioden er både for landets præsident og de lokale guvernører seks år. Når nye kommer til, fejles alt det gamle ud med nye kost. Det første år i perioden bruges til at sætte sig til rette og finde ud af, hvad der skal prioriteres og laves. Så er der fire år til at gøre dét, for det sidste år bruges til at finde en plads i den næste regering. Og det er sjældent i den foregående stol.

I Tataquatla lærte jeg også, hvordan man skal gebærde sig som 'etnografisk' fotograf. Ét billede til etnografen med folk i deres naturlige omgivelser, der viser alle deres rynker og manglende tænder i deres gamle arbejdskluns – altså virkeligheden, det sande ansigt. Og så et foto til modellen. Han eller hun er ikke interesseret i disse 'naturlige' folkløristiske motiver, som vi etnografer eller turister der kommer udefra elsker, og som reklamerer på forsiden af mange turistbrochurer, eller Lonely Planet agtige guider, der opsøger det oprindelige, uberørte og uturistede. Skal de fotograferes, skal det være i deres fine tøj, nyfriserede, med lukket mund, så man ikke ser det manglende gebis, og stramt stillet op i stenstøttestilling. Jodenrespekt lærte jeg dengang jeg selv stolt afleverede et rigtig etno-foto. Men det ville min model ikke

*Jordbesætterne mindes ved
Allehelgensfest familiernes døde med
et alter på den besatte mark.*

have. Nej, sådan skulle han ikke huskes. Så om igen, med fint tøj og en grimasse der ka' passe.

53. Tamapatz

Min anden udvalgte landsby blev kaffebyen Tamapatz.

Landsbyen ligger oppe i bjergene, 6 timers vandring fra byen Aquismón ad en gammel muldyrsti, der mange steder er regnet væk, og andre steder i regntiden er fuld af mudder. Nogle steder er stien smal langs en bjergskråning, og andre steder er den som en trappe op til 10. sal, til man kommer op i de 1000 m's højde, hvor den lille landsby ligger. Det er en hård tur op - og for den sags skyld også ned, men lønnen får man rigeligt i begge ender. Oppe, ved endelig at komme frem, skue ud over det fantastiske landskab, hvor bjergdalene ofte er fyldt op med store hvide vatskyer, og mærke den dejlige kølige friske vind. Præmien når man kommer ned er, endelig at komme sveddryppende frem og så drikke en iskold øl på plazaen i Aquismón under de skyggefulde træer. En gang *skulle* jeg tilbage fra Tamapatz. Det regnede og var ved at blive mørkt, og under de høje træer var det bare bælgmørkt. Jeg kunne ikke se en hånd for mig. Det kunne heldigvis mit muldyr. Jeg slap til sidst bare tøjlerner og lod den finde vej. Det tog sin tid, men helskindet hjem kom vi.

Bjergskråningerne er fulde af kaffeplantager. De fleste små, og ejes og dyrkes af indianerne. Når høsten er 'hjemme', bæres de 40-50 kg tunge sække ned til opkøberne i Aquismón. På tilbagevejen bæres kasser med øl og sodavand op. En gang mødte jeg et lille hold slæbere komme bærende på et nyt stort køleskab til præsten i Tamapatz. En anden gang kom jeg forbi en 'ambulance-transport', hvor en syg mand var surret fast på en stol og båret på rygge af en slæber, på vej ned til hospitalet i Aquismon.

La Cueva de las Golondrinas - Papegøjegrotten er en anden attraktion ved Tamapatz. Det er 'verdens dybeste hul, brønd, grotte' - eller hvad man nu kan kalde dette 60 m brede hul, hvor der er 400 m frit fald ned til bunden. Der er ikke meget liv dernede, men på kanterne er der fuldt af reder med grønne papegøjer. Flagermus er der også rigeligt af. Kommer man ved solopgang eller solnedgang, står man midt i en stormsky af skræppende papegøjer, der flyver ud eller ned. Imponerende! I 1974 måtte man hejse sig ned. I dag ser jeg på nettet, at man springer ud i det frie rum, og det sidste stykke lader sig glide ned i paraglider. Kravle op ad et tov må man nok stadig, og det er vel stadig sveddryppende. Men jeg nåede nu ikke at prøve nogle af delene. Det var mig nok at ligge på kanten og lade øjnene vænne sig til at se bunden.

Fra denne smukke og inspirerende landsby lavede jeg en anden skolebog - igen med skam at melde, kun for danske skoleelever.

54. Jordbesættelse og skolebrand

La Huasteca var, og er stadig et meget fattigt område med store sociale modsætninger og ringe økonomisk udvikling. Det førte også til sociale og politiske sammenstød. Mange mente, at den mexicanske revolutions løfte om jord og frihed til bønderne langt fra var blevet indfriet. Tvært imod var det ofte revolutionsheltene, der havde raget de største

stykker land til sig, som det var tilfældet med Gonzalo N. Santos, der endda havde fået byen Tancanhuitz opkaldt efter sig, så den nu hed Ciudad Santos!! Studerende og skolelærere var ofte aktive med at hjælpe bønderne til at organisere sig, hvad de ikke altid slap levende fra.

Lige uden for byen Aquismon hvor jeg boede, havde bondeorganisationen *Tierra y Libertad* – bondehelten Emiliano Zapatas kampråb – beslaglagt et stykke jord, som en af byens købmænd for år tilbage havde tilegnet sig – ifølge indianerne på ulovlig vis. Højst sandsynligt som pant for et lån, der måske, måske ikke, blev betalt tilbage. Jordstykket var ikke stort, så besættelsen var mere af symbolsk værdi, hvor to modstandere prøvede kræfter. Marken var besat af et par hundrede indianere, som med deres familier stillede små lætelte op og symbolsk begyndte at opdyrke små lodder. Det var i begyndelsen af november, under *festen for de døde*, så der blev også rikket andre op, tændt lys og bedt bønner for de afdøde. Hele dette menageri blev hurtigt omringet af et regiment soldater. Hver part holdt på sit, og hvad kunne det ikke ende med, når myndighederne ikke ville forhandle inde på det besatte område, og bondelederne ikke turde komme ud af deres okkuperede område.

Pludselig var der nogle der mente, at *gringen* – den danske etnograf der boede i byen, kunne være en uvildig mellemmand!! Det ville jeg naturligvis ikke undslå. Endelig et stykke håndgribeligt nyttigt arbejde. Så der spadserede jeg frem og tilbage med forslag. Det hele endte med, at jorden blev givet tilbage til bønderne, og købmanden fik et rigeligt stort stykke jord med kunstvanding endda, som jordreformministeriet kunne give et andet sted.

Knap så happy ending var der i en anden landsby, Argentina, som også var med i min undersøgelse. Her boede indianerne i elendige små hytter på smalle jordlodder klemte inde mellem en støvet landevej og godsejernes store kvægmarker. Jord havde indianerne ikke selv. De arbejdede på godserne. I en hytte som en godsejer havde stillet til rådighed, var der blev oprettet en skole. Men nu var indianerne begyndt at brokke sig over deres elendige forhold, og det mente andre godsejerne måske var noget, de havde lært i skolen. Så de trælse godsejeren ræsonnerede, at det var bedre, at den mere skolevenlige godsejer fik sine bygninger tilbage, og for at ryge ræven ud, blev der en nat sat ild til skolen. Det kunne måske få indianerne til at forstå! Men der kom dog siden med INIs hjælp en ny skole. Så helt i stampe stod tingene alligevel ikke.

55. Mexicanske antropologer

Jeg følte nok, at jeg sad i et etnografisk smørhul med al den 'etnografi' jeg kunne ønske indenfor rækkevidde. Men jeg havde også fornemmelsen af, at sidde noget alene med hele herligheden. Nej, herlighed er bedst, når den deles. Jeg forsøgte derfor at få kontakt med mexicanske etnografer inde i Mexico By. Det skete først ved den Amerikanistkongres, der blev holdt i august 1974 på det Antropologiske Museum i Chapultepec parken i Mexico by.

Det var dengang da den cubanske revolution sendte masser af inspiration ud i andre latinamerikanske lande, og det ikke mindst i Mexico, hvor man endda havde haft sin egen revolution. Ganske vidst for mange år siden, men det var stadig revolutionens parti, det såkaldte institutionaliserede revolutionsparti – *Partido Revolucionario Institucional* – PRI, som sad ved magten. Samtidig med at magtapparatet med den ene hånd slog hårdt ned på dem, som søgte

at realisere revolutionens idealer, så holdt man med den anden hånd også den revolutionære gryde over svag ild, så legitimiteten kunne bevares. Det skete ved blandt andet at støtte de bondeorganisationer, som holdt sig i PRI's favntag, og dermed sikrede politikernes valgrotation fra det ene kammer til det andet, og systemets fortsatte beståen. Politiken førte dog ikke til nogen bred udvikling i landområderne, og mange bønder måtte søge til storbyerne eller som *braceros* til USA for at overleve. Hele den politik blev stærkt kritiseret af de, især efter studenteroprøret i 1968, politiserede studenter. Kritikken kom til udtryk i et seminar om *Movimientos Campesinos* på amerikanist kongessen, hvor jeg lyttede med spidse ører. Det var manna fra himlen og lige noget jeg kunne bruge, for at få system og mening i mine mange oplysninger fra la Huasteca. Jeg fik her kontakt med økonomer, sociologer og etnografer som Roger Bartra, Eckart Boege, Luisa Paré. Og ikke mindst med Silvia Terán. Vi spildte ikke tiden – og holder stadig sammen.

Herefter forsøgte jeg at komme tiere til Mexico By, hvor jeg på Antropolog skolen fandt både snakkepartnere og masser af inspirerende litteratur. Bogforretningerne *Ghandi* og *El Agora* i Coyoacan eller *el Sotano* på pladsen *la Alameda* i Mexicos centrum var boghuler, hvor jeg kunne stå timevis og blade, læse og blive inspireret. Det var sådan dengang, at al revolutionær litteratur kunne udgives og frit sælges i Mexico, lige fra Mao's, Lenin's og Kim il Sung's eller Enver

Om morderens kone skrev Margrethe en trist historie. I fuldskab havde han dræbt en mand, og nu skulle han afsone en lang dom i et fjernt fængsel, så familien ikke mere kunne se hinanden, som i det lille lokale i Tancanhuitz, Cd. Santos.

Hoxha's meterlange samlede værker, til heftig kritik af Mexicos egne forhold. Alt kunne skrives. Men nåde og trøste dem som gik fra teori til handling. Så faldt systemets hammer tungt. Mine stadig gode venner Raul Murgia og Rosalba Robles var taget på militær skole i Mao Kina, men der gik ikke længe efter de kom hjem, hvorefter de blev sat i spjældet de næste mange år. Som politiske fanger i Lecumberri fælgslet. Det er i dag national arkiv – hvor studenternes slagningens officielle papir bevares, og som nu kan konsulteres.

'Revolutionen' var som bekendt også kommet til Chile med præsident Allendes valgsejr, og nu strømmede alle internationale systemkritikere til landet. En af dem var den østtyske Martha Harnecker, som havde udgivet en marxistisk grundbog: *Los conceptos elementales del materialismo histórico*, (Den historiske materialismes grundbegreber). Den beskriver på en enklere og mere pædagogisk vis end Marx, hvordan samfundene gennem historien er bygget op og fungerer. Den kom jeg til at bruge meget, for at få et skelet til at hænge mine mange spredte oplysninger fra la Huasteca op på. Hele eksercitsen blev til en lille bog, skrevet for min egen uddannelse, både i samfundsteori og det skrevne spanske, men også rettet mod de mange indianske folkeskolelærere, som nok ligesom mig, manglede en mere teoretisk forståelse af, hvordan deres lokale samfund fungerer. Min bog, som blev udgivet af INI, kom til at hedde: *Tenec, Conoce tu Comunidad!* – Indianer - kend dit samfund. Naturligvis med den underforståelse - så du kan ændre det.

56. Etnografens familie

Dengang jeg blev færdig som etnograf, var det stadig indiskutabelt, at den nybagte kandidat skulle på feltarbejde i *langbortistan*, hvor han eller hun helst skulle opholde sig mindst et års tid. Og familien? Jo tak, den måtte så finde ud af, hvordan den kunne indrette sig. Jeg var gift med Margrethe Agger, der var i fuld gang med at starte sin egen karriere som billedvæver med vævestue og udstillinger. Og så har vi vores datter Annika, der dengang var 9 år og velintegreret på sin 'lille-skole' i Bagsværd. Hvordan kunne vi gøre disse modstridende interesser til en fælles interesse? Det var og blev ikke let.

Jeg mente at Margrethe kunne få stort udbytte af, at følge med etnografen til det farvesprudlende og tekstil- og væverige land Mexico. Men det var Margrethe ikke *heeelt* enig i. Og at Annika også kunne udvide sin horisont ved at bo et års tid i en lille mexicansk landsby, det mente jeg kun kunne komme hende til gode.

Men, men men. Enden på det hele blev, at jeg rejste først af sted for at bane vej og finde et sted at bo. Og det lykkedes fint med huset i Aquismón, som INI nymøblerede og installerede med både køleskab og gasblus. I slutningen af juni hentede jeg Margrethe og Annika i Mexico, og her købte jeg ved samme lejlighed en boble VW-folkevogn. Vi havde en skøn sommer sammen i Aquismon. For det meste kunne vi rulle vores spisesuebord ud under det store mangotræ, og her tilbragte vi det meste af vores hjemmetid. Eller vi kunne spadsere ud til små floder med vandfald og bassiner og bade.

I den lille by lyste høje lyse Annika meget op og blev centrum for en stor kreds af nysgerrige veninder, som Annika lidt efter lidt også lærte af snakke sammen med. En lørdag da der var marked, kom en indianer forbi og trak en hel lille familie af næsebjørne-

unger ud af en sæk (ja moderen manglede, hun var sikkert slået ihjel, for at han kunne fange ungerne). Og det vil jeg sige til mine dages ende, næsebjørne er de sødeste små kæledyr man kan få. Kærlige, opfindsomme, altid med på den værste. Men fuldstændig ustyrlige, så der er ikke mange, der har dem som fritgående kæledyr. Og som sådanne overlever de sjældent. Vi var alle tre, Annika, Margrethe og jeg helt enige om, at den lille spidssnude bjørn skulle være en del af familien. Til familien sluttede sig også en sulten hund, som snart fandt ud af, at der hos os var bedre servering, end hvor den kom fra. 'Slaskepat', blev den meget respektløs, men også illustrativt, kaldt, på grund af mange kuld små hvalpe, der sugede til.

Margretheervæver,ogjegforsøgteatkøbeellerfålavetenvævtilhendeiSantaMariadelRio, kendtforsinesilkevævedesjaler.Mendetlykkedesaldrig,ogtilsidstfikjegdogmitdepositumtilbage.

Det var fra begyndelse aftalt, at Margrethe og Annika skulle vende tilbage til Danmark i august og fortsætte deres rytme dér. Og så komme igen til næste sommer, hvor de så ville blive et helt år. Jeg mente ikke det var den bedste løsning, og prøvede at overtale Margrethe. Men jeg kunne også glimrende forstå, at Margrethe var interesseret i at få gang i sin danske karriere, og ikke bare være 'etnografens kone'. Så jeg var naturligvis enig i, at Margrethe og Annika rejste tilbage.

Men det skulle de – og vi - nok ikke have gjort. Vore videre liv var i hvert fald blevet på en hel anden måde, end det vi kan fortælle i dag.

Ude af øje, ude af sind. Selv om jeg ikke ville indrømme det, så var jeg nok lidt skuffet over, at Margrethe ikke delte min begejstring for det 'nye' land. Og og og, jeg kan blive ved med at finde gode undskyldninger. Men det korte af det lange er, at jeg blev meget god ven med den smukke, charmerende, kloge antropolog Silvia Terán, som på alle måder åbnede døre op til en ny vidunderlig, blomstrende, farverig, spændende verden.

Margrethe og Annika kom sejlene til Vera Cruz næste sommer, for at blive et år i Mexico. Men da var jeg dybt engageret med Silvia, som nu ventede vores barn, Elvira.

Margrethe begyndte at væve på en medbragt rammevæv. Det blev til en lang serie af tæpper med indianske og huastekiske motiver, som hun udstillede i en kæmpe udstilling: *Rapport fra Mexico* på Kunstindustrimuseet i 1977. Alle hendes venner kom med potteplanter for at skabe tropisk junglestemning, og jeg medbragte meterlange ruller af blomstret bomuldstryk fra Mexico, for at skabe den teltagtige markedsstemning, vi kunne opleve hver lørdag foran vores hus i Aquismón. Jo, hun havde bestemt suget den mexicanske stemning til sig.

Annika kom i den lokale skole og fik der mange veninder. Rigtig god veninde blev hun med naboens datter Nancy. Til Annikas fødselsdag havde vi nok ventet et stort rykind. Men at der kom over 60 piger med små søskende gjorde, at udskæringen af fødselsdagskagen måtte gøres særlig tynd.

Mens Annika boede i Aquismón skrev jeg en børnebog, hvor hun var den lille helt, der reddede en masse træde ud, og til sidst fik gjort kål på den onde godsejer. *Julia, julia Hopsasa* kom bogen til at hedde. Den vandt tredje præmie i en Borgens børnebogskonkurrence. Men videre kom den heller ikke.

I august 76 rejste Margrethe og Annika tilbage til Danmark, og jeg blev i Mexico. Jeg skal ikke her komme ind på den lange, hårde tid, der førte til, at jeg blev skilt fra Margrethe og flyttede sammen med Silvia. Let var det ikke for nogle af parterne, og værst gik det naturligvis

ud over Margrethe, der mistede sin mand, og Annika, der nu fik en far, der endda boede på den anden side af kloden.

57. Etnografens rapport

Hvad blev så resultatet af *mit* ophold i la Huasteca ? Når jeg nu (2007) 30 år senere ser tilbage, så må jeg vel sige eller indrømme, at opholdet var et led i en større plan for min mexicanske uddannelse. Der kom nogle småpublikationer ud af opholdet i La Huasteca, men de større resultater skulle vente på sig. De kom langt senere, og fra en hel anden region, nemlig Yucatan.

Som nævnt lavede jeg de to skolebøger - på dansk, for Mellemfolkeligt Samvirke. Men de kom aldrig mexicanerne til gode. For dem og de indianske skolelærere fik jeg dog lavet en lille bog, som de kunne bruge til at forstå mekanismerne i deres samfund.

Om la Huasteca skrev jeg først på dansk en rapport. Jeg var ikke god nok til på spansk at finde ord og forme sætninger. Her kom Silvia mig til stor hjælp, idet hun både rettede og skrev den ren på spansk. Det skal indrømmes, at rapporten ikke var særlig god, men da den endelig var færdig, havde jeg store problemer med at få den afleveret, 'afsat'. Som nævnt fungerer de fleste ministerier og regeringskontorer i Mexico kun i de seks år landets præsident er valgt for. Når de er forbi, kommer der ny præsident, og nye folk og nye planer. Og så skal man begynde forfra med at skabe kontakter og finde ud af, hvor man kan få trykt sin rapport. Det brugte jeg uden større held en del tid og penge på, og til sidst skulle jeg selv i gang med noget andet, der kastede en fast løn af sig. Det skete i et regeringsprojekt PIDER, hvor jeg indsamlede oplysninger om, og lavede en rapport om biavl i la Huasteca.

Jeg har taget en masse fotografier i la Huasteca, som jo efterhånden er historiske og beskriver en verden, som den *var*. De er ledsaget af en tekst, og jeg har forsøgt at få begge dele publiceret i en bog, som jeg har kaldt *Cara de la Huasteca – La Huastecas ansigt*. Uden held. Her for et års tid siden satte jeg med computerens vindunderlige mange programmer bogen op i Adobes Indesign. Så nu er den trykklar, men om det nogensinde lykkes at få den printet, er en anden sag. Nu bor jeg på Yucatan, langt fra San Luis Potosi og det er vanskeligt og tidsrøvende at presse på for at få bogen udgivet i la Huasteca, hvor den hører hjemme. Men hvad der end sker, så er det dog tilfredsstillende, at jeg nu føler jeg har afsluttet mit arbejde i La Huasteca. I dag har jeg en digital udgave af bogen, som kan hentes ned fra nettet.

Og billederne? De indgår nu, sammen med alle de fotos jeg gennem 40 år har taget i det yucatekiske arkiv i *Centro de Apoyo a la Investigación Histórica y Literaria de Yucatán (Caihly)* i Merida. Her kan ligge og hygge sig, for støv tror jeg ikke de samler sig dér i de konserveringsrigtige kældre, indtil nogle måske en gang kan bruge dem til noget.

Selv betragter jeg mit ophold i la Huasteca og hvad der skriftligt kom ud af det, som en opvarmning til det, jeg senere skulle komme i gang med. Og spændende og meget lærerigt har det været.

Para hablar de la Huasteca
hay que haber nacido allá ...

For at tale med om la Huasteca
skal man være født der...

synges i en meget populær sang fra la Huasteca. Det kunne jeg jo ikke påstå var mit lod. Men jeg tog alligevel udfordringen op, og prøvede så godt jeg kunne.

58. Cara de la Huasteca

Fra jeg ankom til la Huasteca, har jeg taget fotografier i s/h og dias. En del er blevet brugt i de bøger jeg fik lavet, men der var alligevel en del

Ung huicholpige har gjort sig klar til dansene ved peuotefestivalen i et ceremonielt center langt oppe i Sierra Madre bjergene i delstaten Nayarit.

til overs på de 350 ruller film, jeg fik taget i min tid dér. Det havde altid været min idé og drøm, at lave en rigtig god fotobog fra la Huasteca, hvor det er fotografierne, der tages hensyn til ved trykningen, og ikke kun teksten, hvorved det ofte giver snusede billeder. *Cara de la Huasteca* – La Huastecas Ansigt kaldte jeg den. I den ville jeg give et 'portræt' af den region, der havde givet mig så meget, og hvor jeg tilbragte en turbulent og inspirerende tid. 150 fotografier fordelte jeg på en række temaer. Hvert kapitel fik en kort indledende tekst, ligesom der til hvert fotografi var en forklarende tekst. Teksten blev, selvfølgelig, skrevet på skrivemaskine, og fotografierne forstørret og trykt i de forskellige mørkekamre jeg under skiftende flytninger installerede. Men jeg kunne ikke finde nogen til at udgive den i den tid jeg boede i la Huasteca, hverken i San Luis Potosi eller i Mexico By, hvor der ville være størst chancer. Siden flyttede jeg til Sonora og endte på Yucatan, så det blev svært at forfølge sagen, også fordi jeg dér fik andre opslugende opgaver.

Ført mange år senere, og nu med den digitale teknologis velsignelser, tog jeg interessen op igen med at få den udgivet. Jeg scannede negativerne til mine oprindelige fotografier og satte ved brug af tekstbehandlingsprogrammet InDesign tekst og billeder sammen til en bog, som jeg mente stadig kunne have interesse. Det især på grund af den historiske dokumentation billederne gav af en verden der, om ikke helt forsvundet, så dog stærkt forandret. Jeg sendte en pdf fil, via internettet selvfølgelig, til forskellige kulturinstitutioner i San Luis Potosi. Antropologen Maurizio Guzman ved Colegio de San Luis svarede således:

Det var med stor begejstring jeg så dit forslag med fotos, som jeg er overbevist om, kan blive en 'formidabel' bog. (Me quedo gratamente entusiasmado con este tipo de propuestas, apenas le eché un vistazo a tus fotos, me parece de entrada un proyecto editorial formidable).

Han sendte den videre til en bedømmelses komité, hvorfra jeg fik afslag med den begrundelse, at der var mere kunst end antropologi i bogen. Sådan! Og det skal de jo have lov til at mene. Men jeg vil nu stadig holde på, at et billede kan sige mere en tusinde ord, og hvis mine antropologiske motiver endda også er 'kunst', hvad er der så at vente på for at få den udgivet.

Selvfølgelig har mit arbejde i Mexico haft til formål at tjene mig til dagen og vejen. Men med alle de goder og oplevelser jeg så generøst har fået i Mexico, har jeg også altid haft i sigte, at give 'noget' tilbage til Mexico. Men, når dette nu ikke vil modtages, ja, så skal man jo heller ikke, som der står i Mathæus 7:6, smide perler for svin. Lidt hårdt sagt måske, men det er nok også det mange føler, der prøver at gøre noget for den nulevende indianske kultur. Ja, ja, men glæden ved at have oplevet alt det billederne står for, det har jeg 'da lov at ha', som Liva Wedel sang.

Enden på mine billeder og bog blev deres indlemmelse i 'Latin American Collection at Texas State University' i Austin, som opbevarer en af de største samling af dokumenter fra Latinamerika.

I 2010 havde jeg den store oplevelse, at spille med i det klassiske mexicanske skuespil *El Gesticulador* af den mexicanske teatermand Rodolfo Usigli. Jeg havde en rolle, som ikke var meget ulig min, at spille den amerikanske historiker Mr. Bolton, der rejser rundt for at finde dokumenter omkring den mexicanske revolution. Undervejs bliver han/jeg bebrejdet at 'gringoerne køber alt', hvortil han/jeg svarer:

- 'Ja hvorfor ikke, hvis det er for kulturen!' Men lidt trist at den skal ende på den anden side af grænsen.

Mexico - en bundløs skattekasse

59. Vente på go' vind i Valle Mezquital

I august 1976 rejste Magrethe og Annika tilbage til Danmark - og jeg flyttede sammen med Silvia og Elvira !

Silvia var færdig som etnograf/antropolog og havde fået arbejde i et social-anthropologisk studieprojekt i Mezquital-dalen i delstaten Hidalgo, lidt nord for Mexico By.

Mezquital-dalen hørte, og gør det vel stadig, til en af Mexicos fattigste regioner, bestående af et stort område med halvtørre bjerge og frugtbare dale. Den oprindelige befolkning er otomí-indianerne, som prøver at få lidt landbrug ud af den tørre jord, og lader deres geder afgræsse de sidste rester af grønt. I dalbundene er der landbrug med kunstvanding. Vandet hertil er spildevand fra storbyen Mexico, så i kanalerne og sluserne former der sig ofte store bjerge af hvidt sæbeskum, der med vinden blæses ud over markerne. Området

Mexicos indre by er en guldgrube med etnografiske motiver. Hos hattemager Solis kan du få presset din hat til punkt og prikke for kun 10 pesos., eller 3 kroner.

er fantastisk smukt og bjergtagende storslået - i al sin menneskelige fattigdom.

ForskningsprojektethavdeethusibyenIxmiquilpan,hvorviboedesammenmed3-4andre mexicanske antropologer,sociologer og et par tyske etnografer. Doña Celia var ansat til at lave mad til hele holdet. Det gjorde hun på en yderst velsmagende måde. Silvia og jeg *jokede* med, at vi skulle tage hende med til Danmark og der starte en mexicansk restaurant med autentisk mexicansk mad.

Forskningsmæssigt havde jeg ikke noget med de øvrige etnografer at gøre. Jeg havde mere end nok med at få min egen forskningsrapport om la Huasteca færdig. Her var Silvia mig en uerstattelig hjælp. Hun gjorde mit *dañol* (dansk-spansk) til pænt spansk. Det mexicanske hold blev ledet af sociologen Roger Batra, sammen med canadisk-mexicanske Luisa Paré. Hun, sammen med hendes mexicanske mand Echart Boege (ja, af tysk afstamning) blev vores bedste venner. Som gæst i huset kom også schweiziske Maya Nadig, som studerede etnopsykologi blandt otomikvinderne i en lille forarmet landsby.

Mexico var i den tid stadig præget af spredte oprørsbevægelser, især i de fattige delstater Guerrero og Oaxaca. En nat blev forskningshuset stormet af det halv-hemmeligt politi *Federales de Seguridad*, som ransagede alt - og tog hvad der var af løse værdier og penge. Den mand de søgte var der ikke, så de gik jo med halv, men ikke uforettet sag. Vi protesterede og 'de rette' myndigheder forsøgte at forklare, at de bestemt ikke viste noget om ransagningen. Det endte med, at vi fik en politipatrulje til at holde vagt - for os - 24 timer i døgnet. Og så kunne de vel også holde øje med om den person de oprindelig ledte efter, skulle dukke op. Men han var selvfølgelig over alle bjerge, i Guatemala, hvorfra hans spor forsvandt for evigt. Sidst vi hørte nyt om ham, var han, sammen med sin mor, blevet anholdt og myrdet af det guatemaltekske politi.

I slutningen af 1976 var der præsidentskifte, og alle regeringsprojekter går ved denne overgangistå, indtil den nye præsident og regering har fået greb om tøjlerne. Silvia og jeg forsøgte at få et forsknings- og udviklingsprojekt i gang, men der var ikke bid, så vi måtte finde andre græsgange.

60. Sonora

Mexico har siden den spanske koloniadministration, og vel også under aztekerne i den centrale del af Mexico, været et meget centralistisk styret land. Alle initiativer kom og kommer stort set stadig fra centralregeringen, og alle beslutninger skulle ind omkring Mexico By og vende. Sådan var det også med udforskningen af fortiden og historien. Instituto Nacional de Antropología e Historia - INAH har oversigt og monopol på al forskning, udgravning og bevaring af de førspanske arkæologiske udgravninger og ruiner, ligesom bevaringen af kolonitidens monumenter og bygninger. Sådan er det stadig, men der blev fra 1970'erne gjort en administrativ og politisk indsats for at decentralisere, og give større beslutningsrettigheder til Mexicos 31 delstater.

Et resultat heraf var oprettelsen af regionale INAH centre. Et INAH center blev oprettet i den nordvestlige delstat Sonora. Her fik Silvia ansættelse, og jeg fulgte med som det tynde øl.

En stor del af Yaqui-indianernes jord i Sonora var gennem tiderne lidt efter lidt blevet beslaglagt og gjort til et af Mexicos største kunstvandingsområder med kommercielt intensivt landbrug. Disse investeringer var - selvfølgelig - ikke i nævneværdig grad kommet indianerne

til gode. Goderne høstede 'revolutionens helte' - og nu deres sønner og børnebørn. Indianerne betragtede de som en sten i skoen - de manglede 'forståelse' for modernismens velsignelser. Deres egne forbilleder er 'the american way of life'. Yaqui indianerne havde - selvfølgelig - altid gjort oprør mod dem som kom, og ville tage deres land. I slutningen af forrige årh. blev en stor del indfanget og sendt som strammefanger til Yucatan, hvor de skulle arbejde på de opblomstrende sisal-haciendaer. Jeg kom siden til at møde et par efterkommere der.

Det var meningen at Silvia og jeg skulle studere de indianske grupper i Sonora og Chihuahua staterne. Vi kørte en del rundt i området. Sonora er meget varmt, og udenfor kunstvandingsområderne uendelig tørt og støvet. Men også fantastisk flot.

En gang kørte jeg med lille Elvira bag i folkevognen fra Hermosillo mod øst til Mazocahui, og så op gennem et landskab der kunne være brugt i enhver 'cowboyder og indianerfilm' til den store mineby Cananea. Her blev Elvira bidt af en lille hund, og da jeg var nervøs for hundegalskab, kørte vi til Nogales og ind i USA for at finde en læge - som vi selvfølgelig lige så godt kunne have fundet i Cananea. Men i min dumme naivitet tænkte jeg ikke på denne mulighed. Elvira fik jo ikke rabis, men da vi skulle tilbage til Hermosillo, ville en mexicansk grænsebetjent ikke anerkende mine papirer, og bad mig køre tilbage og ordne papirerne i det mexicanske konsulat på den anden side af grænsen. Der kunne jeg godt se, at der enten var lagt op til en stor mordida / smørepenge, eller et pokkers besvær med at få mine ordentlige papirer genordnet. Der måtte være en anden løsning. Jeg kiggede på kortet og kunne se, at hvis jeg kørte en kææææææmpe omvej kunne jeg komme uden om kontrolposten. Så jeg vendte om, drejede mod øst, og kørte af de mest fantastiske små snoede og stenede grusveje og over halvt udtørrede flodlejer til El Correo og ned til Altar og Caborca - ved en flyvesands vandrende ørken. Helt bestemt turen værd. Elvira bag i bilen fik skiftet ble et par gange, levede af Gerber babymosemad og litervis af vand og mælk i sutteflaske. Folk troede jeg var enke, siden jeg, mand alene kørte med et spædbarn! Jeg tror ikke jeg kunne have kørt denne afsides omvej i dag. Jeg ville sikkert være blevet pløkket ned af narkoer, som ville tro jeg var hemmelig politiagent, eller stoppet af politiet, som ville splitte bilen ad for at finde ... ja hvad de nu troede jeg havde bilen fuld af. Det er bestemt ikke en gæstfri zone i dag.

Denne tur med Elvira er en af de små tilsyneladende ubetydelige milepæle i ens samlede liv, men som erindringen gør stor, og ikke vil give slip på. Og omvendt kan man rask væk glemme andre 'vigtige' begivenheder.

Mine oplevelser og kontakter i Sonora fik jeg brug for nogle år senere, da jeg sammen med Viggo Rivad brugte Sonora som eksempler i bogen *Mexikansk Hverdag*. Vi havde her en lang samtale med Nathalia Elias Calles, svigerdatter til Plutarco Elias Calles. Calles var grundlægger af det moderne mexicanske politiske system, idet han samlede de mange interesser efter Revolutionen i det politiske parti PRI, der bevarede magten i Mexico i 70 år. Calles blev også præsident i Mexico og gennem årene fik han også raget en del af Yaqui indianernes jord til sig. Nu sad doña Nathalia og fortalte os om hvor uretfærdigt det var, at en del af hendes mange hektarer jord nyligt var blevet givet tilbage til fattige bønder.

Det lykkedes ikke Silvia og mig at skabe den rette kemi med ledelsen af INAH-centret i Hermosillo, så det endte med, at vi drog tilbage til Mexico By. Desværre, for det var bestemt et område med udfordringer i. I Mexico begyndte Silvia at undervise på Antropolog

skolen. Og jeg fik et job tilbage i la Huasteca.

Ikke godt at vi blev så adskilte. Vi måtte finde noget fælles.

61. Mexico D.F

Silvia og jeg boede nu sammen med Eckart Boege og Luisa Paré i Tlalpan, en lille forstad i den sydlige del af byen Mexico, som efterhånden var blevet helt opslugt af storbyen. Vi blev sagt op, og Silvia og jeg købte med hjælp fra mine og Silvias forældre, nogle halvfærdige selvbyggerhuse for foden af kirken i landsbyen Tepepan, som også var godt på vej til at blive opslugt af urbaniseringen. Men der var dog stadig grønne marker med køer, som jeg kunne gå henover helt til forstaden Xochimilco med 'de hængende haver'.

Min gode ven Bjarne Schwenck, som er tømrer kom til Tepepan, og det var så meningen, at vi skulle sætte huset i stand. Men der boede to andre familier i huskomplekset, som vi først skulle have ud. Og selv om huset var købt og betalt, så viste det sig, at papirerne ikke var helt i orden, da grunden havde andre mål end angivet på tegningen. Her i det Herrens år 2008 er tegningerne stadig ikke bragt i orden !!, men det har ingen praktisk betydning haft for dem som overtog huset efter os. Men med denne uregularitet, ville vi ikke gå i gang med at bygge. Så det blev bare til hyggeture med Bjarne rundt i Mexico By.

Silvia, Elvira og jeg boede der et par år. Forhuset havde vi udlejet til doña Beatriz, som var Elviras barnepige og vores kokkedame. Hendes mand Luciano var ansat på *His masters voice* gramfonpladefabrik. De kom fra en støvet landsby i delstaten Puebla, Santa Maria ?? hvor vi var på besøg til påske. Masser af mad og alt hvad vi kunne drikke af hjemmelavet æblecider – jeg havde stadig efterveer af min gulsot. Jesus vandring til Golgata gik hen over et blomstertæppe hele byen igennem med hornmusik og flyvende raketter med røg og ild i enden.

Da Silvia og jeg flyttede til Yucatan overtog Beatriz og Luciano hele ejendommen – uden skøder eller underskrifter. I mange år betalte de månedligt af på gælden, men hverken Silvia eller jeg holdt regnskab. Det var ren tillid! Skæbnen, eller hvad du nu vil kalde det, ville det nu, at under det store jordskælv i Mexico By i 1985, som lagde en masse regeringskontorer i ruiner forsvandt også dokumenter og regnskab for det regeringsstøttede hus vi havde købt i Mérida. Siden blev vi aldrig krævet husleje. Og, skal det indrømmes, vi insisterede heller ikke, ret meget. På den måde fik vi næsten kvit og frit det hus vi stadig bor i. Lykken havde smilet til os, desværre ved 'den enes nød er den andens brød', så den ville vi også sprede over Beatriz og Luciana ved overdrage dem alle rettigheder til huset i Tepepan.

Et par år senere boede journalisten Jens Lohmann og hans kone Beatriz i huset under mexicanske Beatriz' kærlige omsorg.

62. Vi kan ikke sove – sang Viggo Rivad

Det var gået godt med de to bøger fra La Huasteca, som blev udgivet på Mellemfolkeligt Samvirke. I den tid var Danmark så småt begyndt at rulle sine bistandsprojekt ud rundt om i verden, og for at få opbakning til det i de hjemlige parcelhuse, gik man samtidig i gang med at oplyse

danskerne om de kulturelle og økonomiske forhold rundt om i den knapt så privilegerede verden.

Mellemfolkelig Samvirke voksede kraftigt på denne konto, og det gav mulighed for nok et par bøger om Mexico. Fra min studentertid og sammen med Margrethe var ved kunstnegruppen M59's ferniseringer på Den Frie blevet bekendt med fotografen Viggo Rivad. Jeg er ikke den eneste der siger det, men jeg vil gerne kraftig understrege, at han er alle tiders hyggelige fyr, nem at omgås, og - en knald go' fotograf. Vi blev nu enige om, at forsøge at lave en bog om dagligdagen i Mexico, hvor jeg fandt steder, skrev tekster og han - naturligvis - fotograferede. Det blev en tur på et par måneder - og sikken en tur !

Vi drog af sted sammen med min gamle kammersjuk Bjarne, som fulgte med som det tynde øl og godt selskab. Men først måtte jeg også opleve det, som vel de fleste fotografer på et tidspunkt kommer ud for - at få sit fotoudstyr stjålet. Viggo Rivad fortalte mig, at han fik hele sin fototaske 'løftet', mens han fordybede sig i HC Andersens mulige fødested i Odense. Jeg skulle have fornyet min opholdstilladelse til Mexico, og satte mig ind på en restaurant for at slå de mange timer 'ihjel', inden de fik sat alle stemplerne og underskrifterne i mit pas i udenrigsministeriet. Mit kamera lægger jeg på bordet foran mig, så jeg ikke skal tabe det af syne. Og dér sidder jeg og venter. En nydelig herre ved bordet bag mig spørger på et tidspunkt, hvor jeg er sløv af at vente, om jeg ikke har en tændstik. - Næhe det har jeg ikke, svarer jeg, men så spørger han hvor jeg kommer fra, og man er jo altid lidt stolt over at fortælle om home-sweet-home, så en lang samtale går i gang, - med ham ved bordet bagved. Efter en passende tid rejser den 'nydelige' herre sig, siger tak for snakken og går af sted. Jeg vender blikket tilbage mod mit bord, men det varer nogle minutter inden jeg registrerer, at det faktisk er rigtigt hvad jeg ser, eller rettere, ikke ser. Mit kamera er væk. Al respekt for et fint koordineret samarbejde ! Men for fanden Heldigvis kunne Viggo tage et nyt Nikkormat med til mig, så skaden var ikke større. Men man husker den slags ting.

Vi lagde ud i en af de fattigste egne af Mexico, i Mezquital-dalen i den lille støvede landsby Yolotepec. Her dukkede vi op hos landsbyborgmesteren - el comisario - som jeg kendte lidt til. Han var lige så fattig som alle andre i landsbyen, og ved siden af sit borgerlige ombud var han foruden bondemand også tjener inde i Mexico By. Han kiggede os an, da vi troppede op, 3 mand høj. Men et stykke gulv med en palmemåtte kunne han da godt tilbyde os, og det var et tilbud vi ikke kunne sige nej til, så sent på aftenen. Ethvert andet ville kun blive dårligere. Efter en lang anstrengende rejse ville vi jo gerne sove, men det blev svært, for el comisario kunne kun sove med radioen på fulde tryk. I en tidlig morgentime kunne man pludselig høre Viggo slå takten til musikken mod væggen ind til kommissærens værelse, mens han rap-sang:

Vi ka' ikke sove,
Vi vil gerne sove,
Sluk den skide radio

Så opgav også Bjarne og jeg at sove videre, og da klokken efterhånden var blevet 4, var det på tide at stå op, som alle andre i landsbyen gjorde på dette 'sindsyge' tidspunkt. Tidspunktet faldt godt sammen med faldet i temperaturen på gulvet og soveposerne gav ikke mere nok varme. Så hellere komme op, og fylde varme på kroppen i form af en kop varm majs vælling - atole.

Lidelserne på cementgulvet, kulden, den stegende middagssol, og lopperne fra de lånte tæpper - alt sammen var det dét værd når vi så Viggos billeder fra Yolotepec. Men vi var glade, da vi kunne komme hjem til vores egne bløde og varme senge - og favne. Ja, det er en sandhed med modifikationer. Jeg havde jo mit på det varme i Silvias favn, og Bjarne var ikke sen til at finde en blød mexicansk señorita - som var señora med barn og eget hus uden mand. Men så var der Viggo. Han måtte tage til takke med en smal feltseng, og varmen fik han fra et ekstra tæppe han lånte - dog uden lopper.

Men vi skulle videre. I den næste by blev vi indlogeret på det lokale hotel. Her skridtede Viggo, Bjarne og jeg op ad trappen i hall'en til balkonen på 1 sal. Vi holdt øjnene mod trinene, for ikke at snuble i den slidte løber med en del huller. Men da vi kom op og hævede blikket, hvad så vi så? Vi kiggede på hinanden, og så brød en fælles indre stemme hos os alle tre ud i Holger Fællessangers:

Der, hvor nordsøbølger ruller ind mod land,
der, hvor skummet hvirvler over revlens sand, ...

Foran os hang et enormt stort maleri af en bølge, der rullede ind mod land. Skagensmalerne kunne nok have gjort det mere smagfuldt, men ikke med mere saft og kraft. Vi kunne ikke så mange flere vers, men de kunne jo også gentages med så rungende stemmer og ekko, at en forfjamsket søvnig hotelgæst med skrækken malet i ansigtet, lukkede døren til sit værelse op. Han var vel overbevist om at det var alarm for brand eller jordskælv.

Da vi var blevet installeret på en tremandsstue gik vi ned til morgenmaden: *huevos mexicanos* - æg a la mexicana. Hertil hørte også en portion bønnemos, som blev serveret på tallerkenen i form af en lille klat.

- Den hundelort spiser jeg ikke, sagde Viggo, og Bjarne nikkede bifaldende med. Så måtte jeg på resten af turen spise bønnemos for tre. Og med go' chili er det en herreret! Turen gik videre til de fattige indianere i Chihuahuas snedækkede bjerge. På en mudret vej mødte vi en lille barfodet indianerpige, ikke med svovlstikkerne, men med en lille turistdukke, som hun forsøgte at sælge - og selvfølgelig købte vi. Videre til de stenrige storbønder i Yaqui-dalens overrislede marker i Sonora. Videre til de stenrige storbønder i Yaqui-dalens overrislede marker i Sonora. En stor del af jorden var lige blevet nationaliseret, så der var noget at snakke om. Men der blev alligevel råd til snack med kæmperejer og en flyvetur rundt over markerne. Vi sagde ikke noget til storbønderne om, at vi også var ude og besøge jordbesætterne. Her blev vi budt på en nyklappede tortilla, og så kom 'mors element-køkken' på forsiden af den fotobog: *Dagligliv i Mexico*, som blev resultatet af hin mindeværdige tur.

63. Ciudad de México

Bjørn Førde og jeg havde samarbejdet om flere projekter om Latinamerika i forbindelse med en studiekreds jeg organiserede på Centret for Udviklingsforskning. Bjørn er dygtig, energisk, hyggelig og selskabelig. Vi havde en god tid sammen, både i Danmark og i Mexico, hvor han besøgte os i la Huasteca. Men, Bjørn er ikke en der giver ved dørene, når det gælder hans egen fremdrift. Det skabte så megen knas på tråden, at vores gode venskab gik overstyr. Og det synes

jeg stadig er en skam. Inden da var Bjørn og jeg blevet enige om at lave en bog om verdens største by Ciudad de México. Om den nu også er eller var den største, ja det afhænger jo af hvor man sætter bygrænsen og eksistensen af god statistik. Begge ting var et begreb med modifikationer.

Bjørn der ikke kunne, i hvert fald nok spansk, eller kendte byen, kom til Mexico, og så stykkede vi en bog sammen med interviews hos familier, besøg på arbejdspladser, og alt sammen med masser af billeder i teksten, samt en lysbilledeserie. Det blev til et undervisningssæt som vi kaldte *Mexico – Verdens største By*. Bjørn vendte tilbage til Danmark, og da han redigerede, satte han også sit navn på forsiden. Sådan kan det gå. Jeg skriver ikke dette for at grave en gammel stridsøkske frem – alt er 'glemt' og livet skal leves fremad. Episoden er med som et stykke historie. Dette er min historie om denne bog. Men vi skal jo have det hele med, og Bjørn vil nok give en anden version.

64. Danmarks Radio- DR

Der var mange, mange gode grunde til, at jeg blev helt vild med at bo i Mexico. En af dem var ikke mindst den etniske indianske musik, såvel som den almindelige udbredt musik i alle sine forskellige toner, instrumenter og udtryk, der er så øresmægtende gode i Mexico. Det var lige fra *Huichol*-indianerne, der høje af peuote-kaktus gentager de samme enkle melodier på deres små violiner og trommer i en uendelighed, til la Huastecas *huapangeros* barok-agtige musik med deres vildt filende violiner og diskantsangerne, over smægtende smørtener, der kun kan synge om forsmået kærlighed, til de folkelige *mariachi*-grupper, videre til 'børne-sangeren' *Cri-Cri*, og Mexicos Bys syngende fortæller *Chava Flores*. De er alle på verdensplan, og jeg synes at danske lyttere også fortjente at høre dem. De blev til en række radioudsendelser, hvor jeg blandede den gode musik sammen med kommentarer om Mexicos mange ansigter.

Det var, sammen med gode kammerater spændende og morsomt. Men i længden gav det jo ingen sikker og konstant indtægt. Så, som man siger, der måtte ske noget.

Byen Mexico er en fantastisk spændende og dejlig by. Men ikke at bo i, og hver dag bruge 2-3-4 timer på transport i overfyldte gader. Silvia er født her, så hun befandt sig udmærket, selv om hun hver dag skulle køre fra den ene ende til den anden, for at komme til Antropolog museet, hvor hun havde fået arbejde. Så jeg gav hende et ultimatum, som jeg i godfaderstil mente hun ikke kunne afslå: hvis vi fortsat skal bo sammen, må det være i provinsen, udenfor Mexico By! Det forstod hun, og var enig i, så vi begyndte at lede.

Yucatan - for evigt

65. Culturas Populares

Tror jeg på skæbnen og tilfældighedernes uforklarlige sammenfald?

Nej!

Men! Alligevel ?

Under mine studier på universitetet i København havde jeg været meget optaget af den mexicanske socio-økonom Rodolfo Stavehagens (1932 – 2016) artikel om 10 fejlagtige teser til forklaring af udviklingen (eller snarere manglen på udvikling) i Latinamerika. Jeg havde mødt ham første gang, uden at han lagde mærke til mig, til en kongres i Enchede i Holland i August, 1968. Her var Stavenhagen sammen med sin ven Leonel Durán - som på dette tidspunkt var gift med ingen andre end nu 'min' Silvia Terán!! Som også var i Enchede! Så vi kunne have set hinanden !! Sikkert har vi set hinanden, det lyder magisk og romantisk. Kærlighed ved første blik og feerne, der førte os sammen. Men det vidste vi ikke dengang.

Nu i 1977 var Stavenhagen blevet direktør for afdelingen for Folkekultur Dir. Gen. de Culturas Populares, som er en del af Undervisningsministeriet - SEP, og Leonel var blevet underdirektør. Jo i Mexico er alle ledende poster de confianza / tillidsposter, og det betyder at man trækker på venner og familie i de 6 år embedsperioden varer.

Silvia søgte arbejde og fik det ved Culturas Populares. Og så kom jeg et år efter med i løbet. En stor familie !! Vi blev sendt til en nyoprettet enhed på Yucatan.

Og for at gøre en god historie endnu bedre, så blev der kort efter ansat en dansk musikekolog, Max Jardow Petersen (1940 – 2009) i Culturas Populares. Og vi to danskere kom endda i samme afdeling !! Men mere herom længere fremme i teksten.

50. Universidad Autónoma de Yucatán

Silvia startede i Culturas Populares med en registrering af kunsthåndværkere - artesanos i delstaten Yucatan. Hun rapporterede tilbage til mig i Mexico By, at der var temmelig varmt på Yucatan, men lige så hjertevarme var folk. De var lette at komme i kontakt med. Hvor vi hos otomi-indianerne i Mezquital-talen altid blev mødt med en vis mistro 'hvad er I ude på', så var det omvendte tilfældet på Yucatan. Var manden ikke hjemme hos otomierne, blev døren ikke lukket op. På Yucatan bliver man modtaget og godtaget - indtil man viser de onde sider. Der er stor tillid, hvad enten det er en mand, en kvinde eller et barn der siger buenos días. Det endte med, at jeg også blev ansat i Culturas Populares, og i 1978 flyttede vi til Merida.

Det var hensigten i Culturas Populares at starte et lokalkontor i byen Merida. Der var forhandlinger med det lokale universitet Universidad Autónoma de Yucatán - UADY, så der blev indrettet nye flotte kontorer i den bygning, hvor den lokale antropologi skole holdt til. Men da kontorerne skulle fordeles kom modsætninger mellem provins og hovedstad stærkt frem. Især delstaten Yucatan har gennem tiderne følt sig trynet af hovedstaden Mexico, og i

forrige århundrede forsøgte Yucatan endda at sælge sig til United States of America, og da det ikke lykkedes, så at blive en selvstændig republik. Men her og nu i 1978 satte de lokale antropologer sig på de bedste kontorer. Det var ligesom ikke til at få en dialog igang mellem yucatekerne Salvador Rodriguez, Luis Varguez og Manuel Uc på den ene side, og os, los watches som folkene fra det centrale Mexico kaldes, på den anden side.

Enden på det hele blev, at Silvia og jeg fortrak os til en anden afdeling på UADY. Hvor vi blev modtaget med åbne arme !

66. Hideyo Noguchi

Ja så japansk er navnet på det forskningscenter under det lokale universitet UADY, hvor vi fandt tilflugt. Æren tilskrives den japansk læge Hideyo Noguchi (1876-1928), som i 1930'erne for en meget kort tid studerede gul feber på Yucatan. Foran et gammelt hospitalskompleks i Merida står hans statue, som ihærdige japanske turister finder - og selvfølgelig tager fotos af. I Japan er han så kendt, at der både er et museum for ham, og han er kommet på *yen*-pengesedlerne. Berømmelse skyldes især hans opdagelser omkring syfilis.

Her i en tidligere sygepavillon var *Dept. de Estudios Económicos y Sociales -DEES* flyttet ind. Og det samme gjorde Silvia og jeg nu. At jeg ikke var den første dansker på stedet, fik jeg senere at vide af universitetets rektor, Alberto Rosado G. Canton. Han har endda havde skrevet en bog om den danske læge *Harald Seidelin* der fra 1906-10 satte skub i medicinstudierne på universitetet med sine avancerede undersøgelser omkring syfilis og gul feber. Så måske burde centret være opkaldt efter vores Harald, men det kan være at japanerne gav en større forskningsstøtte, da universitetscenteret blev oprettet.

Jeg kan ikke lade være med at tænke på, hvad der fik Harald til at komme til Yucatan og Mexico. Eventyrlyst måske - for der burde være mere oplagte steder, hvor han kunne studere gul feber epidemier. Men til Mexico kom han, hvor han fik sin danske lægetitel vurderet, så han kunne praktisere. Yucatan var, som beskrevet, i begyndelsen af 1900 tallet Mexicos rigeste delstat - på grund af den store eksport af høstbindegarn fra sisal-agaven. Rigdommen førte til, at der blev investeret stort i offentlige institutioner bl. a. sygehuse, og det er var her Harald Seidelin fik ansættelse.. Men, som jeg har læst i en dansk nekrolog over ham, han vidste mere end de lokale. Og hvis *han, man jeg* viser det overfor de lokale, så er det nemt at de lokale bliver sure og misundelige på en. Det har Harald, bevidst eller ubevidst måske gjort, og det har ført til gnidninger og til sidst hans farvel til Yucatan.

Hans breve blev bitre. I hans nekrolog kan vi måske finde lidt af forklaringen:

Hospitalstidende, 1932, 75

En Aften meddelte han ganske overraskende, at han i nær Fremtid agtede at rejse bort og i al Fald foreløbig bosætte sig i Mexiko. Forestillinger i modgaaende Retning var ganske spildte, hans Sind var blevet grebet af Æventyret og Trangen til at opleve det ukendte. Med den ham egne Ukuelighed lærte han i Løbet af tre Maaneder at tale Spansk, og sammen med sin nu afdøde første Hustru rejste

han i Jan. 1905 til Mexiko City, hvor han dristigt nedsatte sig som praktiserende Læge efter først at have aflagt Prøve ved Nationalskolen for Medicin. Selvfølgelig var han de indfødte Læger ganske overlegen i enhver Henseende, Og længe varede det heller ikke, før de stedlige Autoriteter søgte ham for at faa ham til at organisere Dele af Studiet. Allerede i 1906 blev han ansat som Professor i patologisk Anatomi, Bakteriologi og klinisk Kemi, vel nærmest svarende til Pharmakologi. I denne Stilling (i Merida) var han til 1910. Bortset fra nogle unge Kollegers Beundring og Taknemmelighed høstede han dog vist nok mest Skuffelser. Man begyndte at blive misundelig paa denne Udlænding, der saa sikkert forstod baa- de al passe sin Undervisning og Laboratorie og tage sig af de talrige Patienter, der søgte ham. Hans Breve hjem, der oprindelig havde været præget af den Humor, hvormed han mødte de uundgaaelige Genvordigheder, fik efterhaanden en Tone af Skuffelse og Bitterhed. Han laa i Strid med forskellige af Lægeskolens prominente Embedsmænd, hvoraf nogle synes at have haft Kvaliteter, der var Seidelin ganske fremmede.

I 1920 kommer han til Belgisk Congo, og her var der ingen tvivl om at 'den hvide mand' var en høvding, som ikke blev modsagt. Sikker gjorde Harald et stort arbejde for 'de indfødte', men hans helbred slog i længden ikke til, og han døde ung. I en nekrolog i Ugeskrift for Læge fra 1932 står der til sidst:

Harald Seidelins hele Livsvirksomhed kom til at ligge udenfor Fædrelandets Grænser: men han elskede Danmark, og i al sin Færd har han bragt Danmark Ære.

Mindet om hans ædle Personlighed vil aldrig visne.

En Høvdig er død - og Afrika græder.

Ttak til Anne Ussing fra Det kongelige Bibliotek, som har fundet denne nekrolog.

Så han varaltså min forgænger. Jeg er endnu ikke raget uklar med de indfødte, men jeg tror nu ikke, at Yucatan ligefrem vil græde, når jeg bliver jordet.

Leder af *dees* var Jorge Montalva -*Chaquis*, bror til Raul Montalva, som var en af de meget aktive revolutionære på den antropologiske skole i Mexico, da man dér gjorde op med støvede og reaktionære traditioner. Silvia

Silvia forklarer lydhøre studenter om en for lille social-politisk bevidsthed hos Mexicos forarmede bønder. Ja - det var dengang vi troede dét.

havde jo været med i dette slag, og nu hjalp kammerat- og familieskabet os til en plads på *dees*.

Studenteroprøret i 68'erne havde ikke sat dybere spor på Yucatan. Men på *dees* var der samlet det meste af, hvad der eksisterede af kritiske røster og skribenter af den socio-økonomiske tilstand på Yucatan. Her blev udgivet tidsskriftet *Yucatan: Historia y Economía*, hvor en række senere kendte forskere og politikere fik deres debut. (Eric Villanueva - i en periode formand for det mexicanske parlament; Beatriz Zavala som blev en slags familie- og socialminister i den føderale regering. Desuden Raul Murgía, Beatriz Castilla, Pedro Echeverría, og mange flere. Og så skal Francico Anda - *el Ganzo* (Gåsen) også fremhæves, for uden den begejstrede redaktør, var der aldrig blevet udgivet det spændende blad.

Jeg brugte mit kamera til at opdage Yucatan, og lavede fotoreportager til numrene 8-22 om sisal-arbejderne, daglejerne, byens markeder og forretninger, kunsthåndværkere, og de sociale forskelle, som de bl.a. viser sig på den centrale kirkegård.

Silvia skrev 2 vigtige artikler, hvor hun, så at sige, forsøgte at gøre op med vores forskningstraditioner indenfor samfundsvidenskaberne. Som et resultat af, at hun både lå i og snakkede ivrigt med en vis dansker, var hun nu også blevet meget inspireret af Niels Bohrs tanker om erkendelse i natur og samfundsvidenskaberne. Bohr og hans relativitetsteorier, inspirerede hende meget i sin analyse.

67. Sisal og Høstbindegarn

Sisal agaven har som nytteplante sin oprindelse blandt mayaindianerne på Yucatan. Da selvbinder høstmaskinerne blev opfundet i slutningen af forrige årh. blev plantefibrene en guldgrube for især haciendaejerne – *la casta divina*, den guddommelige kaste. Det kaldtes 'det grønne guld'. Indianerne blev fattigere, da de mistede arealerne for deres traditionelle selvforsynings landbrug.

Da vi flyttede til Merida på Yucatan, var produktionen af sisal, der især bruges til høstbindegarn, stadig vigtig for delstatens økonomi. Produktionen var efter Den Mexicanske Revolutions reformer i vid udstrækning overtaget af det statslige selskab Cordemex. Manglende effektivitet, politisk styring af selskabet og arbejderne, og stigende konkurrence fra producenter i Brasilien og Tanzania, fik det hele til at køre på sidste vers. Men det havde været et vigtigt kapitel i Yucatans historie, og jeg syntes, at jeg måtte have så meget med af det, som stadig var tilbage. Derfor kørte jeg rundt i området omkring Merida og fotograferede de tidligere paladsagtige haciendaer, nu oftest i romantiske ruiner. Hvor der stadig var produktion interviewede jeg arbejder og fotograferede bygninger og arbejdsprocesser.

68. Artesanias og aviser

Silvia var godt i gang med en kortlægning af kunsthåndværk på Yucatan. På lokalt plan arbejdede hun sammen med Ady Rosa Cuaik, som var en hurtig i aftrækket og bestemt leder af regeringens *Casa de las Artesanías*. Casa / Centret hjalp kunsthåndværkerne med deres produktion, og købte deres produkter, som dels blev solgt i en stor butik i Merida, eller sendt videre til andre statslige kunsthåndværks forretninger i resten af Mexico.

Jeg begyndte at tage billeder af de forskellige grene af kunsthåndværk, som broderi, keramik, smykker – på Yucatan kaldes guldsmedene *plateros*, sølvsmede, skomagere og lædersmede, stenhuggere, og væveri på lænnevæve af sisaltasker. Desuden smykker lavet af rødt koral og skildpaddeskjold. Hertil også papirklip, der brugtes ved religiøse optog. Det var alt sammen en del af en bred håndværks tradition, som forsvandt lidt efter lidt, da alt blev industrialiseret eller erstattet af import fra Kina. På denne måde kom Silvia og jeg i nær kontakt med den traditionelle indianske keramikker *Juanita Dzul*, i den lille landsby Dzitnup udenfor byen Valladolid. Det kom der i Casa de Artesanias en udstilling ud af, med hendes krukker og figurer, ledsaget af mine fotos.

I en del af det gamle kloster Mejorada blev der i 1980 (Præsident Lopez Portillos sidste embedsår) indrettet et meget stort og smukt kunsthåndværksmuseum. I den nederste del vistes genstande fra Yucatan – og hertil lavede jeg, – jeg tro 38 stor fotos. På første sal var der en samling af kunsthåndværk fra hele Mexico. Museet var finansieret af det føderale INI - *Instituto Nacional Indigenista* og den lokale regering. Det blev indviet lige inden det obligatoriske regeringsskifte, og som det også for ofte sker, var den nye regeringen ikke specielt interesseret i dette projekt, så lidt efter lidt faldt museet fra hinanden, til det til sidst var bedre helt at lukke det. Trist, men et godt eksempel på den typiske mangel på kontinuitet i Mexico.

Jeg fortsatte med at tage fotos af kunsthåndværk, og det hele endte med, at Silvia og jeg lavede en lille bog *Artesanias de Yucatán* der udkom 1981. Det var den første bog om kunsthåndværk på Yucatan, så man skulle tro at der var stor interesse for at få den udgivet. Men selv om vi havde tæt kontakt til lokalregeringen, måtte vi faktisk gå tiggergang for at få den udgivet. Det skete til sidst hos store tykke, alle tiders Raul Maldonado, som kæmpede hårdt for at holde et lokalt forlag Maldonado Editores kørende. Designet i hans udgivelser er ikke særlig smukke, men der kom dog en lang stribe lokale, glemte og nye forfattere ud på tryk. Og at en bog kan læses, er vel en bogs primære funktion. Da han alt for tidlig døde (2005) var der mere gæld end overskud i arv til hans kone og datter, som fører forlaget videre. Silvia fortæller (2020), at vores bog stadig sælges, uden dog at begrebet royalties har været på tale. Men det var dette konstante gensyn med vores bog, der fik os til at mene, at det nu var på tide at lave en ny.

Kontakten med Raul Maldonado førte til, at jeg lavede 10 tekst-billedreportager om dagligliv, bygninger og traditioner i ugemagasinet *Punto y Seguido* - et af Raul godt redigeret søndagstillæg i den elendigt redigerede PRI-regeringsavis *Diario del Sureste*. Jeg var heri meget inspireret af de reportager jeg kunne se/læse i det amerikanske *Life*, eller i søndagstilløget af *Neue Zürcher Zeitung*, som jeg læste i min tid som militærnægter på *Centret for Udviklingsforskning*.

69.Artesania – blir' jeg aldrig færdig med

Silvias ogf min artesaniabog fra 1981 trængte til en opdatering, for tiden gik bestemt ikke sporløst hen over det kunsthåndværk, vi havde set, da vi kom til Yucatán. Meget forsvandt, som for eksempel de traditionelle guldsmykker, som almindelige folk ikke mere havde råd til

at købe, eller fordi de købte industrielt producerede smykker. Og lerprodukter blev erstattet af plastik. Mange nye ting kom også til, især genstande der kunne sælges til det stigende antal turister, der kommer til Cancun og la Riviera Maya. Men det blev først omkring 1998 vi syntes, at nu kunne det være nok, og vi gik i gang med at lave en helt ny bog. Jeg skrev den første grovtekst, som Silvia 'oversatte' til korrekt spansk. Fotografierne stod jeg for. Luz Elene Arroyo, som var blevet leder af Yucatan regeringens Casa de Artesanía, kom med sit store lokalkendskab til artesanos og artesanía med på holdet. Vi fik bogen færdig og gjort trykklar, men Luz Elena fik aldrig skaffet de penge, der skulle til, for at få den gennem trykken. Jeg ved ikke hvad den egentlige grund var, men jeg tror, at det var fordi hun ikke havde de bedste relationer til sin overordnede chef, der var leder af regeringens økonomiske udvikling i Yucatan, og vist ikke havde meget til overs for maya indianernes småhåndarbejde. Til trods for, at 'artesanas' dog giver en del af føden til over 50.000 familier. Det korte af det lange er, at bogen ikke udkom, inden der kom regeringsskifte, som også var et systemskifte. Fra det 70 årige ved magten gamle revolutionsparti PRI – Partido Revolucionario Institucional (Det institutionelle Revolutionsparti) til det borgerlige PAN Partido Acción Nacional. Jeg ærgrer mig utroligt over, at jeg ikke selv gik direkte til guvernøren Don Victor Cervero Pacheco, som jeg havde mødt et par gange. Han havde skaffet mig flere flyveturer over Yucatan, så jeg fra fulgleperspektiv kunne fotografere kirker og sisalhaciendaer.

Nu måtte vi begynde forfra med at finde en udgiver.

Silvia havde fået kontakt til Claudia Madrazo, er gift med don Roberto Hernandez, dengang ejer af en af Mexicos største banker BANAMEX. Claudia har sit eget forlag *La Vaca Independiente* og jeg foreslog nu Claudia, at hun udgav bogen på sit forlag. Imidlertid mente don Roberto, at bogen fint kunne glide ind i den gode tradition med bøger over mexicanske emner, som Fomento Cultural de Banamex udgiver. Fomento Cultural Banamex er kustode og ejer af en af Mexicos største samlinger af ældre kunst og kunsthåndværk, og har i de seneste år gjort en stor indsats for at restaurere bygningsværker og støtte mexicansk artesanía af den bedste slag. Vi følte ikke, vi kunne komme i bedre

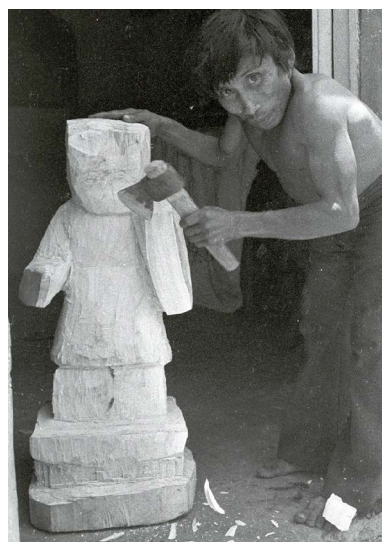
Pottemageren Juanita Dzul bruger tærne til at dreje stubben med begyndelsen til en krukke. Pottemagerhjulet kom med spanierne, men hvorfor bruge noget nyt, når det gamle er godt nok. Hvad det jo ikke altid er.

*Artesanias /
kunsthåndværk
forarbejdes i dag (2010)
i stigende grad til de
mange turister, der
kommer til Yucatan, for
at se de ruiner og spor
efter fortidens mayaer.
Pedro Ayusa fra byen
Muna i nærheden af
Uxmal, graverer med
livlig fantasi flora,
fauna og historie i
tørrede græskarskaller.*

selskab.

Men her havde vi gjort regning uden vært. Den daglige leder af Fomento, Doña Candida Fenandez, følte vist ikke det var hendes projekt, men noget pålagt. Og vores tekst er ikke i hendes stil. I vores tekst fremhævede vi de sociale og økonomiske problemer, som los artesanos i Yucatan havde. Og jeg skildrede virkeligheden, som jeg så den, hvor mændene står svedende, måske uden skjorter. Forståeligt når man arbejder i 40 graders varme. Og konerne ikke altid i nyvaskede hipiles, som helst skulle være broderet med korssting. Men i Fomento's verden er der ikke sociale problemer, og de fattige kunsthåndværkere bliver pænt stillet op i rene skjorter og kjoler til fotografering. Virkeligheden forskønnes til Potemkins kulisser. Set i bakspejlets klare lys, kunne vi have øjnet denne konflikt, men man kan jo også altid være bagklog. Vi afleverede vores manus, som jeg havde indsamlet i 1998-9 i år 2002 til Fomento. Efter uendeligt sejt tovtrækkeri er bogen endelig udkommet – i slutningen af 2009 ! Jeg er sikker på, at bogen

*Billedskærereren Urbano Chan er kun lidt højere end de
helgenfigurer han hugger til med sin økse. I den tropiske varme
fotograferede jeg ham under arbejdet uden skjorte – men sådan
måtte han ikke fremstilles i vores anden bog om kunsthåndværk,
der udkom på det prestigefyldte Fomento Cultural Banamex.
Her blev han omfotograferet med skjorte på (men ikke af mig).
Jeg var absolut imod, at man sminkede den fattigdom de fleste
kunsthåndværkere lever i. Men nu skulle bogen ud, så klip en tå
og skær en hæl – og tag så den skjorte på!*

kun er udkommet, fordi Claudia Madrazo fra begyndelsen støttede den, hele vejen igennem. Og nu ligger bogen der så. Stor, flot luksusbog i egen foret kasse. En *rigtig* Banamex udgave!!

Undervejs havde jeg faktisk mistet troen på, at den ville udkomme. Så for at lave den nødvendige opdatering, og for at Fomento ikke skulle få det sidste ord, gik jeg i begyndelsen af 2009 i gang med en ny udgave. Igen med de tre musketerer, Silvia, Luz Elena og Christian. Da Banamexbogen nu udkom, var der ingen grund til i vores bog, at gentage historiske oplysninger og detaljerede arbejdsprocesser. Vi prøver med en bred pensel, at vise den strygende udvikling der er sket i de seneste år, gearet af globale udvikling, og nødvendigheden hos arbejderne at finde på noget at leve af. Men det behøvede absolut ikke at være på bekostning af det gode og smukke. Tvært imod, er fantasi, kvalitetsbevidsthed og nytænkning de bedste redskaber til at overleve med.

I 2010 udkom vores opdaterede *Las artesanías en Yucatán, Tradición e innovación* på det lokale regeringsforlag. Her satte jeg mig på som førsteforfatter. I strid med den tradition at Silvia i vores fælles bøger altid står først. Men her syntes jeg nok, at jeg havde trykket et meget tungt læs. Grrrr! Det er ikke altid gnidningsløst, når ægtefæller arbejder sammen.

70. Fototeca Pedro Guerra

I den første tid vi boede i Merida havde jeg ikke mit eget mørkekammer. Jeg måtte 'låne' mig frem, og endte med at få mørkely på antropologiskolen, *Escuela de Antropología de la Universidad Autónoma de Yucatán*. Bygningen var nyopført og husede et stort mørkekammer. Så stort, at den ene ende blev brugt til at opbevare en masse kasser med fotografiske glasplader. De stammede fra den betydningsfulde fotoforretning *Fotografía Guerra*, (1879-1980), som havde fulgt og dokumenteret staten og dens befolkning gennem mange år. De fleste billeder viser selvfølgelig de familier og personer i deres bedste tøj, som havde råd til at blive fotograferet. Men ind imellem er der også arbejds-scener, optagelser fra sisalplantagerne og fotos af barnepiger, ekspedienter og personer fra 'de lavere klasser'.

Fotografierne er ikke specielt kunstnerisk gode – i modsætning til for eksempel Martín Chambi's fra Peru – men de har naturligvis en stor dokumentarisk værdi. Nu lå de huler til bulter i kasserne i mørkekammeret. Men reddet i sidste øjeblik. Som den *voyer* jeg er, kunne jeg naturligvis ikke lade være med at kigge med, og på denne måde fik jeg et interessant indblik i, hvad der var sket i årenes løb på Yucatan. Alle motiverne er fra begyndelsen

I en rodekasse fandt jeg en glasplade med denne her mosa mestiza.

Hermosa betyder smuk, og sådan omtales det buttede hunkøn. Og den traditionelle vide kjole er perfekt til at skjule for store deller. Mestizo er i Mexico blandingen af den indianerne og de spanske nybyggere. På Yucatan er mestizo dog betegnelse for mayaindianerne.

af årh. skiftet, fra 1910 hvor præsident Porfirio Diaz besøgte Yucatan frem til 30'erne, hvor forretningen ophørte med at bruge glasplader. Desværre, og mærkelig nok, var der ikke samlinger af glaspladernes efterfølgere, altså film – hvad mon er sket med dem, for jeg mener at forretningen først ophørte i 1980, altså længe efter at glaspladerne gik af brug.

Der var på det tidspunkt ingen konkrete planer om, hvad der skulle ske med de mange glasplader, og hvis der ikke snart skete noget, ville der komme endnu flere uoprettelige skader. Derfor begyndte jeg for egen regning at kopiere et bredt udsnit af billederne. Om det var korrekt eller ikke, ved jeg ikke. Det var det nok ikke, men jeg gjorde det for at redde dem. De mange billeder jeg kopierede, solgte jeg siden for reproduktionsprisen på fotopapir til Tulane University i New Orleans, som jo har en stor forskningsinteresse i Yucatan. Altså, helt uden vederlag, men for at redde motiverne. Og der er jeg sikker på de har det godt – hvis altså ikke den sidste hurricane *Katrina* i 2005 oversvømmede universitetet !!

Heldigvis er *Fototeca Pedro Guerra* nu kommet i gode hænder – stadig på det lokale universitet. Pladerne bliver plejet og passet og der er udgivet flere bøger med fotografiene. En digitalisering af alle pladerne er i fuld gang, og man kan nu også se dem 'på nettet'.

På et meget senere tidspunkt tilbød jeg, kvit og frit, min samling af fotos til arkivet, i betragtning af at mine 40 års optagelser af *alt* på Yucatan nok kunne betragtes som en slags fortsættelse af Pedro Guerras fotografier. Jeg fik aldrig svar !

71. Kursus for kulturpromotorer og barfodsetnografer

I sommeren 1980 flyttede Silvia, Elvira, nyfødte Maya og jeg til Valladolid. Det var besluttet at *Culturas Populares* skulle uddanne en slags barfodsetnografer - unge mayaer der efterfølgende skulle virke som kulturindsamlere og formidlere i deres egne landsbyer. De begyndte et 3 måneders intensivt kursus, som Silvia blev leder af. Til holdet stødte den mexicanske folkloristen Ernest ?? og hans argentinske kone Carmen ?? til. Og sandelig, pludselig stod danske Max Jardow Pedersen der. Han var som musketnolog blevet ansat i *Culturas Populares* – verden er lille. Max var kommet til Mexico sammen med journalisten Freddy Wulff, der skrev drabelige og eventyrlige beskrivelser til mandebladet *Ugens Rapport*. Når Freddy var ved at nedlægge en hjort med bue og pil, var det Maxes job at være på pletten og forevige dramaet fotografisk. Men i længden var det ikke Max's kop the. Han stod af i Mexico, hvor han hurtigt fandt, eller blev fundet af Malene. De blev i hvert fald enige om at slå kludene sammen og startede en lille restaurant – *cosina economica*. Men det er et slid og giver ikke ekstra tid til at optage musik, som var Maxes speciale. Måske havde jeg fortalt ham om *Culturas Populares* og mulighederne for arbejde dér. I hvert fald søgte han, fik jobbet, og stod en skønne dag i Valladolid – Mr. Livingstone, I presume!!

José Tec Poot som var antropolog fra Yucatans universitet, kom også med på lærerholdet. Og til sidst Alberto ??, hvis efternavn jeg ikke mere husker.

Til at begynde med skulle vi finde de 30 elever. Det blev gjort med opslag og skriftlige og mundtlige prøver i forskellige del af Yucatan, således at alle egne var repræsenteret. En forudsætning for at blive antaget var 'at de var godt funderet i den lokale kultur'. Selvfølgelig

skulle de kunne snakke maya, og til det 'lokale' regnede vi maya-ceremonier og de mange helgenfester med, som jo er helt katolske. Hermed gjorde vi en uret ved at fravælge de elever der var *evangeligos* eller *hermanos*, altså protestanter, eller tilhørende en sekt, der havde brudt med den katolske kirke, og 'gammel' overtro. Det ville jeg ikke have gjort i dag. De kunne vel være lige så kulturinteresserede som det ateistiske medlem af den danske folkekirke, der var med til at fravælge dem. Og som, i al beskedenhed, blev en ivrig indsamler af alt slags gammelt kulturgods hos mayaerne.

Kurset for barfods-eleverne blev holdt på *Instituto Nacional Indigenistas* - INI's regionale center udenfor Valladolid, hvor eleverne både kunne spise og overnatte. Vi forsøgte at give eleverne en indføring i såvel den før-spanske som den nutidige maya kultur. De fleste elever der går ud af mellemskolen, eller for den sags skyld også gymnasium - prepa, er meget dårlige til at redigere og skrive. Så nu satte vi dem også på skriveøvelser, og det både på spansk og maya. Mange yucatekere kender kun deres landsby, eller arbejdssteder som Cancún eller Mérida. Få har besøgt deres forfædres ruinbyer, så vi arrangerede udflugter til Chichen Itza, og til klosteret i Maní, hvor de spanske munke holdt inkvisitorisk auto de fe og her benyttede lejligheden til at brænde en stor hoben gamle mayaskrifter af, da de blev betragtet som 'djævlens værk'.

For at skærpe elevernes evner til at indsamle i felten, afholdt vi kurser i forskellige landsbyer, som de skulle give en beskrivelse af. En gang var jeg leder af en ekskursion til sisal-landsbyen Teya. En anden gang var jeg i pottemagerbyen Ticul med eleverne.

72. Børnelokkeren- min mor

Min mor Hanne var kommet på besøg, og ja, hvorfor ikke tage hende med på elev-ekskursioner. Mens eleverne indsamlede oplysninger og jeg tjekkede om de nu også var på rette spor, gik min mor rundt i gaderne i den lille by Ticul og kiggede sig nysgerrigt om. Min mor, der var lang, tynd og noget bleg, med briller, blå murerkasket og lidt gråligt tøj, faldt ikke helt ubemærket ind i den lokale folkløse, med små tykke brune koner i hvide kjoler med spraglet broderi. Nu havde der i den periode, hvor min mor kom på besøg været to uhyggelige tilfælde, hvor to mindre børn var sporløst forsvundet i byen Tizimin. Det var ikke noget man var vandt til på Yucatan, så det gav bund for en masse rygtedannelser. Det var udlændinge som kom og stjal, og købte de små børn, etc. etc, hed det sig. Enden på sagen med de forsvundne børn viste sig, at være en 'skør' 14-15 årig dreng, som nærmest var nabo til børnene. Han misbrugte dem, dræbte dem og gravede dem ned i baghaven.

Men det vidste man ikke, da min mor gik rundt i Ticul. Hun så mistænkelig ud, og da hun gik forbi en skole og stod længe og kiggede ind, var der straks nogle mødre som mente, at hun måtte være børnelokker. Da hun ikke rigtig kunne forklare sig på spansk, blev sagen spidset til, så hun følte hun heller måtte fortrække. Men det gjorde hun med en stadig større flok råbende og anklagende mødre, fædre og tilløbende efter sig. Min mor reddede sig tilbage på vores hotel, og der kom jeg og prøvede at forklare de stadig mere ophidsede borgere om sagens rette sammenhæng. Men min udlægning betragtede de som søforklaring,

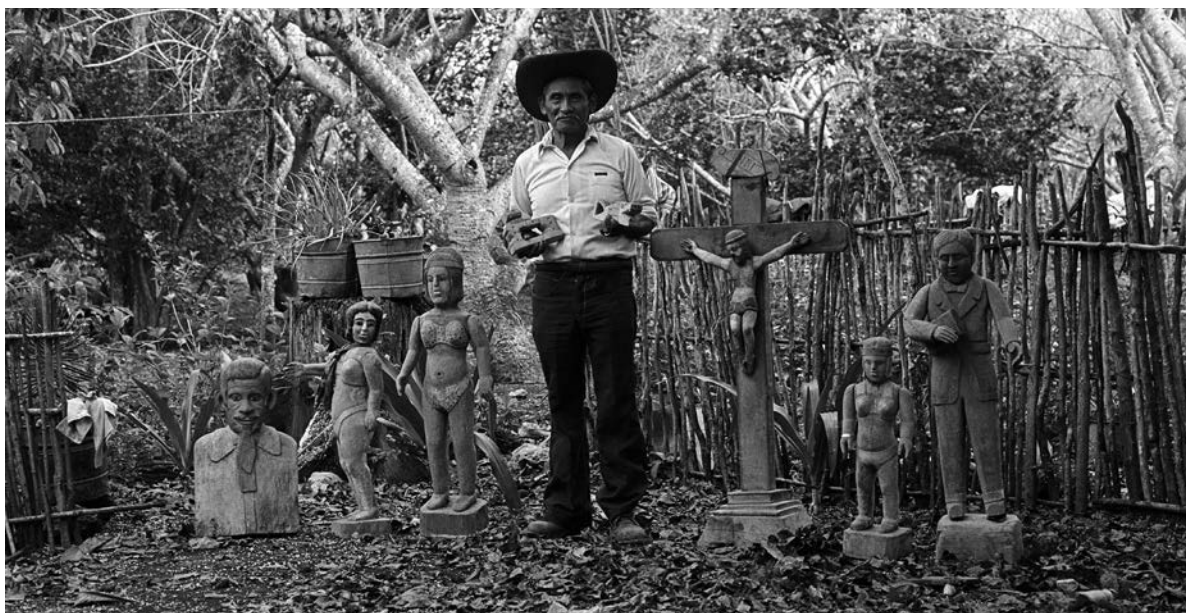
de ikke ville tro på. De krævede nu blod og retfærdighed - og hvis ikke de fik den, ville de selv tage den. Jeg måtte opgive at forklare, og bad borgmesteren tage ansvar. Det var ikke en rar situation, fortalte min mor mig, og jeg var enig. Nu måtte byens borgmester tage over.

Det endte med, at nogle politifolk med maskingevær kom for at 'anholde' os, og på ladet af en politibil føre os til fængslet i den nærliggende by Tekax. Det var aftalt spil, og uden for Ticul fik jeg min egen bil tilbage, og besked om, at det nok ikke var klogeligt at komme tilbage 'lige med det samme'. Det havde min mor bestemt heller ikke lyst til - '*det var forfærdeligt*'. Der kom en smøre i den lokale yucatanavis, med et foto, hvor man ser min mor skule ud bag en hoteldør. Den sympati vi ikke mødte hos de lokale i Ticul, modtog vi i en lind strøm af alle de læsere af *Diario de Yucatan*, som vi kendte.

73. Don Tiburcio

Da vi begyndte kurset i 1980 for de kommende barfods etnografer – promotores culturales – troppede også en lille, meget energisk og levende gammel gubbe på 70 år op. Don Tiburcio Tzakun Cab! Men med den alder, og uden andet end to år i grundskolen 'hvor vi ikke lærte noget', som han skrev i en tekst vi kommer til, ja så kunne han ikke blive elev. Men, med hans gode evner som fortæller, tegner, sanger og billedskærer, blev han ansat som lærer.

Don Tiburcio blev født på en hacienda i 'slaveriets tid' i 1911. Nej, der var ikke formelt slaveri i Mexico, men som slaver blev arbejderne på de traditionelle godser ofte behandlet, med pisk og gæld i haciendaens forretning inden Revolutionen i 1914 kom til Yucatan. Livet har

Don Tiburcio i sin skulpturpark med mit selvportræt, Jesus på korset, Mexicos friheds president Benito Juarez. Og så drømmedamerne, som han i mere afklædte former tegnede i sin 'hamaca-sutra bog' – som endnu ikke er publiceret.

givet ham mange koldbøtter, og nu stod han med sin taske, sin hængekøje og sin guitar og ville 'være med'.

Med i bagagen havde Don Tiburcio også et manuskript på 84 sider, med hans tegninger og fortællinger om, hvordan hans landsby Polhuacxil (tyrehoved) blev grundlagt i 1950, *La historia de la vida de Tiburcio Tzakun Cab y la formación del ejido de Polhuacxil*. Det er en enestående bog, for hvor mange bøger er der skrevet af en 'simpel' bonde, der beskriver hele det bureaukratiske og meget praktiske forløb med at få ejerskab til ny jord. Fra vores danske mark med Stavnsbåndets ophævelse og landbrugsreformer har jeg kun kendskab til Jens Holmgaards udgivelse af Fæstebonde i Nørre Tulstrup, Christen Andersens dagbog 1786-1797, fra 1969. Den skulle selvfølgelig udgives og blev derfor sendt til undervisningsministeriet i Mexico By - hvorefter den så forsvandt sporløst.

Men, unden manuskriptet blev sendt til Mexico havde jeg taget sort/hvide fotos af alle bogens sider, og på basis af dem, kunne den oprindelige bog i farver trods alt udgives i s/h i 2012.

Jeg havde besøgt Don Tiburcio i 1983, hvor han viste mig forskellige skulpturer. Da hans manuskript nu skulle udgives, ville jeg se, hvad der var blevet af dem og tog igen til hans landsby. Don Tiburcio regnede jeg ikke med at møde, 30 år efter hans fyldte 70. Stor var min overraskelse, da jeg spurgte om nogle kunne huske Don Tiburcio, og fik svaret - Ja men han lever da endnu. Det var en meget svækket olding jeg mødte. Han kunne knapt se og høre mig. Men efter mange skrighøje hilsner svarede han med pibende stemme: - Christian!!, ja selv mit efternavn 'Rasmussen' udtalte han. Og jeg som ikke engang kan huske nummerpladens tal og bogstaver på min bil, jeg kom kørende i! Jeg var ved at svime.

Bogen blev udgivet og præsenteret i hans landsby på hans 101 års fødselsdag, hvor han spiste lagkage omgivet af sine børn, børnebørn, oldebørn og tipoldeoldebørn. Det var et stort øjeblik for os alle!

Men her ender historien om Don Tiburcio ikke. Da jeg besøgte ham i 2010 opdagede jeg i hans arkiv, en malerbøtte der også tjente som base for hans spise og køkkenbord, flere manuskripter med tekst og tegninger i farver af ham, lavet da han var mere end 84 år gammel. Et manuskript, *Historia de la Rebulucion del Pueblo de Bolonchen Ticul, Can. El año de 1918*, med en beskrivelse af et militært sammenstød i hans landsby under den Mexicanske Revolution, illustreret med tegninger, der ikke står tilbage for den spanske Goyas raderinger med krigens rædsler.

Malerbøtten indeholdt endvidere en lang selvbiografi, også her med hans enkle, 'enfoldige', naive tegninger. Begge disse bøger er nu udgivet.

Et mere saftigt fund, kunne man kalde det, var et lille hefte med meget erotiske tegninger, lavet af en over 80 år gammel Tiburcio. Så kom ikke og sig, at lysten forsvinder med ælden. Har vi Kama-sutra bogen, hvor 'cama' er det mexicanske ord for 'seng', så har vi med Don Tiburcios tegninger en sand Hamaca-sutra bog, hvor 'hamaca' står for den hængekøje de fleste på Yucatan fødes, sover og laver sex i.

De tre førstnævnte bøger har jeg skrevet indledning til og stået for udgivelse af. Det har været en fantastisk oplevelse, Jeg føler det som et privilegium. Som en Aladin, at få en hel pose appelsiner hældt ned, ikke i min turban, men dog til stor glæde over hovedet på mig. Ukompliceret var det dog heller ikke, for undervejs i processen forsøgte en akademisk forsker,

som jeg havde fortalt om mine fund, at overtage udgivelsen, som han jo også fandt enestående. Hans forsøg på akademisk uærlighed, tyveri, som jeg vil kalde det, fik jeg og Silvia bremsede ved at få registreret rettighederne til udgivelsen i det mexicanske copy-right kontor. Så der lærte jeg, at det ikke kun er til havs, der er pirater!

Efter utallige bønner til sin 'Jesusito' om at tage ham med, åndede Tiburcio endelig ud, i november 2012, et halvt år efter bogpræsentationen, med sine sidste ord 'nu tager jeg af sted' (ya me voy). Med en vis tilfredsstillelse kunne han se tilbage og sige, 'færdigt arbejde'.

Men, heldigvis retter skæbnen alligevel op på urimeligheder og uretfærdigheder, og således kom don Tiburcio alligevel til ære og værdighed. Kulturkommissionen i hans hjemby Tzucacab havde læst hans tre bøger - dog ikke den erotiske, som gemmes til andre tider. Den besluttede nu, at byens nyoprettede kulturhus passende skulle bære hans navn, så det blev til Casa de la Cultura Tiburcio Tzacun Cab. Indviet i november 2022, hvor jeg igen mødte sammen med hele hans store familie. Jeg, i al ydmyghed, takker skæbne for at hans og mine veje krydsede. Et guds benået sammentræf!

74. Forskningsenheden

Kurset for kulturpromotorerne sluttede godt, og eleverne kunne vende tilbage til deres landsbyer og begynde at promovere og indsamle 'kultur'. Silvia ville trække sig som leder af enheden, hvorefter der skulle udnævnes en ny. Jeg blev af den centrale ledelse i Mexico forslået, og selvfølgelig var jeg stolt over tilbuddet, og jokede allerede om, at jeg så for fremtiden ville gå med kaptajnskasket. Tilbuddet ville også give mig mange muligheder for at lave et spændende arbejde og sætte interessante projekter i gang. Men, men, men, jeg fik *second thought*, jeg kunne ikke indse at det var rigtigt at jeg, en udlænding som ikke var særlig forankret i mexicansk endsige yukatekisk maya kultur skulle være leder af en lokal kulturinstitution. Det ville give snak og misundelse. Institutionen skulle selvfølgelig ledes af en mexicaner. Og således endte det !

Den nyuddannede mayatalende antropolog José Tec Poot blev udnævnt til leder af de nyuddannede kulturpromotører. Os andre, forskerne, vi fik nu lov til at passe os selv. Og det har jo sine fordele.

Og skæbnen, hvad ved vi om den ? Under en embedsrejse til Mexico By døde Jose Tec tragisk i ruinerne af det sammenstyrtede hotel Regis på Alamedapladsen, da det store jordskælv i 1985 lavede ravage og dræbte hundredevis i Mexico By. Havde det nu været mig der var leder og på embedsrejse? Nej ! og jeg havde nok heller ikke boet på hotel Regis. Eller?

75. Fest og Musik

Forskerne fandt nu hver sit lille forskningshul, de kunne ligge og grave i. Ikke fordi vi var dansk ærtehalm, men dét hjalp vel også til, at Max Jardow Pedersen og jeg blev enige om at lave en festkalender for området med de mange traditionelle mayalandsbyer omkring Valladolid. Vi ville se, hvilke landsbyfester der var, hvordan de var organiseret og, for Max' vedkommende,

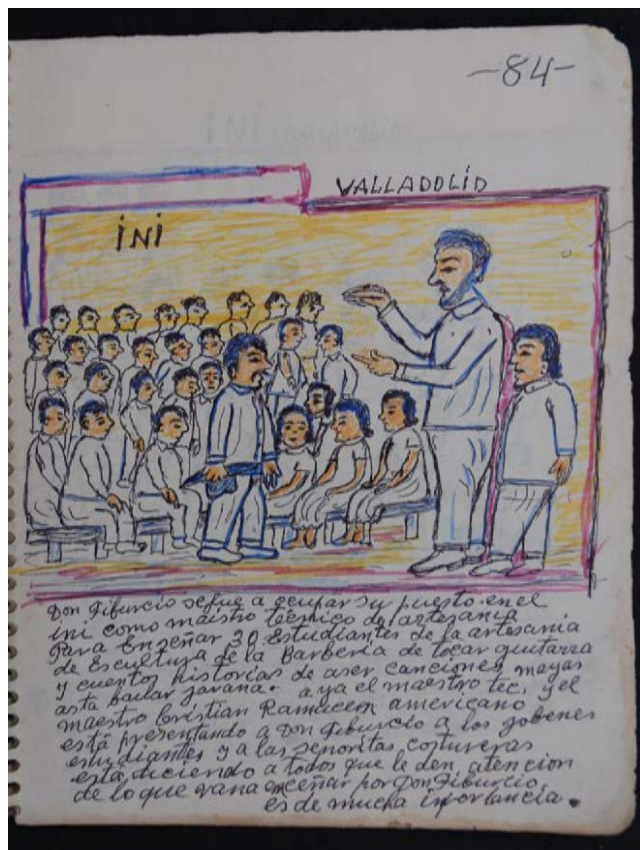
høre hvilken musik der blev spillet.

Festerne er så godt som alle skytshelgenfester organiseret af *gremios* - en slags festlav. Der bliver afholdt en, ofte to store fester om året, som hver kan udstrække sig fra 3- 15 dage, alt efter hvor mange *gremios* der er organiseret.

Max og jeg besøgte så at sige alle landsbyer i Valladolid kommune. Og da vi havde fået hold på festerne, begyndte vi naturligvis også at være observatører ved festerne. Max med sin båndoptager og jeg med mit kamera. Til alle sådanne fester er der rigeligt med spiritus, og der skal jo ikke mange skænke til, inden det kan blive vanskeligt at fokusere. Jeg er ikke afholdsmand, men en kraftig gulsot, som jeg fik under mit feltarbejde i Ecuador, har efterfølgende gjort, at mit spiritusforbrug er yderst ringe. Den bedste måde at holde drikkebrødrene og de tilbudte genstande på afstand er at sige, at man desværre er på penicilin kur, - *No gracias, estoy tomando medicina*. Den respekterede alle, og jeg kunne med glæde se frem til næste dag uden forfærdelige tømmermænd.

Når det er første gang man skal observere en helgenfest, er det et 24 timers job, for der foregår noget hele tiden, som man skal have registreret og få en forklaring på. I landsbyen *Yaxche* skulle vi gå 4 timer på en lille snoet junglesti til landsbyen. Herfra var det ikke sådan lige at komme tilbage til et bad og en ren seng. Vi sov og observerede fra vores hængekøjer i en lille kornlagerhytte 3-4 døgn, lige ud til byens plads, så vi kunne følge med i det hele. Ikke dårligt!

Til de større landsby helgenfester er der altid tyrefægtning. I de helt små landsbyer er det de unge mænd der tyrefægter. Midt på landsbypladsen bliver der med rafter og reb sat en mere eller mindre holdbar arena op. I *Yaxche* var det blot et nødtørftigt hegn med det resultat, at tyrene sprang over, vel hvor hegnet var lavest, eller hvor det gav efter. Til stor hvin og løben af de omkringstående, som hurtigt fandt ly bag et stengærde. I byen *Chemax* fotograferede jeg fra en mere fastsurret arena, med tribuner og siddepladser helt op til 3. etage ! I de større byer er det halvprofessionelle tyrefægttere der kommer. Tyrene kommer

I *Don Tiburcios selvbiografi* opdagede jeg til min store overraskelse, at jeg optræder, idet jeg som en gringo-gigant blandt de lavstammede mayaer introducerer *Don Tiburcio* til de elever han skulle undervise i træskæreri - hvad de ikke viste stor interesse for, ifølge *Don Tiburcio*.

de lokale kvægejere med. Som regel er det nogle unge besindige cebutyre, som mere tænker på at komme ud fra arenaen, end sætte efter tyrefægterne. Den første tyr bliver altid ofret og hurtigt skåret op til bøfkød udenfor arenaen. Resten bliver der leget rundt med, til de får lov at slippe. Det sker ved at en flok galoperende cowboydere – *vaqueros* – spurter ind i arenaen med svingene lassouer, og med større og mindre held viser deres *bravour*, for til sidst at trække tyren ud.

Max og jeg fik lavet en tekst med fotos og nodetranskriptioner af de forskellige musikarter der bliver brugt til festerne. Men der kom ingen bog ud af indsatsen. Først mange år senere i 1999 fik Max endelig publiceret sin *La Música Divina de la Selva Yucateca*. Den første om traditionel yucatekisk musik med nodetranskriptioner. Den kom i en ydmyg udgave og endda uden fotos, for to gange var det lykkedes forlæggerne at smide mine fotos væk. Og nok er 3. gang lykkens gang – men ikke i dette tilfælde. Jeg er kun overtroisk, når det tjener mig!

76. INAH – Instituto Nacional de Historia e Antropología

Forskningsenheden i Culturas Populares virkede ikke samlet. Hver kunne lave hvad vi ville – og nogle lavede lidt eller intet. Max og jeg fik lavet en festkalender og en beskrivelse af de traditionelle fester. Det kunne og burde vi selvfølgelig arbejde videre med – hvad Max gjorde. Men *if it aint got that swing*, hvad er det så værd? Silvia puklede løs med to gode filosofiske artikler om forskning og grundviden. Det var vist lige så meget en eksercits hun brugte til, at blive klar over sine egne indre problemer. Den der med: – hvad er meningen med Nå, jeg skal ikke gøre grin, *burlar*, med 'hvad der er meningen med'. Det ser vi alle vidt forskelligt på, og for de fleste er det ret vanskeligt at finde melodien, takten og meningen. Jeg er jordnær og har lettere ved at finde meningen, – her lige for næsen af mig selv, – her og nu.

Min gode ven Raul Murgía var blevet direktør for den lokale afdeling i Mérida af 'nationalmuseet', *Instituto Nacional de Antropología e Historia, INAH*. Man var begyndt at decentralisere fra Mexico By, og det nyoprettede regionale center i Mérida havde nu fået direkte opsyn med alle arkæologiske og historiske steder i de tre delstater på Yucatan-halvøen, Yucatán, Campeche og Quintana Roo. Det var en ordentlig mundfuld, og hurtigt derefter kom der da også et regionalt center i hver af delstaterne. Til de nye aktiviteter og ansvarsområder skulle der naturligvis ansættes personale.

Der blev opslået en stilling som fotograf, og Raul spurgte, om det ikke var noget for mig, da han vidste, at jeg var 'vild' med at fotografere. Selv om jobbet var klassificeret som 'tekniker' og jeg jo var 'forsker' (uha da da), så tænkte jeg alligevel, at det rigtig nok lige var noget for mig. Så jeg blev fotograf i INAH! Problemet var blot at mit arbejdssted skulle være Merida og familiens hjemsted var Valladolid.

Det gav nogle problemer med at rejse frem og tilbage, men blev løst da Silvia fik job i det botaniske institut INIREB – *Instituto Nacional de Recursos Bioticos*, – i begyndelsen fortsat i Valladolid. Den første tid som ansat boede jeg hist og pist hos gamle og nye venner, skiftede for ikke at ligge for megen til last, eller tvinge dem til at flytte børnene fra børneværelset,

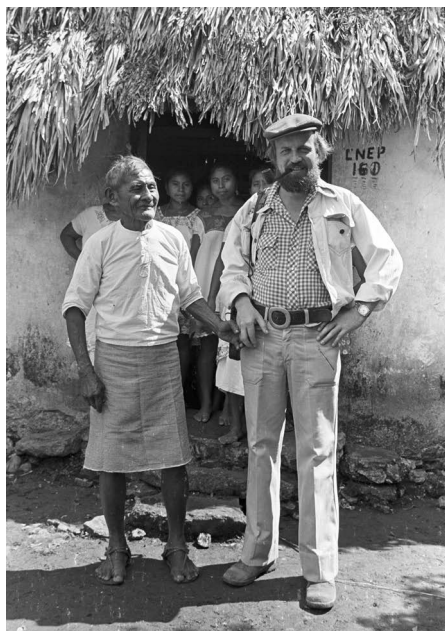
som jeg så fik. Det kunne jo ikke gå i længden, og det var trættende også for mig. Jeg blev meget god ven med den lille restaurator *Chiri* – Rocio Jimenez. Hun har et fantastisk godt humør, griner altid og kan sætte et øgenavn der bare klistre, passer og får dig til at skraldgrine på enhver person. Ja øgenavne kan vanskeligt oversættes, men her er et par: *Ruben Maldotado* – den uheldige Ruben Maldonado. Og den tykke Juan Ramon Bastarachea blev til *Juan Jamon Panzarachea* – Juan Skinke Tykmave. Og jeg – jeg blev, fordi Rasmussen er temmelig almindeligt i Danmark, til Don Cristo Perez – hvor Perez er det mest almindelige mexicanske efternavn.

Vi blev så gode venner, at jeg blev indbudt til at bo i Chiris store hus.

Og, må det indrømmes, det varede ikke længe inden jeg byttede hængekøjen i det inderste rum om med madrassen på gulvet hvor Chiri sov. Vi var, og forblev gode venner. Men da Silvia så den *menage*, sagde hun, at nu var det tid for hele familien at flytte til Mérida. Der gik nogle år, og tiden læger alle sår, så Silvia og Chiri forblev bedste venner, efter at have skældt Christian huden fuld. Chiri døde desværre alt for ung af den kræft, som hun til at begynde med ikke troede på, før end det var for sent.

Verden er lille – eller er der danskere overalt. Efter at være blevet ansat i INAH, fandt jeg ud af, at jeg ikke var den eneste dansker 'på holdet'. I det gamle jesuiterkloster, *Tepozotlan*

udenfor Mexico By, arbejdede en dansker som fotograf. *Palle Petersen*, gammel sømand, altså tidligere, der var gået i land i Veracruz. Med i køjesækken havde han et Leica kamera. Med det og lidt overtagelse og gode forbindelser, fik han ansættelse og blev hurtig en dygtig fotograf. Han har taget mange af de flotte billeder af altre og andet kirkekunst, som er blevet publiceret af INAH.

Fotograf ved INAH var et ønskejob, for da INAH centrets arbejdsområde var hele Yucatan halvøen, gav det mig chance til at komme rundt i alle tre delstater.

Musiketnologen Max Jarow Petersen og jeg var som to danske Dupont & Dupont ansat i den samme lille forskningsenhed. Vi lavede optagelser og optegnelser om musik og fest. I mange små landsbyer kom vi til fods, og de var stadig uden el. Men sprut og glæde var der rigeligt af.

Da der ikke eksisterede fotografier af alle de mange mayaruiner eller historiske bygninger og kirker, insisterede jeg på at tage rundt og fotografere. Det blev til nogle eventyrligede ture. En af de bedste var, da jeg ville samle 'portrætter' ind til udstillingen *La Familia Maya*, hvor jeg tog billeder af mayafigurerne og lod dem repræsentere personer.

En anden gang kørte jeg rundt i delstaten Quintana Roo for at og fotografere ruinerne Becan, Chicana, Xpujil og kom en mørk nat til ruinen Kohunlich. Der var lys fra en petroleumslampe i vagtens hytte. Jeg blev – naturligvis – inviteret indenfor af den gamle vagtmand ?? Ek, og da vi havde snakket nogen tid, spurgt han om jeg ikke var sulten. – Joe, tak som byder, for jeg kunne jo nok forstå, at det var en indbydelse til at spise med. Der lå noget der lignede en medisterpølse på stegepanden. En lang rund kødstrimmel, der fyldte hele panden rigeligt ud. Jeg rykkede lidt tilbage på stolen, for at få plads ved bordet og stødt ind i noget langt løsthængende. Da jeg vendte mig om, kunne jeg nok se at det var overfrakken til en lang slange, så nu kunne jeg også gætte hvad menuen stod på: stegt slange, som viste sig at være en ordentlig kleppert af en klapperslang. Nå, det var godt for mig, at det var mig der bed i den, og ikke omvendt.

Som fotograf var jeg ansat som 'tekniker' og hørte derfor til fagforeningen sammen med vagterne rundt på alle ruinerne og det administrative personale. Som antropolog havde jeg oen vis kontakt med det akademiske personale, arkæologer og antropologer. Men det var med teknikerne, jeg knyttede de bedste kontakter.

Jeg fik efterhånden taget en masse billeder til det fotoarkiv, jeg så småt begyndte at få stablet på benene. Men mit job var jo også at forstørre de tekniske billeder af faser i udgravningen eller restaureringen, som skulle klistres ind i arkæologernes rapporter. Og dét var ikke sjovt arbejde. Oftest var filmene blevet 'kedeligt' fremkaldt hos en lokal fotohandler, der så ud til at havde dypet dem i en fremkaldervæske, han havde haft stående i ualmindelige tider. Og for at føje spot til skade, havde arkæologerne ofte klippet rullen op i enkelt-billeder, så de stort set var umulige at få ind og ud af forstørrelsesapparatet.

Men klage, det skal jeg ikke over min tid i INAH. Tvært imod. Da der blev lavet nyt museum i *Cancun*, blev mange af mine billeder brugt i udstillingssalene.

Konservatoren Rocío Jiménez, eller "Chiri" som hun kaldtes, var en vidunderlig partner. Altid med smittende humør, med på den værste, og aldrig bange for at give en ekstra hånd. Hun døde alt for ung i 2012 af kræft, som hun troede hun kunne bekæmpe med naturmidler – indtil det var for sent.

Og da museet i *Chetumal* blev åbnet med en udstilling om ler og keramik, selvfølgelig med hovedvægt på de arkæologiske genstande, blev mine billeder af pottemageren *Juanita Dzul* fra *Uyama* brugt.

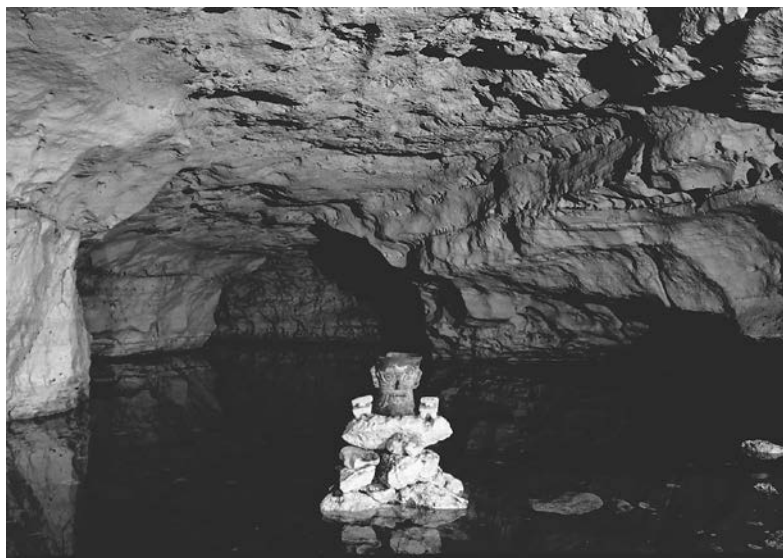
Til sjove opgaver hørte også, at hægte mig på de helikopter-rekonoceringer som arkæologerne *Eduard Kurjack* og *Silvia Garza* foretog over Yucatán, for at registrere alle arkæologiske byer og steder i staten til deres *Atlas Arqueológico de Yucatán*, som blev det første af sin slags i Mexico. Det er sjovt, at se det hele lidt fra oven, og nogle 'gode' billeder fik jeg også taget fra luften. Men vi er jo ikke fugle og det er ligesom, at de 'bedste' billeder er dem, som bliver taget i menneske fod-perspektiv. Det er naturligvis ikke generelt, men der er noget om, at hvis et foto ikke er interessant, så er det fordi du ikke er kommet nær nok.

Det 'faste' arbejde på INAH var ikke så overvældende at der ikke også blev plads til alt det 'ved siden af', eller som jeg selv ville sige, 'alt det rigtig interessante'. Og det er gammeltkendt, at hvor man har interessen, dér lægger man den største indsats. Jeg kunne let finde både rimelige og urimelige undskyldning for ikke at lave 'det faste' med samme entusiasme som jeg lavede 'mit eget'. Det i og med, at der næsten aldrig var materialer til at arbejde med, eller bevillinger til at købe ind for. Derfor var det ofte vanskeligt at fortsætte en mere systematisk registrering af, ikke blot de arkæologiske men også de historiske interessepunkter og kulturelle aktiviteter i området. I disse døde perioder fik jeg så tid og muligheder for at registrere alt det, jeg personligt syntes var væsentligt at få dokumenteret. Oftest brugte jeg egne midler for at komme i gang eller holde dampen oppe. Men det skal jeg heller ikke klage over.

77. La Familia Maya

Arkæologi handler , hvordan man end vender og dreje emnet, om døde ting. Udfordringer er så, at få disse ting gjort levende.

Jeg havde som fotograf ved INAH taget rullevis af billeder af arkæologiske steder

Det underjordiske mayatempel Balancanche blev først fundet i 1956. Det var ikke blevet gravrøvet og offerskålene til regnguderne stod, som de var var efterladt efter den sidste 'hedenske' religiøse ceremoni. Måske før, måske efter den spanske erobring. Men havde munkene opdaget, hvad der gik for sig, havde det været død og pine for afgudsdyrkerne.

'sitios', og fremkaldt og forstørret arkæologernes fotos af udgravninger. Og det var sten oven på sten. Men rundt på museerne og deres magasiner står der en mængde store og små livagtige figurer af de mayaer, som har levet engang. De bliver til en hel familie. Og sådan begyndte jeg at betragte dem, som levende personer - medlemmer af en stor mayafamilie. Jeg besøgte lidt efter lidt alle de små regionale museer, hvor arkæologer og lokale interesserede har indsamlet og hæget om figurerne. Jeg var i landsbyen Hechelchakan i Campeche. Da jeg kom til Jonuta i Tabasco brød min bil sammen, og jeg måtte vende tilbage, på samme måde, som jeg kunne forestille mig de gamle mayaer havde rejst på, ved at stige ombord på en flodbåd / bus, der sejlede ned af Usumacintafloden fra byen Palizada til Ciudad del Carmen ved den Mexicanske Golf. Ved små steder og ved skrænter hvor der stod et hus på toppen, stoppede vi og satte af og på. Da vi sejlede ud i den store lagune ved Ciudad del Carmen, blev vi ledsaget af delfiner.

Ud af alle de fotografier lavede jeg udstillingen *La Familia Maya* som i 1985 åbnede i Merida i forhallen til *Teatro Peon Contreras*. Da jeg jo var ansat på 'nationalmuseet', kunne jeg til udstilling frit udvælge og udstille alle de figurer der var gemt på INAH's lagre. De blev udstillet i montrer mellem fotografierne, - under maskingevær skarp beskyttelse af den lokale politistyrke. De første dage var vagterne svært bevæbnet, men så fandt man nok ud af

...ja dengang levede vi endnu i en fredelig tid på Yucatan. Så efter et par dage var det bare de sædvanlige vagtmænd, der overtog bevogtningen - og intet forsvandt. Siden blev udstillingen vist i byen Valladolid, på det nu af mig for 2. gang genoprettede lokale museum. Denne gang dog indrettet i en nedlagt kirke.

Som maskotter for udstillingen havde jeg sat syv små, meget enkle lerfigurer, der blev fundet under udgravningen i Dzibichaltun, de såkaldte 7 dukker, *las 7 muñecas*. Måske var de blot nogle små figurer, der var lavet i tidsfordriv eller af børn. Arkæologerne vil helst betragte dem som nedsatte offergaver, hvad de måske også var. Hvem ved - *Quién sabe* ? Jeg syntes

de lignede en lille mayafamilie på 'skovtur', og jeg satte dem i sand, som var de blevet fanget i et 'snapshot' på stranden ved Progreso, nord for Mérida. Som man kan se de nulevende maya familier en søndag ved stranden.

Merida i s/h og farver

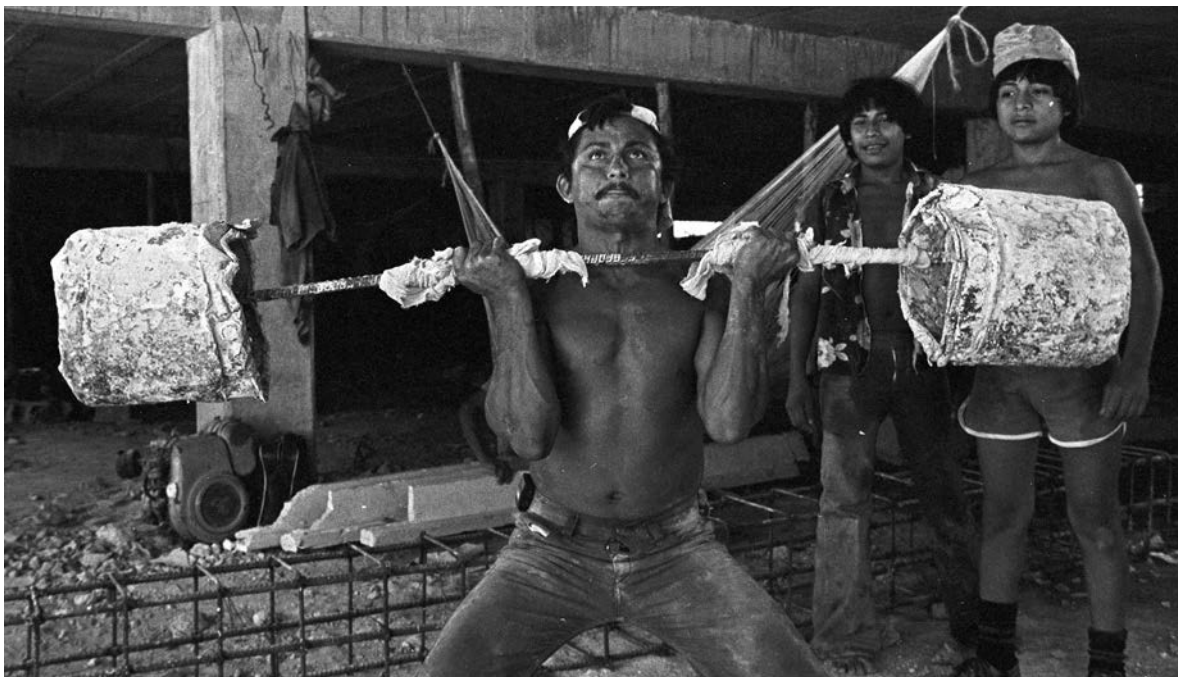
78. Mérida i sort og hvidt

Dengang vi flyttede til Mérida i 1980, begyndte jeg at tage billeder af byen, for så at sige at lave et portræt af den med alle dens rynker, og brune, venlige øjne. Da jeg nu, som ansat ved INAH, var flyttet tilbage fra Valladolid til Mérida, fik jeg bedre muligheder for at forfølge de mange spændende emner, der er i en by. Jeg fik overtalt den nye direktør for regionalcentret José Luis Sierra til at INAH sponsorerede udstillingen. Og det må jeg sige var godt. Udstillingen kom til at hedde 'Mérida i sort og hvidt' - *Mérida en blanco y negro*, men da jeg også viste den sorte side af 'den hvide by' - *La Ciudad Blanca* som den kaldes - og da jeg til plakaten brugte et portræt af en gammel støberiarbejder, der lige fik tid til en smøg, så ville borgmesteren, Guido Espadas ikke være med til at åbne udstillingen, med mindre jeg lavede lidt 'hvid manecure'. Og det var jeg selvfølgelig ikke til sinds at gøre, da jeg følte jeg havde lavet et sympatisk, men også realistisk portræt af byen. Her bakkede José Luis mig fuldstændig op. Så udstillingen åbnede, uden borgmester. Men da billederne blev vist i forhallen til det store *Teatro Peón Contreras*, på byens hovedgade, så var der altid fuldt op af nysgerrige folk, der lige gik forbi og kiggede ind.

Senere blev udstillingen vist i Mexico By, på Muset for Folkekunst *Museo de Culturas Populares* i bydelen Coyoacan. Det lå lige om hjørnet til Frida Kahlos og Trotskis huse. Jeg havde haft kontakt med lederen af museet, etnografen Guillermo Bonfil, som havde været på Yucatan for at indsamle materiale til udstillingen om fiskerne langs de mexicanske kyster. Jeg havde taget en del billeder fra det lille fiskerleje *El Cuyo* på Yucatans nordkyst. Det havde været vores nærmeste badestrand i den tid vi boede i Valladolid, og jeg var efterhånden kommet til at kende de fleste af fiskerne dér, som jeg ofte var ude at fiske sammen med. Guillermo udvalgte en del af mine billeder fra Cuyo, og de kom med, både på udstillingen og i den bog der samtidig blev lavet. *La Vida en un lance* var en virkelig spændende udstilling, sat op på en 'helt anden interaktiv måde' i museets store nye udstillingshal. Her blev der skabt 'levende' interiører fra hjem og fiskerbåde, og der var brugt rigeligt med genstande, fotostater, musik og lysbilledserier.

Da jeg nu havde kontakt til Guillermo Bonfil, foreslog jeg ham, at vise udstillingen om Mérida på museet. I 1985 pakkede jeg hele udstillingen ned og kørte sammen med min

Støberiarbejderen får i den tilrøgede støbehal lige tid til en smøg. Billedet blev brugt til en udstilling om livets mange facetter i min nye by Mérida, som jeg på denne måde kom til at kender på alle leder og kanter og fra rig til fattig.

datter Elvira til Austin i Texas, hvor jeg hængte billederne op i gangene på *Nettie Lee Benson Library* ved *University of Texas*. Efter åbningen fortsatte Elvira og jeg mod Miami. Vi kørte i en VW-camper, som jeg lovede at køre fra Merida hjem til Miami for historikeren Miguel Bretos.

Den havde vi sammen kørt rundt i på Yucatan

for at besøge koloniale kirker og klostre. Men nu skulle den tilbage, og på den måde fik Elvira og jeg set Den Mexicanske Golf, hele kompasset rundt. Det var to vidunderlige måned

Hvem byggede Roms Coloseum, spurgte Bertold Brecht. Hvem byggede Yucatans Congres - Folketing ? Det gjorde alle de fattige landarbejdere, som dagligt kommer ind fra de omkringliggende landsbyer, for at finde arbejde og noget at leve af.

jeg havde sammen med min lille Elvira. Hun sov i en køje der sprang frem, når jeg slog taget

Manuel Nis er et af de mange portrætter jeg samlede i bogen 'Merida con Amor'. Dagligt stiger han på bussen (undrer mig over hvordan, men venlig hjælp får han af buschaufføren) for i centrum af Merida at tigge til dagen og vejen. Sætter det ikke vores egen situation i perspektiv. Min i hvert fald, ja.

op, og jeg på en udtræksseng i bagenden af bilen. Og spise ? Elvira vil nok bedst kunne huske de gringo-store isbøtter, som vi let kunne gulfle i os.

I New Orleans var vi forbi på *Tulane University*, og her blev det ikke svært at overtale *Thomas Niehaus*, der var bibliotekar ved det kendte og for Yucatan vigtige bibliotek, til også at vise udstillingen om Mérida i 1985. Vores kendte, danske mayaforsker Frans Blom er et kendt navn på Tulane, da han havde været med til at grundlægge *Middel American Research Institute* i 1924. Han kunne desværre ikke lade flasken stå, men fandt heldigvis en ny begyndelse i Mexico, hvor han sammen med sin kone Gertrude Duby oprettede forskningscentret *NaBolom* i byen San Cristobal i Chiapas delstaten.

Thomas Niehaus var god til at fortælle historier, og under et langt, og for Elvira kedeligt 'stand-up-party' på universitetet, fortalte han længe om elevatoren *Otis* mærkelige oplevelser. Senere fik jeg at vide, at Thomas havde forladt det prestigefyldte jordiske job, for at blive præst og himmelsk vejleder. Ikke dårligt, og når Vorherre kalder, må man følge.

79. Merida con amor- 2014

Mange år efter jeg lavede udstillingen om byen Merida i s/h fik jeg lyst til at se, hvad der var sket 'siden sidst', så jeg begyndte at støve gade op og gade ned, på alle tider af døgnet for at finde de rette motiver. Da jeg siden 2009 'var gået digitalt', var det nu noget lettere at skyde

og så hurtigt vælge fra af de alt for mange billeder, man får taget. Det blev til et udvalg med 200 fotos fordelt på forskellige emner, som 'Merida på arbejde', med ærkebiskoppen der velsigner det unge par, og luderer der venter på kunde. Og der var fotos af folk der fester, er til gudstjeneste, bekender deres 'synder' i Anonyme Alkoholikere', eller træner muskler i et fitnesscenter. Det sidste afsnit var om, hvor dårlige vi i Merida er til at passe på vores kulturelle arv, hvor det indre af byenv mange steder er i forfald. Fotograferne blev salet i en bog *Merida con amor*, hvor hvert afsnit fik en indledning, og hvert foto blev ledsaget af et lille digt, skrevet af Mary Carmen Avila Castro. Hende kommer vi tilbage til.

Som det i dag er blevet 'mode' med at udstille store fotos på gader og pladser, sådan blev 40 af mine fotos stillet op på Meridas hovedstrøg, Paseo Montejo, i forbindelse med festlighederne i 2014 for Meridas 472 års fødselsdag.

80. Tags, graffiti, murmalerier- Pintando las paredes de Yucatán

Da man for nogle år siden begyndte at kunne få maling på spraydåser begyndte også et nyt kapitel i kunstens historie. graffiti malerier. Til at begynde med nogle irriterende *tags* hvormed unge viste *I was here*, til stor harme for husejere, der lige havde fået nymalet deres husfacade. Ja selv vores danske nationalklonedie *Jellingestenen* undslap ikke et *tag*. Noget tilsvarende så jeg på facaden af en kolonial kirke på Yucatan. Men ... heldigvis er den kunstneriske opfindsomhed blevet bedre, så vi i dag på Yucatan kan se graffiti og vægmalerier, som sagtens kan konkurrere med meget af den moderne kunst, der lukkes ind på kunstmuseer. Den unfaire konkurrence er, at museets skilderier hænger der til evig tid, mens vægmalerierne, der er udsat for vind og

Graffiti bogen blev ikke udgivet på grund af Corona pandemien. Men, den digitale version gav mulighed for at aktualisere. Det blev med de adskillige vægmalerier der blev sprayet i 2020. De fleste for at takke sundhedspersonalet for deres utrættelige arbejde. Her, hvor en sygeplejerske sender en kolibri afsted for at mindes tre personer, som ikke kunne reddes.

vejr, har en kort levetid på 3-4 år.

Fra jeg kom til Yucatan har jeg taget fotos af de reklame og butiksskilte der skulle lokke kunder ind i forretningerne. De var alle håndmalede med oliefarver og derfor holdbare. De er i dag forsvundet, for de kan nu laves hurtigere på en pc, trykkes på en plastpresenning og hurtigt hænges op.

I de seneste år på Yucatan kommet masser af god, men også halvgod og dårlig, kunst på mure og vægge. I dag ofte med myndighedernes bifald og økonomiske støtte. Det lever op på kedelige 'døde' facader. Hele denne udvikling har jeg gennem årene forsøgt at dokumentere. Mange imens de blev sprayet/malt. Med tiden er det blevet til en bog på 200 sider. Det gav mig noget hovedbrud at inddele de omkring 300 billeder på en overskuelig måde. Det blev til følgende temaer: Malerier på kirkegårde, og forretninger, 'valgplakater', malerier med mexicansk og yucatekisk identitet, 'tredimensionelle', 'psykodeliske, realistiske, og store officielt sponsorerede vægmalerier. Til slut interviews med aktive kunstnere, som var svære at finde frem til, da de kun underskriver sig med et ugenkendeligt symbol.

Bogen var færdig til trykning i 2020, men så blev den udsat, fordi kommunens kunsthøjder brugte pengene til en Rembrandt udstilling. Ganske vidst var det ikke *Nattevagten* der der var hentet hjem, men selv med de få tryk kunne jeg forstå, at de 'simple' vægmalerier ikke havde en chance.

Hos Chato og hans familie var gæstfriheden så lang som vejen til Cuyo

Blandet landhandel

81. Fviskerne på Yucatan- Los Pescadores de Yucatán- 1987

Det er varmt på Yucatan, og især inde i byen Mérida, så alle flygter til de hvide strande, der lægger sig som et velsignet afkølende bånd omkring halvøen. Da jeg og min familie i 1980 kom til Yucatan, gjorde vi det samme. Og fandt den lille fiskerby El Cuyo. Den var i før-spansk tid også havn for den livlige trafik, der padlede af sted langs kysten i store udhulede kanotræstammer. Midt i byen ligger der stadig en pyramide, hvor der på toppen står et fyrtårn. Jeg blev helt 'bidt' af denne fredelige lille by, og kommer der så tit jeg kan til det sommerhus vi fik bygget på orkesterplads ud til stranden. Meget af det du nu læser, er skrevet dér.

Vejen til Cuyo forløb i de første år over et tipvognsspor, som blev brugt til at fragte tømmerstokke til kysten og derfra skibe dem ud i den vide verden. Nu var der ikke meget tilbage af urskoven, fældet for at give plads til kvægfarme - 1 ha. pr. dyr, ikke særlig økologisk.

Da vi kom til Cuyo var der begyndt et mere intensivt fiskeri, men stadig i mindre åbne både, der lå fortøjet til den gamle landingsbro. Og når 'los nortes' nordenvindene blæste op, sprang alle fiskerne om natten ud af hængekøjerne og af sted ned på stranden for at trække bådene i sikkerhed på land.

Jeg blev venner med alle, som man siger. Men især med Chato, som var døbt Alejandro Soloria, og hans familie, Chole hans kone og sammenbragte børn. Hos dem var der ingen grænser for gæstfriheden. Med Chato var jeg ude at fiske *mero*, der ligner torsk, blæksprutter og hummer. Hummerne skulle man dykke ned til bunden og med en lang krog trække ud fra

Det høstbindegarn danske bønder har brugt til deres selvbindere kom oprindeligt fra Yucatan og blev udskibet fra havnebyen Sisal, og er derfor kendt som sisal-garn. Byen sygnede hen, men er i dag fiskerihavn. Da jeg besøgte den brugte fiskerne stadig, meget økologisk fralandsvinden om morgenen for at komme ud på bankerne, og pålandsvinden om eftermiddagen til hjemturen. I dag suser de afsted i deres glasfiberbåde med benzinslugende påhængsmotorer. Og den dalende fiskebestand giver nu ikke altid nok til at betale for transporten.

de huler, hvor de gemte sig. Dykkerne var forbundet fra overfladen med en lang haveslange, til en kompressor, hvorfra fiskeren sugede livgivende ilt. Jeg blev aldrig god til det, men nogle år efter lykkedes det mig dog med ilttanke at dykke ned på 30 m. dybde langs koralrevet ved den Caribiske Kyst. En fantastisk oplevelse, som jeg dog ikke forfulgte.

I Cuyo begyndte jeg fotografisk at dokumentere dagligliv i byen, i hjemmene og på havet. Det endte med, at jeg siden besøgte alle de andre fiskerihavne langs kysten, fra Cuyo til Sisal og Celestun for at samle billeder og indtryk til en udstilling *Fiskerne på Yucatan*, som blev åbnet på Dansk Fiskerimuseum i Grenaa i 1987. Imens jeg lavede udstillingen flyttede jeg ind på museet i noget der tidligere havde været en avisredaktion, så her kunne jeg i det gamle mørkekammer forstørre mine fotos. Udstillingen blev produceret i godt samarbejde med museumsinspektøren Torben Westergaard - hvor jeg hver aften blev inviteret til god middag. Museumsdirektøren Bjarne Flou skal heller ikke glemmes i denne sammenhæng, for det var hans ide, at der på det lokale hjemstavnsmuseum også kunne vises fra den store verden.

Udstillingens billeder og tekster blev samlet i en lille bog til skolebrug i Danmark. Desværre kom hverken udstilling eller bog yukatekerne til gode. Og hvorfor ikke? Udstillingen var så småt planlagt, men vi kom aldrig frem til at finde pengene dertil, og så måtte jeg jo finde på noget andet at leve af.

82. Sisal- billeder fra en havn / Imágenes de un Puerto

Mens jeg var i gang med alt muligt på INAH, blev jeg kontaktet af kunstmaleren José Luís Loría. Han havde i lang tid boet i den lille fiskerby Sisal, hvor han malede, fortrinsvis detaljerede billeder af blomster og fugle, i en naturalistisk stil som man især ser i gamle store botaniske og ornitologiske bøger. José Luis var interesseret i, at vi sammen skulle lave en udstilling om denne noget forfaldne og hensovende lille fiskerby. Den havde engang til slutningen af det

19. årh. været hovedhavnen for Mérida og Yucatan, og den har givet navn til høstbindegarnet 'sisal', der blev eksporteret til USA og Europa, forbi agavefibrene, henequen tsonm det kaldes hér, blev udskibet fra denne havneby, Sisal. Senere blev havnebyen Progreso bygget nord for Mérida og Sisal døde lige så langsomt hen.

Jeg syntes det var en udfordrende opgave og gik i gang med fynd og klem. Jeg var med ude på havet og fiske, og det var et fantastisk skue når alle fiskerne i deres små joller strøg hjemad for fulde sejl. Vi sejlede ind i den store strandsø bag den sandvold hvorpå Sisal ligger. Her er der et rigt fugleliv med flamingoer, og gående i vand til halsen strøg fiskerne hér rejser. Dagliglivet i den lille landsby gav også mange gode motiver.

Hele udstillingen blev præsenteret flot på 1. sal af den gamle rigmandsvilla Palacio Canton, der er lavet om til museum. José havde været ihærdig med at slæbe et væld af plante, træstubbe, sand, muslinger, og et par joller sammen, og ind imellem kunne man så også skimte Josés billeder og mine fotografier.

83. Humberto Suaste som min lærer

Jeg kan lige så godt, først som sidst tilstå, at jeg ikke er nogen særlig god fotograf. Jeg er ikke god til teknik, og jeg tager for meget på slum – ligesom når jeg bager -, men det går jo ikke, når man skal fremkalde med målbare tider og væsker. Så teknisk set er mine billeder ikke ret gode. Men - det jeg har været interesseret i, har heller aldrig været de tekniske finesser ved optagelserne eller fremkaldelsen af billederne, men motivet. Jeg har altid været villig til at ofre teknikken for motivet. Menselvher, kan det også blive for meget med at lade tilfældighederne og formegen i inspiration råde.

Jeg havde i lange perioder brugt noget vidunderligt kraftigt fotopapir med masser af sølv i, som gav en dejlig varm farve. Det var fra DDR fra den folkeejede – VEB Volkseigener Betrieb - fabrik ORWO, men da de i DDR så småt begyndte at lukke ned for hele systemet, ja så kunne jeg ikke få det mere. På samme tid var der begyndt at dukke det RC recine coated plastikagtige fotopapir frem. Det måtte jeg jo så i gang med, men jeg kunne ikke få det til at virke, eller se ud af noget. Det blev for 'flat' og kedeligt. Jeg havde et par gange snakket sammen om problemet med en entusiastisk, lille, tyk ekspedient i en lokal fotobutik. Enden på snakken blev at Humberto Suaste tilbød at vise mig 'hvordan'.

Heraf fulgte et venskab som stadig fremkalder gode minder og samarbejde. Jeg var for nylig inviteret af Humberto til at give en snak om 'etnografisk fotografering' på den fotoafdeling han, med stor dygtighed og smittende begejstring har fået skabt på arkitektskolen ved UADY. Han døde, som det desværre så ofte sker 'alt for tidligt' i 2021. Men tilbage i tiden. Et par gange inviterede jeg Humberto med ud i 'felten' på fotosafari. Nogle af skuddene viste vi på den fælles udstilling i Retrato de un Pueblo, i 1985 på det lokale universitet UADY i Mérida. Humberto fik siden ansættelse på universitetet, først som en slags reporter for tidsskriftet Economía y Sociedad, hvortil jeg tidligere havde leveret billeder og kommentarer. Siden blev Humberto ansat ved arkitektskolen, og gjorde sig fremover bemærket med mange iøjnefaldende tekniske eksperimenter i det kunstfotografiske udtryk. Noget der ligger helt uden for min fotografiske interesse, men jeg kan se, at det han lavede er godt og flot.

84. Etniske fotos

En gang tog jeg Humberto med ud i landsbyen Xocen, hvor jeg var begyndt at arbejde med etnografisk forskning sammen med min kone Silvia Terán. Vi var til en landsbyfest, hvor både Humberto og jeg tog mange billeder. Det fik jeg nogle år senere en del problemer ved. Det skete således.

I forbindelse med mine etnografiske studier i Xocen tog jeg billeder af arbejdsprocesser og huslige indretninger. Men samtidig togså billeder hvor hele familien blev linet op i stiveste puds, og stod så stive og stille, så man kunne have taget et daguerotypi billede af dem med lang eksponeringstid. Disse billeder forærede jeg folk, som en form for venskabelig udveksling, eller noget for noget, som nogle vil sige i dag. Folk var meget interesserede i disse billeder -

*Som etno-fotograf har jeg lært, at jeg skal tage to slags foto. Et til mig, der viser den ofte barske virkelighed. Og, et til familien, nyvasket og stillet op i deres fineste tøj. Et billede de med stolthed kan hænge på væggen. Her har familien fra en lille landsby i la Huasteca en søndag sat fotografen stævne. Klar - stå så stille, klik, klik, klik! - Er det sådan I vil huskes?
Ja, Perfecto!*

og hvem ville ikke det, når de er gratis. Men – en dag kom der en teatergruppe til Xocen, og den begyndte næsten på samme måde, som jeg kan forestille mig de første munke i byen, at lægge beslag på byens kultur og traditioner. Gruppen fik organiseret et stort teater-show som involverede de fleste unge i landsbyen. Men de kom også med ideer om at 'de hvide', los dzules, havde stjålet deres kultur, og at især etnograferne i dag var de slemme. De påstod at etnograferne og udlændinge – det passede på mig – tog fotos som de solgte til udenlandske blade a la Nacional Geographic og tjente styrtende. Hele denne propaganda eller om man vil, bevidsthedsgørelse begyndte at påvirke mit arbejde med at skildre dagliglivet i landsbyen. Teaterfolkene gjorde det vanskeligt for mig at tage billeder i større forsamlinger, selv om mange folk kom og bad mig tage private billeder til deres bryllup eller andre familiebegivenheder.

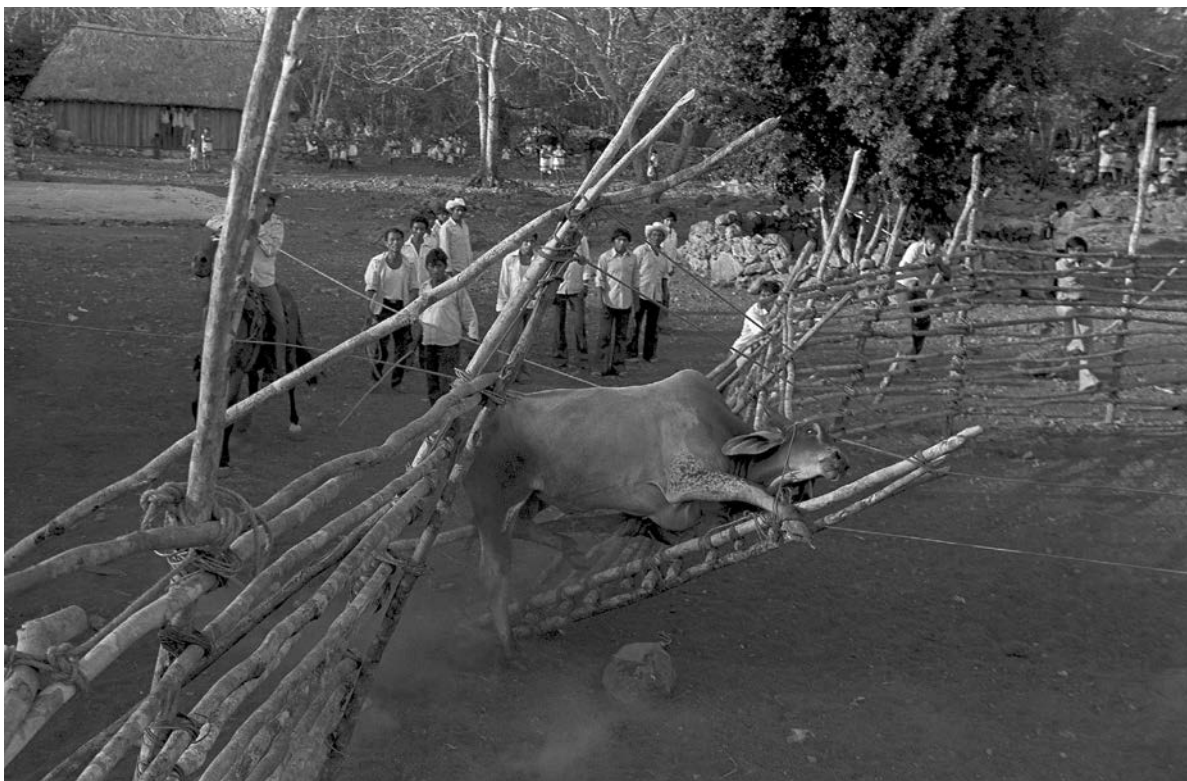
Situationen spidsede til en dag under en helgenfest, da min compadre og hidtil gode ven Fermin Dzip, som nu havde allieret sig med teatergruppen, insisterede på, at jeg skulle betale penge, hvis jeg fortsat ville fotografere. Han beskyldte mig endvidere

Vi etnografer er vilde med etniske fotos, men det var ikke lige det portræt den unge Emanuel ville hænges op i hytten, så alle kan se, hvor stiv og på rullerskøjter han var, da han havde smurt sig ind i blodet fra den tyr, der blev ofret ved tyrefægtning på festdagen for den hellige Jomfru af Asuncion. Selv om blodet nok gav ham hellig beskyttelse.

for at have solgt billeder fra Xocen i byen Mérida. Det blev den berømte dråbe. Jeg gik op på det lille lokale 'rådhus' og anklagede min compadre for falske påstande. Nu er en compadre jo ikke en hvem som helst, men én man har etableret en gudfader relation til i forbindelse med et kirkeligt bryllup, dåb eller konfirmation, så man skal behandle hinanden med stor respekt, da man, om ikke blodsbelægtet, så dog alligevel er i familie med hinanden. Da der var fest i byen, blev der et leben af nysgerrige tilskuere i det lille borgmesterkontor, hvor alle sager altid behandles for åbne døre. Jeg bad nu min compadre bevise, at jeg havde solgt billeder fra Xocen i Mérida, og kunne han det, ville jeg som bod lade slagte et svin og give en øl til alle. Vild jubel!. Men kunne han ikke - var han så villig til at indfri det samme ? Jeg var jo sikker i min sag, for jeg tror dårligt jeg ville have haft råd til at indfri mit tilbud.

Noget efter kom min compadre tilbage med et lille fotografisk postkort, som ganske rigtigt viste en traditionel jarana dans fra Xocen - som der stod angivet på kortets skriveside. Men på forsiden var der nogle underlige tykke klatter af hvidt retoucherblæk. Jeg foreslog vi skulle skrabe det af, hvilket blev accepteret. Og så kunne alle læse Foto: Humberto Suaste. Jeg var reddet! Og Humberto var heldigvis ikke til stede. Ellers var han nok endt i kasjotten der, for der skal ikke meget til, før man havner bag tremmerne i Xocen. Sagen var, at Humberto ved universitet havde fået udgivet en serie postkort med forskellige motiver fra Yucatan, blandt andet også et fra Xocen. Men at han har tjent noget på det ? Nej det gør man ikke på fotografier i Yucatan. Man får til nød sine tekniske udgifter dækket, men

Tyrefægtning i landsbyen Yasche, hvor tyren ikke var til sinds at blive ofret, om det også nok så meget var til den Hellige Jomfru Maria. Heller komme væk.

den tid man bruger - jo jo det er sjovt og man gør det gerne - dén får man på ingen måde dækket. Penge til at overleve for, dem må man finde andetsteds.

Problemet der skøjtede til overfladen denne eftermiddag i Xocen, er et evigt problem mellem fotografer og 'etniske' modeller. Heltrigtigt: vi kommer anstigende i vores store biler, og ser et rigtigt 'folkeligt' motiv, stopper eller nøjes blot med at stikke kameraet ud af bilvinduet, og klik. Og hvis man lover at sende et billede tilbage til familien, ja, har man ikke glemt det, når man kommer hjem, så er der måske ikke noget posthus eller adresse til at modtage de fotos man måtte sende.

De etniske modeller bliver jo efterhånden bevidste om den enorme økonomiske forskel, der trods alt er mellem fotograf og model, og det er vel så heller ikke urimeligt, at de i det mindste kræver: - one picture, one dollar.

Nogen enkelt løsning er der ikke. Tænk bare på det ikoniske foto The Afgan Girl af pigen med de blå øjne, taget, ikke med hendes gode tilsagn, af fotografen Steve McCurry, som kom på National Geographics forside og siden på masser af publikationer. Og hvem fik

Den lille mayalandsby Xocen ligger 'i verdens centrum', for her steg Jesus ned fra himlen, og her gik han omkring og prædikede, til han blev korsfæstet. Og her vil han igen komme tilbage. Jo, selvfølgelig er det Verdens Centrum! Da vi kom til byen stod der et lille tilrøget kapel, men med tiden blev det ombygget til en større kirke i neo-maya stil. Troende fra nær og fjern strømmer hertil. Her danser en gruppe 'concheros' fra Mexico By, imens en lokal procession lidt i undertal og overrasket ser til.

royalties for dette foto ? I hvert fald ikke Sharbat Gula. Men Steve fik start på en stjernekarriere. Hun blev mange år senere lokaliseret og har vist nok nu fået en kompensation.

Xocen - udtales Sjóken

Den lille mayalandsby Xocén på den nordøstlige del af Yucatan blev med årene 'min' etnografiske landsby. 'Min', nej ikke kun min, men 'vores', for jeg studerede den sammen med Silvia, min elskede kone. Hun var over halvdelen af de gode grunde, der fik mig til at forblive i Mexico. De resterende gode grunde var selve Mexico; landet, dets natur, dets sjæl, folk, dets alt sammen. Men den fortælling hører hjemme i andre kapitler. Her drejer det sig om landsbyen Xocen. Som jo selvfølgelig ikke er 'vores', men xocenensernes. Dog, sådan plejer etnografer og antropologer at omtale det samfund og landsby, som er emne for deres studier. Predón!

Tror jeg på skæbnen, på sammenhængende ting der sker mellem mennesker? Det har jeg allerede tvivlet om i tidligere hændelser, som jeg har beskrevet. Næhe, det gør jeg – vist – ikke. Men alligevel, det er som om, at den forfølger mig på sin sammenspillende måde. For, hvis den ikke havde en finger med i spillet, hvordan vil jeg så forklare, at mayaerne på Yucatan og Xocen flere gange optræder i mit liv. Og det, uden at der med nogen målrettet indsats fra min side blev tvundet en tråd mellem mit første og andet møde med mayaindianerne på Yucatan.

Hør blot !

Jeg har nævnt det tidligere, men for forståelsen vil det her ikke skade at gentage. For at kunne smykke mig med titlen: etnograf, mag. scient fra Københavns Universitet, kunne jeg ikke komme uden om, at skulle skrive en 'magisterafhandling'. Emnet for den blev, med udgangspunkt i mayaindianerne på det nordøstlige Yucatan, forandringen og moderniseringen af de traditionelle, samfund. Den amerikanske etnograf Robert Redfield var i 50'erne måske ikke den eneste, men bestemt den eneste antropolog, der mest allround havde beskæftiget sig med dette emne. Som deltager i det store Carnegie Foundation projekt, der i 30-40'erne stod for restaureringen af maya bykomplekset Chichen Itza på Yucatan i Mexico, havde han haft mulighed for at studere den socioøkonomiske struktur i fire samfund på Yucatanhalvøen: Tusik i delstaten Quintana Roo, Chan Kom, Dzitas og Merida i delstaten Yucatan. Ud fra sine etnografiske studier opstillede han en teori om et folk-urban continuum, hvor der er en glidende overgang fra små traditionelle samfund, til større urbane, og mere eller mindre industrialiserede samfund. På basis af de optegnelser som skolelæreren Alfonso Villa Rojas gjorde i landsbyen Chan Kom, skrev Robert Redfield den kendte etnografiske monografi fra det nordlige Yucatan: Chan Kom, a Maya Village. At Chan Kom er blevet kendt som 'Redfields Chan Kom' er noget uretfærdigt overfor Villa Rojas, for med sit kendskab til mayasproget var det ham, der stod for indsamlingen af de oplysninger, som Redfield så kogte sammen til en meget grundig bog om denne traditionelle landsby.

Som specialeskrivende var jeg interesseret i teorien og ikke i den kolossale ophobning

I Xocen lejede vi en lille traditionel oval mayahytte med palmetag. Her havde vi køkken, soveværelse, bad og kontor i de tre år vi på skift arbejdede i landsbyen.

af data, med trivielle beskrivelser af huse, redskaber, landbrug og sociale institutioner, som jeg ikke havde noget forhold til, da jeg aldrig havde set dem live, så dem skøjtede jeg let hen over. Men, jeg fik dog på afstand 'snuset' til indianerne på Yucatan. Det 'morsomme' er jo nu, at i dag er der ingen, der giver folk-urban teorien mange overvejelser, mens bogens detaljerede, 'trættende' beskrivelse af maya-indianernes verden, der er ved at forsvinde, får stadig mere aktualitet.

Da jeg blev færdig som magister i etnografi, fik jeg kort efter mulighed for med egne øjne at se de folk på Yucatan, jeg havde læst om i bøgerne. Min første nat i Mexico tilbragte jeg på et noget ydmygt hotel på gade 62, mellem gade 59 og 61 i byen Mérida. At det siden skulle blive den by, hvor jeg har tilbragt længst tid i mit liv - det var der ikke meget der tydede på dengang. Men, skæbnens veje er uransagelige!! Der kom den igen, skæbnen.

I Merida fik jeg kontakt til maya historikeren Alfredo Barrera Vasquez, som havde kontor i det store Palacio Canton på Avenida Montejo, som i dag er antropologi museum. Han var meget imødekommende, og organiserede for os - jeg var sammen med Margrethe Agger, som jeg dengang var gift med - en tur til Chan Kom - så jeg kunne få syn for det læste. Vi lejede en lille Folkevogns - Volcho som den kaldes i Mexico, og med en af Barrera Vasquez unge studenter, Juan Ramon Bastarachea som guide, kørte vi til Chan Kom, og så på vejen også Chichen Itza. Chan Kom lå dengang for enden af en snoet, hullet grusvej - camino blanco. Et sted udenfor landsbyen havde nogle milpabønder gang i en regnceremoni, en Cha Chaak. Den gang kunne jeg blot se til, men ikke forstå, hvad der foregik. Dét kom jeg bestemt til siden. Besøget i Chan Kom var blot et snap shot.

Videre i Valladolid anbefalede Juan Ramon en god, lille, traditionel restaurant. Ja der var nærmest bespisning i familiens egen lille ovale hytte, som var lavet om til restaurant, og vi kunne selv gå ud i køkkenhytten bagved og udvælge og følge med i tilberedningen. Især hvordan tortillas blev klappet runde og bagt på en lerpande fangede interessen. Her fik vi rigtig lækker sopa de lima og queso relleno en kol blanco. Solid og lækker traditionel 'indiansk'

mad. Det må have været restauranten Don Juan i Sisal kvarteret, som mange år efter også blev min foretrukne restaurant i Valladolid.

På vej tilbage til Merida kørte vi slalomkørsel rundt om de utallige vandpytter, der var kommet på den lille snoede grusvejen mellem Valladolid og Dzitas efter det heftige, men korte regnskyld. Slalom, for man kan jo ikke se hvor dybe hullerne er, når de er fyldte med vand. Dzitas var også en af Redfields folk-urban landsbyer, jeg måtte besøge.

Der er den lille interessante krølle på historien, at landsbyen Chan Kom nok er opstået som følge af en udflytning fra landsbyen Xocen. Det fandt jeg mange år senere ud af, da jeg begyndte at grave mig ned i Xocens historie, efter at Silvia og jeg havde gjort den til vort studieområde.

Således fik jeg under mit første besøg på Yucatan et levende billede af de folk og områder, der siden skulle blive mit andet fædreland. Men det var der ikke lagt op til dengang – eller var der ?

85. Milpa landbrug hos Mayaindianerne

Silvia var i 1984 begyndt at arbejde på det etnobotaniske institut INIREB i Merida, og jeg var blevet daglejer, efter at jeg havde kvittet mit gode faste job med sikker pension på kulturarvs institutionen INAH. Som min mor sagde, - hvordan kunne du dog gøre det ?

På INIREB havde jeg i 1987 organiseret udstillingen Nuestras Plantas, og vi talte om at lave en mere detaljeret videnskabelig undersøgelse om mayaindianernes traditionelle landbrug og deres kendskab og udnyttelse af nytteplanter, som først og fremmest er majs, bønner og græskar, og så en masse andre spiselige planter og frugter. De giver tilsammen det sunde og massive grundlag, som kunne holde de stratificerede og højt specialiserede førspanske samfund på benene. I 1987 var det traditionelle milpa landbrug generelt i en lidt sørgelig forfatning og halvvejs under afvikling, men så meget desto mere var det vigtigt, at studere det i de hjørner i det yucatekiske landskab, hvor det stadig fungerede. Og det gjorde det i landsbyen Xocen.

I 1989 fik jeg, med min lærer Johs. Nicolaisens anbefaling, støtte fra DANIDAS Rådet for Udviklingsforskning midler til at lave en etnografisk undersøgelse over maya-indianernes traditionelle milpa-landbrug. Silvia skulle, som ansat i INIREB også deltage, men da det blev nedlagt, delte Silvia og jeg de danske midler, for projektet var så spændende og vigtigt, at vi syntes det skulle laves.

86. Xocen

Silvia og jeg boede i byen Valladolid i årene 1980 – 1984 imens vi arbejdede i afdelingen for Dirección de Culturas Populares dér. I denne tid havde vi fået gode kontakter i landsbyen Xocen – først og fremmest til mayabonden Fermin Dzib, som var interesseret i landsbyens kultur, og ikke mindst i at fortælle om den. Det førte til lange samtaler, i marken, i skyggen af et stort ceibatræ, eller omkring ildstedet, hvor hans kone og mor Inez

producerede stakkevis af lækre håndklappede majsmandekager – tortillas. Da deres datter Blanca – som er meget lys i huden, selvom det nok ikke var derfor hun fik navnet 'Hvid' – skulle festes for sine 15 år – fiesta de quinceañeros –blev vi bedt om at være gudfædre - padrino og madrina, hvilket giver en tættere forbindelse mellem de to familier. Så da vi havde forskningspengene i hånden, var vi ikke i tvivl om, at Xocen var vores landsby.

Vi lejede et lille palmedækket ovalt mayahus i landsbyen, og her skiftedes vi til at bo de næste 2-3 år. Skiftedes, fordi vores børn i Mérida jo også skulle passes.

Det var landbruget vi fokuserede på, og det betød, at jeg var med bønderne ude på deres marker og se hvordan skovfældningen, afbrændingen af den fældede skov, såning og høst foregik. Jeg tog billeder af alle arbejdsprocesserne. Silvia koncentrererede sig om arbejdet i og omkring hytterne, det vil sige først og fremmest kvindernes arbejde.

Den daglige omgang med familierne i landsbyen gav os mange venner. Som en måde at 'betale af' for alle de oplysninger vi fik, tog vi fotografier af familierne, til barnedåb, konfirmation og bryllup, eller 'bare' af hele familien samlet foran hytten. Disse billeder forærede vi, så listen over folk, der ville have taget deres Kehlet (en fotokæde der i min barndom excellerede i alle slags familiefotos) portræt var naturligvis lang. Vi var åbne for at komme rundt til alle familier i landsbyen, men det var vores nærmeste venner, der blev favoriseret med fotos.

En del af de etnografiske billeder jeg tog ved ceremonier og arbejdet i marken, brugte jeg i de bøger vi udgav om det traditionelle landbrug. En del af de mange, mange ubrugte billeder håber jeg at bruge i andre publikationer om landsbyen. I de senere år er der via internettet åbnet muligheder for, at publicere tekst og billeder på nettet, og på den måde lade materialet komme ud, ja ud i hele verden. Jeg begyndt derfor at indscanne nogle af de sort /hvide eller farve negativer jeg har liggende, og så forbinde dem med en enkel tekst, så emnet kan være tilgængeligt for et større publikum. På det lokale universitets hjemmeside har jeg indlagt forskellige temaer, med tekst og billeder. Det er en udgivelsesform jeg vil fortsætte med, da den er let, billig, og jeg ikke skal 'banke på' så mange døre, for at 'udkomme'.

På et tidspunkt lavede jeg en udstilling af mine fotografier fra den traditionelle regnceremoni, cha chaak, i landsbyens lille borgmesterkontor. Det var selvfølgelig for at dokumentere og vise folk, hvad det var jeg gik og lavede. Men siden er jeg kommet til at tænke på, hvor interessant det måtte være for

Doña Maria fik barn uden at være gift. Hendes søn Lauro var født invalid. En tid var han landsbyens ur- og radiomekaniker, til hans fingre blev for krogede. Doña Maria tjente ved at kopiere broderimønstre over en glasflaske, der fungerede som hendes lysbord. Hun blev Silvias port til kvindernes verden. Efter hun døde tager Tomas og Jacintas familie sig kærligt af Lauro.

dem, at se aktuelle billeder af gammelkendte ansigter og situationer. Hvor interesserede ville vi i Danmark være i, at se en udstilling om juleaften? Vi ville ligesom synes, 'at det har vi set'! Så egentlig burde jeg have vist folkene i Xocen en udstilling om hvordan vi fejrer jul i Danmark. For dét har de ikke set.

I afsnittet Etniske Fotos (P. ???) har jeg beskrevet nogle af de problemer jeg siden fik i Xocen ved at tage fotos.

87. Milpavenner

Hvordan greb vi så undersøgelsen an ? Som i alt andet hvor man skal trække på den menneskelige viden, er gode forbindelse nøglen til gode resultater. Vi brugte derfor en god del af den første tid til at leve os ind i, og være sammen med folk. Vores første kontakt i Xocen, Don Fermin, var siden sidst blevet en del af en teatergruppe, der havde slået sig ned i Xocen, 'Laboratorio de Teatro Campesino e Indígena' under ledelse af María Alicia Martínez Medrano. Her fik Fermin selv et lille job i gruppen, men hans mål var nok først og fremmest at få sin datter Marbella ansat, med løn, frynsegoder og pension, i gruppen. Gruppens gjorde meget ud af involvere så mange af de unge, drenge som piger i de stykker de viste. Målet var 'ej blot til lyst' men gennem teater at bevidstgøre de unge skuespillere om deres gamle maya-indianske tradition, der var ved at gå i glemmebogen. Desuden om de mange problemer der massivt begyndte at påvirke de traditionelle landsbyer, gennem radio, tv, skole og ikke mindst nødvendigheden af at søge lønarbejde udenfor landsbyen. Det var Silvia og jeg helt med på, så vi regnede med et samarbejde, ved at stille vores viden om landsbyens tradition til rådighed for gruppens arbejde. Men, god morgen, der havde vi gjort regning uden vært. Teatergruppen mente, at de etnografer, især gringoer, som kom, ved deres studier stjal den oprindelige kultur, så nu var vi, og især mig gringo, pludselig ikke mere i kridthuset hos vores compadre Fermin. At han så plejede egne interesser og svigtede sin troskab med sine compadres, det kunne vi ikke lade vores arbejde gå i stå af. Vi fandt masser af andre gode venner og informanter. Dog havde jeg senere et reelt sammenstød med ham, som jeg har beskrevet på side ????

Don Fulgencio Noh var ungkarl hele livet – ret så usædvanligt i Xocen. Så han klarede selv husholdningen. Han var byens historiker og skriver og i marken blev han min bedste informant. Under frokosten med majsdrink fortalte han lange historier om regnguderne og planternes oprindelse.

Mi compadre don Teodoro Canul var den lokale borgmester, som lånte Silvia og mig nøglen til at komme ind i Xocen – i Verdens Centrum U chu'umuk lu'um. Skulle landsbyens mænd samles til møde kunne det tidligere ske, ved at trompetere i havkonkylien. Byens samlingspunkt var det lokale rådhus, hvor alt bliver behandlet for helt åbne døre. Et sandt demokrati, hvor alle skulle være enige.

88. Familien Canul

Den tidligere comisario – borgmester, i landsbyen, don Teodoro Canul og hele hans forgrenede storfamilie, blev vores faste ankerplads i Xocen. Lad mig her blot skildre den nære familie. Portræt af andre medlemmer kan findes i vores bøger om Xocén.

Don Teodoro, der døde i 2021, var traditionel milpabonde, og han gik hver dag sammen med sin hest mi pobre caballo (min stakkels hest), og sønnen Tomas ud i sin milpa – hvis altså dagen ikke var en af de mange helgendage, hvor Vorherre ikke så i nåde til dem, som arbejdede for det verdslige, i stedet for det åndelige. Don Teodoro var maestro cantor, en slags kirkesanger, og det giver mange afbrydelser i det daglige arbejder, da der ustandselig var bud efter ham og hans gruppes sang og bønner, hver gang en ceremoni skal markeres. Desuden var han ceremonimester ved de mange familieceremonier, for han vidste hvor mange lys der skal på bordet, hvor mange gange der skal bedes, og kunne forklare de nygifte om nødvendigheden af at holde de 10 Bud.

Don Teodoros kone Doña Celustina var noget forsagt og skrantende, men jeg tror det mest var fordi hun led af en permanent mavelidelse. Måske kræft, som hun aldrig fik konstateret. Hun talte kun maya og forstod lidt spansk, så det begrænsede vores snak med hende til et goddag, farvel og mange tak for mad – Dios botik. For vi var altid velkommen i hendes køkken, og kunne kun vanskeligt komme derfra uden først at have spist en ordentlig portion bønner med en tilhørende stak tortillas.

Don Todoro og Doña Celustina havde kun sønnen Tomas. Han fulgte med sin far i milpaen, men kunne nok se, at der her ikke kan tjenes nok til at dække de udgifter, som det nye liv kræver, med skolegang til børnene, el, radio og tv, patentmedicin i stedet for naturens planter, og pepsi eller cocacola i stedet for vand med citronsaft, etc. etc. Så han har, dog uden større held, forsøgt selv at lave noget kunsthåndværk i træ. Jeg fik med støtte fra Solhvervsfonden organiseret et trædreje værksted i landsbyen, men det kom ikke til at køre. Morten Vesely fra Danmark, som er ivrig hobbydrejer gav undervisning et par måneder, men gnisten tændtes ikke hos eleverne. Større gevindst havde Tomas med at hjælpe sin dygtige kone Jacinta med at færdiggøre de broderier hun laver og organiserer for andre kvinder i Xocen.

Tomas og Jacinta har fire børn, to drenge og to piger. Den ældste dreng Fatimo gennemførte gymnasiet – prepa og er nu færdig som programmør i edb og blevet ansat som lærer i en maya-spansk sproget skole i en lille landsby. Pigerne er ikke studieminded. Den ældste pige, Maria José, blev tidlig gift med en mand, der arbejder i turistzonen ved Cancun. De har et barn, og bor alle sammen med Tomas og Jacinta. Den anden datter, Anacleto, er i gang i et telegymnasium for at blive student. Den yngste søn, Juan, er blevet færdig med gymnasiet. Jeg tror aldrig han har været med i marken for at så og høste majs. Der ser han ingen fremtid. Til gengæld, det sidste jeg har hørt om ham er, at han læser psykologi i hovedbyen Merida. Jo, der er nok en søn efter Fatimo, Juan! Så snart han kunde forlod han hjemmet og fik arbejde i Cancun. Da han længe efter kom tilbage, med en enlig mor med et barn, blev han knapt så venligt modtaget af sin mor, da han jo dermed havde brudt alle xocenensiske regler for at stifte familie. Så han tog med kone og barn tilbage, hvor de kom fra, og jeg hører aldrig mere nyt om ham.

Med i husholdet hørte også Pascuala. Hun er datter af Teodoros søster, som døde under barslen, og Pascuala blev derfor plejebarn hos Teodoro og Celustina, som hun betragter

som sine forældre. Man kan ikke ligefrem sige, at Pascuala var heldig med sin første kærlighed. Hun var forlovet med en stabil ung fyr. Men er kærligheden der ikke, kan selv et belejligt forhold synes ubelejligt eller ligefrem ulideligt, så hun brød med ham, hvilket ikke var velset af hendes far. For trods alt er en pige i den giftemodne alder, som ikke bliver gift, en økonomisk byrde for familien, da hun ikke har indtægt og kun kan bidrage med at 'hælp til'. Så hun kastede sig, så at sige, med åbne øjne i armene på en drukkenbolt, som hun hurtigt fik to søde piger med. Men, det var også det eneste han bidrog til. De gik hurtigt fra hinanden. Pascuala tjente så, som enlig mor, til pigernes og eget underhold som rengøringspige på et af de store turisthoteller ved den Caribiske Kyst, mens pigerne blev passet af bedsteforældrene i Xocen. Det var dengang ikke velset, at de unge piger tog selvstændigt arbejde, og det førte til megen sladder omkring Pascuala. Ja, for var hun egentlig ikke bare 'ludder'?

Pascualas mand Juan er prototypen på en del af de unge i Xocen, som ikke mere finder underhold i det traditionelle milpabrug, og derfor søger lønarbejde på kvægranchos eller i turistbranchen ved den Caribiske Kyst. I det traditionelle samfund i Xocen er alkohol en vigtig del i de mange ceremonier, der afholdes i årets løb. Men når festen og tømmermændene er overstået, kan bonden stadig gå ud i sin milpa og hente til familiens underhold. Så let er det ikke i dag for de unge, der snart kan få drukket deres ugeløn op, så der ikke er til familien, og ofte heller ikke har til, at de kan betale for transporten tilbage til arbejdspladsen, men må låne sig frem.

Ved siden af Don Teodoros rektangulære stenhus, som han havde fået efter sin far, havde han bygget et traditionel elipseformet hus med palmetag til sin søster Maria, som boede her sammen med sin søn Lauro. Hun var blevet gravid i utide, blev ikke gift og fødte som enlig mor en invalid dreng. Ja, for hende kom ulykkerne ikke alene. Maria levede yderst sparsomt af de få penge hun kunne tjene ved at kopiere og sælge mønstre til broderier på kvindernes traditionelle kjoler – hipil. Da Lauros mor døde overtog Tomas og Fatimo pasningen af ham. Til gengæld hjalp han sine små niecer med skolelektierne. Det traditionelle mayahus blev siden erstattet med et lille regeringsstøttet gasbeton hus. Men nu er også Lauro død, og huset står indtil videre tomt.

Det du lige har læst er jo en pæn historien om familien Canul. Men, hør så!

Det siges, at det er når arven skal deles, at man kommer til rigtig at kende sine familie og venner. Det passer i Danmark, som i Xocen hos familien Canul.

Da Pascuala arbejder i den Caribiske turistzone mødte hun en ældre fraskilt mand, Daniel. De fandt sammen og han finansierede et hus til hende og sine to piger tilbage i Xocén. Desværre døde han alt for tidligt af kræft, så Pascual stod igen alene, men dog nu, under eget tag.

Imens Pascuala havde boet sammen med don Teodoro var hun raget uklar med sin halvbroders kone Jacinta. Jacinta beskyldte Pascuala og hendes piger for at stjæle, og da don Teodoro forsvor det, ramte Jacintas vrede også ham og hans kone. Dét i en sådan grad, at Jacinta nu helt afskar enhver kontakt til sine svigerforældre, som nu var blevet gamle, svagt gående og syge. Jacinta fik sin mand Tomas til at anklage sin far som medskyldig i tyveri. Det skete, så at sige for åben mikrofon, i det lille lokale borgmesterkontor, hvor alle kan høre med og give mening. Anklagen kom der ikke noget ud af, men splittelsen i familien skar dybere. Jacintas svigermor døde forgræmmet uden kontakt til sine børnebørn. Og derefter sad don Teodoro stort set uden mad og drikke 10 m fra sin søn, svigerdatter og børnebørn, uden

kontakt med dem. For hans børnebørn turde heller ikke besøge ham, med mindre Jacinta ikke var i nærheden.

I bund og grund tror jeg, at Jacinta var bange for, at don Teodoro skulle tilgodese sin plejedatter med en del af arven, som her var en del af huslodden. Men dét, skulle ske over hendes lig! Men, det blev ikke over hendes, men over hans!

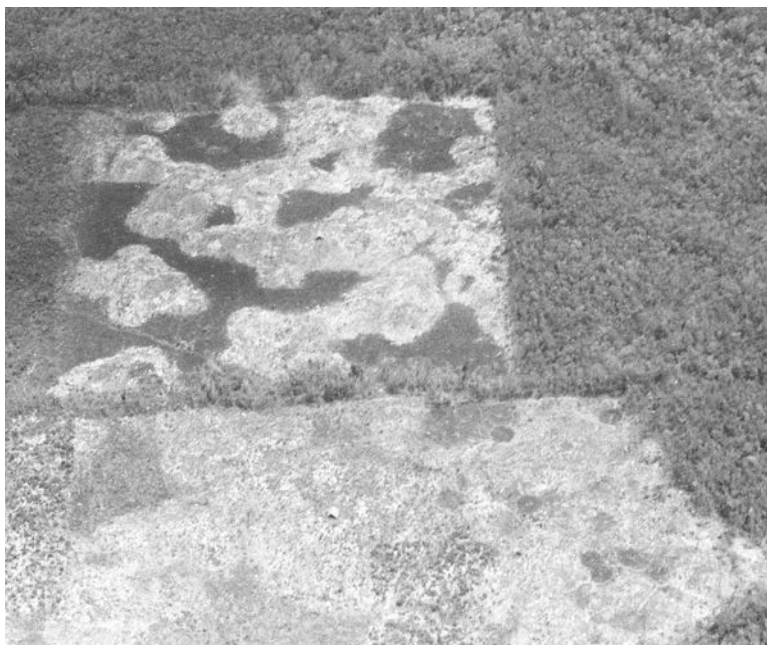
Da Pascuala arbejdede i den Caribiske turistzonen mødte hun en ældre fraskilt mand, Daniel. De fandt sammen og han finansierede et hus til hende og sine to piger tilbage i Xocén. Desværre døde han alt for tidligt af kræft, så Pascual stod igen alene, men dog nu, under eget tag.

Dybt forgræmmet og for at overleve flyttede Don Teodoro nu til sin plejedatter Pascuala, hvor han kærligt blev plejet til sin død i begyndelsen af 2021. Jeg besøgte ham ofte, til han på sit sidste ikke kunne rejse sig fra hængekøjen, og vi dårligt kunne forstå hinanden. Men, til hans begravelse og de messer der efterfølgende afholdtes, var det helt uden hans søn Tomas, Jacinta og sine børnebørn. I arg vrede over sin søns manglende hjælp, og for at få penge til medicin solgte don Teodoro sit hus. Og nu ligger Tomas og Jacinta i strid med den nye ejer, som de påstår har narret den gamle til at sælge.

Ja, follow the money!

Her har jeg præsenteret den nære del af familien Canul. Så mangler hele den øvrige del, men det bliver for meget at tage dem med i denne her omgang, selv om de fortjener det, for de har alle bidraget med deres gæstfrihed og åbenhed til at Silvias og mit ophold i Xocen blev så rig en oplevelse, og at vores beskrivelse af deres samfund har kunnet blive så omfattende og dybtgående.

Hele landsbyens historie, hvordan det sociale netværk er udspændt, og forholdet til de overnaturlige magter balanceres, har vi beskrevet i vores etnografiske monografi Xocén – en el Centro el Mundo. For at sætte kød på de mange generaliseringer, tilføjede vi en beskrivelse af en række medlemmer i tre generationer i Canul familien.

Yucatan halvøen er mere klipper end jord. Redskaberne til at dyrke jorden var og er simple, økse og plantestok og strategien med fældning og afbrænding af et stykke skov enkel. Men kendskabet til og udnyttelsen af de mange planter skabte dog grundlaget for de blomstrende før-spanske samfund.

89. Den etnogra-

europæisk landbrug frem, er uanvendelige i Yucatans klippefyldte jord. Kun svedjebrug med fældning og afbrænding af skoven kan skabe marken, hvor der kan dyrkes majs, bønner, græskar og en række rodfrugter. Tilstrækkeligt til at velnære en familie, og i før-spansk tid også et stratificeret samfund med en stor overklasse.

fiske høst

I vores arbejder i Xocen studerede Silvia og jeg hvordan befolkningen, de før-spanske og de nulevende maya-indianere dyrker jorden for at få en høst, så de har nok at leve af. Der er blandt milpafamilierne en klar og fornuftig arbejdsdeling mellem mand og kone, således at mændene påtage sig alt det arbejde der foregår i skoven og marken, og kvinderne tager sig af arbejdet i huset og på den gårdsplads – patio, der omgiver boligen. Mændene bringe markens afgrøde hjem, og dem grutter, koger og bager kvinderne sammen til lækker og næringsrig mad. På dette grundlag har generation efter generation af milpafamilier kunnet leve sundt og have nok til at udfolde sig i en enkel, men indholdsrig kultur. En milpabonde kan ikke overleve uden at have en kone i huset. Og omvendt, en kvinde uden mand vil hurtigt få det så svært, at hun må finde en mand, fader eller broder til at klare dagen og vejen med. En enkemand vil sjældent kunne finde en ung jomfruelig kone, men må 'nøjes' med en enke. Og en enkekvinde, måske med børn, må 'nøjes' med en enkemand, hvilket godt kan give problemer.

Lidt på samme måde har denne arbejdsdeling også bestemt vores arbejde i Xocén. Jeg har fulgt mændene i marken, deltaget i ceremonier, hvor kvinderne er udelukket, og Silvia har kogt mine resultater sammen og lyttet til kvinderne.

Silvia og jeg er ret så forskellige i vores forskningsmetode. Jeg er beskrivende og ikke særlig dybtgående eller analyserende. Det jeg mangler, har Silvia. Hun følger et emne ned til mindste detalje, hvor jeg for længst er hoppet af vognen, og hun er god til at sætte materialet ind i en større teoretisk og historisk sammenhæng. Når Silvia så har kogt retten sammen, har jeg igen taget over og klaret alle de mange praktiske problemer med at få den serveret og bøgerne publiceret.

Vi har hver vores styrke og svaghed, og jeg er overbevist om, at vi hver for sig ikke kunne have lavet det arbejde, vi får gennemført i Xocen.

Bøgerne har vi været fælles om, men hvem skal så stå som første forfatter? For at forsimple, besluttede vi fra begyndelsen, at 'lade damerne komme først', så på alle vores fælles

publikationer står 'Silvia Terán' først. Der var en svipser, men det var ikke vore skyld.

90. Mayaernes landbrugssystem- La Milpa de los Mayas

Der har blandt arkæologer været en lang diskussion om, hvad der var det materielle grundlag til at holde de højtspecialiserede mayasamfund kørende over hundrede af år, endda i store befolkningskoncentrationer. Det kunne ikke være milpabruget, blev der argumenteret, for ved at betragte det nu eksisterende med dets ringe udbytte, som kun lige slår til at underholde en enkelt familie, men ikke til at understøtte en overklasse, måtte det afskrives. Nu var der dog ingen arkæologer eller historikere, der havde sat sig for at studere det eksisterende milpa landbrug. Havde de gjort det, var de måske kommet til en anden konklusion. Vores!

De gamle før-spanske mayasamfund spredte sig over et kæmpe areal med forskellige klimazoner, så produktionsmåderne er naturligvis også vidt forskellige fra det ene område til det andet, og man kan ikke uden videre sammenligne forholdene i Tikal og Yaxchilan dybt inde i den våde tropiske regnskov med de store mayasamfund i den nordlige, mere tørre del af Yucatan halvøen. Vores forskningsområde er en lille plet i det nord-østlige Yucatan, ved den gamle mayaby Zaqui, i dag Valladolid, mellem de store mayaruiner Chichen Itza og Coba/Tulum.

Hvad var det materielle grundlag for de gamle mayasamfund? Det var denne spændende og vigtige diskussion, der fik Silvia og mig til at prøve at finde løsningen i det eksisterende landbrugssystem i Xocen. Silvia, der var ansat på det botaniske institut INIREB, var blevet meget inspireret af de diskussioner hun havde med botanikerne Patricia Colunga og Daniel Zizumba. De mente at planteforædling og udvikling af mange varianter af samme plante, for eksempel majs, kunne give forklaringen på den tilstrækkelige produktion af fødevarer til at understøtte de stratificerede førspanske mayasamfund.

I de indberetninger som de første spanske conquistadores blev bedt om, eller tvunget til at skrive til den spanske konge, er der et væld af spredte oplysninger om landbruget hos de indfødte. De er aldrig blevet brugt af arkæologer eller historikere, vel fordi de er for usammenhængende og ikke giver mening, med mindre man har et kendskab, som man kun kan få ved at studere det eksisterende milpa landbrug. Og det gjorde ingen.

Silvia og jeg satte os nu for grundigt at studere det eksisterende milpalandbrug, og med den opnåede viden, sammen med studiet af de spanske erobreres indberetninger, at få klarhed over produktionsmåderne i de gamle mayasamfund. Det var at slå to fluer med et smæk.

Betragter vi overfladisk det eksisterende milpalandbrug, ser det meget fattigt ud, og giver ikke indtryk af noget større potentiale. Men dermed kan man let se fejl.

Xocen var, da vi kom der i 1989 et ret traditionelt samfund og milpalandbruget eksisterede stadig nogenlunde intakt og gav et rimeligt udbytte i en eksistensøkonomi. Vi kunne konstatere, at det strukturelt set var et effektivt – men udpint – system baseret på svedjebrug, hvor et stykke skov bliver fældet, afbrændt og tilsået med majs, bønner og græskar. Ved at sammenligne vores viden om nutidens landbrug med de oplysninger vi kunne trække ud af de spanske erobreres indberetninger, konkluderede vi, eller det gjorde Silvia, at

produktionsmåden strukturelt set var den samme dengang, som i dag. Når forskere har så stor mistro til, at milpasystemet kunne være det bærende system i de før-spanske samfund, er det fordi nutidens milpasystem i dag kun er en svag skygge af, hvad det var i fordums tider. Milpasystemet har aldrig været præget af brug af mange redskaber eller behandling af jorden, som det er kendetegnet for den europæiske og mellemøstlige landbrugstradition, som spanierne, los conquistadores, bragte med sig til Amerika. Effektiviteten i milpasystemet er baseret på en botanisk viden og ligger i brugen af mange forskellige planter, som hver har mange varianter tilpasset forskellige klima og jordbundsforhold. Denne botaniske viden sidder så at sige i hovedet på bønderne, og er derfor ikke så lette at få øje på, som store landbrugsredskaber, velpløjede og drænedede marker er. Så derfor var spanierne ikke imponerede. De betragtede milpasystemet som primitivt, og magthaverne har siden den tid gjort hvad de kunne, for at transformere det 'primitive' milpabrug til 'effektivt', moderne landbrug. Som i bund og grund udpiner jorden, med mindre der tilføres kunstgødning og anvendes sprøjtemidler.

På det nordlige Yucatan, som er rethomogent, fik vi i Xocen registreret, at maya-indianerne i det traditionelle milpabrug har kendskab til og kan bruge 130 forskellige arter af nytte- og vilde planter med 186 varianter. Det betyder naturligvis ikke, at hver enkelt bonde har så mange planter under opdyrkning. Men et eller andet sted dyrkes og bruges de. For at få det optimale udbytte, er der af de vigtigste planter - majs, bønner og græskar - udviklet varianter med kort eller lang cyklus. Langt de fleste planter, som stadig dyrkes i milpaen er af Mesoamerikansk oprindelse.

Vores indsamlinger og konklusioner sammenfattede vi i bogen *La Milpa de los Mayas*, - 'Mayaernes Milpalandbrug', der udkom i 1994. Bogen er i 2009 blevet genoptrykt på Mexicos nationale universitet UNAM. Hvorfor? Fordi den stadig er den eneste, og naturligvis derfor også den bedste af sin slags! Til der bliver publiceret en ny, og bedre.

En fortsættelse af dette arbejde blev bogen om 'Nytteplanterne i Milpalandbruget' - *Las Plantas de la Milpa*. For hver plante gav vi en etnobotanisk beskrivelse, som er sideordnet med den beskrivelse milpabonden gav af, for eksempel majsplanten.

Med disse to bøger mente jeg, at have gjort nok for bevarelsen af det traditionelle milpasystem. Men, Silvia mente noget andet. Hun har stædigt boret videre og, sammen med botanikere og agronomer fra den nationale landbohøjskole Universidad Autónoma Chapingo, FN organisationen PNUD - Programa de las Naciones Unidas para el Desarrollo, NGO organisationen TNC - The Nature Conservancy og delstats ministeriet, Secretaría de Desarrollo Sustentable de Yucatán, siden 2017 arbejdet på at få 'milpasystemet' anerkendt og sat på FAOs verdensarvliste, Globally Important Agricultural Heritage Systems (SIPAM - Sistemas Importantes del Patrimonio Agrícola Mundial) over bevaringsværdige traditionelle lanni 2022 dbrugssystemer. Silvia er hovedredaktør til den publikation, der begrunder optagelsen. I 2020 blev tiltaget underskrevet af Yucatan halvøens tre delstats guvernører og forelagt FAO, hvor det fik positiv modtagelse. På grund af Covid-19 pandemien er forløbet bremsset - men ikke skrinlagt. I november 2022 blev projektet accepteret af FAO, og den 21 maj, 2023 blev projektet *La milpa de los Mayas*, underskrevet af FAOs leder og præsenteret i Rom, sammen med en række andre SIPAM projekter fra flere lande. Ved præsentationen blev Silvia Teran fremhævet som primus motor i at få milpa systemet anerkendt. Det har hun arbejdet syv år på. Jeg var pævestolt på hendes

vegne og tænker, hvor heldig jeg er, ved at leve sammen med en så dygtig, insisterende – og kærlig kvinde. Jeg skal lægge mig i selen for at leve op til hendes forventninger til mig.

91. Tingenes Oprindelsen

For at indsamle materiale til milpabogen fulgte jeg med flere bønder ud i deres milpa for at se, måle og tælle hvordan de fældede skov, afbrændte, såede og høstede. Det førte til lange samtaler, især når vi ved middagstid fandt ind i skyggen og drak den lækre pozole, som bliver lavet på stedet af en klup malet majs, der med vand og en smule salt eller honning røres ud i en lek – en kalabasskål. Her fortalte Don Fulgencio, Don Teodoro, Don Sixto, Don Liborio og mange andre om, hvordan mayaerne har fået frø fra guderne eller Vorherre. Med de spanske munkes missioneren havde den kristne gud ganske vist fået overtaget, men for milpabønderne i Xocen var det intet problem samtidig at holde fast ved mange af de gamle mayaguder, overnaturlige væsner og skytsånder. Så under vores frokost i det grønne fik jeg forklaret hvordan tingene var opstået, og selv om det for videnskabsmanden lød som 'en god fortælling' og overtro, så kunne jeg

Alfonso Dzib tror lige så fuldt og fast på Jesus, Jomfru Maria, ærkeenglen Gabriel, som på skovens og markens gud Yum Kash og hele den store forsamling af regnguder og skytsånder, som er nødvendige at holde sig på god fod med. Mayabønnerne kan han uden ad, da han som 'shaman' leder landsbyens regnceremonier. Og det væsentlige i Bibelen, fra Jesus fødsel til død, kan han fortælle på to, tre timer. Det gjorde han til Peter Fischer-Møller og mig. Her fortæller han for sine børn.

alligevel ikke lade være med at erkende, at bondens forklaring på hvordan regnguderne kommer ridende over himlen og vander markerne, giver lige så megen mening for fortælleren, som når vi forklare regnen som opvarmning og fordampning af havets vande til skyer, som ind over markerne afkøles og deres væde falder ned som regn. Lyder det mere forståeligt? Jo, for os der er indpodet med en videnskabelig forklaringstradition. Jeg blev afvæbnet af en bonde der forklarede: - 'Nogle siger at regnen kommer fra havet. Men hvordan kan det være? Havets vand er salt, men den regn som regnguderne kommer med er dulce (sød, ferskvand), Det er fordi regnguderne henter vandet fra de underjordiske cenoter'. Kan han ikke have lige så megen ret som videnskabsmanden? Forklaringen fungerer i hvert fald i hans verden.

Lad os høre mayabønderne fortælle hvordan regnguderne vander markene:

Han (regnguden Chaak) satte sig godt til rette og pressede sporene i siden på hesten så den fløj af sted. Det gik lige til den brønd hvor regnguderne henter vand til at vande markerne. Da de var over brønden faldt der to lange rør ned. Hesten begyndte at ryste på sig, og straks begyndte vandet at stige op i brønden. Det så ud som en masse damp, men samtidig blæste der en kraftig vind. Hejsa, hejsa - hesten dansede ved kanten af brønden, og zaas, lige med et for de videre. For hver kilometer rystede hesten sig, så man kunne høre lyden af torden ti mile væk. Hesten stejlede så vandet løb ud af det hule græskar, hvor den gemmer det. Sådan kommer regnen.

Efter at have vandet det område hvor der skulle regne, vendte hest og rytter lige hjem til gården.

Kun to og en halv time var de afsted for at vande, men da havde det regnet over tyve hundrede og tredive kilometre (2.030km²).

Det var for mig en fantastisk oplevelse at sidde i majsmarkerne, omgivet af regnguder, væsner som beskytter markens træer og dyr, og andre som passer på det dyrebare vand i de underjordiske brønde, cenotes. Bestemt en meget levende verden. Jeg følte lidt det samme privilegium – og mission – som en Evald Tang Kristensen, der i det 'mørke' Jylland havde vandret fra det ene kildevæld til det næste og nedskrevet hvad han hørte. Men hvad han hørte, var måske bare overleveret 'eventyr', mens jeg fik den fulde levende forklaringen på, hvordan tingene hænger sammen. Det var som at komme på besøg i en anden verden, hvor alt var fremmed, men som jeg kunne fornemme hang sammen og gav mening. For fortællerne, men bestemt også for mig, ved at træde ind i deres verden.

Prøv at høre denne fortælling om, hvordan bønderne fik deres frø, og hvorfor markens dyr har vundet retten til at spise af bondens frugter:

I begyndelsen levede menneskerne ikke af planter. Heller ikke af kød. Kun af lugten fra blomsterne. Men de så at mange blomster havde store frugter. De så dejlige og saftige ud.

De første mennesker gik hen til Gud, som gik og passede sin have.

De sagde, at de gerne ville spise de frugter, for de så gode ud.
 Gud svarede, at dem måtte de gerne få, de måtte gerne spise dem, men frøene til planterne måtte de selv hente ud fra ilden.
 For frøene blev opbevaret i ilden.
 Menneskerne kom hen til ilden. Kæmpe flammer stod op fra bålet.
 De kunne slet ikke komme i nærheden af hvor frøene lå. Ingen af menneskerne ville hente frøene ud fra flammerne.
 Så kaldte menneskerne på alle dyrene:
 - Kom her, hvem vil spise frø og planter ?
 - Det vil jeg, det vil jeg, råbte næsebjørnen som den ivrigste.
 - Jeg vil også, brød vaskebjørnen ind.
 - Jeg spiser også majs, sagde vildsvinet.
 Og der kom en masse fugle som spiser frø og planter. De ville alle have frugter at spise.
 - Så må I hente frøene inde i ilden til os, så vi kan så dem, og I kan få noget at spise,

Ved den årlige regneceremoni, der samler alle landsbyens milpabønner, forberedes et kæmpe offermåltid for alle de kristne og gamle, endnu vellevende, mayaguder. Alterbrødene og vin lavet af honning og udtræk af bark fra balche-træet stilles på alteret. Mens guderne spiser essencen af maden, bedes der om regn. Når guderne er mætte, spiser deltagerne resten.

svarede menneskerne. De opmuntrede dyrene til at springe ind i ilden.

- Kom nu af sted vaskebjørn, ind med dig i ilden og hent frøene.

Den ville ikke, men så satte den alligevel i et spring, og kom på hovedet lige ind i ilden. Den fik fat i nogle af frøene, og lige så hurtig var den ude igen. Men fordi den var sprunget ind i ilden, blev dens hår omkring øjnene svedne med to ringe.

Så sprang vildsvinet ind i ilden, og rodende med sit store gab for at få fat i nogle af frøene. Da den kom ud smed den frøene fra sig og rystede pelsen. Dens hår var blevet svedne i spidserne og næsen helt sorte. Derfor er vildsvinene i dag sortsmudskede. Før var de det ikke.

- Hva' med dig tepezquintle (en slags grævling), skal du ikke også hente majs ?

- Det er i orden, jeg vil også have frø at spise. Den var lidt langsom, og da den kom ud stod dens pels i flammer.

Værst gik det ud over kaninen, for den fik brændt et par af sine tæer af, så den i dag kun har 3 tilbage.

Der kom også mange fugle. De fløj ind i ilden, og med deres næb hentede de frø. Nogle hentede græskarfrø, andre majs, nogle bønner, nogle tomater. Derfor blev de sorte i fjerene. Men ikke alle lige meget. Stæren - ch'el - blev kun brændt på undersiden, og dens overside er stadig blå med hvide prikker.

Til sidst kom egernet:

- Jeg spiser også frø. Jeg vil også have frø. Og så sprang den ind og hentede kerner. Men da var ilden ved at gå ud, og den beholdt næsten sin brune farve.

Således hentede dyrene frøene ud af ilden, så bønderne kan dyrke dem, og der kan gro planter. Dyrene hjalp menneskerne, og derfor har dyrene også lov til at spise i majsmarkerne. Deres forfædre har vundet ret til, at de kan spise.

Men når de bliver for grådige, har bonden lov til at jage dem væk. De må gå et andet sted hen og finde noget at leve af.

Hvis de ikke vil det, så beder bonden Dyrenes Herre, Yum Kaash om at trække dem et andet sted hen, hvor de kan finde noget at leve af. Og hvis de stadig ikke vil forsvinde, men bliver ved med at spise for meget af bondens mark, så har han lov til at skyde dem.

Mange fugle er slemme til at gå over stregen. Og de gør det tit. Derfor skabte Gud også en anden fugl. Til at skræmme dem. Det er falken. Den sidder i et træ i kanten af marken, og når så en af de små fugle kommer, og skal til at spise sig endnu mere mæt i majs, så SUUUPS. I et nu er falken henne og griber med sine skarpe klør fat i fuglen. Når de andre fugle ser, at falken flyver af sted med en fugl i sine klør, så bliver de bange og flyver bort.

Fortalt af Alfonso Dzib og Liborio Noh

De mange fortællinger og forklaringer på hvordan og hvor fortingene er, som de er i mayabøndernes verden, samlede vi i tre bogbind, som ved 500 årsdagen for Columbus ankomst til Amerika i 1492 blev fordelt i alle skolerne på Yucatan med indiansk undervisning. Fortællingerne var indsamlet på mayasproget og derefter oversat til spansk, og vi gengav begge versioner i bogudgaven.

Gennem årene blev jeg ved med at indsamle fortællinger og forklaringer. Jeg hørte dem først på spansk - jeg har aldrig lært maya sproget. Derefter blev fortællingen optaget på

bånd (det var dengang) for derefter at blive transskriberet til maya på pc og til sidst oversat til spansk. Til teksterne hørte også fortællingerne om hvordan Jesus vandrede rundt i Xocens majsmarker forfulgt af romerske ryttere. De inspirerede, nu biskop, Peter Fischer Møller så meget, at han tog et sabatophold i Xocen og sammen kunne vi lave hans bog Et glimt af Gud.

Maya indianerne er jo kendte i Danmark, og sammen med danskernes interesse for nordisk mytologi, mente jeg også, at en lille bog med væsentlige oprindelsesmyter fra mayaerne kunne være interessant for danske læsere. Iblandt var der også en munter historie om nogle liderlige præster, der alligevel kom så galt afsted. Den er jo i sig selv fantastisk, da den går tilbage til den spanske middelalders satirer over de grådige og seksøgende præster, og stadig fortælles. Jeg sendte bogen til Gyldendal, men henvart om mellemfingeren ned ad vendt. Især på grund af de liderlige præster.

Samlingen af tekster på maya og spansk er nu, med 325 sider udgivet i 2020. *Relatos divinos del Centro del Mundo – U tsikbalilo'ob u Cúumuk Lu'um*. Titlen på bogen 'Relatos divinos ...' kunne uden protester have været 'Guddommelige myter' ligesom titler på bøger om 'nordiske' og 'græske' myter. Når 'vi' fra en anden tid og kultur bruger betegnelsen 'myter' er det fordi, det er hændelser 'vi' ikke selv tror hændte. De er spændende, javel, men ikke virkelige. Men, for xocenenserne er beretningerne om regnguderne netop noget der sker her og nu i Xocen. Informanterne har ikke fortalt mig 'myter', men om noget der sker, og som nogen selv har set ske. Derfor er titlen på bogen *Relatos – Fortællinger om guder fra Verdens Centrum*. Xocenenserne og mange omkringliggende landsbyer betragter Xocen som 'verdens centrum', for det var her Jesus levede, forfulgt af romerske soldater. Og der er her Jesus vil komme tilbage, ved verdens ende.

Aftalen med udgiverne er, at bogen skal præsenteres i Xocén, og hver familie skal have et eksemplar – for det er jo deres historie, der hos de unge er ved at gå i glemmebogen. Corona pandemien har indtil videre sat en stopper for overdragelsen i Xocen.

92. Cha'ko'ob – regngudernes hustruer

De førsanske regnguder Cha'ko'ob (Chaak i flertal) var de guder som de spanske munke havde sværest ved at få udryddet. Regnguderne er gengivet på meget af den smukke keramik, som de gamle mayaer dekorerede, og de pryder facaderne på de fleste af de store mayaruiner, som Chichen Itza, Uxmal og Kabah. De var en integreret del af de gamle mayaers kultur. Selvfølgelig, for de kom med vandet til markens planter. Ganske vist accepterer bønderne i Xocen idag at Ærkeenglen San Miguel er chef over de mange chaaker – men de mange Chaaker lever stadig i bedste velgående. Selvfølgelig fordi de som vandbærere stadig er helt uundværlige for at få majsplanterne til at gro.

I hele den videnskabelige, hovedsagelig arkæologiske litteratur omtales Chaakerne altid som uden køn, eller i bedste fald som hankønsvæsner. Men sådan er det ikke i mayaernes verden, hverken i den før-spanske eller nutidige. Ved at lytte til de bønner der blev bedt under den årlige og uundværlige regnceremoni i Xocen, som jeg optog og fik transskriberet, opdagede Silvia, at regnguderne selvfølgelig, ligesom de mandlige deltagere i ceremonierne, alle har en kone. Og med den viden begyndte hun at kigge på billederne i de gamle mayaskrifter, og der mener hun også at kunne finde regngudernes koner. Tak Silvia, det havde jeg aldrig opdaget. Normalt er der et meget jævnbrydigt forhold mellem mænd og kvinder i mayasamfunde-

ne, men når der laves regnceremoni i maj, juni måned, så er det kun mændene der deltage. Så Silvia kunne ikke komme med og observere. Og hvorfor er kvinderne ikke med? Vores videnskabelig forklaring er, at regnceremonien er en uundværlig takkeceremoni til de overnaturlige væsner, som sørger for regn og dermed afgrøde på markerne. Milpaen er mændenes domæne, hvor kvinderne normalt ikke deltager, og derfor har de heller ikke noget at gøre ved den årlige regnceremoni.

Men vi fik en mere kontant forklaring på kvindernes fravær ved regnceremonierne: – Hvis kvinderne er med, så vil mændene stå bagved og diskutere hvem der har den bedste.... og hvem der er den smukkeste, og det vil ikke passe ind i en så vigtig ceremoni. Så derfor er de ikke med. Og Silvia altså heller ikke. Men efterfølgende kunne hun uden problemer få uddybet alle detaljerne med 'ypperstepræsten' el j'men Don Alfonso.

Under ceremonien bedes der ved forskellige altre.

Hovedalteret for regnguderne, og ved de mindre altre for Skovens Skytsånd, og for Underjordiske Kilders Skytsånd. Jeg forsøgte på bånd at optage dem alle, men det blev noget usammenhængende, for det er svært at være tre steder på samme tid, men også fordi jeg blev sendt 'i byen' efter vand. Det var lettere i mit Folkevognsrugbrød, end hvis det skulle bæres i dunke. Heldigvis fik jeg muligheden for at deltage i 4 ceremonier, og med stor hjælp fra den mayatalende lærer Pedro Pablo Chuck og maya-præsten Alfonso Dzib, fik vi stykket båndene og bønnerne sammen til et sammenhængende forløb.

Beskrivelsen af regnguder og gudinderne samlede vi i bogen Jinetes del Cielo Maya, (Ryttere på mayaernes himmel), der blev udgivet på det lokale universitetsforlag.

93. Kommisærens Dagbog

Tildenetnografiske monografier som vi var i gang med, var vi interesseret i at registrere og analysere alle de problemer der blev forelagt borgmesteren i det lille rådhus. De fleste af problemerne drejede sig, som i de fleste samfund verden over, om problemer på hjemmefronten. Følgende hændelse, som blev ført til protokol, kunne nok også blive ventileret på et dansk socialkontor:

På borgmesterkontoret kom i aften en kone og klagede over 6 personer, som samles i hendes hus for at drikke. Det har nu stået på i to dage, og det skyldes ikke mindst, at hendes egen mand er blandt drikkebrødrene, som han inviterer med hjem (min bemærkning: der er helgenfest i landsbyen, som varer en uges tid). Konen klager, fordi hendes svigermor beskylder hende for at være kæreste med alle 6. Konen beder borgmesteren om at afhente de 6 mænd og forbyde dem at drikke i hendes hus, fordi de skaber problemer i hjemmet.

Alle møder på rådhuset er åbne, så man kan blot stille sig i døråbningen og høre med. Det gør mange, også jeg, men for mig er der den barriere, at samtalerne, naturligvis, foregår på maya. Og det forstod jeg for lidt af, til at følge med i hvad der blev diskuteret.

Jeg havde uden større held prøvet at få en ung studerende fra landsbyen til at lave referat. En tidligere borgmester havde jeg forsøgt at få til at føre en dagbog over hvad der skete på kontoret, men han kunne ikke formulere sig eller referere på skrift.

Så blev der borgmesterskifte og den nye mand i stolen var Caspar Canul. Han er 'typisk' mayabonde, passer sin milpa og sine bistader, og selv om han havde arbejdet nogle år i en restaurant på Cozumel, er han dybt rodfæstet i sin lokale kultur. Og, lykkeligvis viste det sig også, at han er god til at skrive, kontant, kort og uden litterære ambitioner, som det fremgår af det citerede referat. Men med stort litterært talent.

I 2001 var jeg så heldig – jo ! heldig for der er mange om biddet – at få penge fra Carlsbergfondet. Tak Una Canger! En del heraf blev nu brugt til at betale Caspar for at føre dagbog. Det gjorde han hver dag i over et år, og den blev ikke blot en litterær nydelse, men også en guldgrube til at se, høre og forstå dagliglivets problemer og modsætninger i en lille landsby. En aften kommer en kone og klager over, at hendes mand slår hende, når han er fuld – det var en hyppig klage! Den næste dag kommer en mand og anklager sin kone for at være en slags heks, xtabay, som forfører mænd, eller omformet til ged eller hund tager af sted til heksesabbat. Klagerne bliver, naturligvis, taget helt alvorligt og ført til protokols, for både borgmester og klager bevæger sig i samme begrebsverden. Og som der står i de fleste akter – 'hvis det gentage sig, vil den anklagede blive stillet for de rette myndigheder'.

På borgmesterkontoret kom i aftes en mand og klagede over, at han i morges ved firtiden var vågnet ved lyden af en zorillo (et lille pungdyr), som var kommet ind i hans hytte. Han greb sin machete, men lige i det han skulle til at slå så han, at det var hans kone. Manden blev vred og skældte konen ud med disse ord (Min forklaring: fordi han mente konen var en heks, der kunne skifte form fra menneske til dyr): - Nu kan jeg se at du er en heks waaychivo, og du laver dig om til et dyr. Jeg giftede mig med en pige, ikke med et dyr. Men hvis du fortsætter på denne vis, så skal jeg næste gang slå dig ihjel med min machete. Nu kan jeg bedre forstå, du klager over smerter i øjnene, det er jo fordi du hver nat løber rundt og forskrækker folk (med dit hekseri). Manden forklarede, at hans kone ville gøre ham bange, men han lod sig ikke forskrække og i stedet ville han slå dyret ihjel.

Konen svarede manden: - du kan da se det er mig og ikke en zorillo. Du var ved at slå mig ihjel og derfor råbte jeg til dig, vågn dog op.

Derefter var de begyndt at diskutere og skændes. Der er had imellem dem, fordi de ingen børn har.

Manden sluttede med at sige, at hvis han dør, så er det konens værk, for hun er en heks, en waay, der løber rundt hele natten og derfor ikke bestiller andet end at gabe og sove om dagen.

Pueblo chico - infierno grande (lille by - stort helvede).

Jo, jeg oplevede tit, at mit lille 'romantiske' indianersamfund kunne være en heledes

forgård for mange af indbyggerne, der bor tæt op ad hinanden. Det grundlæggende problem i den citerede rapport her kan let være, at der ikke kom børn i ægteskabet. Det betyder, at manden ikke har en søn, der kan hjælpe ham i marken, og de to på langt sigt ikke har nogen, der kan underholden og passe dem, når de bliver gamle.

Alle Caspars optegnelser fra borgmesterkontoret udgav vi, sammen med etnografens analyser, som El Diario del Comisario på det lokale universitetsforlag.

94. Et Glimt af Gud

Mange af de tekster jeg havde indsamlet i landsbyen Xocen var 'ren' bibelhistorie, men selvfølgelig med en xocenensisk drejning. Det var fortællinger om hvordan Jesus blev født i Betlehem, men snart fik sin gang i milpamarkerne omkring Xocen. Det var her han blev forfulgt og korsfæstet. Det var her han efterlod sit testamente, og det er hertil han ville komme ved verdens ende. Ved verdens ende, hvor alle jordens folk vil samles i Xocen, Verdens Centrum, for kun her vil der være livgivende vand.

Jeg optog og nedskrev fortællingerne, men på dette tidspunkt fokuserede jeg på landbruget og fortællinger om overnaturlige væsner knyttet til dette. Biblen måtte vente til bedre tider. De kom, da jeg viste min gamle ven Peter Fischer Mølle fortællingerne. Han var blevet præst og skrev speciale om Grundtvigs ide om Syvstjernen. Grundtvig argumenterer her for, at kristendommen skal forstås ved at høre fortællingerne i Biblen fra mange forskellige folkeslag og kulturer, idet hvert folk fortolker Biblen ud fra deres lokale erfaring.

Da Peter læste fortællingerne var hans interesse fanget. Han blev interesseret i at komme til Xocen og udvide indsamlingen af bibelhistorier. Vi blev enige om en arbejdsdeling hvor jeg, der havde de lokale kontakter, og kunne lidt mere spansk end han kunne ved at oversætte fra sit italienske, hjalp med til at få uddybet og forklaret teksten. Vi fik mange hyggelige og frugtbare timer sammen med landsbyens fortællere, især med landsbyens officielle j'men Alfonso Dzib. En j'men er en traditionel mayapræst, der står for de utallige ceremonier for at holde kontakten til de gamle mayaguder ved lige. Men han er lige så meget en god kristen, og det vil i Mexico sige katolik. For ham og indbyggerne i Xocen er der ingen modsætning mellem kristendommens personligheder og de gamle mayaguder. Vorherre og Jesus sidde øverst i hierarkiet – ingen tvivl om det – og under sig har de en masse hjælpere, som både kan være katolske helgener, ærkeengle eller gamle mayaguder.

Alfonso eller don Poncho, som han bliver kaldt, er en fryd at høre på. Han hører endnu til den gamle generation, hvor fortællingen ikke er blevet gjort tavs af fjernsyn og radio. Når vi kom til ham og bad ham fortælle noget bibelhistorie, så begyndte han med Adam og Eva og to timers tid efter var vi med Jesus korsfæstelse ved slutningen. – Var det dét I ville høre? Der var ingen slinger i valsen eller fortællingen. På samme måde kunne han gengive de timelange bønner han som landsbyens mayapræst fremsagde ved den årlige regnceremoni, der foregik ude i skoven.

Vi optog hele bibelfortællingen på bånd, gik hjem og renskriv den, hvorved vi ofte fandt ud af, at der var noget vi ikke helt havde forstået eller fået med. Næste dag mødte vi igen

op hos don Alfonso og tilstod vores uvidenhed.

- Kunne vi ikke lige få historien en gang til.

- Ingen problemer, og to timer senere fremstod historien noget klarere for os.

Og så var det tid at få noget at spise! Når vi sad hos Alfonso kunne vi i slutningen af hans fortælling ofte høre hvordan der blev klappet tortillas inde i hytten, og så lød det kort efter:

- Værsgo og kom og spis! Lækre, tykke håndklappede majsbandekage, og i tidens ånd økologiske, for i xocenensernes milpaer er det ikke kemikalier men kun bønnerne ved regnceremonien til Skovens Beskytter, som holder skadedyr borte. Sammen med tortillaerne fik vi en dejlig bønnesupper – af egen avl.

Mens vi gumlede løs, fortalte Alfonso videre på sin fortælling om:

95. Hvordan Jesus – og Djævlén hver skabte sine mennesker:

Da Jesus var blevet omkring 6 år, begyndte han at tænke ting.

En dag sagde han: "Det er på tide jeg skaber mig et folk!"

"Hvordan vil du gøre det, Herre?" spurgte de ham.

"Jeg vil modne majsén og lave mit folk af det," svarede han. Han gik

Et væsentligt tiltag i projektet var, gennem kulturen at skabe bevidsthed om, hvad hver især kan gøre for ikke at udvikle diabetes. En gruppe kvinder broderede flere vægtæpper med diabetes temaer. De blev vist på flere udstillinger, på hospitalet i Valladolid og det store maya museum i Merida. Her står brodøserne hver bag deres eget broderede portræt.

straks igang med arbejdet. Han formede en mand og en kvinde af majs. Efter at havde formet mennesket af majs velsignede han det med korsets tegn, og de blev levende mennesker.

Djævelen stod ved siden af. Da han så hvad Jesus lavede, sagde han: "Jeg vil da også skabe mig et folk!". Han gik frisk til arbejdet, og resultatet blev næsten ligesom Jesus'. Men for at man kunne kende dem fra hinanden, sagde han: "For ikke at tage fejl af dine og mine skabninger, har jeg sat hale på mit folk. Ligegyldigt hvor de er, så kender vi dine på, at de ingen hale har."

Djævelen begyndte også at velsigne det han havde skabt, men det lykkedes ham ikke at give det liv. Han gav det et spark, men det kom ikke op at stå. Han vendte sig så mod Jesus og tænkte: "Jeg vil spørge denne forbandede Jesus, hvordan han fik sine figurer levende."

"Herre, hvordan gav du dine figurer liv?"

"Hvorfor spørger du?"

"Jo, for mine vil ikke rejse sig. Du kan se hvordan de ligger."

Så svarede Jesus: "Du sagde ellers at du også kunne lave folk ? Nå men du skal bare sige: Fader Vor, Oh Store Gud, forband den onde ånd og giv mig magt. Og så slår du korsets tegn."

Djævelen gik hurtigt tilbage til sine figurer, og skal til at bede: "Hvordan var det nu bønnen var?" sagde han til sig selv. Han havde glemt den. Så digtede han en bøn. Han hævede sine store lapper over sine figurer og messede: " Oh store djævel, verdens frister, Uchina Bez Quicin!" Han velsignede figurene ved at give dem et spark. De gav alle et skrig fra sig: "ch'uuy ch'uuy," og klatrede op i det højeste træ, for de var blevet til aber.

Fortællingerne samlede vi i bogen *Et Glimt af Gud*. Heri giver Peter en teologisk indledning, hvori han udvikler Grundtvigs teori på bibelhistorien fra Xocen. I dette afsnit blandede jeg mig ikke. Det gjorde jeg noget mere i anden del af bogen, hvori vi præsenterer bibelhistorierne. Men alt i alt føler jeg, at det er Peters bog, thi det var hans ide, og jeg har blot hjulpet ham frem til det materiale, hvorpå han kunne udvikle sine ideer. Med det gode samarbejde blev det til en fin bog.

96. Xocen, hvad skete der?

Jeg begyndte min etnografiske karriere ved at skrive magisterafhandling over antropologen Robert Redfields studier fra mayalandsbyen Chan Kom på Yucatan. Han udgav bogen 'Chan Kom – A Maya Village' i 1934, som han lavede på baggrund af maya skolelæreren Alfonso

Villa Rojas notater. Senere vendte de tilbage til landsbyen og udgav bogen 'Chan Kom – A Village that Choose Progress' i 1950.

Jeg ville forfærdelig gerne kunne gøre det samme. Vende tilbage til landsbyen Xocen, og beskrive de enorme ændringer, der er sket. Da jeg kom til Xocen første gang i 1979, var der lige åbnet bilvej ind til landsbyen. Alle kvinderne gik i huipil – mayakvindernes hvide broderede bomuldskjole. Alle familierne levede af milpalandbruget og supplerede deres indtægter ved i korte perioder, at arbejde som murerhåndlangere ved opførelsen af den caribiske turistzone.

I dag er det stort set kun de ældre kvinder der går i hipil. De fleste unge, mænd men også mange kvinder, arbejder permanent i Riviera Maya - som hotelpersonale, butiksansatte, gartnere, osv. Og kommer periodevis tilbage til Xocen. Mange mænd har stadig deres familie i Xocen, og vender næsen hjem hver 14 dag. En del ofte mere eller mindre fulde og uden penge, som de har drukket op. Alt det skaber store problemer i Xocen.

Men der er også lyse sider. Da jeg kom til Xocen, var der kun underskole, og den færdiggjorde de fleste elever ikke. Grundskolen færdiggør de fleste idag, og mange fortsætter i mellemskolen, secundaria. En del, både drenge og piger forsætter i gymnasiet preparatoria i den nærliggende by Valladolid. I 2015 blev der oprettet et tele gymnasium Et par stykker har derfra forsat til et af de universiteter, de er oprettet i de seneste år i Valladolid og Merida. Universidad del Oriente er statsligt og dermed gratis og særlig rettet mod de unge mayaer.

Hele denne spændende ændring vil jeg forfærdelig gerne beskrive. Xocen – restudied ! Så vil jeg føle, at cirklen er sluttet. Og som man siger, så kan jeg med tilfredshed tackle af og stille træskoene. Kommer tid, kommer råd.

Og, det er lykkedes. I hvert fald et godt stykke hen ad vejen. v

97. Diabetes i Xocén

En dag i 2013 ser jeg i en lokal mexicansk avis at NOVO er begyndt at arbejde i nogle mexicanske storbyer sammen med lokalregeringer for at bekæmpe det voksende problem med diabetes i befolkningen. Ja men, hov ! Novo er jo dansk, og da jeg ser en gammel studiekammerat, Ida Nocolaisen, i bestyrelsen for World Diabetes Foundation, WDF hvorfor så ikke lave et tiltage i en lille overskuelig landsby. Xocén selvfølgelig. Det lykkedes og i 2015 kunne jeg starte på et 2årigt projekt, Utsil kuxtal – Sanamente Maya, i samarbejde med den lokale sundhedsklinik og delstatens sundheds myndigheder.

Med WDF støtten gik projektet i gang for en 2-årig periode. For at lave en

Med et lille prik i fingeren og en dråbe blod tilbød vi familier med overvægtige børn at få vigtige oplysninger om deres sundhed og fare for at udvikle diabetes. Tilbuddet gjaldt alle i familien. Der var god tilslutning.

Don Jeronimo Dzib var ikke overbevist om, at diabetes også kunne ramme ham, før end han sad med et amputeret ben. Så bliver livet kompliceret !

bred social sundhedsindsats i en landsby er 2 år meget lidt, så jeg betragtede støtten som en igangsætter, og håbede på en fortsættelse, hvad der også på et tidpunkt blev lagt op til fra WDFs side. Men, det går ikke altid, som man håber. Lykkeligvis fik jeg senere støtte fra en mexicansk fond. Eller lad os sige, en mæcen, for vi mødtes på gaden, hvor jeg forklarede problemet. Og så fik jeg pengene – på mit glatte ansigt!

Mexico ligger på en kedelig 6. plads blandt lande med 'for megen' diabetes. Omkring 10 % af befolkningen. Læg hermed til, at 70% har et gen HNF1A, som under indtagelse af for megen kulhydrat/sukker udvirker diabetes. Det står værre til på Yucatan, som har det højeste tal for indtag af sukkerholdige drikke som cocacola og øl i Mexico. Omkring 15 % af befolkningen lider af en livstilssygdom fremkaldt af overvægt og diabetes. Ved en indledende undersøgelse i Xocen fandt vi, at 25 % af de udspurgte var 'lidt' for tykke og af dem, var en tredje del overvægtige. En heller ikke god oplysning var, at 7% af de udspurgte er underernærede. Det rammer især børn, der kommer i skole på tom mave, og derfor ikke er 'i stødet' til at lære.

Der var nok at gå i gang med!

Projektet startede i 2015 med at tage mål for BMI (Body Mass Index) blandt alle landsbyens elever, fra børnehaveklasse til gymnasium/prepa – omkring 650 elever for hver årgang, for dermed at finde de overvægtige børn, som på sigt kunne få diabetes. Vi gik ud fra, at et overvægtigt barn kommer fra en overvægtig familie, selv om naturligvis ikke alle i familien nødvendigvis er overvægtige. Men, det er dog i familien, at dårlige og gode ernæringsvaner

skabes. Der blev derfor nu fokuseret på at orientere og aktivere denne gruppe, samtidig med at aktiviteterne var åbne for alle i landsbyen. De bestod i maddemonstrationer ud fra ideen: lækker, sund og billig. Støtte til sport, fodbold og løb hørte med. Bevidstgørelse gennem kulturen skabtes gennem broderiaktiviteter, hvor temaer som diabetes og landsbyens historie blev broderet. En teaterforestilling, med diabetes som tema, blev præsenteret i Xocen på maya sproget.

Ved at tilbyde en simpel fingerprik blodprøve kunne vi, i samarbejde med lokalklinikkens læge, give de fremmødte et sundhedstjek, der gav dem et vink om faren for at udvikle diabetes og livstilssygdomme.

Måltagning for BMI af skoleelever blev gentaget i 2017 og 2018. På grund af 'et hul' i bevillingen blev måltagningen for 2019 udsat – og så kom Covid-19 pandemien i marts 2020, som satte en midlertidig, håber jeg, stopper for projektet. I maj 2022 kunne vi genoptage opmålingen af skoleeleverne. Min illusion er at kunne følge en generation af skolebørn med deres familier, fra de som små begynder i børnehaven til de går ud som studenter. Og med tørre tal se hvordan de vokser og udvikler sig sundhedsmæssigt, og dermed hen ad vejen rådgive dem. I Danmark er vi begunstiget med rigelig statistisk materiale til at se en sundhedsmæssig udvikling over en lang årrække. Det eksisterer ikke i de fleste af verdens lande, og slet ikke på Yucatan. For relativt få midler og kræfter kan et værdifuldt materiale indsamles i det lille samfund Xocén, som jeg næsten kender som min egen lomme.

Hvorfor projektet ikke kunne fortsætte, har jeg aldrig kunne få svar på fra WDF. Var der kludder med regnskabet ? Kontrol revisoren kunne ikke sætte fingeren på

Mærker du et eller flere af disse symptomer, har du måske diabetes, og bør hurtigst søge læge. Broderet af kvinder i Xocen, efter forlæg af Elena Martinez.

noget. Var der utilstrækkelige resultater ? Jeg blev aldrig vurderet i felten. Så, hvorfor ? Aner det ikke. Men måske er der for megen bøvl med et så lille projekt, så WDF vil, måske, hellere støtte store regeringsstøttede og internationale FN projekter. Hvem ved - Quien sabe! Men heller ikke jeg vil græde over spildt mælk. Vi skal videre.

Da projektet blev afsluttet fra NOVO – WDF side forelå følgende publikationer halvt grydeklar til at kunne publiceres:

- a. Comer bien – para vivir sin diabetes. Hæfte med 40 opskrifter på sund og billig mad. 50 sider med fotos.
- b. Vivir con diabetes. (At leve med diabetes) Interview med 17 personer der har diabetes. 150 sider med fotos.
- c. Xocen - Con y sin diabetes, (Xocen – med og uden diabetes). Et socio-kulturelt-medicinsk studie med fokus på diabetes og overvægt i Xocen. Kladde, 120 sider med fotos.
- d. De milpero a mesero (Fra milpabonde til tjener). 12 vbroderede vægtæpper, (70x110) med Xocens historie. Samlet i en bog med tekster.
- e. Bordar para vivir mejor. (Brodere for at leve bedre) 6 broderede

vægtæpper i forskellige størrelser med diabetes og livsstil som tema.
Samlet i en bog med tekster.

98. Marias dagbog fra den med Covid-19 i Xocen

Med ny sponsor, Fundación Claudia y Roberto Hernandez, til projektet for at bekæmpe diabetes i Xocen gensamlede vi tropperne i slutningen af 2019 og begyndelsen af 2020. Men så kom Corona pandemien og alt lukkede ned. Jeg forlod Xocen 19 marts og derefter var det i den første tid umuligt at komme til landsbyen. Senere blev restriktionerne lettet, for så igen at blive strammet. Folk skulle jo både købe ind og på arbejde, hvor arbejdspladserne ikke var lukket

Doña Maria Dzib med sin lille datter Jade, klar til at skrive videre i sin dagbog om at leve med Corona virus i Xocen.

Brodsen Doña Loyola May fra Kanxoc broderede forsiden til bogen.

på grund af smittefaren. Hårdest gik det ud over dem som arbejdede i den Caribiske turistsektor. Vi håbede at epidemien ville blive overstået i løbet af sommeren, men i oktober 2021 kørte skolerne i Xocén på 'halv kraft', hvor nogle elever møder op, og andre fortsat undervises hjemmefra, via celular og zoom.

For at jeg hjemmefra kunne blive orienteret om udviklingen i Xocén opfordrede jeg min husværtinde Maria Dzib til at rapportere. Det gjorde hun meget

behændigt fra sin mobiltelefon. Da jeg kunne se hendes talent, fik jeg skaffet hende en bærbar pc, og da der er internet i huset/mit kontor blev det nu let at kommunikere. Det viste sig hurtigt, at Maria Dzib har et stort talent for at observere, sammenfatte og skrive. Fra marts 2020 til juli 2021 skrev hun hver dag en kort rapport på maya og spansk med hvad hun, som ung mor kunne berette fra dagligdagen i Xocen. Det er blevet til 500 sider! Fuld af værdifulde etnografiske oplysninger. Naturligvis er det ikke en analyse eller beskrivelse af samfundet, men hun kommer vidt omkring, med beskrivelser af kost, sygdom, religion, hustruvold, alkoholisme og arbejdsløshed som følge af Corona nedlukningen. Og ikke mindst om sin omsorg for sin lille datter Jade, som hun endelig fik efter 5 aborter.

Etnografiske/antropologiske beskrivelser af lokalsamfund er, og bliver generelt lavet af forskere/akademikere 'udefra', som ikke har naturlige rødder i det studerede samfund. Som i vores tilfælde i Xocen, af en dansker og en mexicaner fra storbyen Mexico. Med Maria Dzibs beskrivelse foreligger en beskrivelse set 'indefra' af en 'indfødt'. Ret unikt. Selv idag!

Maria er et godt eksempel på en 'ny tids' kvinde, dog stadig med rødder i et traditionelt samfund. Maria blev færdig med mellemskolen, og ville gerne have fortsat sine studie. Men det var der dels ikke penge til, og hvis der havde været, var hendes far overbevist om, at de var spildte, 'for hun skulle jo bare giftes', så hvad hun lærte hjemme af sin mor, skulle være nok, til at hun kunne klare sig i et ægteskab. Marias mor går stadig traditionelt klædt i en lang hvid broderet kjole/hipil. Maria er i korte bukser, med en mobiltelefon i baglommen, og bluser a la moda. Marias mor udholder faderens og en søns druk med husspetakler til følge.

Maria blev gift med en jævnaldrende, fra en god familie. Men, hvor alkohol bare er lidt for meget. To af mandens brødre er døde i ulykker på grund af druk, og da Marias mand fik arbejde i turistsektoren ved Cancun, var der 8 lange uger, hvor han ikke sendte så meget som en rød øre/pesos hjem til familien, fordi lønnen blev drukket bort sammen med kammesjykkerne. Til sidst satte Maria stolen for døren. – Enten kommer du hjem og holder op med at drikke, eller du kan blive hvor du er. Det hjalp! Han kom hjem, gik til afvænnning, og nu er de sammen om en tacosbod, hvor ordrene kommer ind via mobiltelefonen, og Maria på motorcykel afleverer de bestillinger hendes mand laver hjemme. Men, heller ikke det holdt. Maria er nu med sin lille datter flyttet, først med sin kæreste til Playa del Carmen, og siden hjem til sin mor.

99. Under skyggen af alkohol, drug og vold

I Marias egen familie er der 'evig' druk og skænderi, hvorunder hele familien lider, men især hendes mor. Så Maria har så gode erfaringer med druk, og vold, at det var let at overtale hende til at interviewe kvinder der lever 'Under alkoholens svøbe' På nær to er der ingen af de interviewede kvinder, der drikker. Men det er dem og deres børn, der lider. I alt skrev Maria 48 interviews, på maya og spansk - 20 mænd og 28 kvinder, som blev samlet i bogen. Blandt mændene er der en del unge, som er 'på stoffer'. Alle navne og lokaliteter ændret, for Marias og de interviewedes sikkerhed.

Dramatiske historier!

For nu ikke at efterlade et billede af Xocen, som er det ved at gå op i druk, lavede Maria kontrol interviews. Hun interviewede alle sine kammerater, der i 2007 afsluttede mellemskolen.

I alt 17 mænd og 13 kvinder. Af dem havde kun 3 svære problemer med alkohol. Resten, drikker moderat ved festlige lejligheder, eller er helt afholdene på grund af deres religion.

Alle de 48 vidnebyrd blev samlet i bogen *Vieviendo baja la sombra de alcohol y drogas*.

At Maria kunne overtales til at skrive dagbog og alkohol beretninger, skyldes hendes egen begejstring og stoltheden over at kunne, selv om hun ikke fik færdiggjort en uddannelse. Men, hendes, og bestemt også mit og projektet held var også, at jeg med de penge jeg havde fået til at bekæmpe diabetes, tillod mig at tage derfra for at betale den løn, hun ikke fik fra sin bortrejste ægtefælle. Jeg gjorde det med god samvittighed, for jeg mener 200%, at vi fik et unikt resultat. Det er ikke hver dag du finder en mål i en høstak, eller en født skribent i en lille mayalandsby.

100. Kærlighed, hjertesorg- og sex

Det skal nok være sandt, at det er ikke alle, der gør det. Men vi er alle født som resultatet af et seksuelt forhold mellem en mand og en kvinde! På Yucatan, som i resten af verden. Par af samme køn, mand og kvinde, gør det også, men for menneskeartens videreførelse er det irrelevant, men socialt og kulturelt bestemt ikke. Alligevel ved vi praktisk talt intet om, hvordan yucatekanske par skaber næste generation, eller bare elsker hinanden. For det er stadig tabu for de fleste mennesker i Yucatán at tale om sex og seksuelle forhold, især mellem forældre og børn.

Mig bekendt findes der ingen undersøgelser eller interviews i Yucatán, der belyser yucatekanske mayaers seksuelle praksis og holdninger. For slet ikke at tale om noget, der ligner Dr. Kinseys klassiske undersøgelser af amerikanernes sexliv. Det er der brug for!

Da Maria Dzib nu er enlig mor, er god til at skrive og snakke fortroligt med folk i Xocen, så var det bare en megachance, at skubbe hende i gang med dét.

Med min introduktion præsenterer vi 8 mænd og 15 kvinder mellem 13 og 63. Meget kort kan det konkluderes, at indtil oprettelsen af sundhedsklinikken i Xocen i 1989 og sexualundervisning på gymnasiet vidste man ikke meget om, eller talte om seksualitet. Men gjorde det selvfølgelig. Kvinderne led mest under den manglende viden. I dag ved de unge mere om seksualitet ved at søge på nettet med deres celtelefoner, og kvinderne finder sig ikke længere i hvad som helst, som tidligere.

101. Fra milpa bonde til tjener

'De milpero a mesero' er titelavn på de 12 broderede gobeliner, 70x105 cm, som en række kvinder broderede for at fortælle og beskrive Xocens historie. Til hver gobelin er der forklarende tekster. Gobelinerne beskriver, hvordan menneskerne efter uddrivelsen fra Guds have, selv må i

gang med at så og høste, men dog, med dyrenes hjælp får de nødvendige frø, majs, bønner og græskar, for at overleve. Desuden, hvordan mødet mellem de spanske erobrere og maayaerne forløb, om mændenes arbejde i marken, og kvindernes arbejde i hjemmet; om

Gobelin der viser kvindernes arbejde i hjemmet.
 hvordan Jesus med Maria og de 12 apostle vandt i Xocen majsmarker, forfulgt at

romerske legionærer; om overnaturlige væsner, og, til slut om et nyt liv, hvor de unge får uddannelser og finder arbejde udenfor landsbyen, med alt hvad det bringer, af godt og skidt.

Daglejer på Herrens mark

I mit lange arbejdsliv på Yucatan har jeg kun haft fast ansættelse ganske få år. Jeg havde, hvad mange ville kalde en drømmestilling på den lokale afdeling af Mexicos 'nationalmuseum' INAH *Instituto Nacional de Antropología e Historia*, med fast løn og udsigt til en god pensión. Arbejdet gav mig enorme rige muligheder for at få kendskab til hele Yucatans kulturhistorie. Men, men, men, bureaukrati er nu engang bureaukrati, og livet er for kort, til blot at sidde på sin bare r... og vente på at få besked. Da man fra ledelsen side besluttede at 'stramme moralen' og kræve at det tekniske personalet, som jeg som fotograf tilhørte, skulle stemple indgang og udgang - eller som man siger på mexicansk: *checar nalgas* - 'stemple baller', for bare at sidde på sin pind, ja så hoppede jeg fra. Og har siden været *free lancer*, eller *daglejer* som er et mere passende og godt gammeldags dansk ord. Det var dem, der gik på de større gårde og fik tidsbegrænset arbejde. Fattige ind til skindet, men trods alt også frie. Den meste af min tid på Yucatan har jeg som fri fugle hoppet fra det ene korte, men altid spændende projekt efter det andet. Ud fra mundheldet, at lysten driver værket. Her er nogle af mine gode projekter.

102. Museo Regional i Valladolid

Valladolid er, eller var i min tid dér, en mindre by, hvor alle kender hinanden, og da vi var naboer til byens borgmester, don Clementer Alcoser, ja så kunne vi jo heller ikke lade være med at 'snakke over hegnet', om mayakulturen, den levende og den døde, og om den vigtige rolle som de historiebevidste i Valladolid mente deres by havde haft, ved at tænde 'gnisten til Mexicos revolution', dengang et oprør i byen d. 4 juni 1910 blev startet – og slået ned af regeringstropper. *Los Alcoseres* var og er en stolt familie der ikke undlod at bemærke, at de var i lige linje med de første spanske erobrere, *los conquistadores*. De som havde 'velsignet' de erobrede mayaer med civilisation og den sande guds ord. Jeg sagde det ikke så direkte, for det gode naboskabs skyld, at jeg betragtede erobrerne som en røverbande, der med vold og magt trængte ind i mayaerne hus, stjal og gjorde dem reelt til slaver – i civilisationens navn.

Tillad mig et sidespring. Det mest brugt skælds og bandeord i Mexico er *chinga tu madre*, som kan oversættes med et 'knep din mor'. Og det var lige hvad de spanske conquistadores gjorde med de indfødte kvinder. Efterfølgende blev de *la chingada*, og deres børn *hijos de la chingada* kom aldrig til at kende deres far. (som det skete med slaverne i USA). Netop som jeg i dag, 29. oktober 2021 skriver denne tekst, læser jeg i dagens locale avis, at et monument med Yucatans spanske conquistadores, los Montejos, nu for anden gang blev overhældt med maling og forsøgt væltet. Vel inspireret af den bølge der overgår Columbus statuerne i mange

latinamerikanske lande. I Mexico by er Columbus blevet fjernet fra hovedgaden Reforma, for at bliver eerstattet af en nylig funden figur af en førspansk gudinde.

Undskyld sidespringet og tilbage til Valladolids borgmester.

Jo der var nok af historie i Valladolid, men der manglede et sted at samle, og vise den – altså et museum.

– Sådan et skal vi have, sagde don Clemente. Nu sidder borgmestrene i Mexico kun tre år ad gangen, og det er begrænset hvad de kan nå i denne korte periode. Men da Clementes efterfølger også var en del af Alcoserklanen, så blev det ikke så vanskeligt at få igangsat planene om et museum. Som jeg fik ansvar for.

Valladolid er bygget over resterne af den gamle mayaby *Zaqui* – som mayaerne stadig kalder byen. I midten af byen er der en imponerende stor cenote. Folk betaler entre for at komme ind i området og bade hvis de vil. Vi mente, det ville være et godt sted at lave byens første museum.

Jeg foreslog, at vi lavede to mindre bygning som almindelige huse, ca 4 x 8 m bygget i kampesten og med palmetag. I det ene skulle byens historie vises, fra førspansk tid til nutid. I det andet områdets indianske kultur med traditioner, ceremonier og *artesanía* - kunsthåndværk. For at vise de besøgende hvordan en 'almindelig' mayafamilie indrettede sig, fik vi bygget en 'typisk' indianerhytte med lerklinede adobe vægge og palmetag. Helt typisk blev den nu ikke, for manden der byggede hytten var åbenbart ikke så meget maya, at det kulturelt lå i ham, at en mayahytte skal være elipseformet, så han byggede den rektangulær. Nå, det var for sent at ændre, da jeg så resultatet. Nok skulle vi vise hvordan en mayafamilie boede, men så megen zoologisk have skulle hytten nu heller ikke være, at der skulle bo en familie der, men vi fik ordnet, at der hver dag kom en brodøse, som på sin trædesymaskine viste hvilke 'blomstermalerier' mayakvinderne kan brodere på deres traditionelle kjoler. Endelig fik jeg lavet en traditionel bikubeformet pottemagerovn, hvor den traditionelle pottemagerske Juanita Dzul fra Uayma skulle arbejde.

Arbejdet med at indsamle billeder og oplysninger betød, at jeg kom rundt i hver en krog af kommunen. Jeg tog fotos af håndværksprocesser, affotograferede folks familiefotos og besøgte alle kirker. I et avisarkiv i Mérida fik jeg taget et aftryk af

I klosterkirken Mani, hvor biskop fray Diego de Landa i 1562 foranstaltede en stor 'auto de fe' og brændte masser af maya skrifter, dér fandt jeg, ved at kravle ind bag en altertavle, det i farverne dugfriske århundrede gamle vægmaleri. Mon det er franciskanermunken Landa, der bliver enig med de civile myndigheder om brændingen af genstridige mayapræster ?

den helside, der beskrev oprøret i Valladolid, som bybørnene stolt kalder, den første gnist til den mexicanske revolution i 1910. Det er nu vildt overdrevet og historisk ukorrekt, men hvert år fejres dagen. Den gamle avis var i forvejen godt mørnet i det fugtige tropiske bibliotek, og den fik det ikke bedre af, at jeg slæbte den med til et grafisk trykkeri, der kunne affotografere hele siden. Så gunstige var udlånsmulighederne af arkivalier dengang. Den var ikke gået i dag, heldigvis.

Som skrevet sidder borgmestrene kun tre år på pinden, og alt hvad de har lavet for eftertiden, skal de have færdig inden perioden udløber, så de kan få deres navn på indvielsestavlen. Ellers er det jo den efterfølgende borgmester der løber med æren. Sådan var det også her, så vi have tryk på for at blive færdig. Og færdig det bliver man altid i Mexico – også selv om borgmesteren klipper snoren i det første rum, mens rengøringsholdet bakker ud af det næste. Museet blev indviet af Yucatans guvernør Victor Cervera Pacheco. Kort efter var der så borgmesterskifte, og den efterfølgende var ikke specielt interesseret i museet, så det fik lov til at passe sig selv de næste tre år, hvilket vil sige, at det det gik op i sømmene, og til sidst blev lukket.

Men – tre år senere sad der igen en Alcoser i borgmesterstolen, og så tog vi fat på at genopstille museet – denne gang dog i en forladt kirkebygning, hvor der i gården var indrettet en mindepark for de oprører, der blev skudt efter den mislykkede opstand i 1910.

103. Kirker på Yucatán

På mine ture rundt på Yucatan kunne jeg ikke undgå at lægge mærke til og besøge de mange, mange, ofte kæmpe store koloniale kirker, der var i enhver større by, eller der hvor byer nu var forladte og kirken stod helt øde og alene. De fleste kirker var i en elendig forfatning, og hvor taget ikke var faldet ned, så var det mange steder lige ved. En del kirker havde også gennem årene fået stjålet noget af inventaret, kunne man se, for her og der manglede der et stykke af en altertavle.

Var der skrevet noget om alle disse gamle kirker ? Jeg fandt et stort katalog, *Catalogo de las Iglesias de Yucatán* der var udgivet i 1942. Det var udarbejdet med henblik på at restaurere kirkerne, og havde derfor nogle detaljerede arkitektoniske beskrivelser, men så at sige intet om udsmykning og indretning. Og siden den bog udkom, var der ikke publiceret andet om kirkerne på Yucatan. For en dansker på stedet, med en lille historisk interesse, var det noget af en udfordring. I Danmark har hvert sogn sin kirke, og om de fleste er der skrevet 'kilometervis'. Tænk bare på udgaven af *Danmarks Kirker*, der giver en detaljeret beskrivelse af de mange kirker man har kunnet overkomme siden 1920. Og der mangler stadig en del, inden man har været hele riget rundt.

Så her var det bare om at komme i gang. Men jeg er *voyeur* og ikke historiker, så hvad skulle jeg gøre med alle de fotos jeg efterhånden havde af kirkerne ? Ja, selv en 'hedning' kan vel erkende, at miraklernes tid ikke er forbi. Det var ikke noget der bare skete for 2000 år siden. Det sker, hvis du vil se. Og som ordsproget siger: de mest blinde, er de som ikke vil se !

En dag da jeg kommer gående med mit trefod-støttestativ under armen, og skal

til at stille op til fotografering, dukker en anden interesseret person op. Vi kommer i snak. Det er *Miguel Bretos* der er historiker, bosat i Miami, og, som så mange andre dér, af cubansk oprindelse. Han var kommet til Yucatan for at lave sin undersøgelse om koloniale yucatekiske kirker færdig.

Bingo ! Han fandt en fotograf, og jeg fandt min historiker. Så fra den dag af tog vi mindst een gang om ugen ud for at besøge en række koloniale kirker på striben. Jeg tror vi stort set kom rundt til dem alle. Og Miguel havde en humor, som ikke blot var hans helt personlige, men også en god del cubansk, så det gjorde, at vores turer i hvert fald ikke var kedelige.

I en række kirker stødte vi på kalkmalerier, og de var noget af en blandet landhandel. I Teabo kom vi fra kirken ind i sakristiet, og Miguel og jeg kiggede bare på hinanden, og udbrød i munden på hinanden: *Det yucatekiske Sixtinske Kapel* ! I to rum var der oppe under loftet store freskomalerier af apostlene og andre lærte kirkelige *doctores*. Billederne havde en friskhed, som

Meridas domkirke er imponerende. Merida blev grundlagt 1542 og domkirken stod i det væsentlige færdig i 1598. Det er den første katedral på det amerikanske kontinent. Der har været fart på! Under den Mexicanske revolution blev kirkens altre og inventar i 1915 revet ned og brændt, Idag fremstår den ren og enkel. Men at høre messe i kirken, det er en prøvelse med accelerende biler udenfor og krattende højtalere inde.

var de blevet malet for nylig. De var blevet bevaret til i dag, fordi de på et tidspunkt sikkert syntes for slidte og derfor var blevet kalket over. Men hvad der havde overlevet århundreder stod nu i fare for at blive ødelagt, *para siempre*, for evigt, med et spatelstrøg. En lokal maler eller sakristan var nemlig i gang med at afdække de resterende malerier, stort set med en bred malerspatel. De hvide puds faldt ganske vist let af, men der kom også dybe mærker i den originale maling.

I den gamle klosterkirke i landsbyen Mani, sæde for franciskanermunken *Diego de Landas* intolerante proces *Auto de fé* i 1562 mod indianerne, der var tro mod deres gamle guder, dér fandt vi rester af kalkmalerier i gangene. Men da vi fik at vide, at der bag to af de smukke sidealtre, som var i en elendig stand, var kalkmalerier, så spidsede vi ører. Det endte med, at vi med sakristanens hjælp fik flyttet et par helgener, og fjernede nogle brædder i alteret, hvorefter jeg, stor høj *gringo* klemte mig ind bag alteret. Der mellem altertavlen og muren var der en afstand på ca. 50 cm, og rejste jeg mig i fuld højde, stødte jeg hovedet imod gamle, eller nye flagemusereder. Men - hvilke malerier ! Med farver som var de malet i går. Jeg fik fotolamper, støttefod og kamera ind, og fotograferede så godt jeg nu kunne de smukke malerier. Da jeg kom ud lignede jeg selv en tilsmudset flagermus. Men hvad gør man ikke for sagen! Og da jeg nu var kommet i træning med at kravle ind bag altrene, så betænkte jeg mig heller ikke på at fotograferer de smukke, men meget anderledes kalkmalerier, der befandt sig bag to sidealtre i klosterkirken Sisal i Valladolid.

Både i Sisal og i Mani er de dækkende og beskyttende altre nu fjernet, så man lettere kan se malerierne. Og det er jo både godt og ondt. Godt, fordi enhver nu kan se dem. Ondt, fordi de nu er udsat for 'vind og vejr'.

Frugten af vores mange udflugter blev, foruden et varmt venskab, bogen *Las Iglesias de Yucatán* hvori vi beskrev et mindre antal kirker. Vores plan var at fortsætte udgivelserne, men det blev, som med så meget andet her i livet, ikke til noget, fordi vi hver især fik andre jern i ilden. Men, min hang til kirker hængte ved, og mange år senere lavede jeg en bog om Méridas domkirke - den første domkirke der blev færdig på det Amerikanske kontinent.

Nu er det jo ikke alle der læser eller har råd til at købe bøger, så jeg gik i gang med at lave en fotoudstilling *Las Iglesias de Yucatán*. For at bryde den traditionelle opfattelse med, at udstillinger er noget man ser på gallerier og museer, så fik jeg overtalt *Carlos Abraham* til at give plads i hans supermarked. Ikke fordi det hedder *San Francisco de Asis*, men fordi der kommer mange mennesker. Så der gik folk med deres indkøbsvogne fulde af grøntsager og vaskepulver og så på altertavler og engle fra små perler af kirker, som de aldrig havde drømt om eksisterede.

Siden blev udstillingen vist i Méridas lufthavn, og i det mexicanske konsulat i New Orleans.

104. Domkirken i Mérida

Jeg havde tit været i domkirken i Mérida, og altid undret mig over, at der ikke fandtes en bog eller en brochure, som fortalte lidt om kirkens historie og en forklaring på alle de helgener, der står langs væggene som 'ukendte' figurer rundt omkring i kirken. Jeg syntes det

var lidt for 'dårligt' at ingen yucateker, eller til nød en udefra kommende historiker, havde taget denne udfordring op. Det er trods alt yucatekernes domkirke og de kan bryste sig af, at deres var den første domkirke, der blev færdig på det Amerikanske kontinent. Årene gik, og nu nærmede 400 års dagen sig i 1998 for kirkens færdiggørelse, og der kom stadig ingen bog. Nå, tænkte jeg, hvis ingen andre vil lave den, så må jeg vel være den bedste til det, selv om jeg hverken er historiker, kunst- eller kirkekyndig, eller for den sags skyld katolik. Jeg præsenterede ideen for Yucatans ærkebiskop Mons. Emilio Carlos Berlie Belaunzarán, som sagde god for projektet. Vi havde mødt hinanden et par år i forvejen, og straks udvist gensidig sympati, selv om vi har forskellige holdninger til religionen. Han arbejder som katolik med at fastholde og udbrede den rette tro. Og jeg som antropolog prøver at forstå og beskrive den førspanske religion som den katolske kirke forsøgte at udrydde. Meget lykkes det munkene og præsterne, men i de traditionelle maya samfund er der stadig meget af det gamle tilbage, og som nu er blevet en velintegreret del af gode mayaindianeres katolske tro.

Jeg kom i gang med at tage billeder af kirken, så at sige, fra top til tå og fra den ene ende til den anden. Jeg hang ud fra klokketårnet, for at fotografere en indskrift på en af de ældste klokker, og jeg rokerede rundt på nogle løse brædder med lamper og trefod på toppen af et 6-7 m højt byggestillads, der absolut ikke var sikkerheds-sikret, for at kunne tage billeder af de malerier der hang under loftet. Men alt gik godt, og jeg tror det nok var fordi, at jeg på en måde arbejdede for Vorherre og kirkens mange skytshelgener, så de holdt bestemt en hånd over og især under mig.

Da jeg som sagt kun er *voyeur*, syntes jeg ikke det ville rimeligt, at jeg også skulle skrive tekst, men det fik jeg overtalte *Padre Juan Castro* til. Han er til daglig leder af kirkens 'folkeregister'. Billederne afleverede jeg til Padre Juan og han skrev så en tekst og forklaring til hvert motiv. Men jeg syntes der manglede en generel arkitektonisk og kunsthistorisk tekst. Her kom skæbnen igen projektet til gode, idet jeg mødte Kate Howe, fra Florida, som var i gang med at lave en doktordisputats om klosteret Sisal i Valladolid. Jeg havde forsøgt at overtale Miguel Bretos, men han svarede aldrig, og så var jeg så heldig, at træffe Kate. Hun sagde ja, og så var vi jo en treenighed, der tilsammen fik lavet bogen om katedralen. Bogen kom både i en spansk og en engelsk udgave. At det er den *bedste* bog om kirken er der ingen tvivl om, af den simple grund, at den var den eneste. Om den også er god, og god nok, er noget andet. Jeg var ikke helt tilfreds med billedgengivelsen, idet billederne blev reproduceret fra færdige aftryk, og ikke fra negativerne, hvorved de gengives uskarpt og uldent.

I begyndelsen af 2011 løb jeg - igen - ved et tilfælde på Miguel Bretos på et gadehjørne. Vi måtte jo snakke, og han fortalte så, at han var igang med at lave sin bog om Meridas Catedral. Ærgerligt at vi ikke fik det gjort sammen, for så var den blevet alle tiders. Han fik på sidste vers i sit liv med Parkinson sygdom udgivet en stor coffetable bog om katedralen – men uden et ord om min første bog. Jo, han var sur over, at jeg kom først. Men for pokker Miguel, jeg havde jo tigget og bedt dig! Jeg er sikker på, at han var fornærmet over, at jeg var kommet ham i forkøbet, for jeg blev heller ikke inviteret til præsentationen. Men sneg mig dog med.

Selv om det er svært nok at lave en bog, så er det efterhånden min erfaring, at det største problem med bøger, det er at få dem trykt og solgt. Således også med bogen om katedralen. De sælgere der står foran domkirkens hovedindgang og sælge postkort til turister og helgenbilleder til de troende ville ikke videresælge bogen, og byens største boghandel og

forlag *Dante* var nærmest lidt hånlig overfor resultatet, som de sagde, kunne have været blevet *meget* billigere og bedre, hvis den var blevet trykt i Mexico By (vel underforstået, af dem), så de ville ikke tage den i kommission. Ja ja, tænkte jeg, og huskede på Bibelens ord, at man ikke skal kaste perler for svin ! Det endte med at bogen bliver solgt fra Padre Juan's 'folkeregisterkontor', men de som kommer dér, kommer efter dåbscertifikater og vel ikke for at købe bøger, så det svind der er i bogstakken skyldes, har jeg ladet mig fortælle, de eksemplarer Mons. Emilio tager med sig og forærer, når han rejser til Vatikanet og udensogns. Og jeg trøster mig med de ord, som folk her på egnen siger, når man forærer dem noget: '*Dios te paga*' - Gud vil belønne dig !, så jeg på denne måde oparbejder kredit hos Vorherre.

Bogen blev præsenteret for den lokale yucatekiske presse i det højloftede rum bag koret, hvor alle Yucatans biskopper er portrætteret på store malerier, de første frit efter fantasien, og alle med samme alvorlig mine. Jeg mente nu også den burde presenternes for de almindelige kirkegængere, og det fik et underligt forløb. Op til påsken plejer ærkebiskoppen inden aftenmessen at forklare, hvad der skete med Jesus i de følgende dage. Nu blev vi forfattere og fotograf sat ind i dette program. Vi blev bænket ved et langbord foran alteret: jeg, Kate, Mons. Emilio og padre Juan og forklarede for en vist nok undrende menighed hvordan vi havde lavet vores bog, og bla bla bla, hvilken stor betydning den havde. Det var lidt svært for alle at høre hvad der blev sagt, for indenfor skrattede højtalerne og udenfor larmede busserne, når de gassede op i gaden ved siden af kirken.

Vi afsluttede aftenen med en sorbetis i den traditionelle isforretning Colon skråt overfor katedralen.

Som god hedning, halvateist, lutheransk protestant og medlem af den danske folkekirke, gav Vorherre mig i opgave at lave en bog over den første katolske domkirke på det amerikanske kontinent, domkirken på Yucatan – når nu de gode katolikker ikke selv ville. Jo Guds veje er uransagelige !! Og Gud ske lov for det, for hermed fik jeg en himmelfalden opgave.

Siden modtog vi et pænt brev fra bibliotekaren ved det pavelige bibliotek i Rom, og dermed var jeg tilfreds. 'Det er fuldbragt'.

105. Bussen kører ikke længere

Imens jeg arbejdede på fiskeriudstillingen i 1987, blev jeg kontaktet af Per Schultz og Anette Pilmark fra Danmarks Radios børneafdeling. De skulle til Mexico og optage årets julekalender, ved at følge en dreng og hans familie i hovedstaden. Når et helt filmhold nu kommer til Mexico, skulle de udnytte kapaciteten og lave nok en film. Jeg blev opfordret til at komme med forslag, og mit bud var at bruge fiskerlejet Cuyo på nordkysten af Yucatan som lokalitet og så fortælle historien om en dreng og en pige, der lidt som Hans og Grete af deres fattige og syge forældre blev sendt ud til en onkel i Cuyo, mens familien hjemme i bondelandsbyen Popola prøvede at klare skærene. Jeg havde kontakt til min datter Mayas gudforældre i Popola, og deres dreng Lazaro og pige Basilia blev skuespillere i de 14 dage det tog at optage filmen. Hermed stoppede deres karriere, og Lazaro mødte jeg siden som indehaver af en lille

købmandsforretning. Hvordan modtagelsen af filmen var i tv og i Danmark fandt jeg ikke ud af, men den hvs kopi jeg fik med til at vise i Cuyo blev meget populær, kopieret i mange lokale versioner, og vistes i mange år, til den blev slidt op. Og jeg bliver i Cuyo husket som 'ham der lavede Cuyo-filmen'.

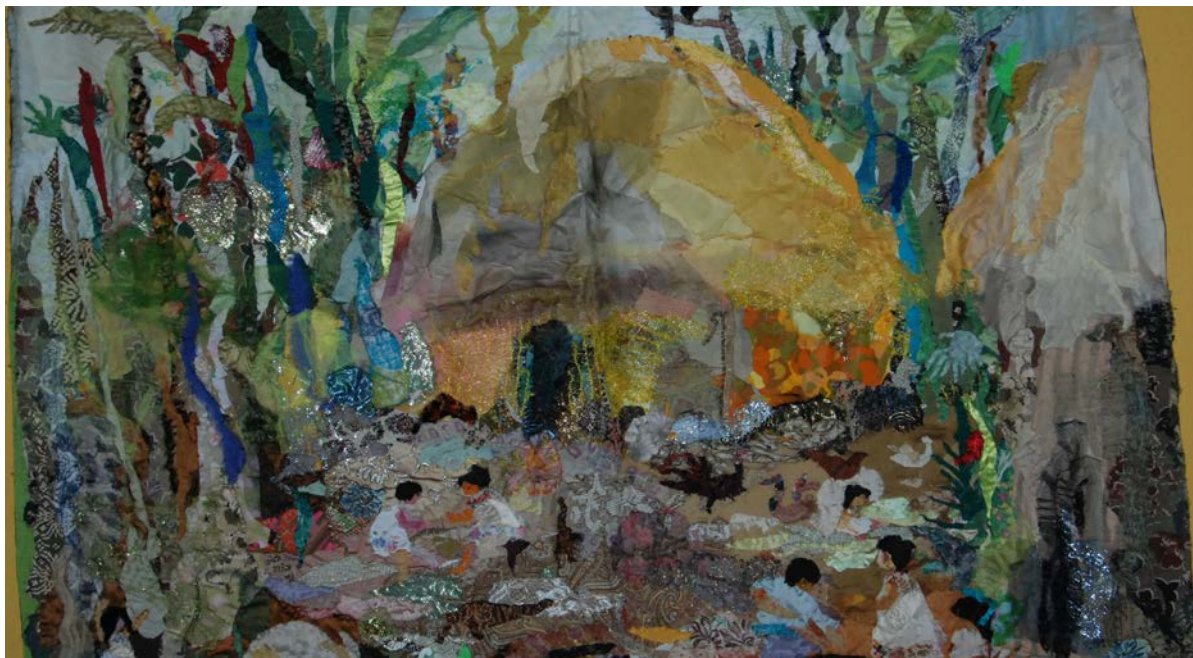
Jeg havde givet forslag til tema og sted for filmen, og manus blev selvfølgelig lavet i samarbejde med Per og Anette. Senere skrev jeg manus til en børnebog over samme emne, men mere uddybende og fortællende. Jeg forsøgte også her at fortælle om mayaindianernes kultur, historie, oprør og deres nuværende forhold. Ja, som alle andre forfattere, så synes man jo selv at bogen er læseværdig, men jeg kunne ikke overtale et forlag til at udgive den. Sammenlignet med andre børnebøger jeg læste i den forbindelse for at hente inspiration og se 'hvordan', synes jeg ikke bogen var så dårlig, at den ikke også kunne være udkommet i den brede strøm af bøger, der hvert år ser dagens lys. Men, man skal ikke græde over spildt mælk, og det var i hvert fald 'spirituelt' meget givtigt for mig, at skrive bogen. At den materielle belønning så udeblev, det kunne jeg leve med.

106. Verdens Centrum i Mayalandet

Verden er fuld af tilfældigheder og for mig, som regel, gode sammentræf.

Mine nu afdøde forældre holdt fra 5. maj 1945 og måske også tidligere, da den stadig var illegal, avisen Information, til min far som 80 ikke mere *gad* læse de lange artikler, og gik over til den korte ATS i Politiken.

Da jeg flyttede til Mexico saksede min mor regelmæssigt fra Information, og når bunken var stor nok, sendte hun udklippene til Mexico. I en af bunkerne var der en side med

Med inspiration fra maya landsbyen Xocen, hvor holdet filmede, lavede Nulle Øigaard dette smukke tekstil billedtæppe, som jeg nu glæder mig ved at se, og huske, når jeg spiser morgenmad.

tegninger af Ib Spang Olsen fra landsbyen Pisté ved Chichen Itzá, Det var jo i *mit* område. Da jeg næste gang kom til Danmark, spurgte jeg Ib om han havde flere tegninger fra Yucatán, hvad han desværre ikke havde. Men jeg foreslog ham, at han skulle lave tegninger til de mayamyster jeg havde indsamlet, og oversat til dansk, med henblik på udgivelse. I stedet foreslog Ib, at vi sammen med hans søn Lasse, skulle lave en film fra mayalandet til fjernsynet i Danmarks Radio, i anledning af 500 års jubilæet i 1992 for Columbus rejse til Amerika.

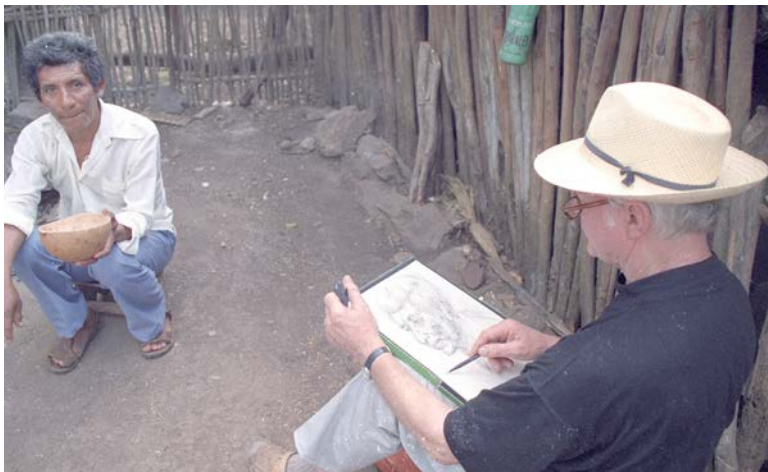
I tre uger kørte vi: Ib og hans Nulle Øigaard, Lasse Spang Olsen, Josephine Bergsøe, samt filmteknikeren Aage Søborg godt sammenpakket i mit folkevognsrugbrød rundt på Yucatan, og optog ruiner, traditionelt landbrug og religiøse ceremonier. Da vi også skulle vise, hvordan de første spanioler kom til

Mexico, havde forfatteren Ib Michael sluttet sig til holdet, og så kunne han og jeg spille rollerne som munken Jeronimo og soldaten Gonzalo Guerrero, der skibbrudne svømmede i land ved ruinen Tulum på den Caribiske kyst.

Alle de gode oplevelser blev til filmen 'Verdens Centrum i Mayalandet'.

Nulle blev så inspireret af livet i min landsby Xocen, at hun lavede et farverigt billedtæppe med motiv derfra.

Sådan er livet fuld af gode, menneskelige oplevelser! Grib dem i luften!!

Ib Spang Olsen tegner i 'Verdens Centrum', landsbyen Xocen mayabonden Liborio Noh.

107. Planterne fra Amerika / *Nuestras plantas*, 1987, 2001

Min kone Silvia fik som antropolog arbejde som etnobotaniker på *Instituto Nacional de Recursos Bioticos* -

Høstbindegarn - sisal - har sin oprindelse på Yucatan, forædlet af mayaerne. Med selvbinder høstmaskinen i slutningen af det 19. årh. var der brug for høstbindegarn. Og det kom i begyndelsen fra Yucatan. Udskibet fra havnebyen Sisal. Idag er der næsten ingen produktion tilbage. Nu er al snor plastik.

På markedet i Mérida spottede jeg denne grøntsagsbod. – Det er lige den vi skal have med på udstillingen! Med gode ord og penge fik jeg overtalt doña Ines til at flytte sin bod hen i foyeen på byens 'kgl teater' fine teater, hvor udstillingen åbnede. Herfra var der bedre handel til glæde for hende og udstillingens besøgende.

INIREB, i Mérida. Jeg var holdt op med at arbejde på nationalmuseet INAH, og forsøgte mig nu som 'daglejer', og var derfor altid på udkig efter både spændende, men i høj grad også indbringende jobs. Desværre er de mest spændende arbejder ofte også de mindst indbringende.

Lederen af INIREB var den unge, dynamiske og begejstrede biolog Iliana Espejel. Jeg foreslog hende nu, at vi skulle lave en stor samlet udstilling om *Vores Planter / Nuestra Plantas* - som på populært folkeligt plan skulle give en videnskabelig funderet oversigt og forklaring over Yucatan halvøens botanik og brug af planter. Alle på instituttet arbejdede med begejstring med på ideen, og jeg tog de fotos der skulle bruges til udstillingen, hvilket bragte mig vidt omkring på Yucatan. Med den begejstring blev det en meget flot udstilling vi fik sat op i forhallen til teateret Peon Contreras i februar 1987- midt på byen Meridas hovedstrøg, så et højt besøgstal automatisk var sikret med de forbigående, der så lige kiggede ind. Vi havde planlagt at lave en bog på grundlag af udstillingens tekster og billeder. Men - pludselig skulle instituttet af politiske grunde nedlægges eller lægges sammen med et andet, så al den viden og de mennesker der var på instituttet, blev spredt for alle vinde.

Ideen og inspirationen fra denne udstilling tog jeg med til Danmark, hvor jeg præsenterede den på *Dansk Landbrugsmuseum*, på Gammel Estrup på Djursland. Her skulle der gå flere år, inden tiden var moden til en sådan udstilling. Det skete da udstillingsarkitekt Lars Sand Kirk og jeg mere målrettet begyndte at lave udstillinger til danske museer. I 2001 kom vi efter ansøgning og afslag, og ansøgning og afslag endelig igennem med udstillingen *Agricola - Planterne vi har fået fra America*. Det skyldtes ikke mindst den

Til illustrationer i det nye Gran Museo Maya i Merida, hvor Silvia arbejder, skulle der bruges illustrationer. Vi var rundt hos alle lokale kunstnere, hvoraf de fleste malede med moderne abstrakte pensler. Vi fandt frem til Marcos Chab i Calquini, som fik opgaverne. Til vores egen væg malede Marcos dette billede, hvor vi prøvede at få alle Yucatans lækre frugter med.

nyudnævnte museumsdirektør Peter Baunshøjs stædighed og tro på ideen. Man kan jo undre sig over, at så få kan se det indlysende i en oplagt idé, og først når hele teaterforestillingen er sat op, klapper i deres små hænder!

Ideen i udstillingen var at vise alle de nytteplanter vi - altså os europæere - har fået fra det amerikanske kontinent. Og det er ikke så få. Livet blev mere smagfuldt efter at vi fik kakao, chokolade, vanilje, tobak, og coca (uha uha), ananas, foruden majs, bønner, græskar, bomuld, sisal, gummi og en række medicinske planter. For slet ikke at tale om noget så dansk som jordbær og kartofler. Hvad skulle vi have gjort uden alle de indvandrere?

Da udstillingen var blevet godkendt rejste jeg sammen med Lars Kirk rundt i Mexico, hvorfra de fleste af disse nytteplanter stammer. Jeg, for at tage billeder, og han for at indsamle genstande til udstillingen. Det endte også med, at vi tog til Peru, for et billede af en kartoffelmark taget i kartofflens hjemland, syntes vi ikke skulle mangle.

De menneskelige samfunds udvikling gennem årtusinder er historierne om lån, udveksling og videreudvikling mellem forskellige kulturer, hvor alle har bidraget. Det er, eller burde være almenviden, men pludselig var der i vores lille danske smørhul opstået en frygt for *det* og især angsten for *de* fremmede. Retfærdigvis skal det indrømmes, at angsten også skyldtes en vist angst for, at vi ville blive løbet over ende af grupper, der var betydelig talstærkere end det samlede antal danskere. For at give vores lille gram sand til at aflive denne frygt, blev temaet 'indvandring' til en væsentlig pointe i vores udstilling, selv om hovedfokus stadig var på selve planterne. En stor del af de nytteplanter, som vi i dag betragter som *rigtig* danske, som kartofflen, tomaten og jordbær stammer oprindeligt fra Amerika, og er altså indvandrere.

Udstillingen blev åbnet af den mexicanske ambassadør i Danmark i sommeren 2002, og siden på 9 forskellige museer i Danmark.

108. Flet og Vidjer fra Mexico

Under hele mit ophold i Mexico har jeg altid haft en lille ankerplads på Moesgaard Etnografiske Afdeling under Århus Universitet. Det skyldtes mit venskab med Klaus Ferdinand, som jo satte mig på sporet – ganske vist i København – med at læse etnografi. Men kontakten til Klaus og afdelingen blev bevaret, og jeg har indsamlet genstande til museets UNESCO skolesamling, og hen ad vejen har jeg deponeret alle mine fotos i museets mere sikre arkiver, end i mine tropiske, fugtige gemmer. Mange af de genstande jeg har været vist på danske museer, er siden overdraget til Moesgaard Museum.

Under et besøg til mine negativer faldt jeg i snak med Sibba Einarsdottir, som stod for samlingerne. Hun var netop i gang med at planlægge næste års Pilefestival. Og hvad skulle der nu sættes på programmet? Sidste år havde der været besøg af polske pileflettere – og hvorfor så ikke mexicanske flettere til næste år, foreslog jeg. Der er meget og forskelligt flet i Mexico, men ikke det hele er med pil – hvis det overhovedet eksisterer. Men man skal også være åben for nyt. Så enden blev, at jeg skulle komme med en lille flok flettere, og samtidig organisere en mindre udstilling med mexicansk flet – som endte med ikke at blive så lille endda.

Indsamling til udstillingen bragte mig rundt i Mexico i delstaterne Queretarro, Michoacan, Mexico, Puebla og Oaxaca, Campeche og Yucatan. Det giver nogle fantastiske oplevelser, at sidde ude hos fattige indianske håndværkere – alle indianere er næsten pr. definition fattige – og se hvordan de omformer de naturlige vidjer til smukke kurve, hatte, skåle. I delstaten Oaxaca i en af de fattigste egne i Mexico sidder de tilbageblevne kvinder – for mændene arbejder i USA – og fletter hele orkestre i små loppecirkustore figurer. I Merida på Yucatan fik jeg 'junkfood' flettekurve fra en stor flergenerationsfamilie, som bor i et hus 'sort som kul' – indvendigt – og uhumsk som bare ... Men, når jeg trådte ind, var det ligesom at synge videre på den gamle slager: Her i vores hus er glæde, her er liv og glade dage... med Raquel Rastenni I DRs Giro 413. Ja, I kan høre, at jeg er af den gamle årgang, for hvem er nu hun ?. Sådan var familien, enormt gæstfrie !

Da vi kom tilbage til Mexico hørte vi fra holdet rygter om, at de ikke havde fået nok at spise. Ikke nok at spise ?, vi var gået fra den ene invitation efter den anden, og alle var nok kommet et par kg. vægtigere tilbage. Da vi borede i emnet viste det sig, at doña Juanita klagede sig over, at der ikke var tortillas. Og de er uundværlige i traditionel maya spisevane, hvor tortillaen bruges som ske og gaffel. Juanita led meget af hjemve. En antropolog ville kalde det kulturchok. Doña Malena, som var den altid glade på rejseholdet, erklærede, at hun i sit kommende liv ville genfødes

Familien Linares i centrum af Mexico By har i flere generationer lavet de store papiermache figurer, der bliver brugt til en lang række folkelige fester i den centrale Mexico – og som også prydede malerne Diego Riveras og Frida Kahlos hjem. Vi valgte dette ærverdige ægtepar, der er 'oppe' og lufte hunden til vores plakater for Festen for de Døde.

Til Festen for de Døde, Hanal pixan, som den kaldes på Yucatan, i slutningen af november, spilles der gadeteater på 'rådhuspladsen' foran Katedralen med op til 100 agerende, og hundredvis af tilskuere, der klemmer sig sammen på torvet. Skuespilleren Madeleine Lizama Avila har gennem mange år haft en af de centrale roller som den yucatekiske folkelige dødefigur la huira, som morer sig på bekostning af den selvhøjtidelige la Catrina, udødeliggjort af den mexicanske gravør José Guadalupe Posada (1852-1913).

som hund – vel at mærke som dansk hund, når hun nu betragtede hvor meget danskerne kælede for de firbenede, lod dem spise med ved bordet og sove med i seng og sofa.

109. Festen for de Døde

Det er banalt at skrive, at vi alle dør. Men folk i forskellige kulturer forholder sig forskelligt til døden, og herom er der spændende stof at hente frem og fortælle.

Jeg har ikke været hele jorden rundt og studere dødekult, men jeg tror ikke det er for meget at sige, at Mexico er det land, den kultur, de mennesker, der har den mest afslappede holdning til 'døden', og på smukkeste vis har inkorporeret den i deres dagligdag. Døden undslipper ingen, men så kan vi jo lige så godt forberede os med det uundgåelige, ved at lave skæg og ballade med døden og de døde – på respektfuld vis.

Hvor der er liv, er der også død. De levende begraver de døde på den kirkegård der, generelt set, altid ligger vest for enhver stor eller lille by på Yucatan. Jeg kan ikke helt sige hvorfra min interesse for kirkegårdene stammer, men måske var det i forbindelse med min datters død og begravelse på den meget smukke kirkegård i Hoctun øst for Merida. Efter den tid begyndte jeg systematisk at besøge alle de kirkegårde jeg i forbindelse med mine fotoregistreringer af kirker kom forbi. Det viste sig, at der 'indholdsmæssigt' og i udformningen af gravminderne er

Den mexicanske tegner Lalo Montes fangede situationen med Lars Sand Kirk og mig på kirkegård for at møde de døde sjæle en Allehelgensnat.

forskel på de mange kirkegårde på Yucatan, og at hver især afspejler historien og traditionerne i den landsby hvor de ligger. Den store fælles kirkegård i Mérida er som en by i byen, med de fines 'kvarterer' i den ene ende med alle deres prangende mausolæer, og mellemklassens og de fattiges dødehuse i den anden ende af kirkegården, af mere ydmyg fremtoning. Og i den lille landsby Xocen, hvor alle er milpa-bønder og lever af jorden, dér er alle gravstederne blot en enkel markering med nogle få, af de mange sten, der ligger overalt på jorden.

Jeg fotograferede systematisk de forskellige kirkegårde og gravsteder, og når det blev tid for de døde sjæle, los *pixanes*, at komme på besøg hos de levende i slutningen af oktober og begyndelsen af november, fotograferede jeg de altre og spisepladser, der bliver stillet op i ethvert hjem på Yucatan. I Mérida bliver der hvert år arrangeret processions af 'døde' sammen med et fornøjeligt teaterstykke mellem *Catrina* skellet, udødeliggjort af den mexicanske grafiker Guadalupe Posadas, og den folkelige yucatekiske *la huira*. Det vises foran domkirken og er et tilløbsstykke.

Alle de billeder og indtryk brugte jeg til en fotoudstilling og et seminar på Universidad Autonoma de Yucatán, UADY, og år senere samlede jeg billederne i en serie, som stadig vises på universitetets [www hjemmeside](http://www.uady.mx/sitios/mayas/exposicion). WWWhttp://www.uady.mx/sitios/mayas/exposicion

De mange indtryk fra Yucatan om kirkegårdene og de døde sjæles gav mvig inspiration til en stor udstilling, som i 2001 åbnede på Moesgaard Museum. Til denne udstilling *Festen for de Døde* hentede jeg også billeder og indtryk fra andre dele af Mexico. I Mexico

By er den lille forstadsby *Mixque* blevet et turistmål, hvis man vil se noget om Allehelgens festen for de døde. Jeg tog derud, sammen med Lars Sand Kirk, men der var flere blitzlys fra turisternes kameraer, end der var levende lys på gravene, så vi flygtede hurtigt derfra. Men på vej tilbage gennem byens mørke gader i minibussen så jeg pludselig det gule varme lys stråle ud i den mørke nat. Det kunne kun komme fra levende lys. - Her stop, jeg skal af, råbte jeg til buschaufføren. Vi trådte nu ind på en kæmpe stor kirkegård, fuld af mennesker, blomster og levende lys eller små bål til at holde sig varm eller lave lidt mad. Resten af natten forløb let med at gå rundt og snakke med de mange mennesker, der sad og holdt sig varme med punch og *atole* omkring gravstederne i selskab med døde og levende familiemedlemmer. Det blev til en masse stemningsfulde billeder, som jeg tog på stativ, for ikke at bruge blitz. Ud på de tidlige morgentimer fik vi lov til at sove lidt i en lænestol på kirkegårdskontoret.

Et andet år opholdt jeg mig i egnen omkring byen Oaxaca, hvor der er virkelig *gang i festen* for de døde. Især var danseprocessionerne i den lille landsby San Agustin Etla et fantastisk skue, hvor de mange unge dansede med tunge dragter af påsyede bjælder, der rytmisk angav dansens trin. Andre var udklædte som forhadte politikere, præster og biskopper, der dansede fra det ene hus til det andet. Og alle steder blev de rigeligt beskænket – for at få dansekræfter.

Udstillingen med masser af indsamlede genstande og fotos er siden blevet vist på 10 danske museer. Og genstandene er endt på Moesgaard Museum.

110. Mexicansk keramik- tradition og fornyelse

I 'gamle dage' var der noget der hed stykgods, og man kunne få en større eller mindre trækasse sendt til Danmark fra Mexico. Det begreb eksisterer ikke mere. I dag skal alt, stort som småt sendes i en container. Således også med alle de planter, redskaber og genstande Lars Sand Kirk og jeg havde indsamlet til udstillingen om planterne fra Amerika, som blev vist på Dansk Landbrugsmuseum. Men selv om der var meget etnografika til denne udstilling, så fyldte det alligevel som en skrædder i helvede selv i den mindste container, vi kunne fremskaffe. Og da

man betaler samme pris for en container, hvad enten den er hel- eller halvfuld, så var det bare om at finde på noget at stoppe i den. Det blev keramik.

En dag var jeg uanmeldt troppet op hos Lise Seisbøll, der var leder af *Dansk Keramikmuseum* på Grimmerhus i Middelfart, og forelagde hende min skøre ide med at fylde resten af containeren – gratis – med tung keramik. Den hoppede hun på, og så kunne vi begynde vores lykkelige samarbejde. Vi startede med at lave en mindre rundrejse i Mexico til traditionelle, oftest indianske pottemagere og moderne, oftest akademiuddannede keramikere. Så var begejstringen tændt hos os begge. Efter at Lise var rejst hjem, fortsatte jeg indsamling og registrering i alle de dele af Mexico, hvor der bliver lavet keramik.

Mexico er et kludetæppe af folkelige traditioner. 56 indianske grupper og sprog eksisterer stadig. Selv om indianerne kun udgør omkring 8 % af den over hundrede millioner store befolkning, så er de langt hen ad vejen de kulturbærende med hensyn til det vi kalder folkekunst. Og fokuserer vi på keramik, så er stort set alt, indtil for nylig blevet lavet af indianske grupper.

I dag bliver traditionel brugskeramik udkonkurreret af emalje, plastik og fabrikslavet keramik – fra Kina. Traditionelle keramikere har derfor måtte finde på, for at overleve, og det udarter sig til alle slags sjove og fantasifulde figurer og krukke – af meget forskellig kvalitet.

Det er Doña Porras i den lille landsby Atzompa udenfor byen Oaxaca et godt eksempel på. Hun begyndte sin karriere som 'krukkemager'. Da lertøj til køkkenbrug blev udkonkurreret, så var gode råd dyre, men som vi siger, nød lærer nøgen kvinde at spinde, og hun fandt på at sætte havfruer på sine krukke. Og da de gik som varmt brød, har hun siden specialiseret sig i dem. Er hun så kunstner eller kunsthåndværker? Hun optræder i hvert fald i flere 'seriøse' kunstbøger.

Samtidig viste vi en kvindehøj nøgen figur, kunne næsten være et selvportræt af Maribel Portrela, og da hun er akademiuddannet er hun jo kunstner og laver kunst. Men hvori er forskellen mellem det Doña Porras og Maribel laver? Jeg vil kalde begge produkter 'kunst'.

Udstillingen blev først vist på *Grimmerhus Keramikmuseum* i 2002 og siden på *KunstCentret Silkeborg Bad* i 2004.

Nacido en DINAMARCA

Fotografías de Christian H. Rasmussen

Del 11 al 26 de diciembre de 2003 / Sala 1

Centro Cultural de Mérida, Olimpo
Calle 62 esquina con 61, Centro, Mérida, Yucatán, México.

111. Nacido en Dinamarca / Født i Danmark

Jeg har gennem tiden bragt mange foto- og kulturudstillinger med mexicanske temaer til Danmark. Var det så ikke også på tiden at vise noget 'rigtig' dansk for mexicanerne? Det overbeviste jeg mig selv om, og gik i gang med at vælge ud af de mange fotos jeg altid tog, når

jeg var i Danmark. Jeg delte udstillingen ind i temaer, som jeg mente kunne fange mexicanernes interesse for min verden, og ved de næste besøg i Danmark gik jeg mere målrettet i gang med at fotografere hvad jeg manglede.

På Yucatan er der ikke de skarpe markerede årstider, som gør det til så stor en oplevelse for os danskere at komme igennem et langt år – som desværre føles kortere og kortere jo ældre vi bliver. Derfor begyndte jeg udstillingen med at vise de fire skønne danske årstider.

I Danmark har vi siden Strøget under store protester blev indviet til gader efterhånden fået gader og spærret eller begrænset biltrafikken i alle byer – til stor glæde for alle. I Merida vil bilisterne ikke slippe deres privilegium med at kunne køre på kryds og tværs igennem byen, og endda gratis parkere i de fleste gader, når folk kører til arbejde, så de folk der er tilbage i bykernen ikke kan finde parkering til deres egne biler, og derfor er tvunget til at flytte udenfor – hvilket gør centrum af byen til en død spøgelsesby om aftenen. Jeg forsøgte med en billedserie at vise, hvordan fodgængerne i danske byer har generobret retten og muligheden til at kunne gå rundt i byerne. Denne forbedring er gennemført i en række mexicanske byer, og her i 2021 så småt begyndt også i Merida. Jeg ville elske at cykle rundt i Merida, som stadig er lille overkommelig. Men, jeg elsker mit liv højre.

I udstillingen satte jeg også billeder af nære, fjerne og ukendte venner, som jeg har mødt. Jo, venner kan godt være ukendte, som den omvandrende vagabond der med sin barnevogn, telt og hund logerede under Lillebæltsbroen, og som jeg fik en lang god snak med. Han kunne ikke holde ud, at sidde hele året i den lille dødssyge lejlighed, han trods alt brugte i de værste vintermåneder.

Jeg viste et stort foto af mine forældre, kort før min mor døde, og hvor hun med en blid hånd tager om min fars rødopsvulmede arm på grund af dårlig blodcirkulation, og siger: – Synes du alligevel ikke vi har haft et godt liv ? Det har de sikkert, når hun siger det, selvom jeg mente, at de ikke havde passet sammen og levet lidt som hund og kat. Men de holdt sammen i mange år, hvad ingen af deres 4 sønner har gjort med deres ægtefæller. Så hvordan kan jeg modsige min mor.

Alle fotografierne i farver blev digitaliseret – jeg var endnu ikke begyndt at optage digitalt – og så kopieret til et vandret banner, 110 x 220 cm, hvorpå der også var

Karnevallet er en stor festlig begivenhed i Merida i februar måned. Derfor syntes jeg, det ville være passende, at vise yucatekerne hvordan en dansk karnevalsdronning i fuld ornat og vel i 8. måned kører igennem byen i juni.

Ana Rosa Payán Cervera
*residenta Municipal de Mérida

aimé Barrera Aguilar
Director de Desarrollo Cultural

Departamento de Fomento Cultural
Coordinación General

La Reina del Carnaval

Centro Cultural de Mérida, Olimpo
Calle 62 esquina con 61, Centro. Mérida, Yucatán, México.

Impresiones Profesionales del Sur este, S.A. de C.V. Diseño Gráfico: Cepasa Digital / 91802023

trykt brød- og billedtekst. Så udstillingen er jo ikke traditionel 'fotokunst', hvor hvert billede står alene, men fortælling med mange fotografier. Og det er jo nok fordi, at jeg ser mig mere som fortæller end fotograf, endsige kunstner.

Udstillingen blev åbnet i Olimpos, et kultur og udstillingscenter ved siden af rådhuset i Merida, af byens kvindelige borgmester Ana Rosa Payán, så der kom jo mange lokale spidser. Og endnu flere var mødt op fordi Yucatans ærkebiskop også kom anstigende i fuldt ornat og med bispestav. Anledningen var, at der samtidig blev indviet en fotoudstilling med en masse fotos af den polske paves besøg i Polen. Med min bog om Meridas katedral var jeg blevet 'gode venner' med Mons. Emilio Carlos Berlie Belaunzarán, så vi gav hinanden en stor abrazo – hvorefter alle fremmødte jo kunne se, at jeg havde gode forbindelser til Sankt Peter. Men hvad Don Emilio tænkte, da han så min halvnøgne og endda højgravide karnevalsdronning på et af fotografierne, det fortalte han mig kun med et skælmsk blik.

112. Teatro yucateco – fra første række

Der er fordele – og bagdele ved alt, og alle. Fordelen ved at være 'free-lancer', daglejer er, at du er en fri fugl, og kan sætte dig på hver en gren du har lyst til. Bagdelen er, at du altid skal ud og søge, for noget skal du jo have at leve af. Jeg har tilbudt mine uomtvistelige store talenter og fantastiske og nødvendige projekter til gud og hvermand, og de fleste har jeg fået afslag på. *Ni modo*, desværre – det er frihedens pris.

Når jeg ikke har haft arbejde på beddingen, er jeg gået i gang med ønskeprojekter, som jeg håbede også på sigt kunne give en indtægt. Hvor naivt !!, men spiller man ikke med i lotteriet, får man garanteret ingen gevinst. Sådan et var registreringen og bogen om teater i Yucatan i perioden 2009 – 2013.

Fra jeg kom til Merida i 1979 og begyndte at tage portrætter af personer, fik jeg også kontakter i teaterverdenen. Med skuespillerinden Madeleine Lizama i revyverdenen i Hector Herreas – *Cholos* teater. Med Francisco Marin og Silvia Kater fra den mere alvorlige genre i teateret 'Tinglado'. Da jeg nu i 2009 havde rigelig tid, og ikke noget bestemt at lave, så foreslog jeg mig selv, at finde ud af og registrere alt hvad der sker i teaterverdenen i Yucatan. At skrive 'alt' en måske pral, men jeg fik dog i denne periode set og taget fotos fra 175 funktioner. Det lyder

Silvia Káter gør sig klar til sin rolle som bedstemor i Antón Chéjov's 'Una mujer indefensa'.

som om jeg prøvede at slå en Guinness record. Nej ikke derfor, men da jeg nu ville have det hele med, så var det bare om at gå i teater. Og hvor fantastisk at der er så meget kultur ude i denne mexicanske provins. Et par gange fik jeg set to forestillinger på samme dag, ja en enkelt gange hele tre forestillinger. I hastværk efter forestillingernes afslutning, inden skuespillerne skyndte sig videre til andre forestillinger eller hjem, fik jeg taget billeder af omkring 150 skuespillere. Længere personlige interviews med 32 tekstforfattere i Yucatan, som i samme periode producerede 75 forestillinger, var med i løbet.

Det lyder voldsomt og kræver en nærmere forklaring. Reelt var der i perioden kun et teater, som kunne holde publikum fanget året rundt – et teater med burleske forestillinger omkring *to be or not to be guy*, præsenteret i et kraftigt sprog. Men bestemt ikke uden talent og kvalitet. Og man gik derfra flad af grin – eller lettere forarget.

Andre teatergrupper og forestillinger præsenterede kun i ganske korte perioder, i forbindelse med byen Meridas fødseldags festival i januar måned, samt den årlige teaterfestival i juli - 'Festival Wilberto Canton'. I disse perioder kunne der hver dag blive vist 3,4,5 forestillinger hver dag på gader eller i teaterbygninger rundt omkring i byen Merida. Det var et overflødhedshorn, men svært at nå dem alle. Langt de fleste grupper får tilskud fra det der svarer til Kulturministeriet, som dog ikke dækker en rimelig løn, hvorfor der er en stor frivillig indsats og *amor* til teateret for at få tæppet op. Af disse grunde bliver forestillingerne kun vist en, to eller tre gange.

Da de fleste forestillinger er gratis, fordi de har fået offentligt tilskud, har publikum vænnet sig til, at det er gratis at gå i teateret, så når der sættes en forestilling op, og der kræves en ydmyg entré på 25 – 50 kroner, så er tilslutningen lille.

Det var virkelig interessant at få 32 forskellige skribenter og producenter til at fortælle om deres ideer og problemer med at lave teater. Fra enkle børneforestillinger, pantomime, dukketeater over lagkagekomik og fremføring af sociale problemer, som at leve med aids, til en stor historisk forestilling med mere end 100 amatør skuespillere der optrådte med hestegalop, sværdkampe, bogbrænding, foran kirken i byen Mani, hvor den spanske munk Fray Diego de Landa i 1562 holdt inkquisition og brændte alle de maya dokumenter han kunne torturere maya præsterne til at udlevere. Forestillinger af vidt forskellig kaliber og tema, men de fleste, efter omstændighederne, af rimelig god, og et par stykker af højeste kvalitet. Interviewene har jeg sammen med fotografier fra de mange forestillinger samlet i en bog, som blev udgivet af det yucatekiske kulturministerium i 2015.

Under indsamlingen af mit teatermateriale blev jeg kontaktet af instruktøren Enrique Cascante, som netop stod og mangle en person, der kunne fylde rollen med den amerikanske forsker, Mr. Bolton, der under den Mexicanske Revolution, 1910 - 1917 rejser rundt og indsamler dokumentation. – Du er lige den rette personlighed, smigrede han mig, for at få mig på krogen. Jeg viste bedre besked, men *to be or not to be Mr. Bolton*, overvejede jeg dog. Det blev *to be Mr Bolton*, for man skal give livet en chance og prøve noget nyt, tænkte jeg. Og således endte jeg med at få min teaterdebut på Teatro Peón Contreras den 27 juli, 2010 i Rodolfo Usigli's klassiske *El Gesticulador*. Min entré var på det nærmeste flyvende, for den lemfældigt opbyggede trappe jeg brugte for at komme ind i 1. akt, brød sammen, og det var en spontan yucatekisk forbandelse *waiiii*, og ikke 'fuck' eller tekstens 'good evening', der blev min første replik. To

opførelser var der planlagt, bestemt for få for så store anstrengelser. Mine replikker var ikke mange, men det tog mig lang tid at lære dem, så det var ikke noget jeg ville gentage. Men jeg kan jo dog føje 'skuespiller' til mit cv.

Dog, ikke den første. Kommer nu i tanke om, at jeg i Silkeborg i mellemskole var HC Andesen som dreng i en skoleforstilling og skulle huske: – åhe mor, alle drengene driller mig!

113. De ansættede kvinder fra gade 58

Prostitution er, for at sige det gennemtærsket banalt, et universalt fænomen. Og det vil det altid være – så længe der er fattigdom og ulighed.

Jeg begyndte at interessere mig for de prostituerede i Merida omkring 2009, efter jeg i mange år, uskyldig som jeg er, havde gået forbi dem på vej til min hængekøjebutik i gade 58,

Rosario, gik med til, at vi kunne vise et foto som Vorherre havde skabt hende – 10 dage inden hun fødte det barn, som hun en måned senere stolt viser frem sammen med sine andre børn. Billedet blev til udstillingens plakat.

Fantastisk flot og modigt af hende med denne gestus at springe ud af skabet!

– Jeg er luder, og som du ser mig på fotoet, sådan ser mændene mig. Men bid mærke. Jeg opsøger ikke mændene. Det er mændene, der kommer til mig.

– Og hvad jeg gør, det er for mine børns skyld.

Jeg holder kontakten til Rosario. Idag er hun en gæv langvejs chauffør i et mandsdomineret erhverv.

uden rigtig at lægge vægt på deres diskrete invitationer. Men med alt det der blev og bliver skrevet om prostitution i Danmark og de andre skandinaviske lande, tænkte jeg, det var på tide, at se sagen fra yukatekisk side. For som antropolog at finde ud af, hvorfor de gør, som de gør. Så jeg forhørte mig og fandt ud af at det foregik forskellige steder i byen. Alt efter hvad slags sex du ville købe.

Indrømmet, det var med en vis usikkerhed jeg gik til sagen. - Nej, jeg er ikke interesseret i 'un servicio', svarede jeg med lidt fumlende stemme til de første kontakter, -'bare at du fortæller mig, hvorfor du trækker her'.

- Jeg har ikke lige tid til at snakke

'For mine børns skyld', En måneds tid efter Rosario havde født sin søn, tog jeg dette fotos af den stolte og glade mor. Efter aftale med hende, blev familiebilledet sat på udstillingen invitation.

A través de los retratos de 22 mujeres, 3 artistas se unen para abordar el tema de la prostitución. Con sus propias palabras, las mujeres hablan en entrevista al antropólogo y fotógrafo Christian Rasmussen de su trabajo y de cómo y por qué han decidido practicarlo. Las entrevistas están acompañadas por dibujos de Gabriel Ramirez y bordados por Elena Martinez.

www.museo-macay.org

Salas 4 y 5
Viernes, 13 de enero
20:00 hrs, vino de honor
Museo Macay
Entrada libre

www.museo-macay.org

Museer og kunst er en del af skolebørns uddannelse i Yucatan. Her fik en mellemskoleklasse nok en anden oplevelse med 'De anstændige kvinder fra gade 58' end de havde regnet med på et kunstmuseum. Men interessen var stor, og der kom kun solidariske kommentarer i museets gæstebog. Her ser vi mit foto, Gabriel Ramirez tegning og Elena Martinez broderi af Rosario.

nu. Jeg er på arbejde, men hvis du betaler for 'en betjening', så kan jeg fortælle dig hvad du vil høre', var svaret.

Interviewet foregik i det lille hotel hummer, hvor hun gav servicio og bedrev sit erhverv. For rummet betalte jeg 70 pesos / 30-35 d. kr, for en halv times okupering, hvorefter der blev banket på døren, og trækker mit interview ud, er det andre 70 pesos, jeg stikker ud mellem døren på klem. Og for min dames opmærksom i en halv time, betalte jeg 100-200 pesos. På denne måde fik jeg over et halvt års tid interviewet 22 'sexo servidores', sexarbejdere. Samtalen optog jeg på bånd og renskrev. Hvor der manglede uddybning, gentog vi vores møde siddende på sengekanten. Og det skete med de fleste.

Vi fik efterhånden en fortrolighed, så engang spurgte jeg om jeg måtte tage fotos af dem. Med tøj ? – og uden tøj ?

– Fotos ?? - ummmh. Den tykkede de på. – Og hvad skal de fotos bruges til? Det ville nok være lidt svært for de små, ret tykke yukatekerdamer, med tydelige ar af kejsersnit efter deres fødsler på et offentligt hospital, og med et look der er langt fra de pornopiger vi kan zappe os frem til på nettet, at forstå, at der kunne være en generel interesse for at fotografere dem til dokumentation. Men de ville også have svært ved at forstå, at jeg ville lave et portræt af ganske almindelige kvinder, som i dette tilfælde betjener mænd med sex. Min inspiration var de smukke fotos som den amerikanske fotograf John Bellocq havde taget af prostituerede kvinder i New Orleans i begyndelsen af forrige århundrede, og som blev fundet på et loft længe efter hans død. Toulouse Lautrecs modeller fra det bordel hvor han indlogerede sig for bedre at male og det foto hvor han står foran sit maleri sammen med en af damerne gav mig mod til at bede om forlov.

Med mine fotografier ville jeg også bryde det stereotype billeder der er i kunsten, i maleri, skulptur og fotografi af den nøgne kvindelige figur, hvor kvinderne generelt præsenteres som evig unge, uden rynker og eller mærker af mange fødsler. Jeg forklarede derfor damerne, at jeg brugte fotografierne til at tegne efter. Den tyggede de på, og da jeg selvfølgelig også her ville betale for deres service, svarede de alle – Men nu kommer de vel ikke på nettet ? – Nej forsikrede jeg dem, og den aftale har jeg holdt, og de vil ikke blive vist, mens nogle kan genkende dem, ligesom det er sket med Bellocqs fotografier, der først dukkede frem fra mørket, da alle var døde og borte. Da der først var gået hul på bylden, og den ene dame fortalte den næste, at det var ok, så fik jeg taget fotos af alle de interviewede damer. Af dem jeg spurgte meldte kun en fra, men var dog villig, hvis jeg ville betale et astronomisk beløb.

De interviewede kvinder er mellem 20 og 60 år og har et, to, tre eller flere børn og er næsten alle enlige mødre. Svaret på mit 'hvorfor', var i alle tilfælde, 'for vores børns skyld'. De fleste har ingen uddannelse, og med en børneflokk og en fraværende far eller mand, er det umuligt at passe et 8-9 timers job. Mange kalkulerer, at hvad de kan få udbetalt for en hel dags arbejde med rengøring, det kan de tjene på en eller to kunder i løbet af en times tid. Dog må de ofte vente længe på kunderne. Ingen af de kvinder jeg interviewede betalte til en alfons og de kan gå og komme som det passer ind i deres mange forpligtigelser som mor.

- Ingen kvinder gør med fornøjelse, hvad vi lægger krop til, fortalte doña Karla mig, - for det er jordens hårdeste arbejde. – Men for vores børns skyld udholder vi at ligge med mænd, der ikke alle er lige rene, eller behandler os pænt. Nogle tror, at fordi de har

betalt nogle pesos, kan de tillade sig og kræve hvad det skal være, som om vi var købt. Men nej, vi sælger ikke vores krop, vi sælger en service. Det er en stor misforståelse, når nogle udslynger, at vi sælger os selv, eller vores krop. Nej, vi sælger en service, en tjeneste, ligesom en frisør sælger en hårklipping, og der går vel ikke noget af ham eller hende, ved at gøre det.

Sådan lød nogle af de mange svar, jeg fik. I alt blev det til 23 interviews. To af kvinderne er biologisk set mænd, men jeg mødte dem som kvinder, og sådan følte de sig jo også. Mit formål var, at lave en bog hvori jeg ville give stemme og ansigt til de kvinder, som har et meget hårdt arbejde. Nu var teksten klar, men hvad med illustrationer, når jeg ikke kunne vise fotografier. Løsningen gav den yucatekiske tegner Gabriel Ramirez, som efter mine fotos tegnede kvinderne uigenkendelige. Da tekstilkunstneren Elena Martínez, der bruger broderiet som medie, hørte om projektet, ville hun også være med. Hun lavede efter mine fotografier, eller ved selvsyn med kvinderne på gaden en lang række portrætter.

Tekst, tegninger og broderier blev først vist på Meridas kunstmuseum, Museo de Arte Contemporáneo Ateneo de Yucatán (MACAY), i januar 2012 med titlen *Las mujeres decentes de las 58 - ¡Por nuestros hijos!* – 'De anstændige kvinder fra (gade) 58. – For vores børns skyld'. Titlen er lidt inspireret af Pablo Picassos berømte maleri af 'Kvinderne fra Avignon', hvor kvinderne jo er de prostituerede som arbejdede i Avignon gaden i Barcelona. De anstændige kvinder' – fordi kvinderne i gade 58 er lige så anstændige, som alle de personer, der passerer forbi. I bog og udstilling er alle kvindernes navne ændret, så de i alfabetisk orden følger den katolske kvindelige helgenliste, fra Jomfru Angela til Jomfru Zita.

Udstillingen blev heldigvis ikke helt uden fotografier. Med Rosario havde jeg løbende fortalt om projektet og udstillingen. Jeg havde også taget fotos af hende da hun var højgravid i 8. måned, og stadig arbejdede på gaden. Nu tilbød hun selv sit foto med et:

– Ja, jeg er luder / puta, vis mig bare som mændene ser mig, men du skal huske på, at det er mændene, der kommer til mig, ikke mig der opsøger dem. Og hvad jeg gør, det gør jeg

for mine børns skyld! Det var flot og modigt gjort at stå frem sådan. På den anden side har hun aldrig oplevet at nogle har genkendt eller kommenteret hende. På udstillingen er der et fotos, hvor hun med en seks måneder stor mave griner over problemet med at få sine trusser af. Til udstillingens indbydelse lagde hun fotografi til, hvor hun sidder omgivet af sin børneflokk. Det sidste, at vise børnene, var vel ikke rigtigt. Jeg tænkte ikke over det dengang, ingen sagde imod og der blev aldrig nogle problemer med dette foto. Men gentages skal det ikke.

Udstillingen blev i 2013 vist på textilmuset i byen Oaxaca. For at den kom i stand, skal jeg takke den danske tekstilvæver Trine Ellitsgaard, der sammen med sin mand kunstneren Francisco Toledo har gjort en enorm indsats for at fremme 'kulturen' i Oaxaca.

Året efter fik jeg en mail. Det må da være løgn, tænkte jeg, for det var en indbydelse til at vise udstillingen på museet ved det private katolske universitet Lasalle i katolikkernes højborg i León, Guanajuato i 2014. Men som rektor, en katolsk lægbroder, Hermano Andres, sagde ved indvielsen, - det er godt at de privilegerede studenter her på universitetet får et humanistisk syn og forståelse for hårde sociale realiteter. På universitetet er der på alle fag indlagt humanistiske og kulturelle aktiviteter, som obligatoriske. I forbindelse med udstillingen kom en af de prostituerede kvinder, Lorena, med fra Merida og fortalte de lidt måbende unge studenter om medaljens anden side.

Prostitution er, og vil altid være et *hot* emne uden ende på diskussionerne om for eller imod. Jeg mente derfor udstillingen nok kunne interessere nogle danske kulturhistoriske museer, som der er mange af. Jeg tilbød alle, og alle svarede pænt nej tak. Også *Arbejdernes Museum* i København, som jeg mente var et oplagt sted at vise de personlige historier om den slags arbejde. Men heller ikke her var der bid. Der gik nu nogle år, men så kom der en åbning på *KunstCentret Silkeborg Bad*. Med til åbningen kom Elena Martínez. Sexarbejderen Lorena var inviteret med, men kunne, desværre, ikke finde nogle, til at passe hendes 2 børn så længe, som rejsen ville vare.

Der er en lille krølle på historien om 'De anstændige dame...' På udstillingen i Merida i 2012 blev lederne af den amerikanske dansegruppe, *Asheville Contemporary Dance Theatre White Dog* i North Carolina, Susan og Giles Collard, så rørte - ja det sagde hun faktisk - og begejstrede for kvindernes fortællinger, at de omsatte dem til moderne ballet. Den første forestilling var for en begrænset gruppe i et privat hjem, hvor damerne fra gade 58 var inviteret og flere mødte op. De næste forestillinger var for alle, der kunne klemme sig ind i de små stuer. I sommeren 2013 blev hele forestillingen vist i Ashville, og i december 2013 på det store teater Armando Manzanero, og i 2015 i kulturcentret Olimpo i Merida.

I 2016 blev hele projektet udgivet som bog, publiceret af Yucatans kulturministerium. Og til udstillingen i Silkeborg blev der trykt en koncentreret lille pixy udgave af den mexicanske bog.

Til for eftertiden har jeg lavet en udgave med mine fotos, som dog først kan vises, når vi alle er gemte og glemte. Ligger i mit arkiv, til 'bedre tider'.

114. Gode venner og veninder

Prostitution er et erhverv som dem jeg kom til at kende, ikke ønskede at forblive i. Men at finde et alternativ er for de fleste svært. Og de som bliver ved i faget, lærer spillet regler.

I de mange år jeg har boet i Mexico har jeg naturligvis set den store fattigdom størstedelen af befolkningen lever i. Men ud over at låne lidt ved et opstået problem, give indpakkerdrengen i supermarkedet rigelige drikkepenge, betale en ordentlig løn til dem som hjælper os i huset, eller give de byttepenge jeg har i lommen til en tigger – for det er også et arbejde at sidde og tigge – så har jeg aldrig involveret mig i gøre noget særligt for 'de fattige'. Med det venskab jeg nu havde knyttet med mange af de gadens piger, har jeg fået et andet forhold til ikke at have til dagen og vejen, ikke at kunne sende sin datter i skole, da der ikke er til buspenge, eller servere andet end et par æg til morgen, middag og aftensmad, fordi der ikke er ... Disse indtryk har gjort, at jeg, som har mit på det tørre, forsøger at lave mine egne små danida projekter, for at hjælpe kvinderne og deres

Nora er mig en gode veninder. Mødte hende, hvor hun arbejdede i gade 58 og jeg interviewede kvinderne dér. Tog fotos af hende "på arbejde", som blev brugt i bogen, De anstændige kvinder, og billeder af hele familien, ved hendes pigers skoleafslutning. Da hun skulle giftes, bad hun mig være bryllupsfotograf, hvad jeg selvfølgelig sagde ja til. Der stod hun, smuk og glad omgivet af sine to piger, familie og mange kollegaer. Manden fandt hende på arbejdet, men ikke mange udholder at deres hustru/samlever arbejder på gaden. Heller ikke hendes ægteskab holdt.

Over en kop kaffe fandt jeg ud af, at hendes fulde navn er Nora Christian.

- Christian ?, spurgte jeg. Kender ingen kvinder med dette navn. Cristina, ja, men ikke Ch Christian.

- Jo, sådan er mit navn. Da jeg blev født kunne far og mor ikke blive enige om mit andet navn. Min mor insisterede på Cristina, hvortil min far indvendte, at så ville jeg altid blot blive kaldt Cris. Nej, så må hun registreres CHristian, insisterede min far og sådan blev det i min dåbsattest, med Ch.

Fornylig viste Nora mig, at hun havde fået tatoveret sine to pigers navn på skulderen.

Foruden sit eget Christian, men forkortet til Chris. Nu fortalte hun, at hun sparede sammen til en ny tatovering med Chris som en del.

- Nora Christian, Ikke at jeg vil pådutte dig en tatovering, eller mit navn. Men, da vi er navnesøskende, og du alligevel vil få lavet en tatovering med dit navn, så giver jeg mit bidrag til din tatovering, og du tatoverer vores begges fulde navn, Christian. Et tilfælde i livet, som vi kun møder én gang, og som bestemt er det eneste i verden. Som tænkt, så gjort. Jeg selv fulgte ikke op med en tatovering. Vi mødes ofte over en kop kaffe – med og uden fløde. Alderen og diabetes tager sit tag på hende, og uden social sikring er det ikke let. Så må læger og medicin tjenes ind på lagnet. Jeg giver min skærv.

familie videre. Rosario som sagde ja til at vise sig på foto i evakostume ved udstillingen har jeg hjulpet til et stort kørekort, så hun nu kører langvejs trailer – lidt usædvanlig for kvinder, men de eksisterer. En anden har fået en symaskine, penge til læge og medicin og en tredje får støtte til børnenes skolepenge. Jeg fik selv en enorm og uvurderlig hjælp af min engelske gudfader til at lande, hvor jeg er idag. Nu oplever jeg, at sønnen i den familie jeg hjælper, nu kan begynde sine studier på universitet i Merida. Jeg ser paralleller, og føler, jeg betaler tilbage. Og sådan hen ad vejen. Nej, når jeg skriver dette, er det ikke for at pudse en glorie, men fordi det er vigtigt at erkende, at du som har det godt, også kan hjælpe til, at andre får det bedre. Lige så godt kan være svært, for så skal du jo gøre som tiggermunken San Francisco og dele *alle* dine ejendomme ud. Og dét, det gør kun tiggermunken Francisco.

115. Af en gadepiges dagbog

Kommer du til selskab eller møde, kan du præsentere dig med et – godaften mit navn er Christian, jeg er antropolog. Men, arbejder du på gaden, som gadens piger gør, ville du ikke forvente at blive mødt med et – godaften, mit navn er Lorena, jeg er luder, eller om du vil, sexarbejder. Nej vel!

Møder du én af pigerne, damerne i en portporten, der råber efter dig - 'kom med mig'! Ja, så kan du købe tjenesten eller gå fordi, men du ser ikke personen bag den sminkede facade. Det var tilfældet med Lorena, jeg mødte en mørk aften. Men så kom vi i snak. Hun fortalte, at hun skrev digte.

-Gør du det, spurgte jeg noget overrasket. Men hvorfor ikke. -Vis det, svarede jeg. Det gjorde hun på stedet, i lyset fra en gadelampe over en bænk på San Cristobal pladsen. Det blev første skridt til et frugtbart litterært samarbejde. Først en bog på 42 kapitler fordelt på 253 sider: *Con todo respeto, soy prostituta* (Med forlov, jeg er prostitueret, luder), der bygger på egne og kollegaers gode og kedelige oplevelser i branchen, med hvert kapitel ledsaget af et digt. I betragtning af, at der i Yucatan ikke eksisterede en lignende beskrivelse af dette vanskelige erhverv, og den er fuld af god poesi, mente vi nok den kunne have en chance for at blive udgivet på det lokale kulturministeriums forlag, som tidligere have udgivet bogen *Las mujeres decentes de la 58*. Men her stødte vi på en mur. Den var nok lige lidt for meget i den katolsk dominerede delstat. Præsidenten for udvalgskomiteen, Roldan Peniche Barrera,

gik varmt ind for bogen. Ganske vidst er den måske ikke en litterær perle, men hvor mange af de bøger der udgives, er det. Han argumenterede for, at bogen gav et realistisk billede af en meget kontant, og ubeskrevet problematik i Merida. Men, kvindesiden i komiteen vendte tommelfingeren nedad. Er det dét man kalder kvindesolidaritet ?

Lorena er hendes navn på gaden, men hjemme og for mig er hun Mary Carmen. Siden satte Mary Carmen tekster og digte til de 200 fotografier, jeg samlede i bogen *Merida con amor*, som er omtalt på på foregående sider. Nu skriver hun som Ave Fenix i den lokale avis *Por Esto* om de problemer gadens piger har med det lokale politi og kunder. Hun var med til åbningen af udstillingen på universitetet i Leon og fortalte de privilegerede studenter om det at trække på gaden og arbejde på lagnet.

No juzgues un libro por la portada
Ni critiques a una persona
Por los tropiezos que tenga
Piensa que todos podemos
tropezar

Således indleder Mary Carmens sin beretning, og det dækker vel rimeligt over den respekt kvinder, og mænd, som har gjort prostitution til deres måde at overleve på, har krav på. På dansk lyder digtet nogenlunde sådan: Døm ikke en bog på dens forside / Kritiser ej heller en person / for de fald hun lider / Husk, vi kan i livet alle snuble.

Mary Carmen arbejder idag i et 'anstændigt' arbejde som sikkerhedsvagt i et supermarked. I maj 2022 var jeg med til hendes bryllup med Heydy. Et af de første efter at ægteskab mellem personer af samme køn eeeeeendelig var blevet lovfæstet af parlamentet i delstaten Yucatan.

Projektet med de anstændige kvinder er forbi, men langt fra de venskaber, der åbnede op for nok en ny verden.

116. Med snuden mod nord

Man skal nok have boet både i Jylland og på Yucatan, og studeret verdenskortet, for at bemærke, at de begge er halvøer, der strækker sig fra syd mod nord. Kigger vi efter, opdager vi også, at de er de eneste store halvøer med denne retning. Alle andre, Italien, Spanien, den Californiske halvø, Florida, Laos, Cambodia og Thailand – alle hænger de på et kontinent med næsen fra nord mod syd.

Delstaten Yucatan på halvøen Yucatan, som yderligere består af delstaterne Campeche og Quintana Roo, er stor set på størrelse med Danmark (Danmark: 42.933 km², Yucatan: 43.257 km²) Hvad de har haft med hinanden at gøre, var emnet for en udstilling på Meridas bymuseum . Ikke meget, men lidt har også ret. Her er hvad vi fandt.

Jeg har boet menneskealdre i Danmark og México. Denne livets tilfældighed kom der en udstilling, *Dos mundos que miran al norte*, ud af på Meridas Bymuseum i februar 2020. Længere kom den ikke, for Corona epidemien lukkede den ned, som det skete på alverdens museer.

Det begyndte dårligt. Den første danske der kendes på Yucatan var Juan Gustavo Nordingh de Witt (1784-1810). Mistænkt for at være agent for franskmændene, der under Napoleonskrigene havde erobret Spanien og indsat en konge, Fernando VII, blev han stillet for en peleton og skudt.

Bedre gik det for det næste danske indtog på Yucatan. Fra omkring 1912 begyndte filmselskabet Nordisk Film at vise stumfilm i Merida. Så her kunne yucatekerne se en unge flot Poul Reumert forsøge at tæmme la diva Astrid Nielsen, som cirkusprinsesse i den 10 min. lange Afgrunden.

Den næste dansker var lægen Harald Seidelin, hvis virke mellem 1960 – 1910 er beskrevet på side ???

Eventyreren Frans Blom er af mange danske husket for sit virke i delstaten Chipas og hans hus Casa Blom i byen San Cristobal de las Casas. Men han havde faktisk inden et betydningsfuldt virke på Yucatan. Han var den første der i 1930 tog de nøjagtige mål for maya ruinen Uxmal. Han var også den der gav danskerne førstehands viden om mayakulturen på Yucatan med sin bog *Mayalandets Erobring* (1945).

I årene 1937-41 byggede danske ingeniører fra selskabet Christiani & Nielsen den 1.750 lange mole i armeret gasbeton i havnebyen Progreso. Den står der stadig, og i bedste velgående. Dog der siden lagt ekstra 4.000 meter til, så

Uden yucatekiske Joel Gozalez stryg på bassen vil musikken fra DRs symfoniorkester aldrig lyde helt 'som det skal'. Mon ikke det var med Joels indsats, at orkesteret i 2020 spillede 'Mayaernes nat' af Silvestre Revueltas, med brug af mange mexicanske traditionelle instrumenter.

er

store containerskibe kan lægge til.

Kunstneren Per Kirkeby, forfatteren Ib Michael og fotografen Teit Jørgensen rejste i 1971 rundt på Yucatan, og sammen skrev de bogen Mayalandet. Per Kirkeby lavede i ruinbyen Uxmal nogle optegnelser, som blev model til hans skulptur på Læsø i 2015 – som blev hans sidste. Fra mit sommerhus i fiskerbyen El Cuyo skrev Ib novellen Fyret ved verdens ende om den orkan han oplevede dér (dog intet imod hvad han siden oplevede på Sri Lanka med tsunamien i 2005).

Musikantnologen Max Jardow Petersens virke med at registrere traditionel maya musik er beskrevet på side ????

En fire ugers spændende munter rejse med Ib og Lasse Spang Olsen blev til filmen filmen 'Mayaerne i verdens Centrum. Nulle Øigaard satte prik over med et smukt vægttype med motiv fra Xocén.

På stranden i fiskerbyen Cuyo blev TV filmen 'Bussen kører ikke videre' optaget sammen med Per Schultz og Anette Pilmark.

Biskop Peter Fischer Møller kom til Yucatan og sammen med mine optagelser fra maya landsbyen Xocen, lavede han sin bog 'Et glimt af Gud', fra 2007.

Dette guddommelige samarbejde førte til broderiprojektet Maya Broderi, hvor mayakvinder broderede alterduge og messehagler til danske kirker. Og for at det ikke skal være løgn, så laver fire mayakvinder i dag alle de hvide manchetter – poignetter – der ries fast på de danske præsters præstekjole.

Og hvordan ligger det så med den anden vej, fra Yucatan til Danmark?

Stjernekokken René Redzepi har tit været på Yucatan og ladet sig inspirere. I et interview fortæller han, at han her har smagt sit livs bedste taco med cochinita pipil og håndlavede tortillas. Ja, håndklappede tortillas bagt over bål, af mayaernes ikke genmodererede majs, det er haut cuisine. I Torvehallerne i København har jeg set en Yuca Taco bod med yucatekisk mad. Ligesom et VW folkevognsrugbrød på Frederiksberg med påmalet Yuca Taco. Forhåbentlig er de der stadig.

Mangler der et instrument i et orkester, så lyder melodien ikke, som komponisten ønskede vi skule høre den. I DRs symfoniorkester stryger yucatekiske Joel Gonzalez på sin kontrabas, så det ikke kommer til at ske.

Der er andre yucateker der har fundet liv og arbejde i Danmark. Jeg håber at interviewe dem alle. Kommer tid, kommer råd.

Arbejde og gode oplevelser i Danmark

Jeg er opvokset i Danmark, og har et nært og kærligt forhold til fædrelandet. Og er jeg i Danmark, forsøger jeg altid at arbejde med noget dansk. Det er blevet til et par udstillinger og bøger, som hver især har hjulpet mig til at trænge dybere ned til mine rødder.

'Polle', som sikkert hedder Poul, men hvad til efternavn fik jeg ikke med. Mødte ham under den gamle Lillebæltsbro, hvor han havde boet en uges tid. Kun den værste kulde om vinteren kunne drive ham tilbage til en lille lejlighed i Vamdrup.

117. Danske kirkegårde

Langt, langt de fleste af mine fotos har jeg taget udenfor Danmark. Men ingen regel uden undtagelse.

Da jeg kom til Mexico, blev jeg hurtigt vildt begejstret for mexicanernes 'afslappede' forhold til døden, i hvert fald set i forhold til os danskere. Det kom der så en udstilling ud af på Moesgaard Museum, *Festen for de døde*. Men inden da, havde jeg under det kulturelle genopdragelseskursus jeg underlagde mig selv, ved at melde mig og min mexicanske familie som elever på Rødding Højskole på efterårsholdet i 1988, faktisk lavet en lille udstilling dér om festen for de døde, i forbindelse med en temaugle, jeg havde fået overtalte forstanderne Niels Holck til at holde. Det blev en total fiasko, for ikke mange udenfra højskolen mødte op for at høre om noget så dødsens uvedkommende som døden. Men det er nu deres sag.

Udstilling blev lavet i samarbejde med Djurslands Museum, hvor jeg forinden havde lavet en fotoudstilling om *Fiskerne på Yucatan*. Med den daværende direktør for museet Bjarne Flou, blev vi enige om, at det ville være interessant at lave en tilsvarende udstilling om 'den danske død', og for at komme i gang, skaffede Bjarne penge og bil, så jeg kunne begynde at registrere gravminder på danske kirkegårde. Det gik jeg med liv og død op i, og jeg tror jeg fik dækket de fleste kirkegårde i Sønderjylland, hvor højskolen ligger. Hvad der især slog mig dér, var naturligvis de mange krigergrave, eller mindesmærker over faldne i den 1. Verdenskrig, men

endnu mere over gravene med de faldne frivillige i Frikorps Danmark, oftest faldet i Rusland. Det var vel unge idealister, som havde troet lige så meget på deres sag, som de unge danske, der drog til Spanien, og ikke alle kom hjem. Det var en kontrast, der gav stof til eftertanke.

Med tiden fik jeg også taget billeder af kirkegårde omkring København – og da der jo dér er blevet begravet folk af mere forskellige sociale og kulturelle klasser end på de små provinskirkegårde, ja så er gravminderne dér også tilsvarende mere varierende og 'interessante'.

Jeg ligger efterhånden inde med et kæmpe fotomateriale, for jeg kan stadig ikke gå forbi en kirkegård uden lige at smutte ind for at se, om der ikke skulle være noget fotoværdigt. Og det er det jo altid, hvis man har øjnene åbne. Hvad der skal komme ud af de mange billeder, ud over den artikel jeg skrev til tidskriftet *Samvirke* i 1988, ja det er ikke godt at vide. Jeg har søgt at sætte billederne sammen emnevis og i samme tidsperiode, og så knyttet dem sammen med, hvad danske samtidsdigtere har skrevet om døden. På denne måde er jeg kommet land og rige rundt, og gennem litteraturen fra vikingetiden til i dag. En berigende oplevelse.

Kommer der ikke en bog ud af anstrengelserne, har de i hvert fald givet mig et dybtgående indblik i danskernes, især digternes, forskellige opfattelser gennem tiderne af det uungæelige. Men måske, 'something will turn up', som Mr. Micawber hos Dickens siger.

I 2. verdenskrig var der i Danmark såkaldte helte og forrædere. Men hvem var hvem? Det slog mig, da jeg tog foto af gravstenen over den frivillige Carsten Andersen, der døde i Rusland i kamp for nazismen. Når det store regnskab skal gøres op, var han vel bare et almindeligt menneske, der kæmpede og faldt for sin sag, som frihedskæmperne, der blev skudt i Ryparken, som de spaniensfrivillige, og som de frivillige i dag, der tager til Mellemøsten og kæmper for kalifatets udbredelse. Men hvem der bliver historiens skurk eller helt, det afhænger af hvem, der vinder slaget.

118. Tid til Te

Teen har vi fået fra Orienten, fra Kina – og min udstilling *Tid til Te* blev som et orientalsk eventyr, hvor appelsinerne, en efter en væltede ned i min turban. Det var en stor lykke at lave denne udstilling.

Jeg havde efterhånden lavet en del udstillinger i Danmark med mexicanske temaer, og var ved at løbe tør for nye ideer. Lars Sand Kirk og jeg talte om at lave en udstilling om kaffe og the, men da vi fik øje for, hvor meget spændende stof der ligger i teens historie, så valgte vi at gemme kaffen til en anden god gang. Undervejs blev vi desværre uenige om, hvordan udstillingen skulle skæres, så vi gik hver til sit – beklager dybt – og jeg lavede så teudstillingen

alene.

Vi skal alle hver dag have brød på bordet, så selvfølgelig, uden penge ingen udstilling. De har dog sjældent givet nok til at frådse med smørret, så der må være andre tungtvejende grunde til, at udstillingerne alligevel blev til noget. Nysgerrighed, ja ! Udstillingerne har givet mig fantastiske muligheder for at møde mennesker og snuse ind i kroge og emner, hvor jeg ellers aldrig ville have stukket min næse. Så selv om det hele så bare skulle blive for fornøjelsens skyld, så var det al besværet og den ringe løn værd.

For at kunne lave teudstillingen syntes jeg, det var nødvendigt at kigge på teen i oprindelseslandene, så på den konto kom jeg både rundt i de kinesiske tedistrikter, og videre omkring englændernes teplantager på Ceylon, idag Sri Lanka, for at ende ved Londons kajer, hvor de engelske teclippere afsluttede kapsejladsen fra Kina med årets første teladning. Disse besøg kom i stand ved stor hjælp fra Søren Meinertz, der var 'sidste mand' som *teblender* på Brugsens teafdeling i Glostrup.

I London besøgte jeg det lille private te (og kaffe) museum, som Edward Bramah på spændende vis har stillet op i en gammel lagerbygning, ved siden af den bygning hvor teauktionerne blev holdt.

Jeg havde på nettet set, at der i Europa eksisterer 2 temuseer. Det ene, Bramah Teamuseum i London havde jeg besøgt. Og det andet ? I Oldenburg - de danske kongers 'gamle land'. Det måtte jeg også se. På torvepladsen midt i byen Norden var der i det gamle rådhus indrettet et temuseum. Det så jeg med interesse, men da jeg gik ud derfra, var der nok et skilt med 'Teemuseum'. Og stor var min overraskelse, da det faktisk viste ind til et andet temuseum. Når der ligger to museer med så specialiserede emner som te klods op af hinanden, så kan det kun skyldes en ting: krig. Hvad grunden til denne krig er, skal jeg ikke her komme ind på. Nok er at fortælle, at jeg blev modtaget med åbne arme af museets entusiastiske igangsætter Jürgen Oswald von Diepholz. Her i *TeeMuseum - Sammlung Oswald-von Diepholz* viser han, hvad han og hans mor har samlet, siden de ved 'krigens' afslutning flygtede fra Østpreussen, som nogle af de heldige, der slap over Østersøen uden at blive torpederet. De havde en god tid i Sverige og Danmark, og Jürgen har siden kastet sin kærlighed på vores lille fædreland. Så da jeg kom som repræsentant derfra, så kunne jeg kvit og frit låne 'lige hvad jeg ville' til min udstilling. Kunne det være bedre? Hermed havde jeg

Glæden ved en god kop te hos denne munk i den tidligere kejserlige tehaver i Wuyi dalen overbeviste også Silvia og mig til at takke ja for indbydelsen Aheee!

tekander nok til at præsentere det bedste af det bedste europæiske.

På jagten efter tebilleder var jeg også stødt på det klassiske 'sofastykke' af den kongelige familie, hvor Dronning Ingrid med hjælp af vores nuværende Dronning Margrethe forbereder te for Kong Frederik og de to små prinsesser. Dét billede skulle med på udstillingen ! Det var ingen sag, for det havde de hos *Scampix*. Men hvorfor så ikke også få hele testellet med ! Jeg fik et venligt svar fra Dronning Margrethe, som skrev 'ja'. Men testellet var nu efter bodelingen gået til Prinsesse Benedikte. Et brev til hende gav også ja-svar, og med privatsekretæren Gustav Grüner's humoristiske og afslappede mellemkomst, gik vi alle ned i Amalienborgs hvælvede kældre for at lede efter stellet. Lidt fandt vi, men det meste stod nu på Berleburg, hvorfra vi fik tilsendt 'det hele': bord, dug, servietter og stel til 5 samt sølvkande og samovar. De har orden på tingene, og stor tak derfor.

Som min mor sagde, når man rækker fanden lillefingeren, så tager han hele hånden ! Hvorfor skulle jeg nu ikke prøve fandens trick. Nu havde jeg fået det kongelige testel, så hvorfor ikke også få prinsesse Benedikte til at beskrive, hvad der foregik ved det kongelige teselskab. Det sagde hun også ja til. Jeg sendte et forslag, men hun skrev - heldigvis - sin helt egen personlige beskrivelse. Sådan foregik det ! Værsgo og drik ! Og, for, som vi siger i Mexico, *terminar con brocha de oro*, at slutte med guldpensel, fik jeg overtalte Prinsesse Benedikte til at åbne udstillingen. Her serverede en temester på rette vis grøn japansk te for Prinsessen og fremmødte. Som navnet, Søren Bisgaard afslører, er temesteren pære dansk, men han boet så længe i Japan, at han er blevet temester og nu underviser japanerne i den rette måde at servere te på. Ikke en dårlig eller kedelig skæbne. Men, hviskede Prinsesse Benedikte diskret, - jeg ville nu foretrække en kop Earl Grey te frem for det japanske vi fik budt.

Ad snørklede veje fik jeg at vide, at auktionsfirmaet *Bruun Rasmussen* kunne være behjælpelig med at finde og evt. udlåne materiale. Ved Mette Nielsens hjælp fandt vi frem til det helt rette blikfang for udstillingen: Bertha Wegmann's maleri af *To veninder der drikke te*. Det fik vi lov til at låne. Det blev efter udstillingen desværre solgt til USA – skammeligt for dansk te- og kvindelige kunstneres historie.

Udstillingen blev åbnet i 2005 på *Handels og Søfartsmuseet på Kronborg*. At udstillingen trods alt blev realiseret, skyldtes i høj grad daværende direktør Hans Jeppesen, som med sin varme humor og runde facon alligevel fandt en gammel sørøverskat, så vi kunne betale regningerne, og jeg selv få til et par beskøjter. Selvfølgelig havde jeg lovet museet, at de slet ikke skulle bruge mandskab til udstillingen, den ville komme sejlene helt af sig selv med Kronborg om styrbord. Det gennemskuede Hans vel hurtigt som løst mundsvejr, og undervejs støttede museet kraftigt op om udstillingen med adskillige matroser.

Udstillingen blev siden vist på *KunstCentret Silkeborg Bad*.

119. Heste i Danmark

Jeg vil ikke skrive, at jeg var løbet tør for ideer om at bringe mexicanske temaudstillinger til Danmark. Problemet var snarere, at det efterhånden var svært at få afsat udstillinger til danske museer med kunstneriske eller kulturhistoriske emner fra fjerne Mexico. Forklaringen, som jeg kunne opfatte den og fik præsenteret fra forskellige museer var, at budgetterne til særudstillinger var meget få, og blev for hvert år mindre. Midler skulle i stadig højere grad indhentes fra offentlige eller private fonde eller sponsorer – og der var kamp om de knappe midler.

Jeg måtte finde en hest at ride videre på. Hvorfor ikke forsøge med noget 'rigtig' dansk, heste. Og selv om hesten ikke har sin oprindelse i Danmark, men er indvandret, først som vild og siden som tæmmet, så må vi godskrive den en enorm betydning for hele udviklingen af det velfærdssamfund, vi i dag kan glæde os over. Med sine hestekræfter har de trukket os frem gennem historien, fra de første tamheste der kom for omkring 4.000 siden, til de i dag er blevet afløst af motoriserede hestekræfter. Hele denne spændende historie måtte da være et oplagt emne for en museumsudstilling, og jeg fandt ud af, at der aldrig er blevet lavet en sådan samlet beskrivelse om hesten. Nok bliver der hvert år udgivet masser af hestebøger, men om hestens kulturhistorie, og specielt i Danmark, fandtes der ingen nutidig. Men nej, det var mig ikke muligt at få trommet tilstrækkelig interesse – og midler ikke mindst – sammen, blandt de adskillige landbrugsmuseer i Danmark.

Men så skete der alligevel et lille mirakel. Peter Baunshøj, direktøren ved Dansk Landbrugsmuseum på Gl. Estrup fortalte om en person, der altid viste

Ib Møller poserer her i 2009 som herskabskusk i sin imponerende samling af hestevogne. Desværre blev hans sidste rejse ikke med sin egen rustvogn.

interesse, når det drejede sig om heste, og som måske kunne få mine heste i trav. Det var Ib Møller, arkitekten for restaureringen af den gamle herregård Vilhelmsborg syd for Århus, som var blevet center for Dansk Varmblod. Han var aktiv i foreningen Dansk Køresport, som samler interesserede i kørsel i gamle hestevogne, og han har selv en stor samling af hestevogne hjemme i sin nedlagte landbrugsejendom. Blandt mange, en sort ligvogn, som han insisterede på, at på den ville han fragtes til sit sidste hvile. Den havde han dog solgt, da han døde i 2019..

Det blev begyndelsen til vores store bog *Heste i Danmark*. Vi fandt hurtigt ud af, at vi måtte begrænse hestens historie til Danmark, og selv det, var så stor en mundfuld, at vi fandt det klogest, at invitere hestekendere til hver at skrive om deres kæphest. Det blev til 47 bidrag i en kgtung bog på 450 sider. Foruden vores egne bidrag stod Ib og jeg for det store redaktionsarbejde, som med så mange indlæg med rettelser og omskrivninger var det rene loppecirkus. At vi kunne gøre det, med mig siddende i Mexico og Ib i den lille by Assedrup, kan vi alene takke internettet og emailsystemet for. Med tidsforskellen på 7 timer mellem Mexico og Danmark kunne Ib sende de kommentarer af sted om aftenen, som jeg så modtog 'næste' morgen, rettede og returnerede, så han havde dem om eftermiddagen. Det blev et frugtbart ping-pong spil, og på den måde kunne vi i fuld galop få bogen færdig. Jørn Autrup ved Viborg fandt alle de fejl vi andre var blevet blinde for i teksten. Når jeg kom til Danmark arbejde vi sammen med forlæggeren Klaus Krogh og hans medhjælper Andreas Krautwald, og her fik vi ret frie tøjler til at rette og komme med stadig flere udvidelser. Et privilegium vi vist ikke havde fået ved så mange andre forlag, og nok slet ikke de store. Men Klaus er en begejstret mand, som synes det skal være sjovt at lave bøger. Det hedder sig, at når krybben er tom nappes hestene, men for at vi ikke skulle arbejde på tomme maver sørgede Liv Krogh for, at vi hver dag kunne spise frokost ved et veldækket bord.

Vores bog blev præsenteret i den imponerende rundbuede forhal til Thorvaldsens Museum 1 november 2007. Vi havde fået trommet en større hestekortege sammen, og to gange kunne vi byde forfatterne en tur rundt om Frederiksholms Kanal med to politiryttre i spidsen, efterfulgt af en lille deling af de blå gardehusarer med den store paukehest Meindert, styret af en lille kvindelig husar, derefter en kopi af en gammel stagecoach med 4-spand, så Carlsbergs 4-spans ølvogn med de seje jyske heste, og til sidst en vogn trukket af fjordheste, og som afslutning nok to politiheste. Det var et festligt skue, og en sjov oplevelse, at de motoriserede hestekræfter her måtte gøre reverens for de firbenede.

Det var en fantastisk rig oplevelse for mig at lave denne bog sammen med Ib, og jeg, som ellers kun har redet på gyngest, kæphest og jernhest er blevet noget klogere på *Den danske Hest*.

Ib døde i 2019, men han blev alligevel, uden egen rustvogn, som han havde ønsket det, kørt fra Beder i en hestetrukken rustvogn, fra 'Petersens Vognfabrik' i Aarhus, fortalte Ole Jespersen mig.

Til slut bør det rettelig også nævnes, at bogen blev så stor, flot, tung og billig, fordi vi fik gavmilde tilskud fra en række fonde. Tak!

Og en udstillingen om hestens historie i Danmark er stadig meningsfuld at lave.

120. De forstenede heste

Til bogen *Heste i Danmark*, havde jeg skrevet om hesten i dansk litteratur, og samtidig været meget opsat på, at samle billeder og oplysninger om hesten i den danske kunst. Det afsnit skrev museumsdirektør Iben From udmærket om i bogen. Men jeg syntes nok, at der var mere stof at hente.

I dag er det jo muligt via internettet og Weilbachs kunstsleksikon via KID, at se hvad danske museer ligger inde med af billeder og skulpturer. Jeg støvede derfor alle museer igennem på denne lette måde, men kom dog også ud i den virkelige verden for at se *the real thing*. Jeg delte emnet op i 1) Heste på sømmet, - malerier, og 2) Heste i bronze og sten, - skulpturer. Da jeg var vel færdig med *Heste i Danmark* gik jeg i gang med at indhente oplysninger og ved selvsyn se og fotografere de 97 hesteskulpturer vi har stående spredt over det ganske land. Det blev til en spændende rejse gennem den danske kunsthistorie, fra vikingestenen med rytterne – som er afbilledet på vores 1000 kr sedler - i Bislev kirke, til nyeste skud på stammen med Bjørn Nørgaards hesteskulptur i Horsens fra 1992.

I første omgang tog jeg selv fotografier, men da jeg så hvor smukke billeder mexicanske Martha Velazquez var begyndt at tage, syntes jeg det var rimeligt, for kunsten, for bogen og for os begge to, at lave en arbejdsdeling, hvor jeg skrev tekster, fandt skulpturer, og Martha tog fotografierne. Martha har jeg kendt gennem mange år. Jeg er gift mexicansk og hun er gift dansk. Danskere i udlandet har en tendens til at finde sammen. Og det samme har mexicanere i Danmark. Min kone Silvia havde mødt Martha, som siden kom til at bo på Karen Blixens Rungstedlund – i gartnerboligen. Her var hendes mand Morten Keller gartner. Martha

Martha Velazquez er steget til hest. Skulpturen er lavet af Peter Hesk, Steffen Harder og Asger Kristensen, specielt til udstillingen 'Klap lige hesten'.

kom til at stå for at samle de smukke blomsterbuketter, der hver dag blev sat frem i Karen Blixens dagligstuer. Og når det Danske Akademi mødtes sammen på Rungstedlund, og også skulle have en bid brød, var det Martha, der stod for madlavningen. Det mexicanske køkken faldt godt i akademisternes maver.

Martha og jeg fik samlet fotos og tekster i en foreløbig *dummy*, som vi præsenterede på forskellige forlag. Men ligesom vi troede at have hestene i stald, blev vi, den dag vi havde møde, mødt med alarmerende overskrifter om finanskrisen i landbrug, og fra de adskillige fonde, som vi havde fået rigelige tilskud til *Heste i Danmark*, var der nu afslag. Finanskrisen i 2009 slog igennem, og satte en foreløbig stopper for bogprojektet. Men, de forstenede

heste løber jo ingen vegne, og deres historie fortjener at blive fortalt, så mon ikke også Vorherre en dag mildner luften for hestene, som han gør det for de klippede får. Og det skete.

I maj åbnede udstillingen *Klap lige Hesten* på *KunstCentret Silkeborg Bad* i maj 2021. Ganske vidst for et fraværende publikum, da alle museer i denne tid var lukkede på grund af Corona krisen. I løbet af sommeren blev der heldigvis åbnet op, og jeg nåede selv, velvaccineret, at komme fra Mexico inden udstillingen lukkede i september 2021. Krise og mangel på penge! Det lykkedes alligevel utrættelige leder af centret, Iben From, at finde nok til at bogen *De forstenede heste på veje og pladser* med mine tekster og Marthas fotos kunne udgives.

121. Silvias Mayva Chuy broderiprojekt

Silvia, der i modsætning til mig har en systematisk videnskabelig holdning til de forskningsopgave hun går i gang med, var hen ad vejen blevet noget træt af, at blive ved med at lave 'forskning for forskningens egen skyld'. Hun ville gerne lave målrettet forskning, og bruge den indsamlede viden til glæde for de undersøgte. Jeg var helt på linje med hende, for det var drømmen og interessen om, at kunne lave et nyttigt udviklingsarbejde i de fattige lande, der havde været min hensigt med at studere etnografi.

De mexicanske indianske kvinders klædedragter er alle meget farverige og smukt broderede eller vævede. Det siges i Mexico, at hvis du ser en kvinde som ikke har klare indianske træk, men er klædt i indiansk tøj, så er hun etnograf eller *antropóloga*. De ser det smukke i indianerkvindernes dragter, og – skriver jeg – bliver selv smukkere af at bære dem – se blot på Silvia! En sådan kvinde og antropolog var og er Silvia. Næsten altid klædt i de farveglade, smukke, tidløse og holdbare indianske kjole, sjaler og ponchoer – *quezquemel*.

På Yucatan gik alle indianske kvinder med hvide bomuldskjoler, smukt broderet med blomstermotiver i halsåbningen og den nederste del, da vi kom dertil. I dag, 2021, er denne tradition ved at forsvinde. Det var ikke underligt, at Silvia, træt af den rene videnskab, startede udviklingsprojektet *Maya Chuy*, "*El Renacimiento del Bordado en Yucatán*". i 1992,

Silvia i maya landsbyen Tahdziu snakker broderi med to brodøser datter i 2019.

Billedet er taget efter Silvia i 2017 blev opereret for brystkræft. I 2022 er hun lige aktiv omkring broderi og maya landbrug.

hvis mål var og er, at skabe indtægter til de indianske kvinder ved at forbedre den traditionelle broderiteknik og finde nye mønstre og anvendelsesmuligheder for deres broderier.

Indianerkvinderne broderer deres kjoler i hånden med *chuy kab* - 'fladsting', som er en videreførelse af en før-spansk teknik. Denne teknik har kvinderne i de seneste år så at sige overført til deres trædesymaskiner. Når der kommer danske kvinder og besøger broderiprojektet, og de ser kvinderne sidde og brodere på deres trædesymaskiner, udbryder de næsten alle:

-Jamen det var sådan en min mormor syede på'. Ja, af samme slags er indianerkvindernes symaskiner – dog noget nyere. På indianerkvindernes maskiner er trykfoden fjernet, og så virker nålen blot som en stoppe- eller broderinål. Stoffet der skal broderes, spændes op i en rund broderiramme, og når mønsteret er tegnet på stoffet, 'maler' kvinderne bare løs på stoffet med tråden, til den summende lyd af fodpedalen, der går op og ned. I de seneste år er trædesymaskinen blevet erstattet af en elektrisk drevet symaskine. Det går noget stærkere, men fremgangsmåden er den samme.

Med de spanske erobrere blev korsstingsbroderiet indført blandt mayaindianerne. Det anses i dag for 'det fineste' men, vil jeg påstå, nok kun fordi det sættes i forbindelse med den herskende klasse smag, dengang og nu. Det kan godt virke lidt tamt og for pænt i forhold til indianernes eget spraglede broderi.

Doña Jacinta brodere en messehagel til Viskinge kirke. Motivet er hentet fra korbuen i samme kirke.

Alle indianerkvinder kunne brodere dengang vi flyttede til Yucatan. De gjorde det på deres egne kjoler, og i årenes løb begyndte de så småt at brodere for at få en nødvendig ekstra indtægt, ved at sælge deres broderi. Problemet her var og er stadigvæk, at ikke alt hvad de lavede var af tilstrækkelig god kvalitet, og værre endnu, alle lavede stort set det samme, det vil sige gentagelser af deres egne broderede kjoler. Men hvad der ser smukt ud på en brun mere eller mere buttet indianerkrop, og er behagelig i et tropisk klima, har ikke den samme udstråling på lange, blege nordboer eller amerikanske turister i et koldt klima. For Silvia var målet derfor at udvikle nye designer i bedre kvalitet.

Det siges, at lykken ligger for næsen af dig, og det bare er om, at samle den op fra jorden. Sådan hændte det mig. Inden projektet var kommet i gang, sad jeg i et S-tog i Danmark og fik øje på en avis der flød på gulvet. For nu at 'slå tiden ihjel', samlede jeg den op og gav mig med sløv interesse til at læse. Men mine øjne kom på stilke, da jeg på en side læste om et strikkeprogram, som en forelsket edb-nørd havde udviklet til sin elskede. Det var tydeligt at se, at dette program også kunne bruges til at lave broderimønstre. Hermed begyndte alle tiders frugtbare og venskabelige samarbejde med Vivian Høxbro og Jubbe Netterstrøm omkring deres program *DesignPartner*. De overgav kvit og frit brugen af programmet til Silvia og MayaChuy. Med dette fik Silvia med årene udviklet over 150 mønstre med Yucatans flora og fauna, eller med inspiration fra de før-spanske glyffer og kunstværker.

Brodøsen Lizzi Damgaard blev en anden god hjælp i begyndelse af projektet. Som uddannet i Håndarbejdets Fremmes skole og vist også på Skals håndarbejdshøjskole, der blev betragtet som Mekka for brodøser, havde hun bestemte meninger om, hvordan broderier skal se ud. Som det måske spøgagtigt blev sagt, en dansk brodøser kigger først på bagsiden af broderiet, for her afsløres brodøsens kunnen. For ligger trådene ikke lige så fint som på forsiden, så er det bare sjusket og dårligt broderi.

I Danmark var broderi på denne tid absolut håndbroderi, altså noget der blev syet i hånden. Men mayaindianerne var nu begyndt at brodere med træde- og elsymaskiner, og det mente Lizzi måske ikke var 'det rigtige'. Men hun blev overbevist. Så meget, at hun også fik overbevist sin mor Lillian Damgaard, der var daglig leder af *Selskabet for Kirkelig Kunst*, som hovedsageligt leverede broderi af højeste kvalitet til danske kirker, til at lade en messehagel designet af Erik Ellegaard Frederiksen, blive broderet ude i en lille indianerhytte på en elektrisk symaskine. Den bliver nu brugt i Kristkirken på Enghave Plads i København.

Jeg var i flere år knyttet til Silvias broderiprojekt, og sammen lavede vi en megastor broderiudstilling, som blev åbnet i forbindelse med indvielsen i 1994 af Meridas nye store kunstmuseum MACAY. Vores tilstedeværelse gav en del knurren fra mange lokale kunstnere, som ikke mente at mayabroderi havde noget at gøre på et kunstmuseum. Men udstillingen blev forsvaret af museets direktør Miguel de la Madrid, som argumenterede for, at broderiet var indianerkvindernes kunstneriske fabulering og udtryk, ikke sat på et lærred, men broderet på deres egne klæder.

To år senere, i 1996 blev den samme udstilling, i fordansket form, vist på Nationalmuseet. Foruden broderi viste vi også traditionelt guldsmedearbejde, så udstillingen kom til at hedde: *Broderi og Smykker fra Maya indianerne*. Herefter blev udstillingen vist på 10 danske museer, og endte med en turné på en række grønlandske museer, med tekst på eskimo/

inuit.

Projektet *El Renacimiento del Bordado en Yucatán* fungerede indtil 2010 som en del af ngo organisationen *Tumben Kinam A. C.* I den tid blev der skabt omkring 1000 nye broderimønstre, til både korssting og fladsting. Motiverne var hentet med inspiration fra Yucatans historie, kultur og natur. Mønstrene blev broderet på bluser, kjoler, puder og tasker og solgt af kvinderne

i de 50 grupper som samtidig deltog i kurser i kvalitet, organisation og salg. I mange år havde *Maya Chuy* også en forretning på hovedgaden og salg i kunstmuseet MACAY i Merida.

Projektet fik støtte fra CARITAS/DANIDA, fra den Canadiske ambassade og af NF organisationen UNIFEM til at organisere en stor kongres i 2001 med deltagelse af brodøser og vævere fra hele mayaområdet i Mexico og Guatemala.

Idag 2021, arbejder Silvia med forskning og formidling på det lokale antropologiske museum *Gran Museo del Mundo Maya de Merida*.

122. Alteret skal altid stå med en ren dug

”Alteret skal altid stå med en ren dug på”, skrev Sjællands første lutheranske biskop Peder Paladius i sin visitatsbog fra 1540.

De hvide duge sad sognet kvinder under tællepråsens og petroleumlampens skær og broderede i de lange mørke vinteraftener. Mange af dem ligger stadig på kirkernes alter. Men hvem broderer nye i dag? Det var det spørgsmål mange menighedsråd stillede sig, når den gamle dug blev for slidt. Og det samme spørgsmål stillede min gamle nabo Peter Fischer Møller sig. Han var siden vi sidst sås blevet præst, og samtidig kommet i bestyrelsen for *Selskabet for Kirkelig Kunst*. Selskabet broderer i den bedste kvalitet til danske kirker, men når det er til danske lønninger, havde mange kirker ikke råd. Og så købte de ofte en billig løsning fra, som det lidt usmukt blev sagt, det ’katolske overskudsmarked’.

Da Peter så den messehagel af Erik Ellegaard Frederiksens, vi havde broderet til *Selskabet for Kirkelig Kunst*, foreslog han, at vi skulle lave et projekt, hvor de dygtige mayabrodøser skulle broderer godt broderi til danske kirker. Herved ville vi slå to fluer med et smæk, brodøserne ville få arbejde til en rimelig løn, og de danske kirker få broderi til en overkommelig pris. Broderierne skulle designes af danske kunstnere, så de indgår i dansk tradition for kirkekunst. Det førte til et projekt som stadig fungerer i mindre målestok.

Projektet har ført til et godt samarbejde med danske kunstnere. Margrethe Agger lavede forslag til et antependium, som desværre ikke blev realiseret. Det blev til gengæld Martin Nannestads strengt komponerede antependium og tilsvarende messehagel. Lars Sand Kirk tegnede forslag til en messehagel, der blev broderet i en lille maya landsby.

Jeg har altid holdt mere af det spraglede og fantasifulde end de rette liniers minimalisme. Men jeg skal jo ikke bestemme. Da jeg derfor på en udstilling *Fuglefri* på KunstCentret Silkeborg Bad så et stort papirklip af Sonia Brandes, tænkte jeg med det samme, at Sonias klip kunne danne forlæg for indianerkvindernes fabulerende broderi. Det

blev i første omgang til et klip efter et kalkmaleri i Viskinge kirke, som blev til en messehagel. Næst klippede Sonia med blomstermotiver forslag til fire messehagler i de liturgiske farver; hvid/gylden, grøn, rød, og violet. Jeg og 'alle' syntes de var fantastisk flotte, men det er jo ikke nok, for de skal også afsættes, og det fik vi kun gjort med den gule.

Vi havde held med andre messehagler, som vi selv havde designet med kornneg og drue, formet som et kors. Mange var enige om, at den var 'lige egnet til en høstgudstjeneste'!

Mayakvinderne er eksperter i at brodere alle former for hulsøm på deres kjoler og underskørter. Denne teknik brugte vi til at lave alterduge til en lang række kirker.

Mayaprojektet blev aldrig så stort, som vi drømte om. Jeg sad i Mexico med de dygtige brodøser, men i Danmark manglede vi en sælger. Men sjovt har det været, fordi jeg på denne vis fik kontakter til en verden, som ikke rigtig var min, og da slet ikke da jeg blev etnograf i Mexico. Men kontakten, besøg og udstillinger i de mange kirker, har været en vidunderlig chance til at holde kontakten med 'mit gamle land' ved lige. Jeg har glædet mig over at høre gudstjeneste i Roskilde Domkirke mens jeg passede udstilling oppe på 1. sal, og jeg har passet udstilling en sommerdag under kalkmaleriet med dansefrisen i Ørslev kirke imellem Holsteinborg Slot og herregården Basnæs og læst i H. C. Andersens dagbøger om hans mange besøg dér.

På de udstillinger hvor vi er blevet indbudt af *Landsforeningen af Menighedsråds medlemmer* til deres årlige møde på Hotel Nyborg Stand, har vi haft en mayabrodøse med til at vise, hvordan hun hurtigt og snildt kan brodere på en 'gammeldags' trædesymaskine. Det var altid et trækplaster – især hos de ældre kvindelige menighedsrådsmedlemmer, som svimer lidt hen i minderne om, da de i deres unge dage selv broderede.

Men er det ikke lykkedes *Mayabroderi* at fylde alle de danske kirker med mayabroderede duge, så har vi haft bedre held på præstesiden, hvor

To danske præster Helle Krogh Madsen og Wamwati Karun, født i Kenya, ved en gudstjeneste i Frederiksberg Kirke sept 2021, En del af deres uniform, præstekjolen, er de hvide poignetter/ manchetter der afslutter ærmerne. Alle danske præster får deres poignetter fra en lille landsby på Yucatan, broderet af en gruppe mayakvinder.
Det er da et Guds under!

vi i dag leverer alle de hvide 'manchetter' – *poignetter* hedder de, som præsterne har på ærmerne af deres kjole.

Tro det eller ej, men jeg er i dag, 2021, eneleverandør af *poignetter* til den danske folkekirke, og ser jeg billeder eller transmissioner fra en kirkelig højtid, kan jeg ikke lade være med at tænke på, at præstens *poignetter* har været igennem mine hænder.

Det blev bestemt ikke sunget ved min vugge. Her kunne jeg godt tro at Vorherre, i modsætning af hvad Einstein troede, spillede terninger, og at hans raffleslag gav mig denne opgave. Som jeg bestemt ikke er utilfreds med.

Jawohl Herrn Einstein, Herrens veje er uransagelige, og tit spiller han terninger.

Ved vejs ende og sidste klik

Jeg, og I kære læsere, der har holdt ud så længe i teksten, vi er kommet til en foreløbig vejs ende. 'Foreløbig', ja thi jeg håber at få nogle flere år, for, som om vores halvglemte digter H.V.Kaalund skrev i diktet 'Den brogede Verden':

Jeg elsker den brogede verden
trods al dens nød og strid;
for mig er jorden skøn endnu
som i patriarkernes tid.

På kirkegården i havnebyen Progreso tog jeg billedet af fotografen Don Pedro's gravsten. Med bælgkamera på en stankelbens trefod, som man endnu i min barndom kunne se på Rådhuspladsen i København.

Og min ? Digitalkamera og computer ?

Det vil tiden vise.

Men sikkert er det, at jeg vil begraves ved siden af min lille datter Maria Catarina på kirkegården ved Hochtun på Yucatan.

Mine Bøger på hylden – og i skuffen

Bøger og artikler skrives for at blive publiceret og leve et frugtbart liv på boghylder og borde, og derfra taget i hænderne af nysgerrige og videnslugende læsere. De bøger der opnår denne glæde, opregner den stolte forfatter i sit cv og publikationsliste. Denne sti har jeg også fulgt for mine publicerede bøger ved at opstille dem i rad, række og efter årstal sidst i dette afsnit.

Men hvad så med de bøger, der ikke opnåede lysets glæde? Af dem kan der hos enhver forsker og forfatter være en del. De havner, som man siger, i skuffen, hvor de kan ligge og samle støv. Nogle, for med tiden at vinde deres *momentum* og blive fundet frem og publiceret. Andre for at ligge gemt og glemt, og først se dagens lys igen, når der bliver ryddet op efter den afdøde forfatter. De bøger som ikke blev til trykte bogstaver, har dog også deres spændende historie, som kan være lige så interessant at høre, som dem, der opnåede det trykte privilegium. Og en del af dem kunne også fortjene at blive offentliggjort, synes i hvert fald forfatterne. Men, kommer tid, kommer råd!

Afspændende gemte, glemte og lykkeligt genfundne bøger, står øverst på min liste: J.P. Cortemünde: *Dagbog fra en Ostindien-fart 1672-75*. Cortemündes dagbog fra rejsen til Indonesien, hvor han som en af de første danskere smagte te. Bogen lå hengemt på Det Kgl. Bibliotek til den blev udgivet i 1953. Jeg skriver ikke, at mine gemte bøger er lige så spændende, men hvem ved, hvad folk vil sige om 2-300 år. For at være fremtidssikret, har jeg lavet en aftale om, at alle mine fotos, manuskripter og utrykte bøger afleveres til arkivet på i den mexicanske, yucatekiske arkiv, Centro de Apoyo a la Investigación Histórica y Literaria de Yucatán (CAIHLY).

De publicerede bøger og skrifter vil jeg opregne i en liste efter det land, område og emne, som de behandler.

De *døde* bøger vil jeg givet et lille gravskrift med mit håb om, at de en dag vil genopstå fra de døde.

1. Mexico- La Huasteca Potosina

I 1974 kom jeg som ung, nybagt og lidet vidende etnograf – antropolog som det hedder i dag – til Mexico og blev udstationeret i den nordlige del af landet, i La Huasteca i delstaten San Luis Potosi. Herfra begyndte min langsommelige uddannelse som *antropólogo* – på mexicansk. Jeg var, gennem DANIDA, udstationeret til det indianske indianer institut INI, *Instituto Nacional Indigenista*, for at skrive en etnografisk monografi over indianerne og deres kultur. Som grøn antropolog, og uden faglig støtte, var jeg for uvidende til at kunne færdiggøre monografien over La Huastecas indianere. Men på min vej til at blive klogere, skrev jeg en lærebog *Tenec – Conoce tu Comunidad* (Indianer, kend dit Samfund!) for alle de indianske skolelærere jeg samarbejdede med på INI, så de kunne blive klogere på hvordan deres samfund fungerede, med tradition, arbejde, udbytning og daglig glæde.

Til danske skoleelever lavede jeg to enkle hefter, som udkom på Mellemfolkeligt Samvirke. Et om dagligdagen for den lille indianerdreng *Hipolito – en dreng i Mexico*. Et andet om *Tamapatz – en landsby i Mexico*, om livet i et isoleret bjergsamfund, som dyrker kaffe til den store verden udenfor. De to sidste blev udgivet på Mellemfolkelig Samvirke i Danmark.

Disse tre bøger blev min høst i La Huasteca.

Jeg forsøgte også at få de to hefter udgivet i Mexico. Jeg afleverede fotos og oversatte teksten, men bogen blev aldrig til noget. Fordi materialet blev afleveret i slutningen af en regeringsperiode, hvor alle funktionærer har travlt med at positionere sig i den nye regering. Dengang vidste man, at det igen ville

være PRI – det institutionaliserede revolutionsparti – der ville vinde valget, og at *systemet* således ville fortsætte. Men man vidste ikke altid med hvilke politikere eller embedsmænd. Og da den nye regering så efter valget kom til, var den funktionær jeg havde lavet aftale med i et helt andet ministerium eller departement. Og det samme var jeg, så heller ikke jeg fik taget disse tråde op igen.

2. Cara de la Huasteca

Fra mit lykkelige feltarbejde i det underbare smukke la Huasteca, har jeg en bog liggende – stadig i skuffen, eller som det er i dag, på pc'eren. Jeg har kaldt den *Cara de la Huasteca – La Huastecas Ansigt*.

Mit arbejde i La Huasteca havde bragt mig rundt i et kæmpe område til vidt forskellige indianske samfund. Nogle kunne jeg nå i min lille Folkevognsboble, der som en anden firhjulstrækker, stort set kunne køre igennem *alt*. Til andre samfund måtte jeg gå, eller ride. Men på den ene eller anden måde var det altid en vidunderlig tur, for det grønne, frodige Huasteca er noget af det smukkeste i Mexico. På alle disse ture tog jeg fotos i s/h og dias. I slutningen af mit ophold i La Huasteca havde jeg fået en ide om, hvad der foregik, og hvordan samfundene var skruet sammen. Da jeg også havde rigeligt med fotos at udvælge fra, lavede jeg en fotobog med tekst. Altså, ikke en bog med tekst og lidt indsatte fotos, men en bog hvor billederne bar teksten. Bogen har 10 kapitler på i alt 171 sider.

Også denne bog løb ind i en periode med regeringsskifte, hvor jeg selv prøvede at finde arbejde i både delstaterne Hidalgo og Sonora, men endte på Yucatan. Jeg forsøgte dog at finde en udgiver både hos guvernøren i San Luis Potosi og Cd. Victoria (Tamaulipas) hos nogle PRI kontakter gennem en avisudgiver, som var halvfætter til min kone Silvia. Men det var forbundet med ventetid og ventetid og mer ventetid i forkontorer, og jeg kom aldrig ind i det aller helligste. Og da jeg så flyttede til Yucatan med nye spændende projekter, blev projektet langt i skuffen.

Men gemt er jo ikke glemt.

Det irriterede mig, at et så godt projekt bare skulle findes frem om 200 år i arkiverne i CAIHLY på Yucatan, for så til den tid at vise hvordan *los huastecos – tenec* levede dengang.

Da vi nu nogle år senere, i 2008, fra at lave bøger med saks og klister og analoge fotos, kunne klare det hele på pc'eren med Photoshop og InDesign programmerne, mente jeg at tiden var kommet til, at der i hvert fald skulle blive trykt *et* eksemplar af bogen. Med hjælp fra forlæggerne Gabriela Castilla og Gaspar Gomez Chacon i Merida, fik jeg lavet et eksemplar, som jeg nu har på min boghylde i *hardcopy*, og i *softcopy* på en dvd diskette i InDesignformat og som pdf-fil.

Jeg mener stadig at bogen er så god, at den bør finde vej ud til flere, og frem for alt til folk i La Huasteca. Så jeg har sendt bogen i pdf format – via nettet – til Colegio de San Luis i San Luis Potosi. Fra antropologen Mauricio Guzman fik jeg i første omgang et begejstret svar om, at det var lige den slags bøger, der *også* var brug for. Men bogen stod ikke for det akademiske publikationsudvalgs hårde dom. De afviste den med den bemærkning, at den mere var en kunsthøj, end en antropologisk beskrivelse. Hvis billeder af dagligdagen er kunst, ja så kan de have ret, men et billede fortæller nu mere en 1000 ord, og det du ser, er jo også antropologisk beskrivelse, og jeg mener trods alt stadig, at bogen har stor dokumentarisk værdi, og fortæller om en nu forsvunden verden.

Siden har jeg tilbudt materialet til den indianerinstitution, INI, som i dag hedder *Comisión Nacional para el Desarrollo de los Pueblos Indígenas – CDI*, hvor jeg startede min etnografiske karriere i Mexico. Svar har jeg ikke modtaget.

Ja men hvem så ? Vel nok det største Latinamerika bibliotek, *Benson Latin American Collection*, ved Texas University i Austin, har nu købt materialet. Det kan føles lidt urimeligt, at det er *gringoerne*, der har størst interesse i en flig af Mexicos kulturarv. Sådan føler jeg det, men jeg er glad for, at materialet finder frem til interesserede læsere.

Spændende at se, hvad bogens videre skæbne bliver.

3. Julia, Julia Hopsasa

Mit hjem i La Huasteca var den lille by Aquismon. Hertil kom min datter Annika, sammen med sin mor Margrethe Agger, i skoleåret 1975-76. Margrethe og jeg blev skilt og Annika flyttede med sin mor tilbage til Danmark, mens jeg forblev i Mexico.

Annika var 9 år, da hun boede i Aquismon, og godt nok kunne hun læse, men hun forlangte også at få læst historier. Jeg husker ikke hvor børnebogen af den svenske forfatter Sven Wernström, der skriver om revolution på Cuba, kom fra. Men den blev læst højt, og gav mig inspiration til at skrive en bog med Annika som hovedperson blandt skumle ranchoejere i La Huasteca. Vel med en vis inspiration fra også svenske *Pipi Langstrømpe*, kom Annikas bog til at hedde *Julia, Julia Hopsasa*, der hentyder til, hvordan Annika red rundt omkring Aquismon og løste problemerne.

Hvad skete der med bogen ? Den blev i hvert fald ikke trykt i bogform, og nu ligger den i maskinskrevet manus i en af mine skuffer for døde projekter. Om Annika fik læst den, ved jeg ikke, for jeg blev færdig med den, efter hun var rejst tilbage til Danmark. Jeg burde have sørget for, at Annikas datter Kalinka fik den læst eller læst højt, da hun var i den rette alder. Som 15 årig fanger den hende nok ikke mere. Men jeg kan jo forsøge, når hun til næste år, 2011, forhåbentlig kommer på sabbatår til os i Mérida. (Hvad hun desværre ikke kom, da hun nok en gang skulle igennem en hjerteoperation - som gik godt).

4. Yucatan

Ingen tvivl om, at Yucatan er blevet min fredelige slagmark. Det er her jeg har kunnet arbejde og hente materiale og inspiration til de mange bøger – de fleste sammen med min kone Silvia – jeg har fået udgivet i Mexico. De fordeler sig på disse emner: Mayaindianernes landbrug, religion og sociale struktur:

Til denne kategori af etnografiske og religionshistoriske bøger har jeg stadig en stor del materiale om de nulevende mayaers religion med mange indsamlede myter og fortællinger, som jeg håber en dag at få samlet til en bog. Men, men, men – der er så mange andre spændende ting at gå i gang med, og jeg må, desværre som free-lancer, satse på projekter, hvor der er en vis udsigt til, at de kan omsættes til dagligt levebrød. Jeg har indsendt ansøgning til dette projekt til det statslige forskningsråd, FKK, til Carlsbergfondet, til Velux Fonden, og fået afslag alle steder. Der er mange om biddet der, og kun en lille del af ansøgningerne bliver bevilget. Selvfølgelig mener jeg, at mit projekt og emne er vigtigt, men uden den nødvendige tilknytning til danske forskningsinstitutioner eller universiteter, føler jeg mig ikke forbigået, eller er 'sur' over ikke at få penge. Jeg forstår afslagene. Men ærgeligt er det alligevel, hvis alt det 'gode' materiale aldrig skal blive forarbejdet og bragt videre, for det tilhøre en verden, der hastigt er ved at forsvinde.

5. Bussen kører ikke videre

I 1996 var jeg med til at indspille en børnefilm til Danmarks Radio DR i fiskerbyen Cuyo på Yucatans nordkyst. Handlingen blev ridset op af mig, for jeg kendte mulighederne og havde kontakterne, men dialog og indspilning stod Per Schultz og Anette Pilemark og deres filmfotografer for. Da jeg nu havde lavet grundridset, syntes jeg også, det kunne være sjovt at sætte mere kød på historien, end det der kom med på filmen. Så jeg skrev løs om de to små fattige børn fra en indianerlandsby inde i landet, der som Hans og Grete, blev sendt af sted til deres fiskeronkel i Cuyo. Her oplevede de hårde tider, som de 'bonderøve' de blev anset som. Men de klarede sig igennem og fik endda afsløret en smuglerbande, inden de lidt mere velnærede og med penge på lommen, kunne vende hjem til deres egen familie.

Bogen sendte jeg til forlaget Borgens børnebogskonkurrence, hvor Bjarne Reuter vandt 1. præmie, og jeg klarede mig til en 3. plads. Men min bog blev ikke udgivet, og jeg forfulgte ikke sagen. Selvfølgelig havde det været morsomt, at se den på tryk, modtage et honorar og længe efter hæve bibliotekspenge. Men jeg måtte nøjes med glæden ved at skrive bogen. Og den var løn i sig selv. Næhe, rønnebærrene er ikke sure!

6. Kuldsejlede bøger i Danmark

I mine mange år i Mexico har jeg altid haft nær kontakt til Danmark – familiemæssigt selvfølgelig, men også fagmæssigt. Til min forskning i Mexico har jeg modtaget gode penge fra danske fonde. Men jeg synes også, jeg har givet igen. Jeg har lavet en række udstillinger i Danmark med mexicanske emner. Men temaet Mexico kunne jo også blive 'for meget'. Da jeg ikke kunne komme på flere mexicansk temaer, som jeg kunne overbevise danske museer om, forsøgte jeg andre danske veje.

7. Tid til Te

En udstilling om kaffe og te blev i 2005 til en udstilling om danskernes jagt, køb og hang til te. Et emne der strækker sig over 300 år og går fra Perleporten ved Hong Kong over missionærers teplantager i Darjeeling, til smugleri af te til England i Danmarks *Florissante* periode, frem til de asiatiske pakhuse på Christianshavn, hvor i dag Udenrigsministeriet holder til. Udstillingen blev åbnet på Handels og Søfartsmuseet på Kronborg Slot af Prinsesse Benedikte, fordi hun udlånte det testel den kongelige familie med Kong Frederik og Dronning Ingrid drak af, de de blev fotograferet til et ugeblad. Bedre kunne det ikke blive.

Til udstillingen udarbejdede jeg et katalog med en kort historie om teens vandring fra øst til vest i danskernes tekopper. Der er så mange blade i den kande te, at der sagtens kunne hældes mere vand på kanden og fortælles en spændende historie.

Med forlaget Gyldendal fik jeg lavet kontrakt om en bog med vægt på teens danske historie. Jeg skrev løs og fik at vide, at alt var godt. Men pludselig var det ikke godt mere. Hvorfor nu ikke, kunne jeg ikke rigtig finde ud af. Forlaget sendte mig med 'et plaster på såret' et beløb, som var mindre end et kontraktbrud ville give. Går den så går den – også for Gyldendal! Det endte med, at jeg fik det vedtagne beløb. Ærgerligt, for selvfølgelig ville jeg hellere have set tebogen i boghandlerne. Den egentlige grund til bruddet tror jeg at finde, da jeg et par år efter i boghandlen så en stor flot udstyret, og allround tebog, skrevet af et sidste skud på stammen af Perchs Theforretning. Te stavet i bogen lige så gennemført med *the*, som at man ikke vover at tage ordet kaffe i munden, når *man* køber sin te hos Perch. Denne institution kunne jeg selvfølgelig ikke hamle op imod, så jeg forstår, at Gyldendal satsede på the og ikke min kop te.

Så nu ligger manuskriptet med de mange gode tehistorier, jeg havde fundet frem, i min skuffe. Det mest spændende i historien var, at hele Danmarks floriente guldalderperiode i stor stil blev finansieret ved smugling af te til England. Bedre var vi heller ikke!

8. De forstenede heste

I 2008 havde jeg, sammen med arkitekten og hestekenderen Ib Møller, fået udgivet det store samleværk *Heste i Danmark*. Ikke fordi jeg kendte til heste, men fordi jeg fandt ud af, at der ikke fandtes en samlet fortælling om hestens betydning for udviklingen indenfor økonomi og samfund i Danmark. Så her var

en uopdaget niche. Men at bogen blev til noget, skyldtes først og fremmest, at jeg var så heldig, at løbe sammen med Ib Møller, som var en fantastisk smidig samarbejdspartner. Holdt tøjlerne fast i et stramt greb, men alligevel altid med på 'den værste', så bogen voksede sig større og tungere.

Succesen med vores hestebog satte gang i og håb om andre projekter. Jeg havde under forarbejdet til hestebogen samlet billeder ind, fra alle danske museer og samlinger til en bog om hesten i kunsten, *Hesten på sømmet* skulle den hedde. Men først var der bogen med alle de hestestatuer vi har stående rundt på pladser og i gader. Vi kender alle rytterstatuerne på Kgs. Nytorv, foran Christiansborg, på Amalienborg Slotsplads, og i provinsen i Ålborg, Århus, Odense, Esbjerg, Slagelse, og Nakskov med danske konger, og i Roskilde med en dronning. Men, der viste sig at være mange flere. Over 100 fik vi med, spredt over årtusinder og i vidt forskellige stilarter og egne af landet. Lige fra gravoverliggeren over en vikingehøvding, som nu er hængt op i Bislev kirke ved Nibe, til Bjørn Nørgaards Apokalypseheste i Horsens.

Først gik jeg selv i gang med at skrive og rejse rundt og tage fotos – en god måde at lære mit land at kende – jeg havde for eksempel, aldrig været i Nakskov eller i Hjallerup. Siden aftalte jeg en arbejdsdeling med mexicanske Martha Velazquez, så hun tog billeder, og jeg stod for teksten.

Den oprindelige aftale var, at bogen skulle udgives på forlaget Saxo, som jeg havde haft et godt samarbejde med om *Heste i Danmark*. Men salget var ikke gået så godt, som forventet, og forlaget fik nu kolde fødder. Så prøvede jeg andre forlag, men her fik jeg altid at vide, at kultur- og kunstbøger ikke rigtig sælger. Det gør der imod kogebøger, men at lave en bog med 100 opskrifter på hestekød, var nok ikke lige sagen. Ville vi udgive en kunsthøg, kunne det kun realiseres med en medbragt mulepose fondspenge. Jeg søgte så fonde og selskaber for hesteforsikring. Men det var nej, selv om jeg altid fik at vide, at projektet jo lyder spændende. En væsentlig grund til afslagene var nok, at ansøgningerne ladede på fondenes borde på sammen tid som nyhederne om fondskrak og børs kriser i 2008 stod med stort på avisernes forsider. Flere fonde havde tabt store penge, fik jeg at vide, og havde nu nok i at støtte sig selv og komme videre. Det håber jeg lykkes, så bogen med bedre tider kan trækkes frem fra min skuffe.

Jeg lader denne forhistorie stå, men kan så heldigvis også tilføje, at bogen, sammen med en udstilling, blev realiseret på KinsCentret Silkeborg Bad i 2021. Tak Iben From !

9. De dødes Haver

Jeg har et bogprojekt, som jeg ikke kan give andre end mig selv skylden for, at det aldrig er blevet til noget, og nok heller aldrig bliver til mere end et skuffeprojekt.

Gennem mit ophold i Mexico og mit nære kendskab til dén fremtrædende plads respekten, omgangen og *fiesten for de døde* har i den mexicanske folkekultur, var jeg også blevet interesseret i danskernes forhold til døden – som generelt er, at holde den på så lang afstand som muligt. Når jeg var i Danmark, og især under et ophold på Rødding Højskole i 1988, begyndte jeg at gå på jagt på kirkegårde efter typiske, usædvanlige og smukt udførte gravminder, fra tidligste tider med Jellingestenen over Gorm den Gamle og Thyra Danebod, til den helt upersonlige sten over 'mor' eller 'far' i vor tid. Interessen for emnet var der, men det var nok så meget en god anledning til at komme rundt i hele landet, og samtidig også at mulvarpe mig igennem meget af Danmarks historie, som med mit emne, jo oftest blev kongernes, kunstnernes og de kendtes historie. For det er stormændenes og de riges gravminder, der er blevet bevaret.

Jeg har været på mere end 150 kirkegård og har utallige fotos på mine mange strimler med negativer. Jeg har delt gravminderne ind i alle mulige kategorier og tidsperioder, men jeg har aldrig kunnet finde den røde tråd, eller fundet tid til at skrive teksten, der kunne bringe det hele sammen til en spændende og vedkommende bog. Jeg tror jeg må nøjes med den store glæde, jeg har fået ved at rejse rundt og indsamle. Og så håbe, at nogen engang vil finde anvendelse for mine 'gravminder'. Men da ligger jeg selv

under mulden. Jeg har fundet et bronzerelief på Garnisons Kirkegård over 'Chr. Rasmussen', der ligner mig på en plet, og på Ribe kirkegård en sten over Christian Rasmussen og Olga Rasmussen, som vel er det nærmeste, der passer til mig og min kone Olga Silvia Teran de Rasmussen!

Publikationer

Silvia og min webside: culturayucatan.mx
Danmark

Danmark

Stemmes der personligt i storkommunen: En analyse af vælgeradfærd i Skælskør kommune. ved: Jon Sundbo og Christian Heilskov Rasmussen. *Danske Kommuner*, nr. 1: 13 - 16, 1970.

Hellig 3 Kongers løb på Agersø og Omø. *Historisk Årbog for Sorø Amt*, 1970.

Bistand med forhindringer, *Jordens Folk*, 5 årg. nr. 1, p- 30 - 36. 1969.

Kommunesammelingen i Skælskør. 2 kapitler om konsekvenserne for foreninger og folkeliv, som følge af kommunesammenlægningen i Skælskør i 1964 og 1970. Forskningssekretariatet, København 1973.

A Biographical Bibliography of Scandinavian Anthropologists:
Current Anthropology: Vol 14, no 1-2, February - april 1973, p 73 - 82.

Indianerne i skolebøgerne. Johannesen, Joanna; Laursen, Flemming; Rasmussen, Christian H.: i:
Dansk Pædagogisk Tidsskrift, nr. 9: 448-461, 1973.

Small-scale industries in Kenya. (Med Britta Mikkelsen) Center for Development Research, Copenhagen 1974.

Udviklingsprocessen i Latinamerika. Mellemfolkeligt Samvirke, Copenhagen 1975. Ed. 3 vol.

4 artikler om landsbyen Peguche, Otavalo, Ecuador i:
Rundt i Verden, Lærerforeningens materialeudvalg, Årgang 16, 1,2 (1968), 3 (1969); Årgang 17, 1. (1969).

At komme hjem. Indtryk og tanker fra Rødding Højskole, okt 1988
Aarsskrift for Rødding Højskole 1988, p. 47-52.

Gæst i mit eget land
Berlingske Weekendavis, 23. februar 1990.

Tid til Te
Katalog til udstilling af samme navn på Handels og Søfartsmuseet på Kronborg, 2005.

Heste i Danmark,
Red. sammen med Ib Møller, Forlaget Saxo, pp 438, 2007.

De forstenede heste, Christian Rasmussen. Foto: Martha Velázquez. Trykt i forbindelse med udstillingen: 'Klap lige hesten', på Kunstcentret Silkeborg Bad, 26. maj, 2021. Video af Erik Nørgaard Gravesen, <https://www.youtube.com/watch?v=XgLvoibgMAU> Ecuador

Mexico

Daglig liv i Mexico. Med Viggo Rivad. Mellemfolkeligt Samvirke, 1978.

Rige og fattige kvinder,
Fotos og tekst i MS bladet: *Udkig*, nr. 1, 1980

Mexico – verdens største by. Med Björn Förde. Gyldendal, 1982

Huichol-indianerne, Tekster til lysbilleder og lydbånd, som jeg optog under en rejse til Huichol-møde, brugt på Nationalmuseet's Huichol-udstilling. Billeder og bånd skulle ligge på Nationalmuseet, ifølge brev til Berete Due, 4 dec. 1983, og mail 02.2003

Mexico. (Kapitel i geografi skolebog)
Geografforlaget, Denmark 1986.

Mexicansk Keramik – tradition og fornyelse
Tekst til katalog til udstilling på Grimmerhus keramikmuseum, Middelfart, Dec., 2003 og KunstCentret Silkeborg Bad 2004.

Verdens centrum i Mayalandet, Med Lasse og Ib Spang Olsen, Nulle Øigaard og Josefine Bergsøe lavede vi skole og tv filmen 'Verdens Centrum i Mayalandet' til 500 jubilæet for Columbus opdagelse i 1492 af det, vi i dag kalder Amerika. 1992.

10. La Huasteca, San Luis Potoso

Tenec – conoce tu comunidad. (Tenec – kend dit samfund) Instituto Nacional Indigenista, 85 pp, Mexico 1976.

Indianerne – den mest udbyttede og undertrykte befolkningsgruppe / Fotos brugt til tegninger i: 'Morderens kone' af Margrethe Agger. *Kontakt* 4: 38 – 40, 1977-78.

Hipolito – en dreng i Mexico. Mellemfolkeligt Samvirke, 1978.

Tamapatz – en landsby i Mexico. Mellemfolkeligt Samvirke, 1978.

Julia, Julia – Hopsasa,
Børnebogs indsendt til Borgen's Børnebogs-konkurrence. Vandt 3. præmie., ikke publiceret.

Cara de la Huasteca (La Huastecas Ansigt). Bogen er opsat i tekstbehandlings programmet Indesign og findes som pdf fil, men er ikke udgivet. 171 pp. med 148 fotos. Ikke publiceret.

Yucatan

Alle studier, artikler og bøger om kunsthåndværk og antropologi er lavet sammen med min uundværlige samlever og kollega Silvia Teran.

Artesanias de Yucatan. (Kunsthåndværk på Yucatan.) Med Silvia Teran. Maldonado Editores, Merida, Yuc. 1981.

Yucatan, Historia e Economia. Fotografisk illustration og tekst i nr. 8 – 22.

Punto y Seguido. Diario del Sureste, Merida. 10 artikler om dagligliv, arkitektur og kunst i byen Merida.

Musica, fiestas y ceremonias entre los campesinos mayas de Yucatan. (Musik, fest og ceremonier blandt maya indianerne på Yucatan) Sammen med musiketnologen Max Jardow Pedersen. Manus 250 pp. Ikke udgivet.

Mexico – mennesker og natur på Yucatan. Aschehough, 1982.

Fiskerne på Yucatan. Bygd, 32pp, 1987. Skolebog på med tekster og illustrationer fra udstillingen af samme navn, på Dansk Fiskerimuseum, Djurslands Museum, Grenaa, 1983.

La Muerte en Yucatan. (Døden på Yucatan) *Revista de la Universidad Autonoma de Yucatan*, No 167. 1988.

De dødes huse. Samvirke: no. 10, 1988.

Børnene i verdens centrum. Børnebogs-manuskript. En udvidelse af det manuskript der lå til grund for TV-filmen: *Bussen kører ikke længere*, i samarbejde med Per Schultz og Anette Pilmark fra DR-TV. Ikke publiceret, ca. 100 sider.

Las dos mitades del Cielo: Anecdotas sobre el no machismo de los Mayas milperos del Oriente Yucateco. Silvia Terán og mig på sidefløjen.

a. *Revista de la Universidad Autonoma de Yucatan*, No 179, pp 68 - 76 1991.

b. *CACELA, Caceta de Estudios Latinoamericanos.* 5-6/1991-92, Tidsskrift for Latinamerika-studier, Aarhus, Danmark.

Relatos del Centro del Mundo. U Tsikbal'o'bi Chuumuk Lu'um

(Fortællinger fra Verdens Centrum) Tomo I, II, III. Merida, Yucatan. Udgivet i 3 bind af Undervisningsministeriet på Yucatan 12 oct. 1992, 500 året for Columbus's rejse.

Genudgivet i 2022 og kan læses på vore hjemmeside, culturamaya.mx

La Milpa de los Mayas,

La Agricultura de los Mayas Prehispanicos y Actuales en el Noreste de Yucatan. Med Silvia Terán. (Mayaernes Landbrug, Landbruget hos fortidens og nutidens Maya indianere.)

Gobierno del Estado de Yucatan. 349 sider, Merida 1994.

Genudgivet i 2010 på Mexicos nationale universitet, UNAM - Universidad Nacional Autónoma de México.

La Modernizacion de la Milpa en Yucatán: Utopia o Realidad (Modernisering af det traditionelle landbrugssystem, la milpa, på Yucatan: mulighed eller utopi). Ed. Daniel Zizumbo, Christian Rasmussen, Silvia Terán Luis Arias. CICY- Centro de Investigación Científica de Yucatán y DANIDA. Merida 1992.

Silvia Terán og jeg har tre artikler i bogen. Med penge til mit projekt fra DANIDA organiserede jeg seminaret med 27 bidrag.

Broderi og Smykker fra Maya-indianerne.

Katalog med tekst og billeder til udstillingen af samme navn, på Nationalmuseet, 1994. Sammen med Silvia Terán.

Recursos Genéticos de la Milpa Tradicional Yucateca (México) Siglo XV! y Siglo XX

S. Terán y C.H. Rasmussen. *Actas Etnoibotánica* 92: 351-356 (1997)

Genetic Diversity and Agricultural Strategy in the 16th Century Yucatecan Milpa-Agriculture. *Biodiversity. and Conservation* 4, 363-381 (1995).

Las Plantas de la Milpa

Terán, Silvia; Rasmussen Christian H.; May Cauich, Olivio.

Fundación Tun Ben Kin, Merida, Yuc. Mexico 1998. Pp. 290.

Los Mayas Milperos de Yucatán y su Entorno Social y Natural, (Det traditionelle milpa landbrug blandt maya-indianerne på Yucatan. 31 fotos og tekster. Universidad Autónoma de Yucatán, UADY

[www/http://www.uady.mx/sitios/mayas/exposicion](http://www.uady.mx/sitios/mayas/exposicion).

Catedral de Mérida,

(Meridas Katedral), med Kate Howe, Juan Castro Lara.
Cabildo Metropolitano de Yucatán, 2001.

Catedral of Mérida

English edition with Kate Howe, Juan Castro Lara
Cabildo Metropolitano de Yucatán, 2001.

El Diario del Comisario

(Diario del Comisario Gaspar Canul Nahuat de Xocén, de Abril 1999 hasta Octubre 2001)
Sammen med Silvia Teran. (En landsby borgmesters dagbog fra april 1999 til oktober 2001) ,
pp. 487, UADY: Universidad Autónoma de Yucatán, Mérida, 2004.

Nohoch Libro de la Comisaría de Xocén

(Documentos en el archivo comisarial de 1930 hasta 1999). Sammen med Silvia Teran (Dokumenter fra kommunekontoret i landsbyen Xocen). UADY: Universidad Autónoma de Yucatán, Mérida 2006.

Xocén, El Pueblo en el Centro del Mundo

(Antropologisk monografi over landsbyen Xocen) Sammen med Silvia Teran. pp 496, UADY: Universidad Autónoma de Yucatán, Mérida 2006.

Et Glimt af Gud. En mayalandsby og dens bibelhistorier. Fischer-Møller, Peter; Rasmussen, Christian
Heilskov. 164 pp. Saxo Forlag 2007. (Biblen som den blev fortalt os i Xocen.)

Jinetes del Cielo Maya: Dioses y Diosas de la Lluvia

(Førspanske og nutidige regnguder hos maya indianerne i Xocen). Sammen med Silvia Teran.
UADY: Universidad Autónoma de Yucatán, 2008. pp.388.

Artesanías y arte popular de Yucatan

Med Silvia Terán, Luz Elena Arroyos
Fomento Cultural Banamex, 2009. pp 299.

Las artesanías en Yucatán. Med Silvia Terán, Luz Elena Arroyos,. Gobierno del estado de Yucatán,
2010, pp 151.

La historia de la vida de Tiburcio Tzakun Cab y la fomentacion del ejido de Polhuacxil. Forfatter: Tiburcio
Tzakum Cab. Redaktør: Christian H. Rasmussen. Instituto de Cultura de Yucatán, 2011. pp.
295.

La historia de Tiburcio. Autor: Tiburcio Tzakum Cab, Edición: Christian H. Rasmussen. SEDECULTA, 2015. pp. 211.

La Historia de Rebulocion del Pueblo de Bolonchen Ticul Can. El Año del – 1918. Autor: Tiburcio Tzakun
Cab. Transkription og introduktion, Christian H. Rasmussen. UNAM, Universidad Nacional
Autónoma de México, 2016, pp 106.

Las Mujeres Decentes de la 58. Interview og tekst: Christian H. Rasmussen. Broderede og tegnede illustrationer efter mine fotos af Elena Martínez og Gabriel Ramírez. 2012. Edición privada. pp 126.

Las artesanías de Yucatán, Editorial Dante, Mérida. 2013, 48 pp.

Handcrafts of Yucatan, Editorial Dante, Mérida. 2013, 48 pp.

Mérida con Amor. Fotografisk udstilling med 40 fotos, 100 x 160 cm, på Meridas hovedgade Paseo de Montejo en Mérida. En bog/katalog med digte og tekster til 199 fotos af Mary Carmen Avila Castro blev samtidig udgivet. Ayuntamiento de Mérida, januar 2014. pp 198.

Tercera llamada ¡comenzamos! Teatro yucateco 2009 – 2014. Con Madeleine Lizama. Pp. 358.

SEDECULTA, Mérida 2015

Las fotos del Antropólogo, SEDECULTA, Secretaría de la Cultura y las Artes de Yucatán. Autobiografía sobre mi trabajo y tiempo en Yucatán. Pp. 210. 2018.

<http://acervo.bibliotecavirtualdeyucatan.com.mx/janium/RECURSOS/94877/94877.pdf>

Pintando las Paredes de Yucatán. Grafiti y pinturas murales en Mérida y pueblos de Yucatán. Pp. 212 Edición digital:

https://issuu.com/culturamerida/docs/pintando_las_paredes_de_yucat_n-rasmussen.

Ayuntamiento de Mérida, 2020.

culturayucatan.mx

<https://antropica.com.mx/ojs2/index.php/AntropicaRCSH/article/view/394/529>

El diario de María en el tiempo de Cocona virus U tsikbal sansamal Maria Tu k'iinilo'ob e Corona Virus., Marias dagbog - i coronavirussens tid, Interview af Maria Dzib, redigeret af Christian Rasmussen. Annoteret, dag for dag, fra 19. marts 2020 - slutningen af juni 2021 i Xocén. Introduktion, 500 sider, på maya og spansk. 2022

Vivir a la sombra de alcohol y drogas, U kuxtalil ich u éejoch'e'enil le kaltaló yéetel ba'alo'ob ku k'asik máak / At leve i skyggen af alkohol og stoffer.

Interviews med 54 kvinder, nogle mænd og unge mennesker, der lever "i skyggen" af alkohol og stoffer. Teksten har, med min introduktion, 238 sider, på maya og spansk. 2022.

Amor, desamor - y sexo - InYakunáj yeetel tus ts'is yeetel xan ts'is, Kærligheder, hjertesorger - og sex 8 mænd og 15 kvinder mellem 13 og 63 år fra en maya-talende landsby fortæller om deres erfaringer med kærlighed og sex. Interview Maria Dzib, redigeret af Christian Rasmussen. 78 sider på spansk og maya. Digital udgave. 2023.

Udstillinger

Har lavet disse udstillinger med billeder og tekst:

Mérida en Blanco y Negro (Mérida i sort og hvidt). Ca 300 fotos der giver et portræt af byen Mérida. 1) Teatro Peón Contreras. Januar 1984. 2) Museo de Culturas Populares, SEP. México DF. Ago. 1984. 3) Nettie Lee Benson Latin America Library, Texas University at Austin. Sep 85. 4) Latin American Library, Tulane University, New Orleans, LA. Nov 1985.

Sisal - impresiones del puerto yucateco Sisal (Indtryk fra havnebyen Sisal på Yucatan). Sammen med maleren José Loria. Museo de Atropología, Palacio Cantón, Mérida, Yuc. Nov 1984.

La Familia Maya (Maya familien). Fotos af før-spanske arkæologiske figurer, brugt som modeller til en portræt fotoudstilling. De fleste fra begravelsesøen Jaina. 1) Teatro Peón Contreras, Mérida, Yuc. Apr 85. 2) Museo de Valladolid, Jun 1985.

Iglesias de Yucatán (Kirkerne på Yucatan) 1) San Francisco de Asís, Mérida, Yuc. Apr 86. 2) Lufthavnen i Mérida, Juni 86. 3) Mexican Consulate, New Orleans, LA. Sep. 1986.

Museo Regional de Valladolid, Yuc. Indsamling og indretning af et lokalmuseum i byen Valladolid, Yucatan. Abril 1986.

Fiskerne på Yucatan. Dansk Fiskerimuseum, Djurslands Museum, Grenaa, 1983. Et katalog/oversigt blev publiceret i Dansk Fiskeritidende nr. 50/51, 1983. En skolebog med udstillingens tekster og illustrationer blev udgivet som: *Fiskerne på Yucatan. Bygd*, 32pp, 1987.

Manos que bordan. (Hænder der broderer). Traditionelt broderi på Yucatan. Sammen med Silvia

Terán. 1) Museo para Arte Moderno de Yucatán (MACAY) Maj 1994.

Broderi og Smykker fra Maya Indianerne. 1) Nationalmuseet, København, 1996. Siden vist på 12 danske lokalmuseer. Desuden oversat til eskimo/inut og vist på en række grønlandske museer. Sammen med Silvia Terán.

Ási somos, yucatecos al fin del siglo (Portræt og interview med 25 fremtrædende yucatekere. Universidad Autónoma de Yucatán, Mérida, 25 de febrero, 1996. Siden publiceret i den lokale avis *Diario de Yucatan* i 1997.

Flet og Vidjer fra México, Moesgaard Museum, August 2000. Udstilling i forbindelse med årlige pilefestival.

Festen for de Døde. Moesgaard Museum, maj 2001. Siden vist på 12 danske lokalmuseer.

Hanal pixan, la fiesta para los muertos. (Festen for de Døde)
Universidad Autónoma de Yucatán, UADY WWW <http://www.uady.mx/sitios/mayas/exposicion>

Planterne vi fik fra Amerika. Sammen med Lars Sand Kirk og Irene Hellvik. Gl. Estrup Landbrugsmuseum. 2002. Siden vist på 9 danske lokalmuseer.

Keramik fra México

Grimmerhus Keramikmuseum, Middelfart, Dec. 2002. KunstCentret Silkeborg Bad, 2003. Stort katalog blev udgivet samtidig.

Nacido en Dinamarca. (Født i Danmark) Fotografisk udstilling med mine billeder og fortællinger fra Danmark. Centro Cultural Olimpo. Mérida, Yucatán. December 2003.

Tid til Te

(Teens historie i Danmark) 1) Handels og Søfartsmuseet på Kronborg, maj-oktober 2005. 2) KunstCentret Silkeborg Bad, februar-maj 2006. Stort katalog blev udgivet samtidig.

Hesten i Danmark, Sammen med arkitekt Ib Møller. Vilhelmsborg, Danmarks Nationale Hestesportscenter, Århus. September 2007.

Las mujeres decentes de la 58, (De anstændige kvinder fra gade 58) Tegninger af Gabriel Ramírez og broderier af Elena Martínez. Katalog med interviews, 126 pp. Udstilling i 1: MACAY - Museo de Arte Contemporáneo Ateneo de Yucatán, febrero 2012. 2: Museo de Textil de Oaxaca, marzo 2013. 3: Juni 2014 i Mi Museo Universitario De La Salle, i León, Guanajuato, México. 2016: KunstCentret Silkeborg Bad.

Merida con amor, (Med kærlig hilsen til Merida) 40 fotografier med forskellige temaer fra byen Mérida, vist i format 100 x 160 cm på hovedgaden Paseo Montejo i Merida, 2014.

La casa tradicional de los mayas, (Maya indianernes traditionelle huse) 25 plancher i format 100 x 160 cm på Gran Museo Maya de Mérida, 2014.

De forstenede heste, KunstCentret Silkeborg Bad, 2021.

Været med til at lave disse udstillinger:

Museo de Artesania, INI, Merida, Yuc. 60 fotos til kunsthåndværksmuseum i Merida.

Museo de Antropología, INAH, Cancun, Quintana Roo. Alle fotografier.

Nuestras plantas. (Vores planter) I samarbejde med el Centro de Recursos Bióticos de la Península de Yucatán, Februar 1987. Forhallen til Teatro Peón Contreras, Mérida.

Bidraget med fotos i disse publikationer:

1. *Yucatan, Historia e Economia*. nr. 9 - 23, Departamento de Estudios y Sociales del Centro de Investigaciones Regionales Dr. Hidey Noguchi.

Nr. 9: Musicos populares
Nr. 11,12,13: Mujeres, y baile tradicional
Nr. 13,14: Cordemex, Cuyo, Centro de Mérida
Nr. 17: Artesanos
Nr. 18: Anuncios de periódicos de los años 30-40tas
Nr. 19: Pinturas populares
Nr. 20: Cementerio de Mérida
Nr. 21: Grabados del sig. 20.
Nr. 22: Albaniles del Congreso local
Nr. 23: Pueblo henequenero

2. *Punto y Seguido*. Revista semanal del Diario del Sureste, Merida.

Año 1 / Numero 8, 1981: Artesanos
Año 1 / Numero 11, 1981: Artesanos
Año 1 / Numero 30, 1981: Personas
Año 3 / Numero 101, 1983: Centro de Mérida
Año 3 / Numero 106, 1983: Llegando a Mérida, gente en los trenes
Año 3 / Numero 109, 1983: Monstruos y animales de Mérida
Año 3 / Numero 112, 1983: Anuncios y bendiciones
Año 3 / Numero 113, 1983: Filigrana
Año 3 / Numero 114, 1983: Santa Lucía: una plaza ..
Año 3 / Numero 116, 1983: Día del Trabajo
Año 3 / Numero 117, 1983: Don Tiburcio - multiartista
Año 3 / Numero 118, 1983: Día de Madre, aLa Chancleta
Año 3 / Numero 119, 1983: La Historia de México, Don Miguel.

3. *Plan de Desarrollo Estatal de Gral. G. Alpuche Pizón*. Alle fotos i den kommende guvernørs udviklingsprogram. 1981.
4. *Geografía Sentimental de Mérida*, af Oswaldo Baquiero Anduz,. Forside foto med Meridas Katedral. Mérida, 1980
5. Raul Maldonado Coello: *Artes del Libro*. Foto af forside samt s. 3, 12, 13, 1980.6. *La vida en un lance*. Los Pescadores de Mexico. Museo de Culturas Populares, SEP. Mexico DF 1985. 33 fotos til udstilling og katalog.
6. *La plateria en Yucatán*, Silvia Terán. Casa de las Artesanías, 1983, pp 110. Fotos og steregtegninger baseret på mine fotos.
7. *Mexican Costume*, by Chloe Sayer, British Museum, 1985.
8. Peña Castillo, Agustin. *Campeche Historico*. INAH 1986.
9. Menendez Rios, Miriam. *Esculturas Mayas*. INAH 1986. Alle fotos.
10. *Guia oficial: Norte de Yucatan* INAH/Salvat. Mexico 1988.
11. Louisiana, Et par fotos i udstillingen: *Mexicos kunst - før spanierne kom*. Louisiana Museum, 1989.

12. *Mérida, una semblanza*. Tekst: Renan Irigoyen Rosado. Fotos: Christian Rasmussen. Ediciones de la Univesidad Autónoma de Yucatán. 1990, pp 65.
13. *Iglesias de Yucatan*, Tekst: Miguel A. Bretos, Fotos: Christian H. Rasmussen. Merida, Yuc 1992.
14. *El Huerto tradicional*, CONAFE Consejo Nacional de Fomento Educativo, Mexico 1993. Alle fotos - 31.
15. *Mérida en la época colonial y del oro verde*. (Bilingual edition) Tekst af Luis Millet Camara. Ediciones de la Univesidad Autónoma de Yucatán. 1994, pp 121.
16. *Joyería de Yucatán*, de Catalina Rodríguez Lazcano, I: *Mexico en el Tiempo*, Año 1, num 3, Oct/nov 1994. Nogle fotos.
17. *The World that Henequen Built in Yucatan / Auge y Decadencia del Henequen en Yucatan*. Text by Kathryn Stafford. Alle fotos mine. I *Américas*, July/August 1994. Washington DC.
18. Plakat for Katedralen af Merida's 400 års grundlæggelse, nov 1998.
19. Desacatos, Revista cuatrimestral, Invierno 2003, no 13, de CIESAS, 15 fotos fra Xocen.

Mine fotografier

Siden jeg kom til Mexico i 1974, har jeg altid brugt forskellige modeller af Nikon, begyndende med det analoge Nikkormat, og fra 2006 med D5200 digitalt. Fotografierne er alle brugt til illustrationer i bøger eller udstillinger.

Med analoge optagelser ligger jeg inde med omkring 2.400 ruller a 36 muligheder. I alt omkring 86.000 fotos. Selvfølgelig er langt fra alle gode, eller der er gentagelser af det samme emne, så der skal laves en udrensning.

Med muligheden af at optage digitalt, er mængden af fotos vokset 'for meget', for det er jo så let, bare at trykke på udløseren. Problemet er her, at vælge fra.

Hen ad vejen har jeg scannet og digitaliseret mange fotos til igangværende projekter. Men, der ligger masser af interessant materiale tilbage. Min ide er, at overdrage hele materialet til *Centro de Apoyo a la Investigación Histórica y Literaria de Yucatán (Caibly) / Biblioteca virtual yucateca*, som hører under kulturministeriet SEDECULTA i Yucatan.

Jeg har nogenlunde styr på mine fotos, og indhold. Men, hukommelsen bliver jo ikke bedre, så det er om at få registreret, imens jeg stadig husker.

Alle mine fotos er opdelt i 'personlige' og 'generelle'. De genereller er opdelt på emner og områder, men har alle en opdekning i en krologisk liste.

I tiden med analoge fotos er inddelingen fortløbende fra 0001, som hver er registreringen af et ark med negativer, som regel med 7 striber a 5 eller 6 optagelser- i alt 36 muligheder, som en filmrulle giver. De første registreringer var ret enkle, som ses. 78.11 står for november 1978:

0001	bn	Plateros de Valladolid 78.11
0005	bn	Uyama: Juanita Dzul, Laura Zaldiva 78.11
0005	bn	Hoctun 78.11

0006	bn	Plateros de Valladolid 78.11	
0010b	bn	Calkini, INI Concurso de música tradt.	78.11
0011	bn	Talabartería	
0020	bn	Izamal, fiesta para la Virgen de Izamal	78.12

Med min første PC blev det lettere at tilføjet længere beskrivelser til hvert negativark. Her lavede jeg en detailbeskrivelse af hver række, og billednr. Negativ 1527 fra februar 1989 giver følgende registrering

1527

Tipo: BN

Fotog: CHR

Fecha: 8902 (Februar1989)

Tema:

1: Yucatan

2: XOC (xocen)

1/1 Teodoro Canul sacando corteza para amarrar

2/5 Ceremonia para el Santo Huinik en casa de Teodoro Canul,

4/2 Libros de rezos perteneciendo a Teodoro Canul

5/3 Sacando pib para ceremonia del Santo Huinik

6/4 Altar para Santo Huinik en casa de Teodoro Canul

Fra jeg 'gik digitalt' registrerer jeg mine fotos med År, Måned, Dat (8 november 1915) og emne, fra motiv 01, til som her 151108:

151108 Xocen Tacha hua tamales **01**.JPG ... 151108 Xocen
Tachahua tamales **07**.JPG

150814 Teatro Nefastitis Madeleine Lizama. Monólogo de Andrea Avila y Ricardo Avila, instrucción, con Madeleine en el papel. Retratos de los tres y fotos de la función.

Mine fotos er inddelt i følgende emner:

MEXICO

Arqueologi fordelt på delstater:

Campeche

Chihuahua

Chiapas

Hidalgo

Michoacán

Morelos

México

Oaxaca

Puebla

Quintana Roo

Tabasco

Veracruz
Yucatán

Kunsthåndværk fra forskellige delstater

Alfarería / pottemager

Bordado / broderi

Cerámica / keramik

Fibras / flet

Herrería / smedjærn

Madera / træ

Artesanía del Mar / muslinger, koral

Artesanías para la expo: Fiesta para los Muertos / indsamlede genstande til

Festen for de Døde

Piedra / stenarbejde

Pintura popular / folkekunst

Platería / sølv og guldsmede

Talabartería / læder

Artesanía Varios / udefineret

Iglesias de: / kirker

Campeche

Iglesia Pintura Mural

Iglesias Quintana Roo

Iglesias de Yucatán

Yucatán

Yucatán en general

Agricultura

Arte

Bibliografía, Fotos, Revistas, Cuadros

Bordado

Casas

Cementerios

Ceremonias

Gente

Gobierno, actos oficiales

Haciendas

Henequen, Sisal

Historia

Iglesias

Naturaleza

Personalidades, gente conocida

Pinturas, cuadros

Política

Trabajo, diferentes ramas de trabajo

Mérida

Casas

Merida Popular, Gente en tiempo libre y trabajo
Merida varios
Prostitución

Pesca /Fiskeri

Celestun
Cuyo
San Felipe
Rio Lagartos
Sisal
Yucaltepén

Teatro

Funciones de teatro
Actores, directores de teatro

Xocén

Agricultura
Artesanía
Casas
Ceremonias
Cha Chaak
Instituciones
Personas
Estados mexicanos
Campeche
Edificios
Cementerios
Historia

CIUDAD DE MÉXICO DISTRITO FEDERAL

Casas
Fiesta para los Muertos
Naturaleza
Personas
Trabajos

Michoacán

Michoacán varios
Alfarería
Bordado
Día de los muertos

Oaxaca

Oaxaca Muerte, Fiesta para los Muertos

Puebla

Fibras

Iglesias
Elecciones federales presidenciales, 2006.

Quintana Roo

Cozumel
Historia
Iglesias
Naturaleza

San Luis Potosí

La Huasteca

Tabasco

Casas
Iglesias
Naturaleza

Veracruz

Trabajos
Cerámica

Andre lande

Belice

Pueblos, edificios gente

China

Producción e historia del té.

Cuba

Carteles
Cuba Popular, gente

Dinamarca

Cementerios
Iglesias
Gente, calles

Ecuador

Otavalo, Peguche

España

Galicia

Guatemala

Bordado
Gente

Nicaragua

Elecciones presidenciales, 2011.

Artesanía

Gente

Peru

Agricultura

Arqueología

Sri Lanka

Producción e historia del té.

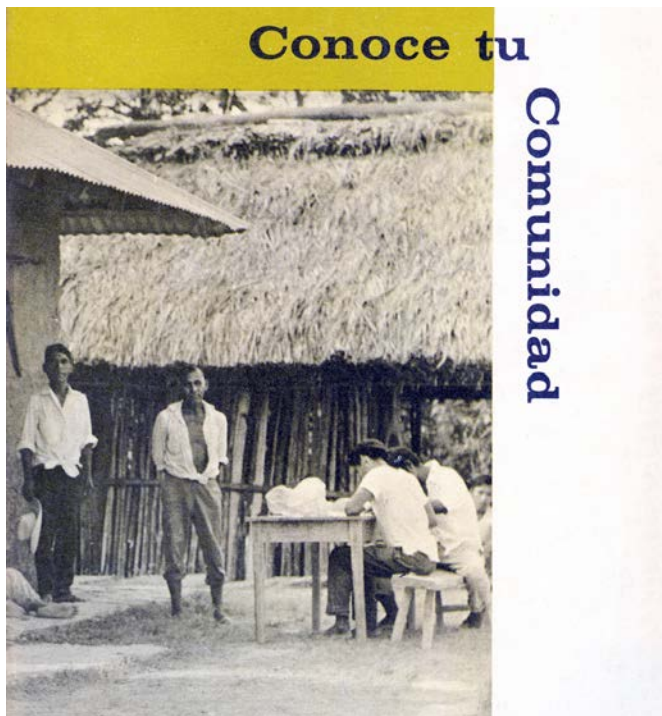
Uganda, Kenya

Trabajos, talleres

Bogforsider og plakater

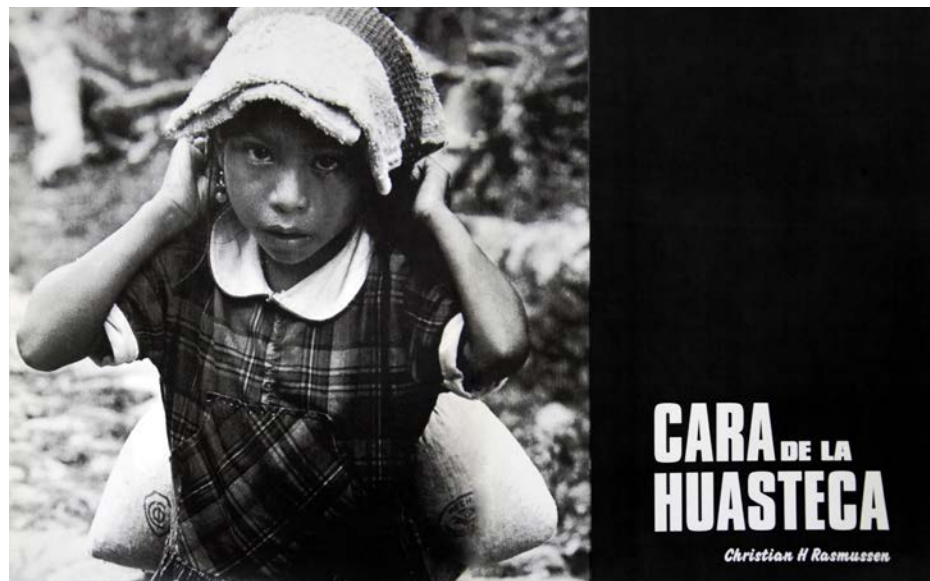
1. La Huasteca Potosina, Mexico

Jeg er uddannet som etnograf/antropolog, og det var for at lave antropologiske studier jeg kom til Mexico, og blev ansat som antropologen ved INI - Instituto Nacional Indigenista i Tancanhuits i delstaten San Luis Potosi i 1974. Så jeg begynder med de skrifter der kom ud af det ophold. To skolebøger og et par artikler blev det også til, se længere fremme.

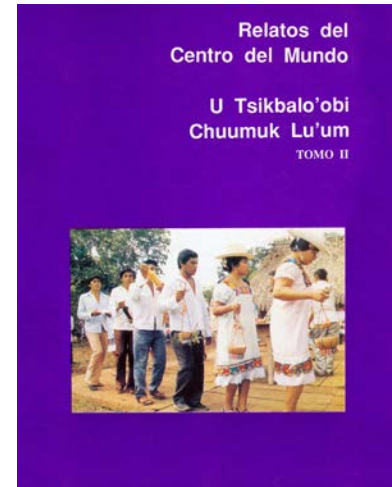
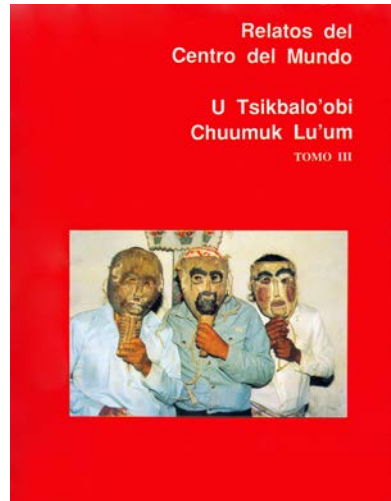
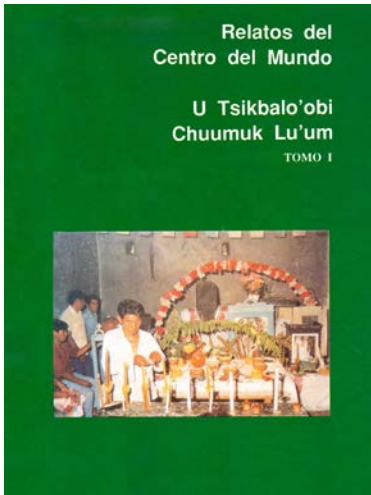
Conoce tu comunidad,
*(Kend dit samfund) lærede jeg
for selv at forstå et samfunds
grene, lim og funktion. Bogen
blev uddelt til skolelærere og
ansatte ved INI i hele Mexico.
85 pp, 1976, Mexico DF.*

Cara de la Huasteca. *(La Huastecas ansigt),
er aldrig blevet udgivet, trods ihærdige forsøg.
Originalfotografierne ligger i dag i USA, men
negativerne har jeg, og håber, at bogen
udkommer. Bogen er sat op i Indesign og
eksisterer nu i pdf format. 171 pp. med 148
fotos.*

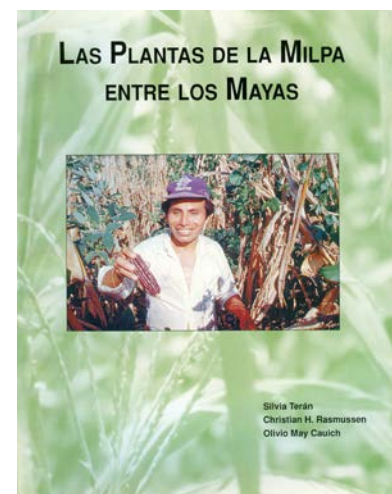
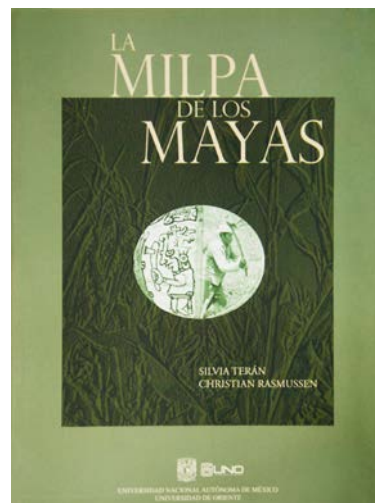
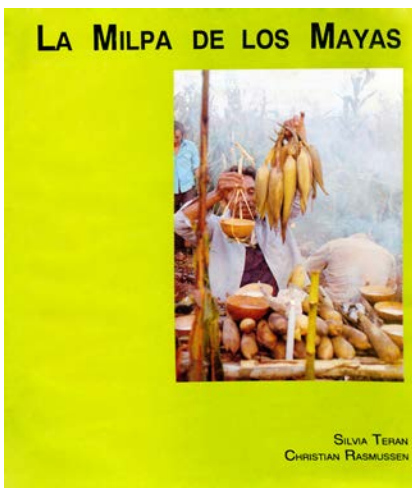

2. Yucatan

Mit arbejde og indsats som antropolog har jeg, sammen med Silvia Terán, lagt på Yucatán med vores mange års studier i mayalandsbyen Xocen. Det er der kommet følgende bøger ud af:

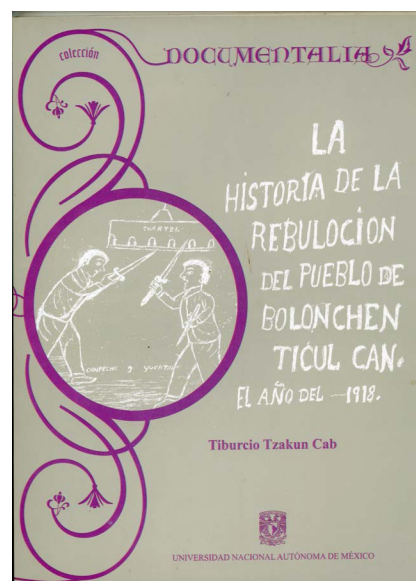
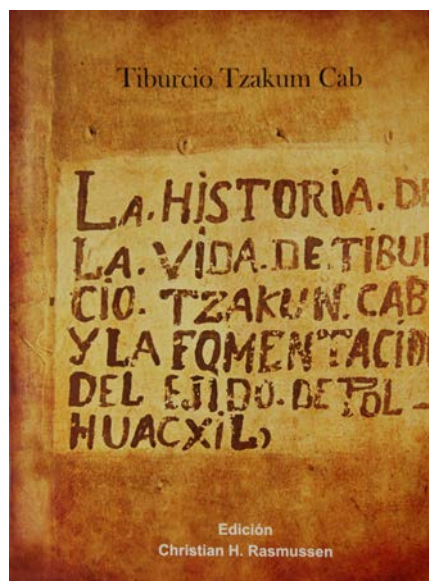
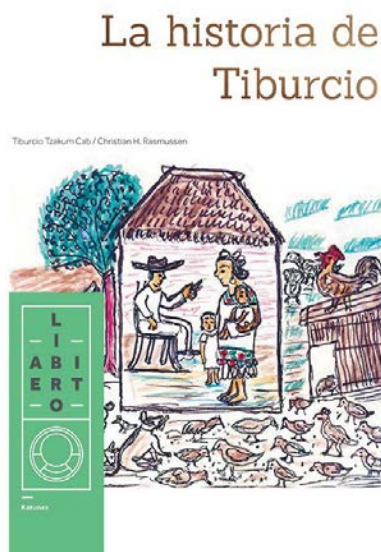
Relatos del Centro del Mundo, (*Fortællinger fra Verdens Centru*). De tre bøger med myter og fortællinger fra Xocén blev præsenteret i landsbyen af Yucatans guvernør Dulce Maria Sauri ved 500 års, 12 oktober, 1992 dagen for Cristoffer Columbus opdagelse af det der viste sig at være Amerika, og ikke Kina. Udgivet af Yucatans regering, og bevidst delt i tre bøger, så det ikke skulle blive for tung læsning.

La Milpa de los Mayas
(*Mayaernes milpa landbrug*) på 349 sider med mine fotos, udgivet med støtte fra DANIDA på Yucatans regeringsforlag, Merida, 1994.

La Milpa de los Mayas
(*Mayaernes milpa landbrug*) blev genudgivet i 2009 ved UNAM - Universidad Nacional Autónoma de México.

Las Plantas de la Milpa.
(*Etnobotanisk beskrivelse af milpa-landbrugets nytteplanter*) Terán, Silvia; Rasmussen vChristian H.; May Cauich, Olivio. Fundación Tun Ben Kin, Merida, Yuc. Mexico 1998. Pp. 290.

I en malerbøtte fandt jeg don Tiburcio Tzakun Cab's bøger om hans landsbys grundlæggelse, den Mexicanske Revolution, og hans egen livshistorie. Jeg renskrev teksten og fik den udgivet.

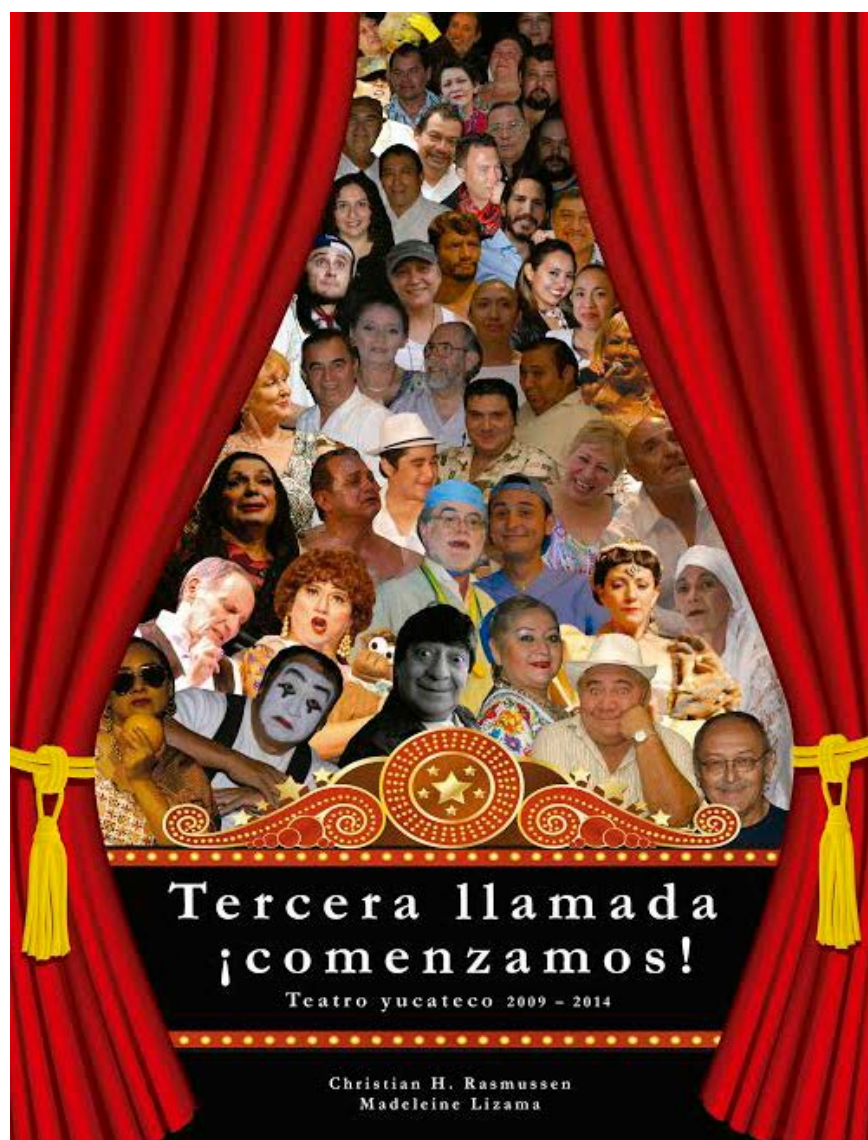
1. La historia de Tiburcio. 2015, pp 209.

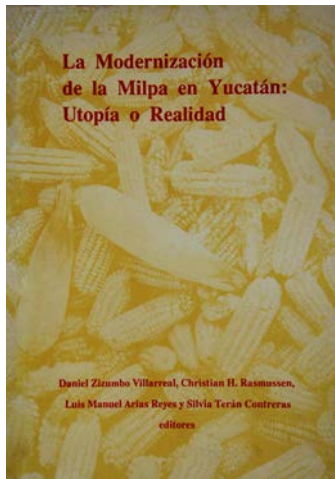
2. La historia de la vida de Tiburcio Tzakun Cab y la fomentación del ejido de Polhuacxil. 2011, pp 300.

1 og 2 udgivet af delstaten Yucatans kulturministerie.

3. La historia de la rebulocion del pueblo de Bolonchen Ticul Can. El año del 1918. 2019, pp 105. Universidad Nacional Autonoma de México, UNAM.

Tercera llamada ¡comenzamos! '3. Udkald, forestillingen begynder'. Fotos fra forestillinger, 2009 - 2014 og interviews med skuespillere. Sammen med Madeleine Lizama, Delstaten Yucatans kultur ministerie. 2015, pp 359.

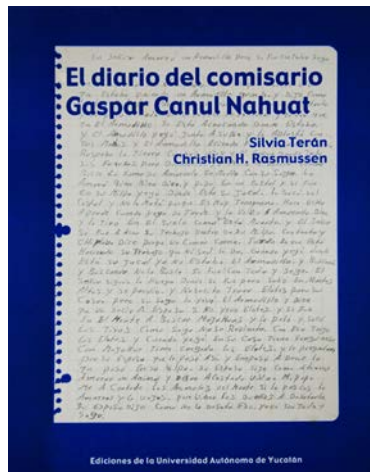
La Modernización de la Milpa en Yucatán: Utopía o Realidad
(*Modernisering af det traditionelle landbrugssystem, la milpa, på Yucatan: mulighed eller utopi.*)
Ed. Daniel Zizumbo, Christian Rasmussen, Silvia Terán Luis Arias. CICY- Centro de Investigación Científica de Yucatán merd støtte fra DANIDA. Merida 1992.

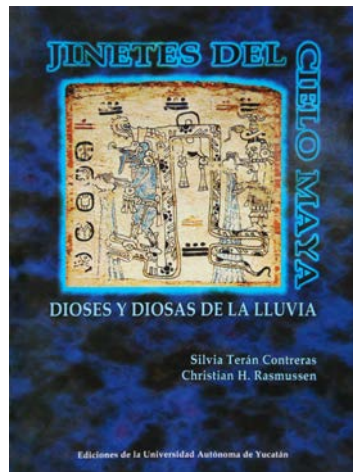
Xocén, El Pueblo en el Centro del Mundo.
(*Antropologisk monografi over landsbyen Xocen*) Sammen med Silvia Teran. pp 496, UADY - Universidad Autónoma de Yucatán, Merida 2006.
Jeg ærgrer mig gul og grøn over bogens dårlige design. Burde have blandet mig.

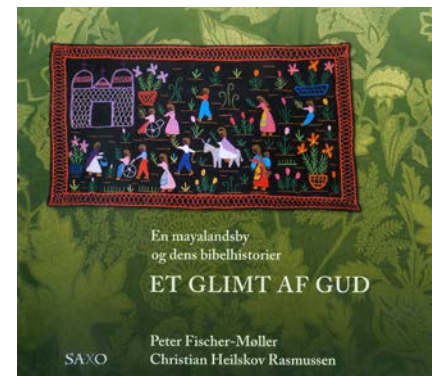
Nohoch Libro de la Comisaría de Xocén.
(*Documentos en el archivo comisarial de 1930 hasta 1999*) Sammen med Silvia Teran (Dokumenter fra kommune kontoret i landsbyen Xocen). UADY: Universidad Autónoma de Yucatán, Merida 2006.

El Diario del Comisario del Comisario Gaspar Canul Nahuat. Sammen med Silvia Teran. (En landsby borgmesters dagbog fra april 1999 til oktober 2001), pp. 487, UADY: Universidad Autónoma de Yucatán, Merida, 2004.

Jinetes del Cielo Maya: Dioses y Diosas de la Lluvia. (Førspanske og nutidige regnguder hos maya indianerne i Xocen). Sammen med Silvia Teran. UADY: Universidad Autónoma de Yucatán, 2008.

Et Glimt af Gud. En mayalandsby og dens bibelhistorier. Fischer-Møller, Peter; Rasmussen, Christian Heilskov. 164 pp. Saxo Forlag 2007. Billedtæppet er broderet i delstaten Michoacan; viser Jesus der kurerer de syge. Baggrunden er fra en broderet messebagel efter Sonia Brandes papirklip.

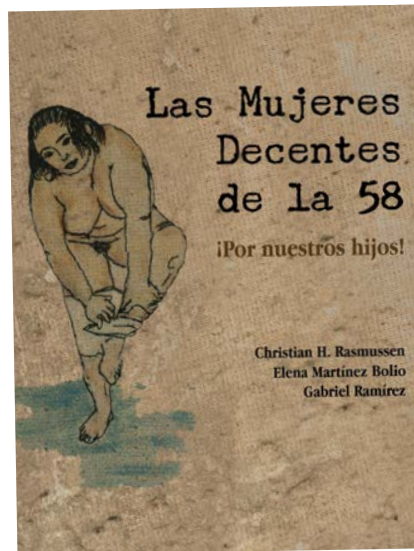
Las Mujeres Decentes de la 58.

(De anstændige damer fra gade 58)

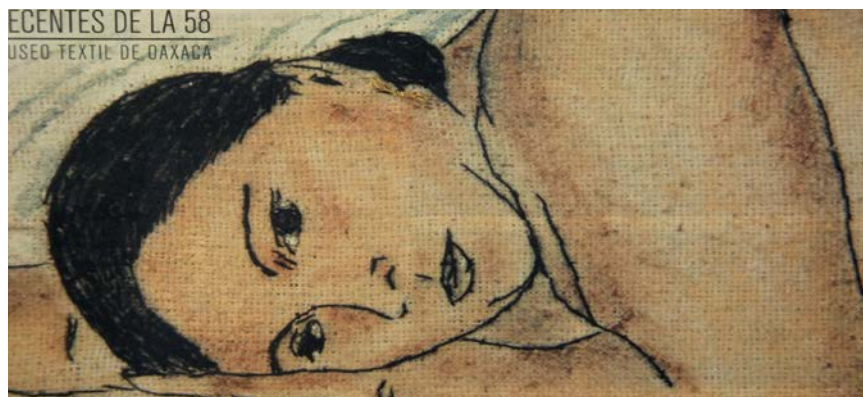
Tekst og foto: Christian H.

Rasmussen, broderede billeder af Elena Martínez og tegninger af Gabriel Ramírez. Secretaría de Cultura del Gobierno de Yucatán, 2015, pp 126.

Nedenunder er bagsiden af den tilsvarende bog jeg lavede med tekster og fotografier af de anstændige damer. Forsiden viser kvinderne forfra. Efter aftale publiceres den først, når vi alle er glemte. Den ligger i mit arkiv.

Con todo respeto, soy prostituta (Respekter at jeg er prostitueret!). Bogen er skrevet af den tidligere sex-arbejderske Mary Carmen Avila Castro, Ave Fenix, på basis af egne og kollegaers oplevelser. Bogen er på 251 sider fordelt på 42 kapitler hvert med et indledende digt. Bogen er blevet til på min tilskynding, støtte og redaktion, fordi jeg i Mary Carmen fandt en talentfuld forfatter og digter. Bogen er ikke udgivet, men kan fåes og læses i pdf format.

Las mujeres decentes de la 58 (De anstændige kvinder fra gade 58).

Tegninger af Gabriel Ramírez og broderier af Elena Martínez. Katalog med interviews, 126 pp. Udstilling i 1: MACAY - Museo de Arte Contemporáneo Ateneo de Yucatán, febrero 2012. 2: Museo de Textil de Oaxaca, marzo 2013. 3: Junio 2014 i Mi Museo Universitario De La Salle, i León, Guanajuato, México.

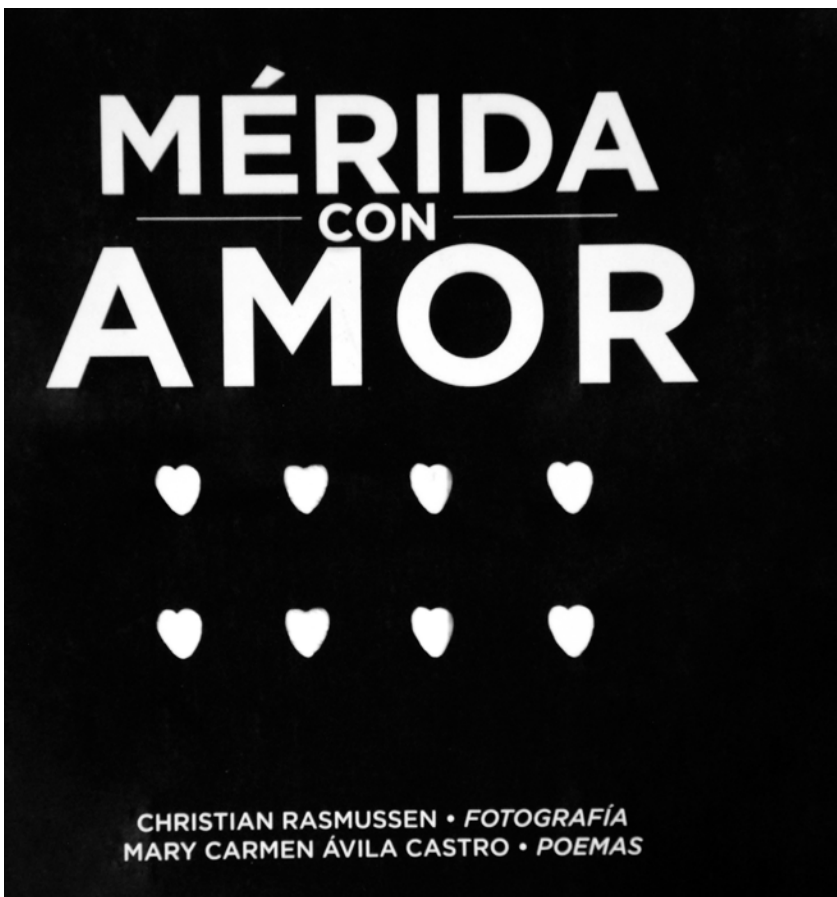
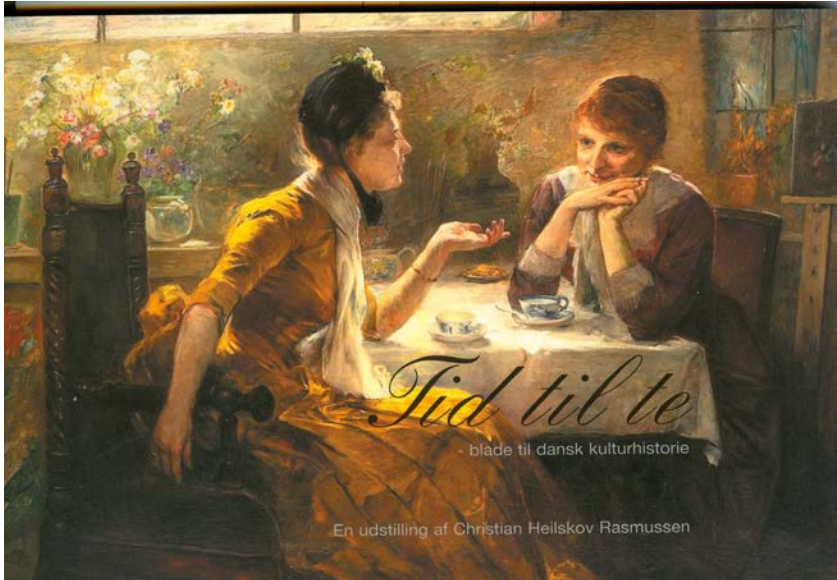

Tid til Te

Teens historie i Danmark)

1) Handels og Søfartsmuseet på Kronborg, maj-oktober 2005. 2) KunstCentret Silkeborg Bad, februar-maj 2006.
Plakaten viser det fejlagtige omvendte tegn for te på kinesisk. På indbydelsen kom det korrekt.

Forsiden på kataloget er et maleri af Bertha Wegmann, et stykke kulturhistorie, der skammeligt siden blev solgt ud af landet.

Merida con amor

(Med kærlig hilsen til Merida)

Kataloget/bogen er på 210 sider med ialt 199 fotos, hvor der til hvert er skrevet et digt eller kommentar af Mary Carmen Ávila Castro.

Forsiden er af en 'hjertedør' i kirken San Sebastian, og hjerterne ses kun inde fra i mørke.

40 fotografier med forskellige temaer fra byen Mérida, vist i format 100 x 160 cm på hovedgaden Paseo Montejo i Mérida, 2014.

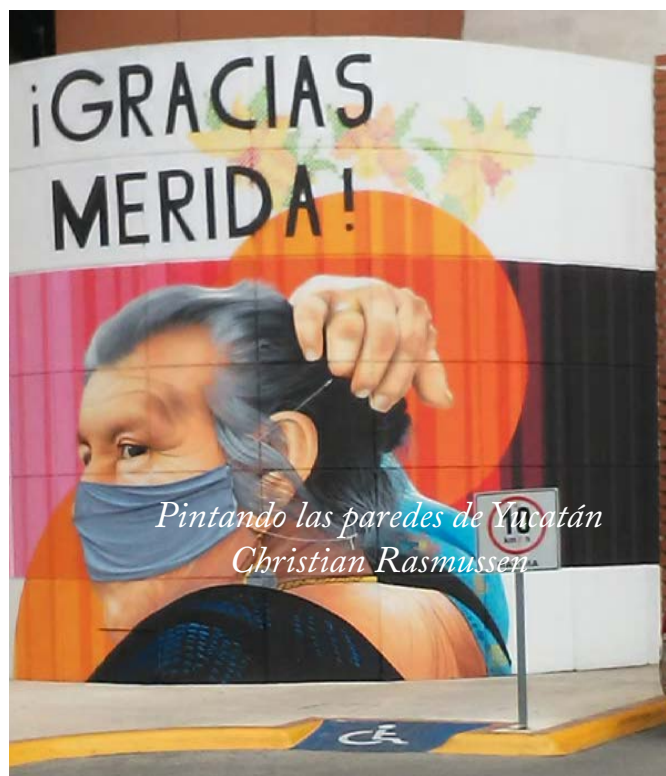
Relatos Divinos del Centro del Mundo, U tsikbalilo'ob u Chúumuk Lu'um

Text og transkription Silvia Terán, Christian H. Rasmussen, Pedro Pablo Chuc Pech. Editorial La Vaca Independiente, pp 325, 2021.

'Guddommelige fortællinger fra Verdens Centrum, Xocen'. En udvidet udgave af bøgerne af samme navn fra 1992. pp 323.

Forside med billedtæppe af Nulle Øigaard, med motiv fra Xocen.

Pintando las paredes de Yucatán,
'Grafitti på på gaderne i Yucatan'. Bogen udkom digitalt i 2021, Udgivet digitalt af Ayuntamiento de Mérida, Meridas Kommune, i 2021. pp. 206.
digitalmente: https://issuu.com/culturamerida/docs/pintando_las_paredes_de_yucat_n-rasmussen.

Las fotos del Antropólogo,
Antropologens fotos'. Udgivet digitalt af delstaten Yucatans kulturministerie, 2021, pp 217.

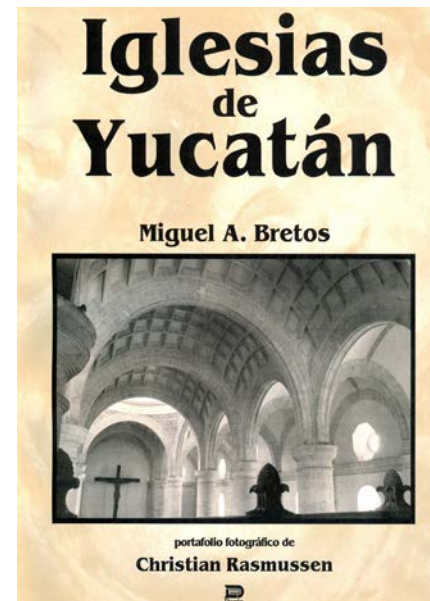
3. Arkitektur og bygninger

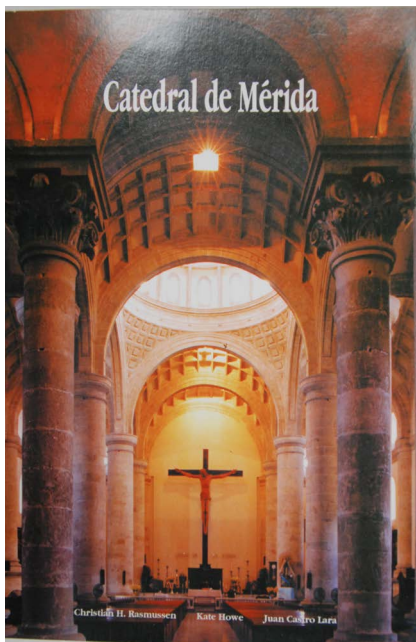
Mérida, una semblanza,
(Indtryk fra Merida) Tekst:
Renan Irigoyen Rosado. Fotos:
Christian Rasmussen. Ediciones
de la Univesidad Autónoma de
Yucatán. 1990, pp 65.

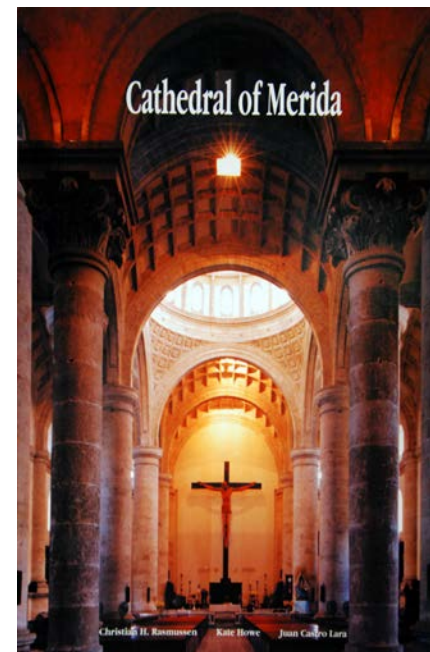
**Mérida en la época colonial
y del oro verde.** (Merida, fra
kolonitiden og fra sisal
perioden). (på engelsk og
spansk). Tekst af Luis Millet
Camara til mine fotos.
Udgiverne satte kun mit navn
på titelbladet, måske fordi
initiativet var mit og de anså
den for en 'fotobog. Jeg var i
Danmark da det skete, men
udeladelsen skabte et brud
på et godt samarbejde med
Luis. Ærgerligt!. Univesidad
Autónoma de Yucatán. 1994, pp
121.

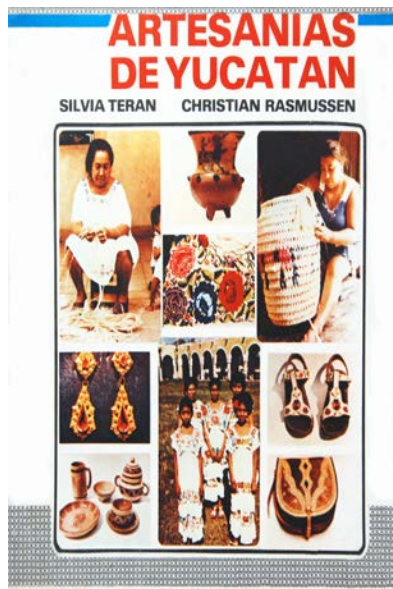
Iglesias de Yucatan, Tekst:
Miguel A. Bretos, Fotos:
Christian H. Rasmussen.
Merida, Yuc. 1992.

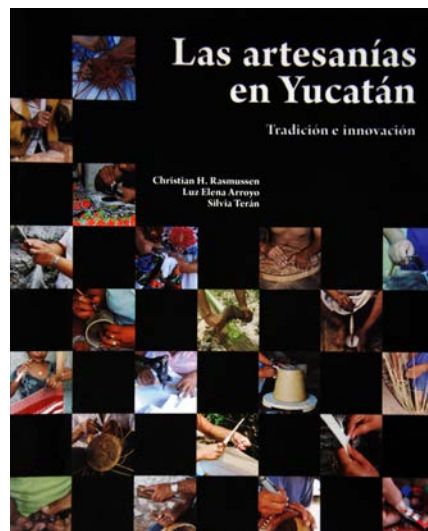
Catedral de Mérida, (Meridas Katedral). Ide og fotos af Christian Rasmussen , tekst af den amerikanske
kunsthistoriker Kate Howe, og præsten Juan Castro Lara. Bogen kom i både en engelsk og en spansk udgave.
Cabildo Metropolitano de Yucatán, 2001.

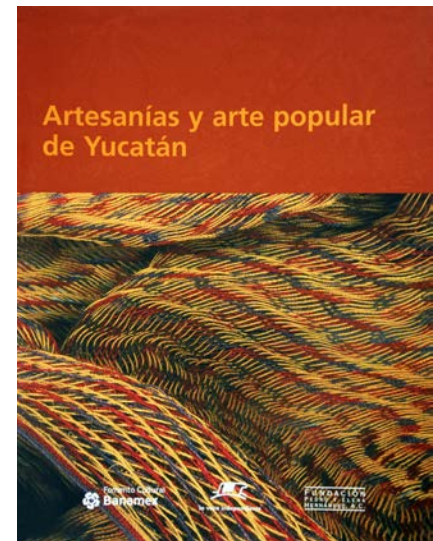
4. Kunsthåndværk og artesanía

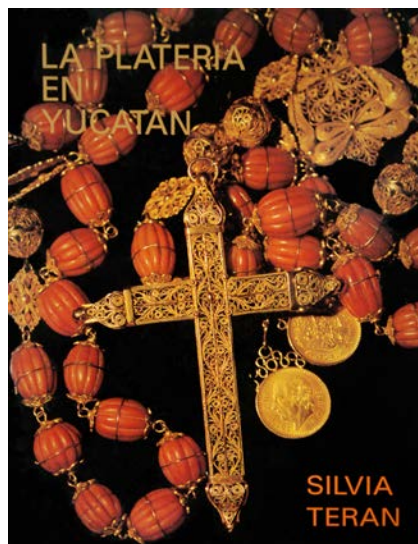
Artesanías de Yucatan. (*Kunsthåndværk på Yucatan.*) Det var vores begyndelse på Yucatan. Med Silvia Terán. Maldonado Editores, Merida, Yuc. 1981.

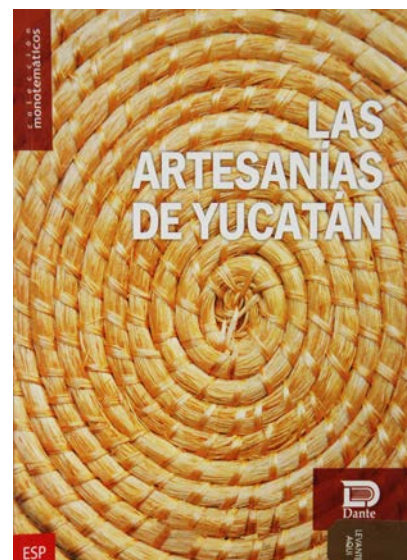
Las artesanías en Yucatán. (*Kunsthåndværk på Yucatan*) Med Silvia Terán, Luz Elena Arroyos. Gobierno del estado de Yucatán, 2010, pp 151.

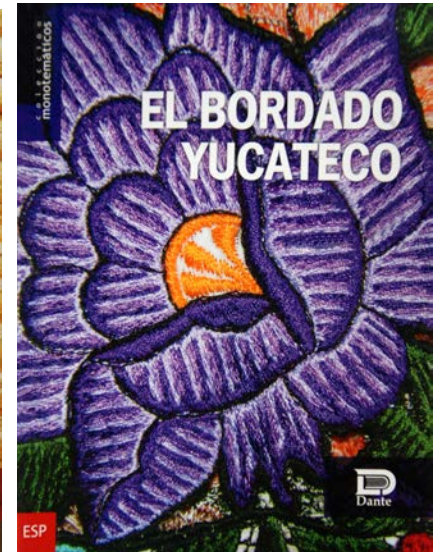
Artesanías y arte popular de Yucatan. (*Kunsthåndværk og folkekunst på Yucatan*) Med Silvia Terán, Luz Elena Arroyos. Fomento Cultural Banamex, 2009. pp 299.

La Plateria en Yucatán. (*Sølv og guldsmede på Yucatan*). Silvia Terán. Forside og fotos i bogen er mine, ligesom mine fotos blev omsat til stregtegninger for bedrer at fremhæve tekniske detaljer. Casa de las Artesanías, Merida. 1983 pp. 110

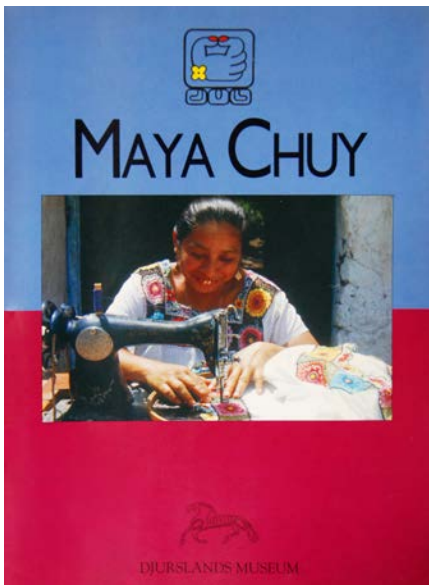

Las artesanías de Yucatán, Handcrafts of Yucatan. (*Bogen kom i både en spansk og engelsk version*). Editorial Dante, Mérida. 2013, 48 pp.

El Bordado yucateco, (*Broderi på Yucatan*). Silvia Terán. Nogle fotos i bogen er mine. Editorial Dante, Mérida. 2013, 48 pp.

5. Fotoreportager

Broderi og Smykker fra Maya Indianerne.

Nationalmuseet, København, 1996. Siden vist på 12 danske lokalmuseer. Til sidst oversat til eskimo/inut og vist på en række grønlandske museer. Teksterne fra udstillingen Maya Chuy, Manos que Bordan, Merida, 1994, blev brugt til det danske katalog.

Til flere tidsskrifter udgivet af UADY Universidad Autónoma de Yucatán lavede jeg i årene 1979 - 1981 13 temareportager med tekster og fotos.

Til søndagsmagasinet 'Punto y Seguido', ved avisen Diario del Sureste, Merida lavede jeg i årene 1981-1983 13 temareportager med tekster og fotos.

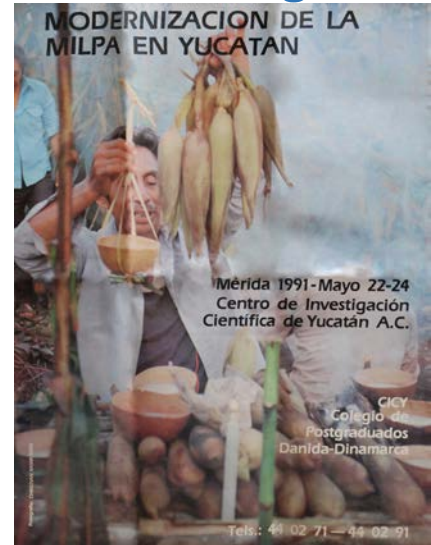

Med Lasse og Ib Spang Olsen, Nulle Øigaard og Josefine Bergsøe lavede vi skole og tv filmen 'Verdens Centrum i Mayalandet' til 500 året for Columbus opdagelse i 1492 af det, vi i dag kalder Amerika.

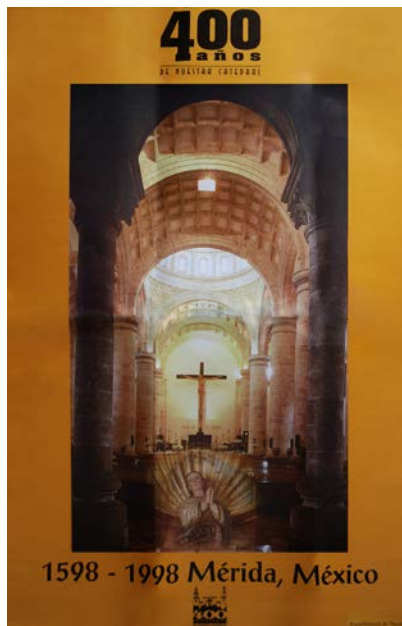
6. Illustrationer til plakater og andres bøger

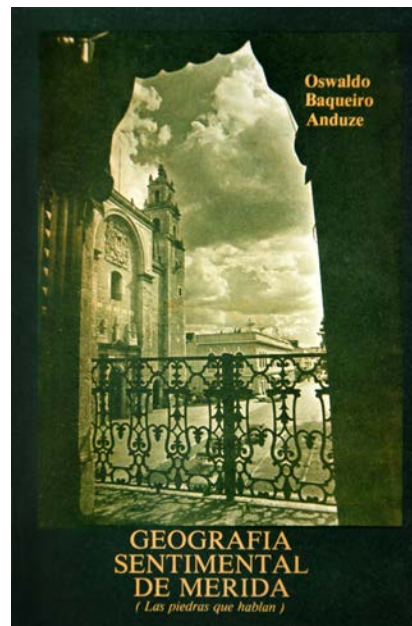
Som reklame for tidskriftet 'Yucatán historia y economía', og annoncering for et seminar i 1983 om kapitalismens indtrængen i den yucatekiske dagligdag, gav jeg med disse fotografier mit bidrag.

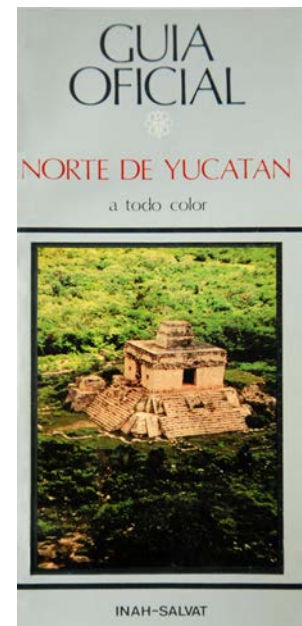
Annoncering for vores seminar om potentialet og muligheder for at modernisere det traditionelle landbrugssystem. Fotografiet viser en ceremoni som tak for god høst i landsbyen Xocen, 1991.

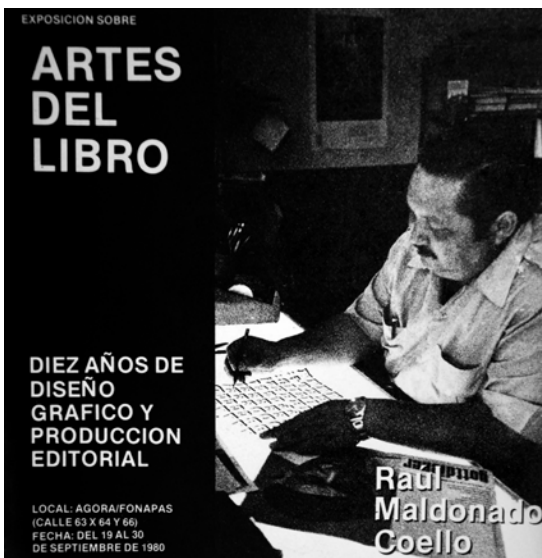
For 400 årsdagen for grundlæggelsen af Meridas domkirke i 1598, bidrog jeg med dette billede af kirkens midterskib.

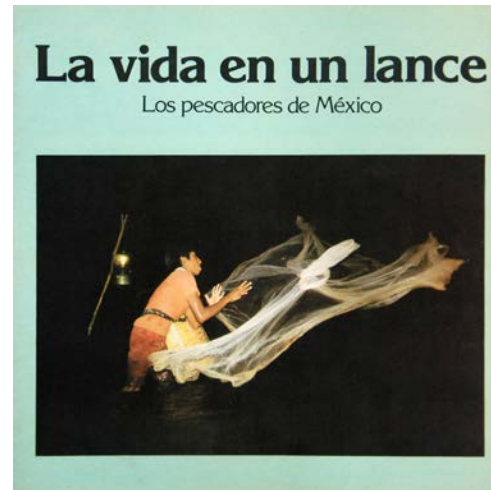
Udsigten fra guvernørpaladset i Merida mod domkirken og det tidligere bispepalæ, nu kunstmuseum, blev forsiden på denne bog.

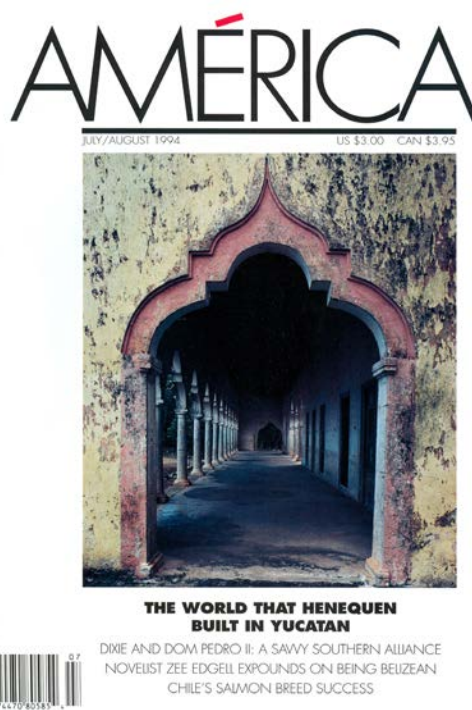
I min tid som fotograf ved det mexicanske nationalmuseum, INAH – Instituto Nacional de Antropología e Historia, tog jeg de fleste billeder til denne guidebog til ruinerne på det nordlige Yucatán, 1988.

Artes del libro,
(Kunsten at lave bøger). Til et 10 års
jubileum for den ihærdige bogforlægger
Raúl Maldonado Coello tog jeg de fleste
fotos. 1980.

La vida en un lance. *Los Pescadores de Mexico.*
(Livet i en båd, fiskerne i Mexico), hed en stor
udstilling på Museo de Culturas Populares i Mexico
DF, 1985, hvortil jeg bidrog med 33 fotos til
udstilling og katalog.

**The World that Henequen
Built in Yucatan / Auge y
Decadencia del Henequen
en Yucatan.** *Text af Kathryn
Stafford. Alle fotos er mine. I
'Américas', July/August 1994.
Washington DC.*

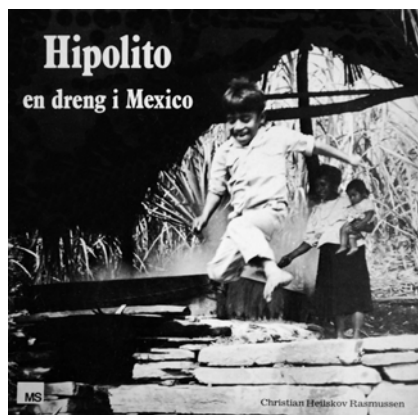

El Huerto tradicional, *(Den
traditionelle køkkenhave).*
CONAFE Consejo Nacional
de Fomento Educativo, Mexico
1993. Alle fotos - 31 er mine.

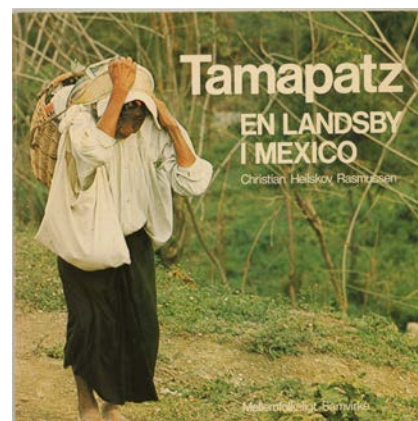
7. Skolebøger og undervisningsmateriale

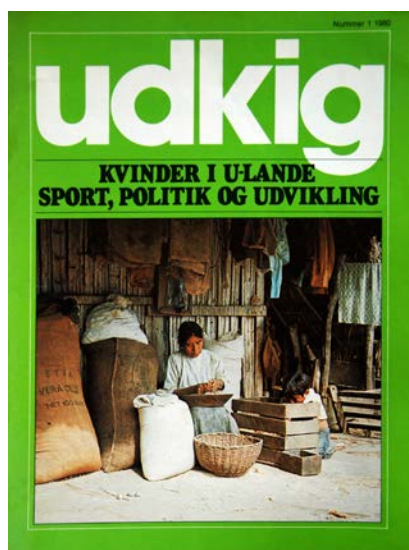
Fra mit ophold i landsbyen Peguche i Ecuador skrev jeg 4 artikler i: Rundt i verden, 16. årg. no 1,2,3,4, 1968.

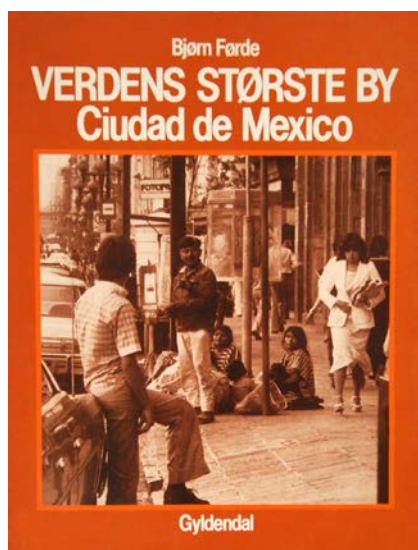
Hipolito - en dreng i Mexico.
Mellemfolkeligt Samvirke, 1978.

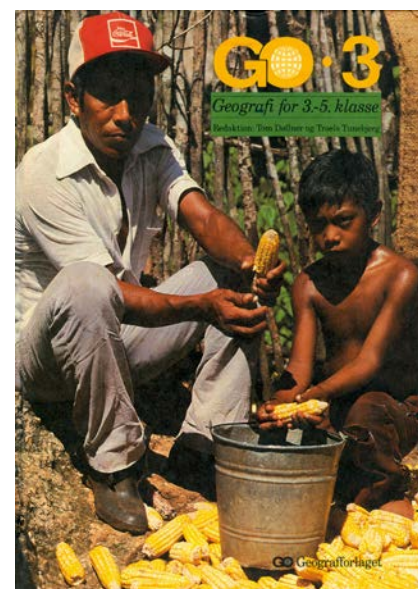
Tamapatz - en landsby i Mexico.
Mellemfolkeligt Samvirke, 1978.

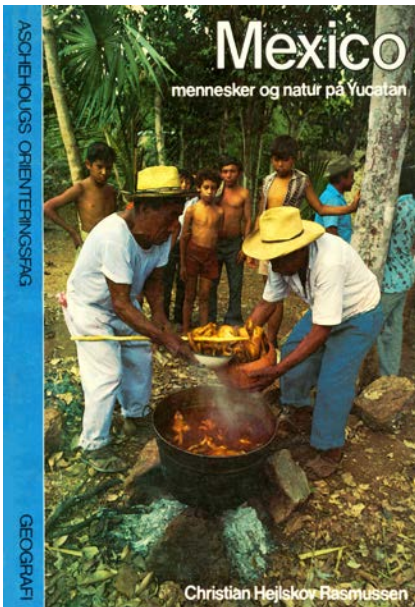
Margrethe Agger skrev artiklen 'Morderens kone', om vores vaskekone i Aquismon, med tegninger efter mine fotos. Kontakt 4: 38 – 40, 1977-78.

Bjørn Førde og jeg lavede sammen bogen om Mexico by. Han satte sit navn som forfatter, og mig som konsulent. Der røg et godt venskab. Mexico - verdens største by. Med Bjørn Førde. Gyldendal, 1982.

Mexico. (Kapitel i geografi skolebog).
Geografforlaget, 1986.

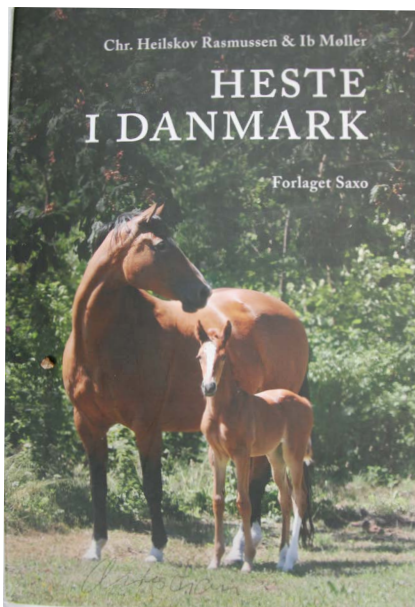
Mexico - mennesker og natur på Yucatan.
Aschehous, 1982.

Fiskerne på Yucatan.
Bygd, 32pp, 1987.
Materialet fra fiskeriudstillingen blev omsat til et tætpakket skolehefte.

Mexicansk Hverdag, *Fotos Viggo Rivad, tekst Christian Rasmussen.*
Mellemfolkeligt Samvirke, 1978.

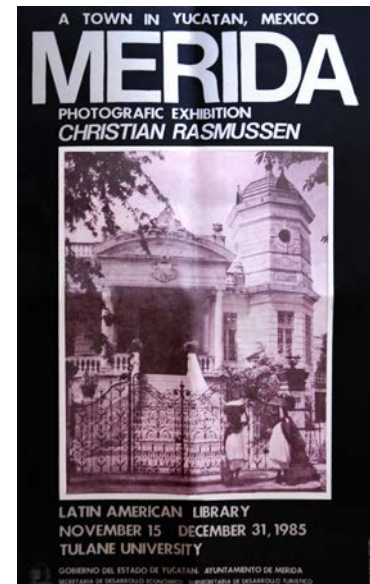
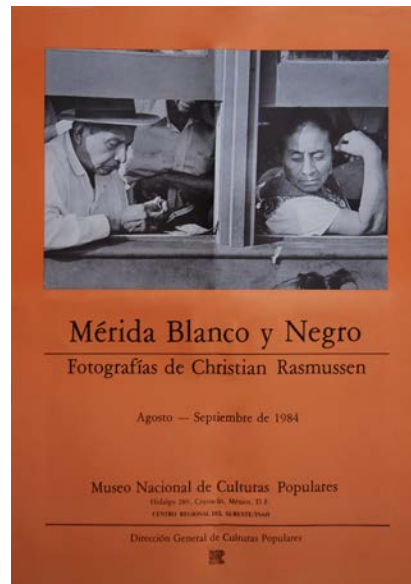
Heste i Danmark. *Sammen med hesteentusiasten Ib Møller, indpiskede vi 47 lige så store entusiaster til at skrive alt hvad de viste om hesten i Danmarks kultur. En fantastisk oplevelse for mig, der intet vidste om heste - men det gør jeg nu, og tror andre deler begejstringen.*
Forlaget Saxo, 2007, 438 pp.

I 2021 blev udstillingen 'Klap lige Hesten' og bogen 'De forstenede heste' i bronze og sten på pladser og veje i Danmark præsenteret på KunstCentret Silkeborg Bad. Tekst af Christian Rasmussen. Fotos af Martha Velázquez. pp 142.

8. Udstillinger i Danmark og Mexico

De fleste udstillinger jeg har lavet er kulturhistoriske og for det meste med mine fotos. Jeg har kun lavet få 'rene' fotografiske udstillinger.

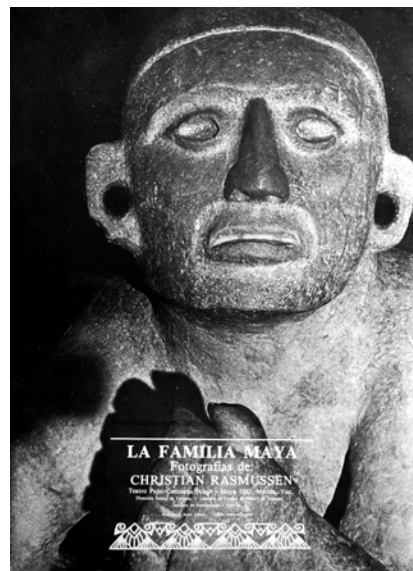
Mérida en Blanco y negro (*Merida i sort og hvidt*). Ca 300 fotos der giver et portræt af byen Merida.

1) Teatro Peón Contreras. Januar 1984. 2) Museo de Culturas Populares, SEP. México DF. Ago. 1984.

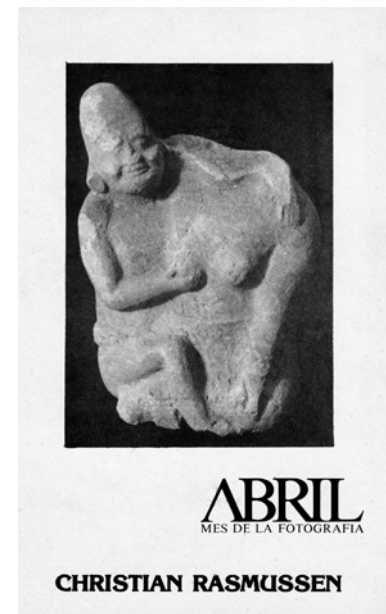
3) Nettie Lee Benson Latin America Library, Texas University at Austin. Sep 85. 4) Latin American Library, Tulane University, New Orleans, LA. Nov 85.

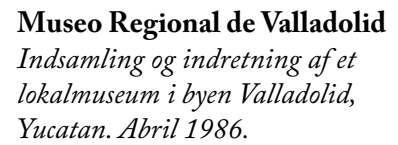
Sisal - impresiones del puerto yucateco Sisal. (*Indtryk fra havnebyen Sisal på Yucatan*). Sammen med maleren José Loria. Museo de Antropología, Palacio Cantón, Mérida, Yuc. Nov 84.

La Familia Maya. (*Mayva familien*). Fotos af før-spanske arkæologiske figurer, brugt som modeller til en portræt fotoudstilling. 1) Teatro Peón Contreras, Mérida, Yuc. Apr 85. 2) Museo de Valladolid, Jun 85.

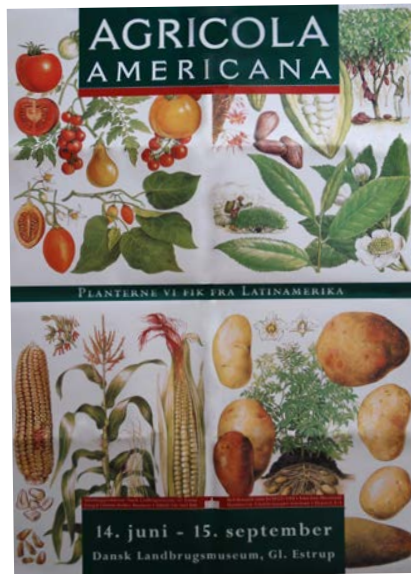
*Dansk Fiskerimuseum,
Djurslands Museum,
Grenaa, 1987. Inspiration til
udstillingen kom fra en artikel
jeg skrev i Dansk Fiskeri
Tidende nr 50/51, 15.dec.
1983.*

*Moesgaard Museum, maj
2001. Siden vist på 12 danske
lokalmuseer.*

Nationalmuseet, København, 1996. Siden vist på 12 danske lokalmuseer. Oversat til eskimo/inut og vist på en række grønlandske museer.

Plakater og forsider

Planterne vi fik fra Amerika
*Sammen med Lars Sand Kirk
 og Irene Hellvik. Gl. Estrup
 Landbrugsmuseum. 2002. Siden
 vist på 9 danske lokalmuseer.*

Keramik fra México
*Grimmerhus Keramikmuseum,
 idag Clay, sammen med Lars
 Sand Kirk. Middelfart, Dec.
 2002. KunstCentret Silkeborg
 Bad, 2003.*

Nacido en DINAMARCA

Fotografías de Christian H. Rasmussen

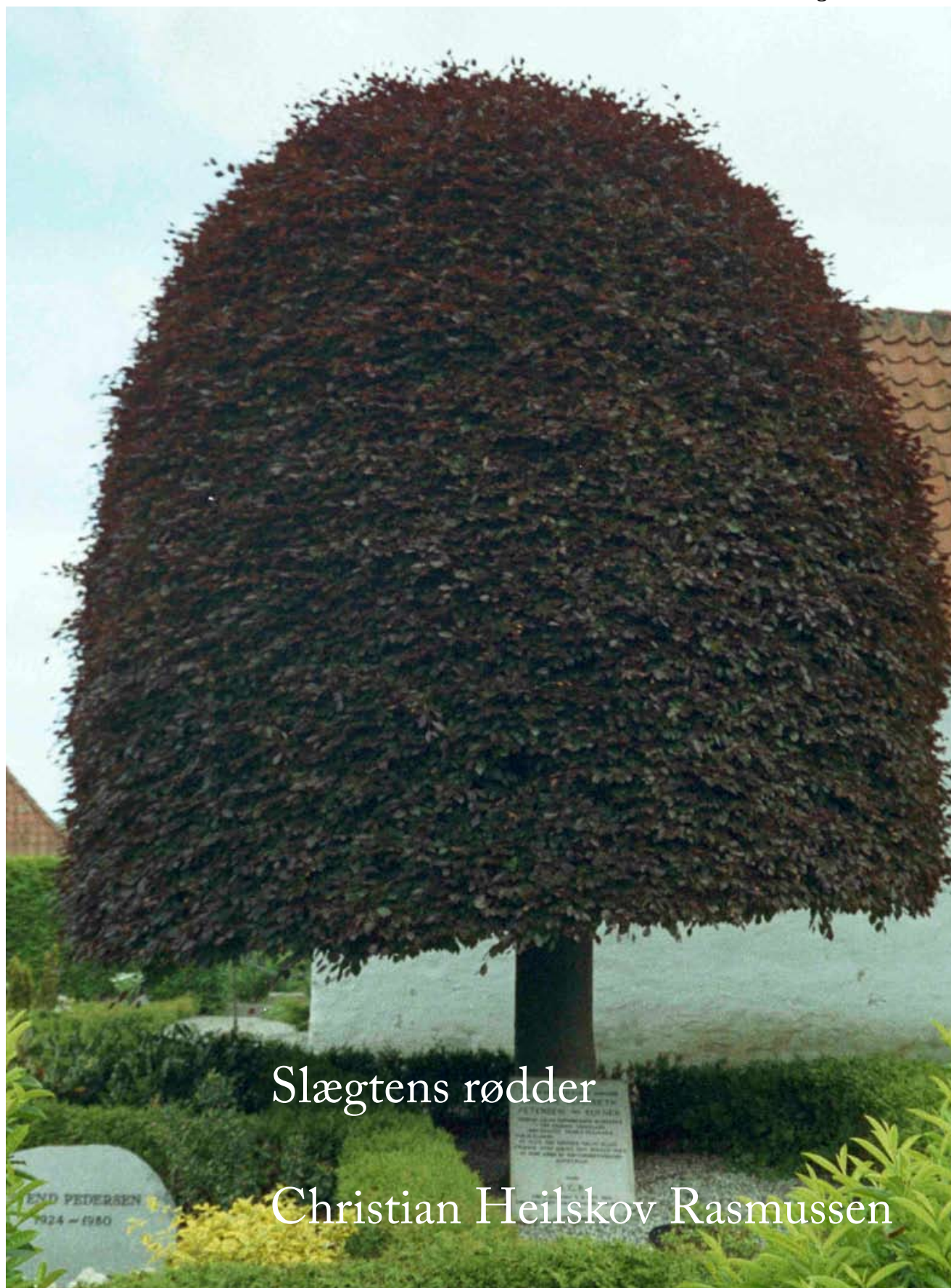
Del 11 al 26 de diciembre de 2003 / Sala 1

Centro Cultural de Mérida, Olimpo
 Calle 62 esquina con 61, Centro. Mérida, Yucatán, México.

Nacido en Dinamarca

*(Født i Danmark) Fotografisk udstilling med mine fotos og fortællinger fra Danmark. Centro Cultural Olimpo.
 Mérida, Yucatan. December 2003.*

Slægtens rødder

Christian Heilskov Rasmussen

Slægtens rødder. *Som freelance daglejer er der ind imellem, mange, ledige og ubetalte stunder. Og hvad skal jeg så lave ? Jeg har over årene samlet fotos og mine egne erindringer om min familie, fra bedsteforældre til idag. Det er 'Slægtens Rødder'. Billedet til forsiden fandt jeg på kirkegården ved Ørsløv kloster, hvor mine forfædre i landsbyen Hejlskov var hovbønder. Dog er det ikke familiens gravsted træet trækker kraft fra.*

